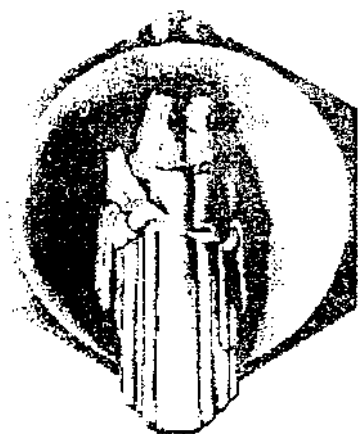

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ “СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ”
ВО СКОПЈЕ**

Б И Л Т Е Н

**НА
УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ”
ВО СКОПЈЕ**

**Билтен број 1004
Скопје, 15 март 2011 година**

**Издание на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во
Скопје**

ПРВИОТ БРОЈ НА БИЛТЕНОТ Е ОБЈАВЕН ВО МАЈ 1957 ГОДИНА

**Главен и одговорен уредник: м-р Илија ПИПЕРКОСКИ,
генерален секретар**

Уредник: Томислав БАШЕВСКИ

Лектор: Весна Илиевска-Цветановска

**Умножено на Универзитетот во Скопје
Тираж: 70 примероци**

Содржина на Билтен број 1004 од 15 март 2011 година

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА

1. Реферат за избор на наставник во звањето редовен професор по предметот теорија и методика на физичкото воспитание на Факултетот за физичка култура во Скопје (д-р Илија Клипчаров).....1-15
2. Рецензија на ракописот **Антропомоторика**, од авторот д-р **Јован Јовановски**, пријавен на Факултетот за физичка култура во Скопје.....16-17

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

1. Рецензија на ракописот **Општа педагогија (со практикум)** од д-р **Розалина Попова-Коскарова**, за студиските групи одделенска настава, предучилишно воспитание и библиотекарство, пријавен на Педагошкиот факултет "Св. Климент Охридски" во Скопје 18-25

ФАКУЛТЕТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

1. Преглед на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски труд на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (**Бранко Атанасов, Билјана Гагачева**).....26

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот институт во Скопје (**Анета Петковска, Методи Стојменов, Марина Милевска, Ирена Мисанловска, Дарко Стефановски, Александра Ковачева, Трендафилка Перкова, Александар Николовски**).....27

ФАКУЛТЕТ ЗА ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ИНФОРМАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје (**Игор Бурески, Даниел Трлевски, Горан Бакрачевски, Марко Илиевски, Александар Филипоски, Дениз Сулејман, Ивана Димовска, Соња Петковска**).....28

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Машинскиот факултет во Скопје (**Јовица Георгиев, Марјанчо Величковски, Александар Карадимче, Боро Поповски**).....29
2. Рецензија на ракописот **Термодинамика-примери** од авторот д-р **Филип Мојсовски**, пријавен на Машинскиот факултет во Скопје.....30-35

АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Мијачко станбено градителство-потекло, развој и дострели**, изработена од м-р **Меланија Шерденковска**, пријавена на Архитектонскиот факултет во Скопје 36-38

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ "ЈУСТИНИЈАН ПРВИ"

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје (**Ѓорѓи Петрески, Иван Ѓорѓиевски, Елена Георгиевска, Сања Георгиевска, Катерина Жатева, Марина Димовска, Донче Стаменков, Суад Алиу, Даниела Паунова, Верче Василева, Томе Чабулев, Еруан Садика, Бојан Георгиевски, Гордана Ганчева, Иван Ангеловски, Орце Ивановски, Димче Стојанов**).....39-40

ГРАДЕЖЕН ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски труд на Градежниот факултет во Скопје (Борче Стојановски, Џенгис Хани, Адријана Савиќ).....41

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот за учебник **Основи на психолошкото тестирање**, од проф. д-р **Виолета Петроска-Бешика** и доц. д-р **Николина Кениг**, пријавено на Филозофскиот факултет во Скопје.....42-47
2. Рецензија на ракописот за учебник **Насилство: родова перспектива**, од д-р **Николина Кениг**, пријавено на Филозофскиот факултет во Скопје.....48-51
3. Рецензија на учебното помагало **Основи на воената вештина со тактика на чета**, од проф. д-р **Ванчо Кенков**, пријавено на Филозофскиот факултет во Скопје.....52-55

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ "ЈУСТИНИЈАН ПРВИ"

1. Рецензија на ракописот за учебник **Компаративно казнено процесно право**, од авторите проф. д-р **Гордана Бужаровска**, проф. д-р **Гордан Калајџиев**, ас. м-р **Бобан Мисоски**, ас. м-р **Дивна Илиќ**, пријавен на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје.....56-63

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ

1. Реферат за избор на виш научен соработник во Центарот за стратегиски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите во Скопје (д-р **Нуман Аруч**).....64-70

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот за универзитетското учебно помагало **Elementa Latinitatis - Lectiones et repnsa**, од проф. д-р **Весна Димовска** и м-р **Светлана Кочовска**, пријавено на Филозофскиот факултет во Скопје.....71-74
2. Рецензија на ракописот **Економскиот развој и мирот**, од д-р **Трајан Гоцевски**, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....75-82
3. Рецензија на учебникот **Позитивна психологија**, од доц. д-р **Огнен Спасовски**, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....83-86

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ "БЛАЖЕ КОНЕСКИ"

1. Рецензија на трудот под наслов **Речник на автономите во македонскиот јазик со руски еквиваленти** од авторот **Роза Тасевска**, пријавен на Филолошкиот факултет "Блаже Конески" во Скопје.....87-93
1. Рецензија на ракописот **Фонетика и фонологија на албанскиот јазик** од авторот проф. д-р **Аслан Хамити**, пријавен на Филолошкиот факултет "Блаже Конески" во Скопје.....94-97
1. Рецензија на ракописот **Дијалектологија на албанскиот јазик** од авторот **Аслан Хамити** и м-р **Ајтан Камили**, пријавен на Филолошкиот факултет "Блаже Конески" во Скопје.....98-100

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Природно-математичкиот факултет во Скопје (**Александар Донеv**, **Жарко Станимировиќ**, **Горан Давитков**, **Душко Лукарски**, **Весна Антиќ**).....101

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

2. Рецензија на докторската дисертација **Политичките димензии на Солунскиот процес од 1917 година во контекст на сведочењата на македонските сведоци**, изработена од м-р **Рамиз Шабановиќ**, пријавена на Институтот за национална историја во Скопје.....102-105

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот за универзитетскиот учебник *Elementa Latinitatis - Grammatica*, од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....106-113
2. Рецензија на докторската дисертација **Човекот како религиозно суштество (филозофско-христијанска перспектива)**, изработена од м-р Сашо Георгиевски, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....114-120

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ “БЛАЖЕ КОНЕСКИ”

1. Реферат за избор на доцент по предметите методика на наставата по германски јазик и теорија и практика на преведувањето на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје (д-р Емина Авдиќ).....121-143

АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на докторска дисертација на Архитектонскиот факултет во Скопје (м-р Михајло Зипоски).....144

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ “ЈУСТИНИЈАН ПРВИ”

1. Рецензија на докторската дисертација **Парламентарниот надзор и контрола врз безбедносниот сектор и заштитата на човковите слободи и права во Република Македонија**, изработена од м-р Атанас Козарев, пријавена на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје.....145-154

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Рецензија на докторската дисертација **Засмното влијание на политичката култура и политичките односи со јавноста (компаративна анализа на американскиот, британскиот и македонскиот модел)**, изработена од м-р Биљана Секуловска, пријавена на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје.....155-159
2. Рецензија на докторската дисертација **Улогата на социјалните партнери во колективното преговарање во Република Македонија во периодот 1990-2010 година**, изработена од м-р Андон Мајкошев, пријавена на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје.....160-162

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот институт во Скопје (Момир Стоев, Маја Стоилковска, Дејан Ѓорѓевски, Мухамедали Исмаи, Надица Милошевска).....163

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Перформанси на кредитните портфолија на комерцијалните банки во Југоисточна Европа - компаративна анализа со Р. Македонија**, изработена од м-р Оливер Давитковски, пријавена на Економскиот факултет во Скопје 164-177
2. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот факултет во Скопје (Елена Пајковска, Ивана Стојановска, Виктор Николовски, Катерина Фотова, Сања Николовска, Горан Деспиноски, Васка Попова, Станка Георгиевска, Љубица Јоанидис, Соња Димоска, Јана Гарванлиева, Марија Стојановска, Милан Гичев, Адмир Шазиманоски, Катерина Шапкова, Антонио Антониески, Весна Станковска).....178-179

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на соработник-асистент во наставно-научната област што ја покрива Институтот за заварување и заварени конструкции на Машинскиот факултет во Скопје (м-р Елисавета Дончева).....180-183
2. Рецензија на докторската дисертација **Развој и примена на композитните материјали со метална матрица зајакната со различни зајакнувачи за производство на алати за обработка со деформација**, изработена од м-р Игор Лазарев, пријавена на Машинскиот факултет во Скопје.....184-188

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Модели на диференцирана настава - потреби, можности и ефекти**, изработена од м-р Христина Јовановска, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....189-197

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот **Електромагнетизам**, од авторите д-р Мирјана Јоноска и д-р Мимоза Ристова пријавен на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....198-201

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Рецензија на докторската дисертација **Лобирање во институциите на Европската унија и малите држави**, изработена од м-р Анете Цекиќ, пријавена на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје.....202-204

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА

1. Реферат за избор на соработник по предметите биомеханика и биомеханичка анализа на Факултетот за физичка култура во Скопје (м-р Александар Ацески).....205-213

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ “БЛАЖЕ КОНЕСКИ”

1. Рецензија на докторската дисертација **Турското книжевно творештво во Косово во периодот од 1951-2001 година**, изработена од м-р Тавер Ѓучлутурк, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....214-221

ФАКУЛТЕТ ЗА ЛИКОВНИ УМЕТНОСТИ

1. Реферат за избор на наставник во сите звања по предметите вајање, вајарски техники и цртање на Катедрата за вајарство на Факултетот за ликовни уметности во Скопје (м-р Исмет Рамичевиќ).....222-231

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ “БЛАЖЕ КОНЕСКИ”

1. Рецензија на трудот **Gesundfutter statt Schnellgerichte: Neues zum alten Kompositionsmodell der deutschen Sprache** од д-р Силвана Симоска, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....232-235

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот за учебник под наслов **Математика I**, од авторот д-р Борко Илиевски, пријавен на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....236-241

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ “БЛАЖЕ КОНЕСКИ”

1. Рецензија на учебникот **Дијалектологија на словенечкиот јазик** од проф. д-р Лидија Аризанковска, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....242-245
2. Рецензија на трудот **Избор на современа словенечка литература** од проф. д-р Лидија Аризанковска, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....246-253

ФАКУЛТЕТ ЗА ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ИНФОРМАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ

1. Рецензија на докторската дисертација **Прилог кон моделите за менаџмент на ризици на пазарите за електрична енергија со можности за примена во Република Македонија**, изработена од м-р Горан Чогелџа, пријавена на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје.....254-257

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на двајца асистенти по група предмети од областа на стоматолошката протетика на Стоматолошкиот факултет во Скопје (ас. д-р Сања Панчевска, ас. д-р Благоја Даштевски, нас. доц. д-р Сашо Еленчевски).....258-267

ИНСТИТУТ ЗА ФОЛКЛОР „МАРКО ЦЕПЕНКОВ“

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје (Ермал Мехмети).....268

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ “БЛАЖЕ КОНЕСКИ”

1. Рецензија на ракописот **Студије о црквенословенском језику** од проф. д-р Чедомир Стојменовиќ, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....269-274

ФАРМАЦЕВТСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на учебното помагало под наслов **Прирачник за практична настава по клиничка биохемија**, подготвено од наставен кадар на Институтот за применета биохемија на Фармацевтскиот факултет во Скопје.....275-279
2. Реферат за избор на асистент по предметите општа биохемија и клиничка биохемија на Фармацевтскиот факултет во Скопје (м-р Марија Хиљадникова-Бајро, м-р Тања Дарковска).....280-285

ФАКУЛТЕТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

1. Реферат за избор на наставник во сите звања во научните области хирургија, ортопедија и офталмологија на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (д-р Пламен Тројачапец).....286-293

ФАКУЛТЕТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКИ НАУКИ И ХРАНА

1. Рецензија на ракописот за учебник **Преработка на жито и брашно**, од д-р Гоце Василевски, пријавен на Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје.....294-298

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на наставник по економски науки за економска статистика на Економскиот факултет во Скопје (д-р Гордана Билбиловска).....299-315

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ “БЛАЖЕ КОНЕСКИ”

1. Рецензија на трудот **Релативната реченица во македонскиот јазик во 19 и 20 век** од авторот **д-р Лилјана Минова-Ѓуркова**, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....316-318
1. Рецензија на трудот **Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик** од авторот **проф. д-р Искра Пановска-Димкова**, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....319-326
1. Рецензија на трудот **Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик** од авторот **проф. д-р Људмил Спасов**, пријавен на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје.....327-337

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО ЗВАЊЕ РЕДОВЕН ПРОФЕСОР ПО ПРЕДМЕТОТ ТЕОРИЈА И МЕТОДИКА НА ФИЗИЧКОТО ВОСПИТАНИЕ НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура (ФФК) во Скопје, на својата 121 седница од 25.1.2011 година донесе одлука број 0201-30/4 со која определи Рецензентска комисија за избор на наставник во сите звања по предметите теорија и методика на физичкото воспитание 1, теорија и методика на физичкото воспитание 2, дидактика на физичкото образование и спортот и училиштен спорт, а врз основа на објавениот конкурс во весникот „Дневник“ од 31.12.2010 година, во состав:

1. д-р Александар Туфекчиевски, редовен професор на ФФК во Скопје, претседател;
2. д-р Јован Јовановски, редовен професор на ФФК во Скопје, член;
3. д-р Роберт Христовски, редовен професор на ФФК во Скопје, член.

На распишаниот конкурс се пријави само еден кандидат, д-р Илија Клинчаров, вонреден професор по предметот теорија и методика на физичкото воспитание на Факултетот за физичка култура во Скопје.

По прегледот и анализата на поднесената пријава на Наставно-научниот совет на ФФК во Скопје му го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Илија Ристо Клинчаров е роден на 30.7.1970 година во Кавадарци, оженет е и е татко на три деца. Основно и средно образование (средно училиште за физичка култура) завршил во Скопје. Дипломирал на ФФК во Скопје во 1993 година со просечна оценка 9,20, на тема од областа на матодиката на физичкото воспитание. Магистерски студии запишал на ФФК во Скопје во учебната 1993/1994 година, а пропишаните испити ги положил со просечна оценка 9,67. Магистерскиот труд на тема „Утврдување на оптималната методска поставеност на предвидените содржини од спортските игри во наставните планови за основно образование“ го одбрал во јули 1997 година, со што се стекнал со звањето магистер на науки од областа на физичката култура. Докторирал на ФФК во Скопје во октомври 2001 година на тема „Оптимална поставеност и реализација на наставата по предметот физичко и здравствено образование во основното образование во Република Македонија“ со што се стекнал со звањето доктор по кинезиологија.

Д-р Илија Клинчаров е вработен на ФФК во Скопје во март 1994 година, како помлад асистент по предметот методика на физичкото воспитание. За асистент на истиот предмет е избран во јануари 1998 година. За доцент по предметот методика на физичкото воспитание е избран во октомври 2002 година. За вонреден професор по предметот теорија и методика на физичкото воспитание е избран во јуни 2006 година.

За наставник на постдипломските студии на ФФК во Скопје по предметот истражувања во подрачјата на физичката култура (подрачје

физичко воспитание) е избран во октомври 2002. Во учебната 2005/2006 година е назначен за одговорен наставник по предметите основи на физичкото воспитание и образование со методика на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, за групите за предучилишно воспитание и одделенска настава. Во учебната 2009/2010 година назначен е за наставник по предметот училиштен спорт на ФФК во Скопје. Во учебната 2009/2010 е назначен за наставник (член на комисија) по предметот скијање на ФФК во Скопје. Во учебната 2010/2011 година е назначен за наставник по предметите основи на физичкото воспитание и образование за групите за предучилишно воспитание и одделенска настава на Педагошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Д-р Илија Клинчаров е лиценциран ски-учител на подкомитетот за учители и тренери на скијачкиот сојуз на Македонија и ниво II инструктор по скијање на Македонската асоцијација на инструктори за снежни спортови.

2. НАСТАВНО-ПЕДАГОШКА ДЕЈНОСТ

Во периодот по неговиот избор за вонреден професор реализирал теоретска и практична настава и консултации по предметите теорија и методика на физичкото воспитание и теорија и методика на физичкото воспитание 1 и 2 и училиштен спорт на ФФК во Скопје. Реализирал предавања и консултации по предметот истражувања во подрачјата на физичката култура (за подрачјето физичко воспитание) на постдипломските студии на ФФК во Скопје. Исто така реализирал теоретска настава и консултации по предметите основи на физичкото воспитание и образование со методика за групите за одделенска настава и предучилишно воспитание на Педагошкиот факултет во Штип. Учествовал како наставник (инструктор) во реализацијата на 5 (пет) осумдневни курса по скијање на ФФК во Скопје. Реализирал предавања на сите тековни семинари и консултации по предметот теорија и методика на физичкото воспитание организирани на ФФК во Скопје со вонредните студенти и студентите за доедукација од насоката спорт во насоката физичко образование.

Бил член на 5 (пет) комисии за оцена и одбрана на докторски дисертации на ФФК во Скопје и исто така бил и член на 5 (пет) комисии за оцена и одбрана на магистерски трудови на ФФК во Скопје. Во периодот 2007-2010 година бил ментор на 23 дипломски работи и член на комисија за оцена и одбрана на 64 дипломски работи.

Во периодот по изборот во звањето вонреден професор се јавува како автор на три учебни помагала-практикуми по физичко образование наменети за реализација на практичните задачи по предметите теорија и методика на физичкото воспитание на ФФК во Скопје и основи на физичкото воспитание на Педагошкиот факултет во Штип.

Во последните пет години бил рецензент на четири универзитетски учебници.

3. НАУЧНО ИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Бил ментор на две докторски дисертации и на еден магистерски труд на ФФК во Скопје.

Учествувал како соработник-истражувач во реализацијата на научниот проект „Хедонистички пристап во наставата по физичко воспитание како фактор за подобрување на квалитетот на живеење и учење“, финансиран од Министерството за образование на РМ во периодот 2004-2006 година.

Објавил 27 (дваесет и седум) трудови со оригинални научни/стручни резултати, во научни/стручни списанија и зборници на трудови од научни/стручни собири со домашни и меѓународни уредувачки одбори.

Одржал повеќе предавања по покани на универзитети и спортски здруженија и федерации.

4. СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Остварил едномесечен академски престој на Катедрата по дидактика на физичкото воспитание на Факултетот за спорт во Љубљана, Р. Словенија, во склоп на ТЕМПУС-програмата на Европската комисија за индивидуална академска мобилност.

Бил претседател на Комисијата за полагање државен стручен испит по физичко воспитание (спорт и спортски активности) за средното образование, назначен од Министерството за образование и наука на Р. Македонија, за периодот 2006 -2008 година.

Учествувал како предлагач на измени и дополнувања во донесувањето на Концепцијата за деветгодишно основно образование (2007 година) во делот на регулирање на прашања од областа на физичкото и здравственото образование.

Бил член на Комисијата за изработка на наставна програма по предметот методика на физичкото образование во спортската гимназија “ММ Брицо” во Скопје, назначен од Министерството за образование, Биро за развој на образованието (2008 година).

Бил член на Комисијата за изработка на наставни програми по физичко и здравствено образование од прво до трето одделение, назначен од Министерството за образование, Биро за развој на образованието (2008 година).

Член е на Управниот одбор на Асоцијацијата спорт за сите на Македонија. Член е на комисији (претседател на комисијата за издавачка дејност, член на комисијата за меѓународна активност) при Федерацијата за училиштен спорт на Р. Македонија. Бил член на комисија при Карате-академијата на Карате-федерација на Македонија (2009 година). Назначен е за асистент-национален претставник на Република Македонија во Европската интернационална федерација за физичко образование (FIEP Europa), а исто така е назначен и за генерален делегат (национален координатор) на Република Македонија во Светската интернационална федерација за физичко образование (FIEP World).

Ја изготвил, ја дизајнирал и ја одржува предметната веб-страница на предметот теорија и методика на физичкото воспитание на ФФК во Скопје. Член е на меѓународната жири-комисија за награда на Европската федерација за физичко образование (FIEP Europe Thulin Award).

Бил член на повеќе комисији назначени од ННС на Факултетот за физичка култура во Скопје и други факултети за избори и реизбори на соработници и наставници, како и член на неколку комисији назначени од ННС на ФФК во Скопје.

Бил координатор (секретар) на постдипломските студии на ФФК во Скопје во периодот 2007-2009 година.

Изготвувач е на апликацијата (проект-координатор) на ТЕМПУС-проектот „Поставување на тренинг центар и мрежа на мултипликатори за подобрување на квалитетот на физичкото образование во одделенската настава во основното образование во Република Македонија (Joint European Project - Establishment of training centre and network of multipliers for improving the quality of physical education at fundamental stage of basic education in Republic of Macedonia), изготвен и аплициран во јануари 2007 година.

Бил изготвувач на апликацијата (главен истражувач) на националниот научен проект „Развојна морфотиполошка детерминација на успешноста во Еурофит тестовите за проценка на физичките перформанси на учениците на 11-14 годишна возраст“, пријавена на конкурсот на Министерството за образование и наука на Р. Македонија во 2006 година.

Земал учество во изработка на национална програма за развој на училишниот спорт во Република Македонија.

Бил член на повеќе уредувачки/организациски одбори во стручни/научни списанија и собири.

5. ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Од претходно изнесеното можеме да заклучиме дека кандидатот д-р Илија Клиначаров е оформен учесник во наставниот процес по предметот теорија и методика на физичкото воспитание и врз основа на неговата наставна, стручна, издавачка и научна работа се разви во квалитетен наставник од областа на теоријата и методиката на физичкото воспитание.

Затоа имаме чест и задоволство да му предложиме на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје кандидатот вонр. проф. д-р Илија Клиначаров да биде избран во звањето РЕДОВЕН ПРОФЕСОР по предметите: теорија и методика на физичкото воспитание 1, теорија и методика на физичкото воспитание 2, дидактика на физичкото образование и спортот и училиштен спорт на неопределено време.

Датум: 23.2.2011

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА:

1. Д-р Александар Туфекчиевски, редовен професор на ФФК во Скопје, претседател, с.р.
2. Д-р Јован Јовановски, редовен професор на ФФК во Скопје, член, с.р.
3. Д-р Роберт Христовски, редовен професор на ФФК во Скопје, член, с.р.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: Илија Ристо Клинчаров
 (име, татково име и презиме)

Институција: Факултет за физичка култура
 (назив на факултетот/институтот)

Научна област: кинезиологија

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Одржување на настава од прв циклус студии:	9
	– Теоретска настава по предметот теорија и методика на физичкото воспитание на ФФК во Скопје во четврта студиска година во учебната 2006/2007 (двосеместрален предмет со фонд на часови 1+2) (57 студенти)	1,2
	– Теоретска настава по предметот теорија и методика на физичкото воспитание 1 на ФФК во Скопје во зимските семестри во четврта студиска година во учебните 2007/2008 (59 студенти), 2008/2009 (42 студенти), 2009/2010 (35 студенти) и 2010/2011 година (37 студенти) (едносеместрален предмет со фонд 1+2)	2,4
	– Теоретска настава по предметот теорија и методика на физичкото воспитание 2 на ФФК во Скопје во летните семестри во четврта студиска година во учебните 2007/2008 (59 студенти), 2008/2009 (42 студенти), 2009/2010 (35 студенти) (едносеместрален предмет со фонд 1+2)	1,8
	– Теоретска настава по предметот училиштен спорт на ФФК во Скопје во летниот семестар во прва студиска година во учебната 2009/2010 година (едносеместрален предмет со фонд 1+1) (75 студенти)	0,6
	– Теоретска настава по предметот основи на физичкото воспитание и образование со методика 3 за групата за одделенска настава четврта студиска година во учебната 2010/2011 година на Педагошкиот факултет во Штип (едносеместрален предмет со фонд 1+2) (90 студенти)	0,6
	– Теоретска настава предметот основи на физичкото воспитание и образование со методика 3 за групата за предучилишно воспитание во четврта студиска година во зимскиот семестар во учебната 2010/2011 година на Педагошкиот факултет во Штип (едносеместрален	

	предмет со фонд 1+2) (31 студент) – Теоретската настава по предметот физичко воспитание и образование со методика 1 за групата за предучилишно воспитание во трета студиска година во зимскиот семестар во учебната 2010/2011 година на Педагошкиот факултет во Штип (едносеместрален предмет со фонд 3+2) (21 студент)	0,6 1,8
2.	Одржување настава од втор циклус студии – Предавања по предметот истражувања во подрачјата на физичката култура (за подрачјето физичко воспитание) на постдипломските студии на ФФК во Скопје во учебните 2005/2006, 2007/2008 и 2008/2009 година (10 часа во генерација).	1,5
3.	Одржување на теренска настава: Наставник (инструктор) во реализацијата на 5 (пет) курса по скијање на ФФК во Скопје (Маврово, 2007; Маврово, 2008; Маврово, 2009; Маврово, 2010; Маврово, 2011) (30 часа по курс)	6
4.	Одржување на вежби	7,2
	– теорија и методика на физичкото воспитание на ФФК во Скопје во учебната 2006/07 (двосеместрален предмет со фонд на часови 1+2)	1,8
	– теорија и методика на физичкото воспитание 1 на ФФК во Скопје во зимските семестри во учебните 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010 и 2010/2011 година (едносеместрален предмет со фонд 1+2)	3,6
	– теорија и методика на физичкото воспитание 2 на ФФК во Скопје во летните семестри во учебните 2007/2008, 2008/2009 и 2009/2010 година (едносеместрален предмет со фонд 1+2)	1,35
	– училиштен спорт на ФФК во Скопје во летниот семестар во учебната 2009/2010 година (едносеместрален предмет со фонд 1+1)	0,45
5.	Консултации со студенти:	1,406
	– консултации по предметот теорија и методика на физичкото воспитание на ФФК во Скопје во четврта студиска година во учебната 2006/2007 (двосеместрален предмет со фонд на часови 1+2) (57 студенти)	0,228
	– консултации по предметот теорија и методика на физичкото воспитание 1 на ФФК во Скопје во зимските семестри во четврта студиска година во учебните 2007/2008 (59 студенти), 2008/2009 (42 студенти), 2009/2010 (35 студенти) и 2010/2011 година (37 студенти) (едносеместрален предмет со фонд 1+2)	0,346
	– консултации по предметот теорија и методика на физичкото воспитание 2 на ФФК во Скопје во летните семестри во четврта студиска година во учебните 2007/2008 (59 студенти), 2008/2009 (42 студенти), 2009/2010 (35 студенти) (едносеместрален предмет со	

	фонд 1+2)	0,272
	– консултации по предметот истражувања во подрачјата на физичката култура (за подрачјето физичко воспитание) на постдипломските студии на ФФК во Скопје во учебните 2005/2006 (28 студенти), 2007/2008 (24 студенти) и 2008/2009 година (11 студенти).	0,126
	– консултации по предметот училиштен спорт на ФФК во Скопје во летниот семестар во прва студиска година во учебната 2009/2010 година (едносеместрален предмет со фонд 1+1) (75 студенти)	0,15
	– консултации по предметот основи на физичкото воспитание и образование со методика 3 за групата за одделенска настава четврта студиска година во учебната 2010/2011 година на Педагошкиот факултет во Штип (едносеместрален предмет со фонд 1+2) (90 студенти)	0,18
	– консултации по предметот основи на физичко воспитание и образование со методика 3 за групата за предучилишно воспитание во четврта студиска година во зимскиот семестар во учебната 2010/2011 година на Педагошкиот факултет во Штип (едносеместрален предмет со фонд 1+2) (31 студент)	0,062
	– консултации по предметот физичко воспитание и образование со методика 1 за групата за предучилишно воспитание во трета студиска година во зимскиот семестар во учебната 2010/2011 година на Педагошкиот факултет во Штип (едносеместрален предмет со фонд 3+2) (21 студент)	0,042
6.	Ментор на 23 дипломски работа	4,6
7.	Член на 5 комисији за оцена или одбрана на докторат	2,5
8.	Член на 5 комисији за оцена или одбрана на магистратура	1,5
9.	Член на 67 комисији за оцена или одбрана на дипломски работи	6,7
11.	Три (3) позитивно рецензирани збирки задачи/практикум - автор: – Клинчаров И. (2007). Практикум по физичко образование, Дидактичко-методски материјали по предметот Теорија и методика на физичко воспитание за студентите од Факултетот за физичка култура во Скопје, Скопје: Факултет за физичка култура. – Клинчаров, И. & Попевска, Б. (2010). Практикум по основи на физичко образование со методика за одделенска настава. Учебно помагало по предметот основи на физичкото воспитание со методика за студентите од Педагошкиот факултет во Штип за групата одделенска настава, наменет за подготовка на практичните и теоретските барања на предметот, Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Педагошки факултет. – Клинчаров, И. & Попевска, Б. (2010). Практикум по основи на физичко воспитание со методика -	12

	предучилишно воспитување. Учебно помагало по предметот основи на физичкото воспитание со методика за студентите од Педагошкиот факултет во Скопје за групата одделенска настава, наменет за подготовка на практичните и теоретските барања на предметот, Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Педагошки факултет	
12.	Рецензент на четири (4) универзитетски учебници: – Тодоровски, Д. (2007). Методика на физичко образование. Штип: Педагошки факултет - Гоце Делчев. – Туфекчиевски А. & Ацески А. (2009). Биомеханика. Скопје: Факултет за физичка култура. – Калковски Ј. (2010). Општи и посебни форми на физичкото образование. Скопје: Европски универзитет. – Јовановски, Ј. (2011). Антропомоторика. Скопје: Факултет за физичка култура.	4
Вкупно		56,406

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1.	Ментор на две докторски дисертации: – Саити, Б. (2007). <i>Оценување на моторичките способности како прилог на општата оцена по физичко и здравствено образование за учениците од I-IV одделение во Р. Македонија</i> . Докторска дисертација, Факултет за физичка култура, Скопје. – Шен, А. (2008). <i>Детерминација на условите за реализација на наставата по предметот физичко и здравствено образование во одделенската настава во основното образование во Република Македонија</i> . Докторска дисертација, Факултет за физичка култура, Скопје	6
2.	Ментор на една магистерска работа: – Митревски В. (2009). <i>Проверка на критериумите за оценување во наставата по спорт и спортски активности</i> . Магистерски труд, Скопје: Факултет за физичка култура.	1
3.	Учесник во национален научен проект: – Соработник-истражувач во реализацијата на научниот проект „Хедонистички пристап во наставата по физичко воспитание како фактор за подобрување на квалитетот на живеење и учење“, финансиран од Министерството за образование на РМ во периодот 2004-2006 година.	3
4.	Три (3) труда со оригинални научни резултати, објавени во научни/стручни списанија:	10

	Клинчаров, И., Христовски, Р. & Ацески, А. (2005). Влијание на висината и тежината на телото, трицепс кожениот набор и бодимас индексот врз успешноста во манифестација на одредени моторички квалитети кај ученици на 12-годишна возраст. <i>Физичка култура, Скопје</i>, 2. Andreevski, B. & Klincharov, I. (2007). The influence of the anthropometric characteristics on the motor tests for explosive strength in children aged nine, <i>Acta morphologica, Publication of Macedonian association of anatomists and morphologists, Instituti-Medical, Faculty Skopje</i>, (4)1:32-36. Anastasovski, I., Klincharov, I. & Vrbanc, D. (2009). Učitelj tjelesne i zdravstvene kulture u reformiranim školama. <i>Sportekspert, Časopis iz oblasti tjelesnog odgoja i sporta (Teacher of physical and health culture in reformed schools, Sportekspert, Journal of applied physical education and sport) Associations of professors and experts in physical education and sport, Canton Sarajevo, Bosnia and Herzegovina</i>, (Vol. 2 no.1), 35-37.	3,2 3,6 3,2
5.	Четиринаесет (14) труда со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборници на трудови од научни/стручни собири: – Андреевски, Б., Туфекчиевски, А. & Клинчаров, И. (2007). Биомеханичка структура на карате-елементите од најактуелните Шотокан мајсторски кати (Емпи, Сочин и Гоџушихо-шо, Канку-шо, Ниџушихо, Унсу и Гоџушихо-даи) и нивната оптимална методска поставеност. <i>Зборник на трудови, стручно научен-собири „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт“, Пелистер 2007 (181-186)</i>. Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија – Туфекчиевски, А., Клинчаров И. & Андреевски Б. (2007). Биомеханичка структура на карате-елементи од Шотокан мајсторска ката Ниџушихо и нејзината оптимална методска поставеност. <i>Зборник на трудови, стручно научен-собири „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт“, Пелистер 2007 (190-194)</i>. Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Клинчаров И., Туфекчиевски А. & Андреевски Б. (2007). Биомеханичка структура на карате-елементи од Шотокан мајсторска ката Конку-шо и нејзината оптимална методска поставеност, <i>Зборник на трудови, стручно научен-собири „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт“, Пелистер 2007 (205-209)</i>. Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Клинчаров И. & Азиз Ш. (2007). Реалните просторни предуслови за реализација на настава по физичко и здравствено образование во основните училишта во Република Македонија. <i>Зборник на трудови, стручно научен-собири „Програмско-организациска, стручна и</i>	23 1,6 1,6 1,6

	научна димензија на училишниот спорт", Пелистер 2007 (148-150). Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Клинчаров И. (2007). Насоки за поквалитетно физичко образование во Република Македонија. Зборник на трудови, стручно научен-собир „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт", Пелистер 2007 (25-29). Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Klincarov, I. (2007). Toward the quality of school physical education process in Republic of Macedonia. Четврта меѓународна научна конференция. Национална спортна академия "Васил Левски" Катедра "Футбол, Тенис" (Forth international scientific conference) (201-209). Sofia: National sport academy "Vasil Levski", Department "Football & Tennis. – Aceski, A., Tufekcievski, A. & Klincarov, I. (2007). Establishment of optimal program models for practice of elements of football according to biomechanical resemblance. Четврта меѓународна научна конференция. Национална спортна академия "Васил Левски" Катедра "Футбол, Тенис" (Forth international scientific conference) (210-216). Sofia: National sport academy "Vasil Levski", Department "Football & Tennis. – Туфекчиевски, А., Клинчаров, И. & Ацески, А. (2008). Номинални варијабли за дефинирање биомеханички статус на моторни манифестации со квалитативна анализа. Зборник на трудови, стручно научен-собир „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт", Пелистер 2008 (235-256). Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Клинчаров, И. (2008). Од идеја до реализација - истражувања во физичкото образование. Зборник на трудови, стручно научен-собир „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт", Пелистер 2008 (257-261). Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Клинчаров, И. (2008). Разлики во базичните морфолошки карактеристики помеѓу дистинктни групи на 12 годишни ученици со различно ниво на физички способности. Зборник на трудови, стручно научен-собир „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт", Пелистер 2008 (276-281). Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Кајчевски, А., Андреевски, Б., Туфекчиевски, А., Клинчаров, И., Ацески, А. & Симеонов, А. (2008). Биомеханичка структура на карате-елементите од шотокан мајсторската ката Емпи и нејзината оптимална методска поставеност. Зборник на трудови, стручно научен-собир „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт", Пелистер 2008	1,8 2 2 1,6 1,6 2 2

	(271-275). Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија. – Клинчаров, И., Костовски, Ж., Туфекчиевски, А. & Андреевски, Б. (2008). Биомеханичка структура на карате елементи од шотокан мајсторската ката Гоцушихо-шо и нејзината оптимална методска поставеност. <i>Зборник на трудови, стручно научен-собира „Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт”, Пелистер 2008 (334-339)</i>. Скопје: Федерација на училиштен спорт на Македонија.. – Nikovski, G., Klincarov, I. & Antonov, A. (2008). Sport-recreational activities and their influence on the morphological characteristics and motor abilities in female students attending third grade of primary school. <i>Петта меѓународна научна конференция. Национална спортна академия “Васил Левски” Катедра “Футбол, Тенис” (Fifth international scientific conference) (194-198)</i>. Sofia: National sport academy “Vasil Levski”, Department “Football & Tennis. – Mitreski V., Georgiev, G., Klincarov, I., Popeska, B. (2009). Differences in the gained results of the male students achievements in first year in sport and sport's activities schooling, University of Ruse “Angel Kanchev” Proceedings, Physical Education and Sport, (48)8.2:67-71.	1,2 1,2 1,6 1,2
6.	Десет (10) труда со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборници на трудови од научни/стручни собири со меѓународен уредувачки одбор: – Klincarov, I. (2007). The role of physical education teacher education quality in school physical education process in Republic of Macedonia. <i>CD Proceeding, 4th FIEP European Congress, Physical education and Sports, Teachers' Preparation and Their Employability in Europe (268-274)</i>. Bratislava, Slovakia: Comenius University, Faculty of Physical education and sport, Slovak Scientific Society for Physical education, Federation Internationale d' Education Physique (FIEP). – Klincarov I. (2008). Differences in height, weight, triceps skin fold thickness and body mass index between physical fitness distinctive groups of 13 year old male pupils. <i>Book of Abstracts, 4th International Symposium - Youth Sport 2008 the Heart of Europe (157-158)</i>. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Sport. – Klincarov, I. (2010). Opposite concepts for physical education curriculum design in the Republic of Macedonia, <i>Proceedings, 5th Fiep European Congress Physical Education and Sports 2009 (368-377)</i>. Nis: Panoptikum. – Klincarov, I. Aceski, A. & Stojanovic, T. (2010). Basic anthropometrical and physical fitness differences in 14 years old male pupils with different cardio respiratory endurance level, <i>Book of summaries, 2nd International scientific conference - Anthropological aspects of sports, physical</i>	25,8 3 3 3

	education and recreation - Banja Luka 2010, (87-88). Banja Luka: Faculty of Physical education and sports, University of Banja Luka. – Aceski, A., Klincarov, I. & Stojanovic, T. (2010). Criteria representation which defined development level of fundamental movement skill overarm throwing with analytical approach, 2nd International scientific conference - Anthropological aspects of sports, physical education and recreation - Banja Luka 2010, (11-12). Banja Luka: Faculty of Physical education and sports, University of Banja Luka. – Klincarov, I. & Nikovski, G. (2010). Morphological and physical fitness differences between groups of 12 years old male Macedonian pupils with different levels of cardio respiratory endurance, Book of Abstracts, 5th International Congress Youth Sport 2010, (128-129). Ljubljana: Faculty of Sport, University of Ljubljana. – Nikovski, G. & Klincarov, I. (2010). Morphological and physical fitness gender differences before and after implementation of four-month programmed sport-recreational activities among third grade primary school students, Book of Abstracts, 5th International Congress Youth Sport 2010, (162-163). Ljubljana: Faculty of Sport, University of Ljubljana. – Klincarov, I., Nikovski, G. & Aceski, A. (2010). Influence of programmed sport-recreational activities on morphological characteristics and motor abilities in forth grade primary school female students, Book of abstracts, International scientific conference: Physical activity for everyone, (103-104). Belgrad: University of Belgrade, Faculty of physical education and sport. – Prokovic, D., Nikovski, G. & Klincarov, I. (2010). Analisis of knowledge and attitudes on leisure time and recreation among male and female public administration employees in manicipality Aerodrom Skopje, Book of abstracts, International scientific conference: Physical activity for everyone, (101-102). Belgrad: University of Belgrade, Faculty of physical education and sport. – Aceski, A., Tufekcievski, A., Klincarov, I. & Prokovic, D. (2010). Biomechanical characteristics of fundamental motor skills of manipulative type, Book of abstracts, International scientific conference: Physical activity for everyone, (105-106). Belgrad: University of Belgrade, Faculty of physical education and sport.	2,4 2,4 2,7 2,7 2,4 2,4 1,8
7.	Три (3) пленарни предавања на научен/стручен собир: – Федерација на училиштен спорт на Македонија (2006). Ориентационите движења како форми на училишни спортски активности, Стручно научен-собир, Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт, Пелистер - 2006. – Федерација на училиштен спорт на Македонија (2007). Насоки за поквалитетно физичко образование во	6

19.	Национален координатор за одредена стручна област - генерален претставник на Република Македонија во Светската организација за физичко образование (FIEP World).	4
20.	Учество во изработка на национална програма од одредена област - Национална програма за развој на училишниот спорт во Р. Македонија.	3
Вкупно		29,5

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	56,406
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	77,8
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	29,5
Вкупно	163,706

Датум: 23.2.2011

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА:

1. Д-р Александар Туфекчиевски, редовен професор на ФФК во Скопје, претседател, с.р.
2. Д-р Јован Јовановски, редовен професор на ФФК во Скопје, член, с.р.
3. Д-р Роберт Христовски, редовен професор на ФФК во Скопје, член, с.р.

	Република Македонија, Стручно научен-собир, Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт, Пелистер - 2007. – Федерација на училиштен спорт на Македонија (2008). Од идеја до реализација - истражувања во физичкото образование. Стручно научен-собир Програмско-организациска, стручна и научна димензија на училишниот спорт, Пелистер - 2008.	
8.	Две одржани предавања по покана на универзитет: – Факултет за физичка култура (2009). Истражувања во физичкото образование - Компаративни едукативни истражувања во областа на физичкото образование, Модерни пристапи на истражувања во областа на следење и оценување во наставата по физичко образование, Анализа на можностите за истражувања во сегментот на планирање и реализација на наставниот процес по физичко образование, Предавања на постдипломски студии, 9 мај 2009 година, Државен универзитет во Тетово. – Факултет за физичка култура (2009). Истражувања во физичкото образование - Нормативите и стандардите за реализација на наставата по физичко образование како критериуми за истражување во областа на физичкото образование; Анализа на можностите за истражувања во сегментите на инклузијата (вклучувањето на учениците со посебни потреби) и кроскурикуларните поврзувања во наставата по физичко образование; Преглед и анализа на конкретни истражувања од разни сегменти во физичкото образование со конкретен приказ на одредени начини за колектирање, средување, обработка и анализа на податоците, Предавања на постдипломски студии, 23.5.2009 година. Тетово: Државен универзитет во Тетово.	2
9.	Две одржани предавање на семинар за потребите на домашни спортски здруженија и федерации: – Карате-федерација на Македонија (2009). Методско-дидактички начела за планирање и подготовка. Карате-академија 28.3.2009 година. Скопје: Карате-федерација на Македонија. – Карате-федерација на Македонија (2009). Дидактички методи и принципи, методско-организациски форми на работа. Карате-академија 16.5.2009 година. Тетово: Карате-федерација на Македонија.	1
	Вкупно	77,8

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Дизајн/изработка на информациски систем - предметна веб страница.	1
2.	Член на меѓународна жири-комисија - Награда на Европската федерација за физичко образование ФИЕП Европа (FIEP Europe Thulin Award).	2
3.	Три пати член на организационен/програмски одбор на научен/стручен собир (Федерација за училиштен спорт на Македонија).	1,5
4.	Член на организационен/програмски одбор на меѓународен научен/стручен собир (Youth Sport 2008).	1
5.	Студиски престој во странство до три месеци – ТЕМПУС-индивидуална мобилност.	0,5
6.	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект - носител - Министерство за наука на Р. Македонија.	1
7.	Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект – носител – ТЕМПУС-заеднички европски проект.	2
8.	Член на две факултетски комисии (ФФК во Скопје).	1
9.	Член на десет комисии за избор во звање.	2
10.	Координатор на студиска програма - секретар на постдипломски студии на Факултетот за физичка култура во Скопје.	1
11.	Подготовка на национални документи (стратегии, закони и сл.) - учество во изготвувањето/донесувањето на Концепцијата за деветгодишно основно образование во делот на физичкото и здравственото образование.	2
12.	Учество во комисии и тела на државни и други органи - претседател на Комисијата за полагање на државен испит по физичко образование во средното образование (МОН).	1
13.	Учество во комисии и тела на државни и други органи - член на Комисијата за изготвување на национална наставна програма по физичко и здравствено образование од 1-3 одделение. (МОН).	1
14.	Учество во комисии и тела на државни и други органи - член на две комисии (претседател на Комисијата за издавачка дејност, член на Комисијата за меѓународна активност) при Федерацијата за училиштен спорт на Македонија.	2
15.	Учество во комисии и тела на државни и други органи - асистент-национален претставник на Република Македонија во Европската интернационална федерација за физичко образование (ФИЕП) Европа.	1
16.	Учество во комисии и тела на државни и други органи - член на комисија при Карате-академијата (КФМ)	1
17.	Учество во комисии и тела на државни и други органи - член на Управниот одбор на Асоцијацијата спорт за сите на Македонија.	1
18.	Учество во комисии и тела на државни и други органи - член на Комисијата за изготвување на наставна програма по методика на физичкото образование за спортските гимназии (МОН).	1

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „АНТРОПОМОТОРИКА“ ОД АВТОРОТ Д-Р ЈОВАН ЈОВАНОВСКИ

Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје, со одлука број 0230/20 од 25. 11.2011 година определи рецензенти на ракописот за учебник по предметот антропомоторика со наслов „Антропомоторика“ од ред.проф. д-р Јован Јовановски.

По прегледот на ракописот го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Предложениот учебник е презентираан на 244 страници, со 88 слики. Текстот е поделен на 11 глави, а литературата е презентирана на 10 страници.

Во воведот е дефинирана антропомоториката како научна дисциплина и нејзината поврзаност со другите науки. Во понатамошниот текст, во втората глава, јасно и соодветно се презентирани информациите за антропомоториката како наставен предмет, како и поврзаноста на предметот со другите науки. Во овој дел јасно се дефинирани предметот, целта, средствата, техниките и методите на антропомоториката.

Третата глава е посветена на движењето како основна клетка на антропомоториката, при што аргументирано е објаснета суштината на движењето, како квалитетен атрибут на човековиот живот. Во подглавите на оваа глава опишана е улогата и функцијата на нервниот и мускулниот систем за локомоторната активност.

Во четвртата глава презентирани се повеќе класификации на движењата според различни критериуми. Во овој дел се опишани систематизациите на движењата според физиолошките, структурните, енергетските и моторичките одлики. Во ракописот, во петтата глава е претставен и детално е опишан човекот како сложен, организиран и отворен динамички систем. При тоа јасно и во доволен обем се презентирани составните елементи кои учествуваат како структура и функција во моторичкото функционирање на човекот. Во ракописот логично се надоврзува материјалот кој се однесува на управувањето со човековите движења (глава 6) и во него се презентирани прифатените теории кои имаат актуелно место во кибернетскиот пристап за толкувањето на функционирањето на човекот. Соодветно место во овој дел од ракописот имаат психомоторната структура на сложените движечки дејствија, нивната организација и енергетското обезбедување.

Седмата глава содржи текст кој е посветен на единството на антропомоториката. Во овој дел на ракописот, сооптветно се презентирани актуелните сознанија за основните конструкти на манифестниот и на латентниот простор на моториката. Моторичкото учење, фазите и методите на моторичкото учење се опишани во шест подглави.

Во осмата глава на ракописот се презентирани информациите за теориите кои го толкуваат значењето на наследните фактори за способностите и особините, како и нивната улога за моторичката ефикасност на човекот.

Латерализираноста, доминантната латерализираност и нивниот развој во филогенезата и во онтогенезата се опишани во деветтата глава. Во текстот е опишан проблемот на превежбување на доминантната латерализираност, моторните асиметрии и третманот на левораките лица во спортот.

Во ракописот (глава 10), антропогенезата, антропофилогенезата и антропоонтогенезата се обработени во 12 подглави и при тоа се опишани важните одлики на моториката во различни возрасни периоди од човековиот живот.

Основните моторички способности, нивната структура, средствата и методите за трансформација, се обработени во единаесеттата глава од ракописот. Презентирани се дефиниции, основните одлики, факторите кои имаат влијание врз базичните моторички способности, како и средствата и методите за нивната трансформација. Во овој дел на ракописот прикажани се и тестирачките процедури за проценка на одделните моторички способности, како и карактеристиките на кинезиолошките оператори за трансформација на движечките способности на човекот.

Предложениот ракопис за учебник „Антропомоторика“, од ред.проф. д-р Јован Јовановски се однесува за предметната програма за предметот антропомоторика, со својата содржина го покрива теоретскиот и во доволна мера практичниот дел на предметот. Предметот антропомоторика е задолжителен предмет, застапен во студиската програма од I циклус академски студии за физичко и здравствено образование, како и во студиската програма од I циклус стручни студии за спортски тренери на Факултетот за физичка култура во Скопје, со неделен фонд часови 4+2 (9 ЕКТС-кредити).

Предложениот материјал, со својата содржина, е приспособен за потребите на студентите на Факултетот, како и за стручниот кадар од физичката култура. Врз основа на презентираната содржина и констатацијата дека ваков учебник ќе биде од голема полза за студентите, а и пошироко за стручниот кадар од физичката култура, односно кинезиологијата, му предлагаме на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје, ракописот со наслов „Антропомоторика“, од ред. проф. д-р Јован Јовановски, да го прифати за печатење како основен учебник.

18.2.1011
18.2.1012

РЕЦЕНЗЕНТИ

Ред. проф. Д-р Александар Туфекчиевски, с.р.

Вонр. проф. Илија Клиначаров, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНИКОТ „ОПШТА ПЕДАГОГИЈА“ (СО ПРАКТИКУМ) ЗА СТУДЕНТИТЕ НА ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „СВ.КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО СКОПЈЕ, ЗА СТУДИСКИТЕ ГРУПИ ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА, ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И БИБЛИОТЕКАРСТВО

Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет, на седницата одржана на 27.12.2010 година, донесе одлука за формирање Рецензентска комисија за рецензирање на трудот - учебникот со наслов „Општа педагогија“ на авторката Розалина Попова-Коскарова.

За член на Рецензентската комисија сум определен и јас .

По добиениот рукопис и по сестраното разгледување на содржината која е предмет на учебникот имам чест и задоволство, на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св.Климент Охридски“ во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ

1. Насловот на трудот-учебникот гласи „Општа педагогија (со практикум)“
2. Учебникот се однесува за програмата за општа педагогија
3. Учебникот е наменет за студиската програма за одделенска настава, предучилишно воспитание и библиотекарство на Педагошкиот факултет
4. Предметот општа педагогија е задолжителен предмет во прв семестар за предучилишно воспитание; во втор семестар за одделенска настава и за двете групи е застапен со 3+2 часа неделно со вкупно 5 ЕКТС. За насоката библиотекарство предметот општа педагогија е избран предмет застапен со 2+1 часа неделно, со 3 ЕКТС.
5. По анализата на содржината на трудот – учебникот, а имајќи ги предвид студиските програми за кои е наменет, произлегува општата оцена: рецензираниот учебник е во согласност на предметната програма
6. Автор на учебникот е д-р Розалина Попова - Коскарова, вонреден професор на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје

7. За рецензент сум избран на седницата на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св.Климент Охридски“ - Скопје на 27 декември 2010 година со одлука бр. 02-670/1

8. Предложениот учебник со наслов „Општа педагогија“ е второ изменето и дополнето издание на претходниот учебник со наслов “Увод во педагогијата” издаден во 2004 година

Од споредбената анализа на претходниот и предложениот учебник се гледа јасна дистинкција дека последниот е содржајно изменет, збогатен, посеопфатен, содржински посовремен и компактибилен со студиските програми.

Ценам дека околу две третини на предложениот учебник е нова содржина.

9. Општи податоци за учебникот:

- ракописот - учебникот е напишан со компјутерски на 182 страници;
- учебникот е поделен во два дела, со вкупно 5 глави;
- стручниот материјал е презентираан на систематичен начин;
- теоретските објаснувања го чинат принципот на кое се темелат научно-педагошките сознанија;
- низ содржината на трудот авторката актуелизира современи пристапи во обарзованието;
- во книгата има главен текст со резиме после секоја содржина, како и прилози (практикум за самостојна работа), библиогра-фија и содржина.

10. Краток опис на содржината на учебникот

Во трудот „Општа педагогија“ станува збор за општопедагошки проблеми, за основните педагошки поими и концепции, за новите парадигми во воспитанието.

Трудот е структуриран во две структурни целини односно во 5 поглавја, кои се логичко-методички и содржински поврзани и претставуваат заокружена наставно-тематска дисциплина, која во наставно-научните прилики е актуелна и применлива во полето на едукацијата и подготвувањето на студентите за идни протагонисти на воспитно-образовниот процес.

Трудот започнува со предговор.

Поконкретно станува збор за општа педагогија и проблемите сврзани со неа, како што се:

- научно определување на предметот на педагогијата, функции и задачи на педагошката наука,
- системот на педагошки дисциплини,
- поврзаноста на педагогијата со други науки (филозофија, психологија, социологија и др.),

- развојот на педагошката мисла од антички период до XX век. осамостојувањето на педагошката наука,
- појавата и развојот и основните карактеристики на воспитанието,
- факторите за развој на личноста, како и целта на воспитанието.

Наведените наслови обработуваат содржини што снаѓаат во рамките на **основите на педагогијата**.

Во доменот пак на педагошките прашања од **теорија на воспитанието**, се разработуваат :

- аспектите на развој на личноста (физичко, естетско, морално, интелектуално работно-техничко и емоционално воспитание).

Во посебна глава се разработени прашањата што се поврзани со школскиот систем во Република Македонија, а се обработува и еден развиен европски школски систем - шведскиот, како и појавата на алтернативните училишта како последица на критиките што се упатуваат на адреса на училиштето, од различни аспекти.

Со оваа содржина книгата ќе служи како извор со елементарни факти за педагошките проблеми; како дополнителен материјал за навлегување во теориските проблеми на педагогијата и како наставно средство.

Нејзината димензија е многузначајна.

- Имајќи ги предвид обемот на учебникот, студиските програми за кого е наменет и сеопфатноста на проблемите што се третираат ценам дека е во границите на нормалата. Нема потреба за проширување.
- Трудот што го предлага авторката проф. д-р Розалина Попова-Коскарова е труд кои претставува заокружена научно-наставна работа како израз на нејзината плодна наставно-научна дејност на полето на едукациските процеси. Според мојата оценка, трудот е квалитетен.

Во наведените тематски целини авторката ги разработува и ги актуелизира фундаменталните општопедагошки аспекти, концепции, димензии на воспитанието, теории, концепции и други структури поврзани со теориите на воспитанието или со други зборови со филозофијата на воспитанието.

Посебен акцент во трудот е даден на прашањето за појмовното определување на најзначајните педагошки поими и тоа како основните, (воспитание, образование, настава, поучување, едукација) така и споредните.

Посебно поглавје во трудот е посветено на новите пристапи во едукациските процеси со акцент на квалитетното воспитание и образование.

Учебникот е збогатен со практикум за самостојна работа на студентите, каде што на 27 страници се поместени 100 прашања. Преку практикумот студентите ќе имаат можност не само да го проверат стекнатото знаење, туку и самостојно да работат, активно да ги усвојуваат знаењата, да анализираат, да синтетизираат и да донесуваат самостојни заклучоци, што резултира со повисоко сознајно ниво и со можност за поголема применливост на знаењето. На тој начин студентите полесно ќе ги совладуваат содржините по предметната програма, а нивните знаења ќе бидат поквалитетни и потрајни.

Изнесените стручно-научните сознанија сами по себе потврдуваат дека трудот на авторката е труд кој презентира повеќе современи педагошки сознанија на полето на едукацијата и ќе има позитивни рефлексии на полето на воспитно-образовниот процес и посебно ќе дава придонес за унапредување на воспитните процеси во воспитно-образовните институции.

13. Трудот-учебникот со наслов „Општа педагогија“ (со практикум) кој е предмет на оваа рецензија спаѓа во категоријата учебник

II. ЗАКЛУЧОК

Имајќи ги предвид напред изнесените факти, содржини и аргументи за трудот во ракописот под наслов „Општа педагогија“ на авторката д-р Розалина Попова-Коскарова, како и врз основа на содржинската структура на трудот, обемот, метоодолошко-дидактичката опременост, анализата на содржината и соодветноста на содржините со студиските програми на одделенска настава, предучилишно образование и библиотекарство на Педагошкиот факултет, ценам дека трудот со наслов Општа педагогија (со практикум) на авторката д-р Розалина Попова-Коскарова ги исполнува и задоволува условите и критериумите да биде објавен како учебник по предметот општа педагогија.

Општо земено, предложената книга претставува еден сериозен труд на авторката и како таков трудот е вреден за педагошката теорија и практика, како и за сите оние што сакаат да се упатат во педагошката проблематика, пред сè на студентите, наставниците, воспитувачите, педагошки служби и сл.

Овој заклучок и предлог се засновува и на следниве аргументи и констатации:

- Содржината на учебникот дава солидна основа за студентите од наведените студиски групи да навлегуваат во суштината на педагошката наука и врз таа основа да го надградуваат своето педагошко образование.
- Авторката на учебникот успеала да ги поврзе теоријата и практиката преку посебниот дел практикум кој овозможува аналитичен-конкретен пристап во учењето.

- Учебникот дава можности за споредување на феномени и развојни проблеми во областа на педагогијата.

III. ПРЕДЛОГ ЗА ОПРАВДАНОСТА ЗА ОБЈАВУВАЊЕ НА ТРУДОТ

Врз основа на напред изнесеното, а со посебна чест и задоволство, на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет "Св.Климент Охридски" во Скопје му предлагам, трудот со наслов "Општа педагогија (со практикум)" на авторката д-р Розалина Попова-Коскарова, вонреден професор на истиот факултет да биде прифатен и објавен како учебник за студентите од студиските групи одделенска настава, предучилишно образование и библиотекарство бидејќи трудот поседува елементи, содржини, концепции, структури кои гарантираат дека студентите ќе стекнат солидни теориски знаења и ќе се здобиваат со иницијално искуство за општопедагошките проблеми. Истовремено, содржините на учебникот ќе бидат во компатибилна релација со другите педагошки дисциплини, односно претпоставува солидна основа за надградување на педагошките знаења и сознанија за дидактиката, предучилишната педагогија, училишната педагогија, методологијата на истражувањето и сл.

Авторката не ги затвора бројните прашања на општата педагогија, туку отвора проблеми, нуди решенија и се раководи од конкретни ситуации..

Јануари 2011

Р е ц е н з е н т
Проф. д-р Целадин Мурати с.р

Рецензија

НА РАКОПИСОТ „ОПШТА ПЕДАГОГИЈА“ ОД ПРОФ.Д-Р РОЗАЛИНА ПОПОВА-КОСКАРОВА

Врз основа на одлуката, донесена од страна на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет при Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ од Скопје на ден 27.12.2010, определена сум да дадам рецензија по повод намерата на нашата колешка проф. д-р Розалина Попова-Коскарова да го отпечати ракописот предвиден за учебник. Во својство на рецензент го давам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ:

- Наслов на трудот (учебникот) – **Општа педагогија** (со практикум)
- Учебникот е наменет за користење од страна на студентите од Педагошкиот факултет „Св.Климент Охридски“ во Скопје
- Се однесува за истиот предмет кој задолжително се следи во прв семестар за насоката предучилишно воспитание и втор семестар на насоката за одделенска настава со неделен фонд на часови- (3+2) , со оптовареност од 5 ЕКТС, како и за изборениот предмет педагогија за насоката библиотекарство со 3 ЕКТС.
- Предложениот учебник е во согласност со предметната програма за која е наменет
- Автор на овој учебник е проф. д-р Розалина Попова-Коскарова, вонреден професор на педагошкиот факултет „Св.Климент Охридски“ во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
- За рецензент сум избрана со одлука бр. 02-670/1, на ННС на Педагошкиот факултет „Св.Климент Охридски“- Скопје, на седницата одржана на 27. 12.2010 год.,
- Се работи за учебник кој ќе претставува основна литература која студентите треба да ја користат во изучувањето на овој базичен педагошки предмет. Учебникот е прво издание со овој наслов. Од претходниот учебник „Вовед во педагогијата“ се разликува во повеќе од половина.
- Бројот на предвидените страници е 182, а како прилог кој се планира да се помести во него е практикумот за самостојна работа на студентите во обем од 27 страници, со 100 прашања за самостојна работа и активност. На крајот е поместена користената литература поделена на: учебници по педагогија и др. педагошка литература.

2. КРАТОК ОПИС НА СОДРЖИНАТА:

Како што може да се види од предложениот и приложениот ракопис, во рамките на учебникот се поместени повеќе поглавја кои претставуваат една логичка заокружена целина која се однесува на основните постулати на педагошката наука. Во целина гледано, изборот на поглавјата кои се поместени во ракописот и начинот на кој се тие обработени и презентирани во целост соодветствува на длабочината и обемот во кој се проучува основата на педагошката наука за профилите за кои е наменет учебникот. Тоа значи дека студентите ќе добијат можност да навлезат во педагошката наука и да ги постават основите на стручните предмети од педагошкото подрачје кои во курикулумот се предвидени за подоцнежното изучување. Истовремено изборот на содржини овозможува во рамките на специфичните методики да се операционализираат педагошките прашања и проблеми.

Главно, трудот е структуриран во 2 дела:

Во првиот дел се обработуваат основните педагошки прашања, кои претставуваат база за понатамошно проучување на педагошката наука. Во тој контекст спаѓаат: научно определување на педагогијата односно предметот и задачите, системот на педагошки дисциплини, педагогијата и др. науки, развој на педагошката мисла, конституирање на педагошката наука, определување на педагошките поими, воспитната цел и сл. Тоа се всушност теми кои спаѓаат во доменот на најосновните педагошки прашања кои ги третира општата педагогија.

Воведот во педагошката наука, е вешто направен преку дефинирањето на педагогијата како наука, појаснувањето на основните педагошки поими кои се користат во нејзини рамки, а воедно тоа е направено и со помошните поими кои таа ги користи. Не помалку важност е дадено и на воспоставувањето на релациите помеѓу нив кои се многу значајни и сложени.

Во вториот дел се обработуваат проблемите на развојот на личноста, низ призмата на: интелектуалниот, естетскиот, етичкиот, физичкиот и работно-техничкиот развој.

Современиот третман на педагогијата како наука за воспитанието кое се опсервира како општествена појава, систем и процес е застапен во предложениот ракопис. При ова третманот на воспитанието како систем претставува заокружена целина со тоа што училишниот, односно образовниот систем се анализира преку определувањето како систем, неговите принципи, карактеристики, како и појаснувањето на начинот на кој тоа е организирано во систем и како функционира. Во контекст на ова е даден и еден современ европски образовен систем-Шведскиот.

Во прилог е даден практикумот, чија цел е мисловно да ги активира студентите, и да ги насочи кон аналитичко-синтетички пристап во обработката на прашањата. За таа цел, понудени се 100 прашања, преку кои студентите ќе можат да го проверуваат своето знаење, а тоа во голема мера ќе го олесни совладувањето на материјалот, од една страна, а од друга, пак ќе придонесе за стекнување на поквалитетни и

потрајни знаерња што ќе се восприемаат со разбирање и со сопствени интелектуални ангажирања преку самостојна работа.

Сугерираме практикумот за самостојна работа на студентите да се издвои како посебен дел, или како прирачник, поради поголема практичност во неговото користење.

ЗАКЛУЧОК:

Со оглед на тоа што така како што е осмислен и организиран ракописот тој нуди можност за оригинален пристап кон основите на педагошката наука јас во својство на рецензент, препорачувам понудениот ракопис со наслов **Општа педагогија (со практикум)** да **биде отпечатен** со цел да се користи како **учебник** во наставата на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ при Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“- Скопје и на другите факултети каде што се изучува предметот педагогија. Напоменувам и тоа дека литературата која е користена при неговата подготовка ги задоволува критериумите за современост и актуелност.

Штип, јануари 2011

Рецензент

Проф.д-р. Емилија Петрова Ѓорѓева с.р.
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип

ПРЕГЛЕД
на прифатени теми за изработка на магистерски труд
на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Бранко Атанасов	"Одговорот на јајчниците од егзогена апликација на анализи на GnRH и eCG кај крави со нефункционални јајчници 60 дена по отелувањето" ("Ovarian response to exogenous GnRH and eCG application in cows with static ovaries 60 days after calving")	Проф. д-р Тони Довенски
Билјана Гагачева	„Практична имплементација на ерадикациската програма за Ензоотска леукоза (Enzootic bovine leukosis) во фарми со интензивно одгледување на млечни говеда“ ("Practical implementation of eradication programme for EBL in farms with intensive breeding of milking cattle")	Проф. д-р Дине Митров

ПРЕГЛЕД

на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски труд
на Економскиот институт во Скопје

Ред. бр.	Име на кандидатот	Наслов на прифатена тема за изработка на магистерски труд	Ментор
1.	Анета Петковска	"Иновацијата како фактор за поттикнување на растот на малите и средни претпријатија со посебен осврт на источниот и западниот регион на Република Македонија"	д-р Дејан Пендев
2.	Методи Стојменов	"Развој на агритуризмот во Република Македонија"	д-р Марија Ацковска
3.	Марина Милевска	"Менаџирањето на процесот на раст и развој на малите бизниси во функција на подобрување на нивната ефикасност"	д-р Дејан Пендев
4.	Ирена Мисаиловска	"Стратегија за инвестирање во интерен раст и развој на малите и средни претпријатија (МСП)"	д-р Дејан Пендев
5.	Дарко Стефановски	"Управување со факторингот во функција на развој на малите и средни претпријатија"	д-р Дејан Пендев
6.	Александра Ковачева	"Улога на лидерството за одржување на конкурентска предност на меѓународните организации"	д-р Васил Поповски
7.	Трендафилка Перкова	"Третманот на интеркорпоративни инвестиции и консолидирање на во меѓународната сметководствена практика-студија на случај"	д-р Биљана Ангелова
8.	Александар Николовски	"Современи ризици во банкарскиот сектор"	д-р Снежана Костадиновска-Милошеска

Преглед

на прифатени теми за изработка на магистерски труд од Наставно-научниот совет
на седницата одржана на 23.02.2011 година

1. студиска програма Електроенергетски системи

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Игор Бурески	Визуелизација на електричното поле на површината на земјата во близина на заземјувачите на електроенергетските објекти	Visualization of a electric field on the earth's surface near grounding of electro energetic object	Проф. д-р Ристо Ачковски

2. студиска програма Компјутерски мрежи и е-технологии

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Даниел Трпевски	Модели за ширење на информации во комплексни мрежи	Models for information Spreading in Complex Networks	Проф. д-р Љупчо Коцарев

3. студиска програма Софтерско инженерство

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Горан Бакрачевски	Повекеконтекстни мобилни веб сервиси	Multicontextual mobile web-services	Вон. проф. д-р Владимир Трајковиќ
2	Марко Илиевски	Модел на проширена реалност со повеќе контекстни колаборативни сервиси	Augmented reality model with multi-contextual collaborative services	Вон. проф. д-р Владимир Трајковиќ

4. студиска програма Проектен менаџмент

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Александар Филиповски	Менаџмент на бизнис перформанси со помош на Balanced Scorecard	Performance business measurement and Balanced Scorecard	Вон. проф. д-р Атанас Илиев
2	Дениз Сулејман	Планирање и имплементација на системи за квалитет	Planning and implementation of the Quality Management Systems	Проф. д-р Вангел Фуштиќ
3	Ивана Димовска	Улога и значење на менаџментот на човечки ресурси при имплементација на TQM	The role of Human Resource Management when Implementing TQM	Вон. проф. д-р Атанас Илиев

5. студиска програма Метрологија и менаџмент на квалитет

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Соња Петковска	Протокол за обезбедување квалитет при работа со линеарни акцелератори кои се користат во тераписки цели	Quality Assurance Programme for Medical Linear Accelerators	Вон. проф. д-р Маргарита Гиновска

ПРЕГЛЕД

на пријавени теми за изработка на магистерски труд прифатени
од Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје
на седницата одржана на 24.2.2011 година

Кандидат	Тема	Ментор
Јовица Георгиев	Современи и економични средства за врска при изградба на нови и санација на стари челични конструкции	Проф. д-р Марјан Гаврилоски Машински факултет - Скопје
Марјанчо Величковски	Анализа на клучните фактори кои го определуваат системот за грижа на клиентите во осигурителните компании	Вон. проф. д-р Радмил Поленаковиќ Машински факултет - Скопје
Александар Карадимче	Развоен процес и негова метрика при создавање на софтверски производ	Проф. д-р Владимир Дуковски Машински факултет - Скопје
Боро Поповски	Нумеричка анализа на струењето и оптеретувањето на работните делови кај Пелтон турбина	Доц. д-р Андреј Лилеј, Машински факултет - Љубљана, Р.Словенија

Подготвил,
Ј.Василевски

кан
Проф. д-р Атанас Кочов

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ТЕРМОДИНАМИКА - ПРИМЕРИ“ ОД АВТОРОТ Д-Р ФИЛИП МОЈСОВСКИ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, број 02-285/2 од 3.2.2011 година, определен сум за рецензент на учебното помагало „Термодинамика - примери“ од ас. д-р Филип Мојсовски. По прегледот на материјалот го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Доставениот труд е составен од осум дела, има вкупно 96 страници, 20 слики, 9 табели и 1 дијаграм.

Вкупно се решени 44 примери.

Материјалот започнува со примери за температурните скали и односот на нивните големини.

Во вториот дел се содржани примери за термичката удобност, тема која досега не е обработувана во термичките изданија во нашата држава.

Важноста на равенката на состојба за идеален гас е истакната преку осум примери во третиот дел. Во класичната термодинамика таа има и теоретско и применливо значење бидејќи однесувањето на воздухот и неговите компоненти, на ниски притисоци, може да се следи преку неа и во практичните проблеми.

Промените на состојбите за идеален гас се обработени во четвртиот дел. Ако во претходниот дел беше клучен односот на основните големини на една термодинамичка состојба температурата, притисокот и волуменот, овде им е посветено внимание на можностите за промена на состојбите на идеалните гасови. За изотермната, изобарната, изохорната, адијабатската промена, преку решени примери, дадени се врските помеѓу големините на состојба, приоритетноста на дијаграмот „притисок-волумен“, начинот на пресметка на износите на топлината и работата и графичката илустрација на промените.

Петтиот дел е посветен на вториот закон на термодинамиката. Со примерите е направен обид за вистинско разбирање на поимите расположива енергија и максимално корисна работа, за отворени и затворени системи. Важноста на овој закон за правилниот пристап кон оценувањето на енергијата е покажана преку следењето на промените на ентропијата и ексергијата. За термичарот практичар од особено значење е да се мине од размислувањето во согласност со првиот закон на термодинамиката кој ги поставува сите видови на енергија како рамноправни, на размислување според вториот закон на термодинамиката кој помага да се оцени расположливоста на некоја енергија.

За основните работни средства на термичарите, водената пара и воздухот примери се дадени во деловите шест и седум. За водената пара е вклучена само постапката за користење на табеларните термодинамички карактеристики, а за влажниот воздух со посебно внимание е обработена употре-

бата на дијаграмот „содржана топлина-содржана влага“. Графичкото решавање во примерите на процесите со влажен воздух: одредување на состојбата на воздухот со психрометар, мешањето на два воздушни тека, овлажувањето на воздух, конвективното сушење во сушилници за храна, сушењето на воздух со ладење укажуваат на неопходноста од примена на дијаграмот „содржана топлина-содржана влага“ кој во термичката практика веќе го прослави својот стоти роденден. Во седмиот дел се опфатени и примери за билансирањето кај ладилни кули со принудно и природно струење на воздухот.

Во осмиот дел се дадени примери за процесите на пренос на топлина термичка спроводливост, термичка конвекција, термичко зрачење, одредување на коефициент на целосен пренос на топлина, износ на пренесена топлина кај топлиноизменувач.

Материјалот ги содржи и основните табели за термичките карактеристики на материјалите.

Во првата табела се наведени индивидуалните гасни константи. Втората табела дава преглед на густините за цврсти елементи, течности и гасови. Вредностите на специфичниот топлински капацитет за цврсти елементи, течности и гасови се содржани во четвртата табела. Табелата за заситен влажен воздух е петта табела. Следна е табелата за термичка спроводливост. Потоа е дадена табела за емисивноста во правец на нормалата. Последна е табелата за термичките карактеристики на вода и водена пара во заситена состојба.

Дијаграмот „содржана топлина-содржана влага“ е даден во формат A4.

Материјалот е наменет за дисциплината Термодинамика, која на Машинскиот факултет во Скопје, денес е активна во пет модификации,

Предмет	Студиски програми	Часови	Кредити	Студенти-2010
Термодинамика 1	Академски ТИ, АФИ, ЕЕ	3 + 3	8	38
Техничка термодинамика	Академски ПИ, ТМЛ, МЗКИ, МВ, М	2 + 2	6	92
Термодинамика 2	Академски ТИ	3 + 3	7	17
Пренос на топлина и маса	Академски ТИ	2 + 2	7	17
Термодинамика	Професионални ПТИ	2 + 2	5	20

а делови од материјалот се применливи и за предметите: енергетика и екологија, индустриски сушилници, сушилници, топлиноизменувачи, применета психрометрија.

Материјалот е во целост во согласност со предметната програма.

Материјалот е подготвен за прво издание.

Материјалот е квалитетно подготвен. Јазикот и стилот се јасни и прифатливи.

Материјалот е изнесен во логичен редослед и е комплетиран со потребните табеларни и дијаграмски податоци, како и одбрана актуелна литература.

Според дефинициите во Правилникот за организирање на издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, материјалот претставува учебно помагало.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Материјалот обработен во презентираниот ракопис „Термодинамика - примери“ опфаќа делови од повеќе активни предмети на Машинскиот факултет во Скопје. Печатењето на овој квалитетен труд ќе биде од корист и интерес не само за студентите, туку и за термичарите од практиката.

Нивото на обработката на материјата целосно ги задоволува барањата што треба да ги задоволи едно универзитетско учебно помагало.

Врз основа на изложеното предлагам ракописот „Термодинамика - примери“ од авторот д-р Филип Мојсовски да биде печатен како универзитетско учебно помагало.

Скопје, 20.2.2011

Рецензент

Проф. д-р Марко Серафимов,
редовен професор на Машинскиот факултет во Скопје, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ТЕРМОДИНАМИКА - ПРИМЕРИ“ ОД АВТОРОТ Д-Р ФИЛИП МОЈСОВСКИ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, број 02-285/2 од 3.2.2011 година, определен сум за рецензент на учебното помагало „Термодинамика - примери“ од ас. д-р Филип Мојсовски. По прегледот на материјалот го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Доставениот труд е има вкупно 96 страници, 20 слики, 9 табели и 1 дијаграм.

Решените 44 примери се однесуваат на осум теми: температура, термичка удобност, равенка на состојба за идеален гас, промени на состојби за идеалните гасови, втор закон на термодинамиката, водена пара, влажен воздух, пренос на топлина.

Температурните скали што денес се применуваат и односот на нивните големини е даден во делот за температурата.

Во вториот дел се содржани примери за термичката удобност. Термичката удобност е релативно нова тема која досега не е обработувана во термичките изданија во нашата држава.

Равенката на состојба за идеален гас е истакната преку осум примери во третиот дел. Во термодинамиката таа е битна бидејќи има и теоретско и практично значење бидејќи однесувањето на воздухот и неговите компоненти, при ниски притисоци, може да се следи преку неа и во практичните проблеми.

Промените на состојбите за идеален гас се обработени во четвртиот дел. Внимание им е посветено на можностите за промена на состојбите на идеалните гасови: изотермна, изобарна, изохорна и адијабатска промена. Во примерите се дадени врските помеѓу големините на состојба, приоритетноста на дијаграмот „притисок-волумен“, начинот на пресметка на износите на топлината и работата, како и графичкото претставување на промените.

Петтиот дел го обработува вториот закон на термодинамиката. Истакната е важноста на вистинско разбирање на поимите расположлива енергија и максимална корисна работа, за отворени и затворени системи. Важноста на овој закон за правилниот пристап кон оценувањето на расположливоста на енергијата е покажана преку следењето на промените на ентропијата и ексергијата.

На водата и воздухот, како основни работни средства во повеќето термички процеси, им се посветени примерите во деловите шест и седум. За водената пара е вклучена само постапката за користење на табеларните термофизички карактеристики. Кај влажниот воздух со посебно внимание е обработена употребата на дијаграмот „содржана топлина-содржана влага“.

Графичкото решавање е употребено како брза, а доволно точна метода на решавање во примерите на процесите со влажен воздух: одредување на состојбата на воздухот со психрометар, мешањето на два воздушни тека, овлажувањето на воздух, конвективното сушење во сушилници за храна, сушењето на воздух со ладење. Подвлечена е неопходноста од примена на дијаграмот „содржана топлина-содржана влага“. Во седмиот дел се опфатени и примери за билансирањето кај ладилни кули со принудно и природно струење на воздухот.

Процесите на пренос на топлина: термичка спроводливост, термичка конвекција и термичко зрачење се содржани во примерите од осмиот дел на материјалот. Обработени се и одредувањето на коефициент на целосен пренос на топлина и пресметката на износот на пренесена топлина кај топлино-изменувач.

Материјалот е комплетиран и со основните табели за термичките карактеристики на материјалите.

Во првата табела се наведени индивидуалните гасни константи. Втората табела дава преглед на густините за цврсти елементи, течности и гасови. Вредностите на специфичниот топлински капацитет за цврсти елементи, течности и гасови се содржани во четвртата табела. Табелата за заситен влажен воздух е петта табела. Следна е табелата за термичка спроводливост. Потоа е дадена табела за емисивноста во правец на нормалата. Последна е табелата за термичките карактеристики на вода и водена пара во заситена состојба.

Дијаграмот „содржана топлина-содржана влага“ е даден во формат A4.

Материјалот е наменет за дисциплината термодинамика, која на Машинскиот факултет во Скопје, денес е активна во пет модификации,

Предмет	Студиски програми	Часови	Кредити	Студенти-2010
Термодинамика 1	Академски ТИ, АФИ, ЕЕ	3 + 3	8	38
Техничка термодинамика	Академски ПИ, ТМЛ, МЗКИ, МВ, М	2 + 2	6	92
Термодинамика 2	Академски ТИ	3 + 3	7	17
Пренос на топлина и маса	Академски ТИ	2 + 2	7	17
Термодинамика	Професионални ПТИ	2 + 2	5	20,

а делови од материјалот се применливи и за предметите: енергетика и екологија, индустриски сушилници, сушилници, топлиноизменувачи, применета психрометрија.

Материјалот е во целост во согласност со предметната програма.

Материјалот е подготвен за прво издание.

Материјалот е квалитетно подготвен.

Материјалот е изнесен во коректен редослед и комплетиран е со потребните табели и одбрана литература.

Според дефинициите во Правилникот за организирање на издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, материјалот претставува учебно помагало.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Материјалот обработен во презентираниот ракопис „Термодинамика - примери“ целосно ја покрива дисциплината термодинамика предавана во неколку предмети на Машинскиот факултет во Скопје.

Нивото на обработката на материјата ги задоволува барањата што треба да ги задоволи едно универзитетско учебно помагало.

Врз основа на изложеното, предлагам ракописот „Термодинамика - примери“ од авторот д-р Филип Мојсовски да биде печатен како универзитетско учебно помагало.

Скопје, 20.2.2011

Рецензент

Проф. д-р Милан Шаревски,
редовен професор на Машинскиот факултет во Скопје, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА СО НАСЛОВ: „МИЈАЧКО СТАНБЕНО ГРАДИТЕЛСТВО ПОТЕКЛО, РАЗВОЈ И ДОСТРЕЛИ“, ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТКАТА М-Р МЕЛАНИЈА ШЕРДЕНКОВСКА, ДИПЛ.ИНЖ.АРХ. ПРИЈАВЕНА НА АРХИТЕКТОНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно - научниот совет на Архитектонскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, 08 бр. 6/84 од 2. XII. 2010, избрани сме за Рецензентска комисија за преглед и оценка на докторската дисертација со наслов: МИЈАЧКО СТАНБЕНО ГРАДИТЕЛСТВО-ПОТЕКЛО, РАЗВОЈ И ДОСТРЕЛИ, изработена од кандидатката м-р Меланија Шерденковска, дипл.инж.арх. вработена на Архитектонскиот факултет во Скопје.

По прегледот на доставената докторска дисертација, како и врз основа на позитивните мислења и оценки доставени од страна на наставно - научните институции до Архитектонскиот факултет во Скопје, Комисијата, до Наставно-научниот совет на Архитектонскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација со наслов: МИЈАЧКО СТАНБЕНО ГРАДИТЕЛСТВО ПОТЕКЛО, РАЗВОЈ И ДОСТРЕЛИ, претставува самостоен научен труд на кандидатката м-р Меланија Шерденковска, дипл.инж.арх., презентира на 344 страници, 209 слики / графички прилози, 50 табели и 339 библиографски единици.

Структурата на докторската дисертација, покрај воведот и заклучокот, опфаќа три основни целини поглавја:

- Вовед
- I. Дострели
- II. Развој
- III. Потекло
- Заклучок

Предмет на истражувањето е мијачката традиционална куќа и нејзиниот посебен придонес во балканското/малоазиското традиционално станбено градителство. Согласно со вака дефинираниот предмет, докторската дисертација се фокусира: прво, кон дефинирање на посебниот просторно/програмски тип на мијачката куќа; второ, кон нејзината интеракција со поширокиот јужнобалкански/малоазиски архитектонски контекст.

Цел на истражувањето е дефинирање на мијачката традиционална куќа како посебен просторен, програмски тип и утврдување на нејзината интеракција со поширокиот балкански/малоазиски културен круг.

Вака поставената цел се диференцира на четири нивоа:

- на документарно ниво - проширување на архитектонското знаење за традиционалното станбено градителство на Мијаците;
- на архитектонско ниво - утврдување на посебностите на традиционалната станбена типологија на Мијаците и нејзината интеракција во поширокиот архитектонски контекст на балканското/малоазиското подрачје;
- на социо-културно ниво - утврдување на културниот модел кој генерира посебни просторни модели на мијачката традиционална куќа;

- на историско ниво - утврдување на референтните слоеви кои влијаеле на формирањето на мијачкото традиционално станбено градителство.

Основните хипотези на истражувањето се:

1. мијачката традиционална кука претставува посебна просторна програмски дефинирана кука која произлегува од сложената социо-културна основа на Мијаците, како и од посебните конструктивни, материјални, климатски и топографски фактори на местата каде што се генерирала;
2. мијачката традиционална кука дава посебен придонес во сложеното традиционално станбено градителство во балканскиот и малоазискиот културен круг;
3. мијачките градители имаат посебен придонес во градителството на програмски/обликовно дефинираната кука на јужниот дел на Балканскиот Полуостров и западниот дел на Мала Азија.

ВО ПРВОТО ПОГЛАВЈЕ / I ДОСТРЕЛИ истражени се просторните, програмските, материјални конститутивни карактеристики на мијачкото станбено градителство. Мијачката кука е систематски истражена низ сукцесивните нивоа: технологија на градба, конструкција и материјализација; просторна и програмска организација на објектот; архитектонски елементи на кука; вградена опрема; подвижна опрема; стратегии на архитектонската форма и композиција; модели на групирање на куките и нивниот сооднос со околината.

Во ова поглавје се дефинира мијачката кука како монолитна елементарна просторна конфигурација со сложен и самодоволен програмски состав, физички дистинктивен, но конститутивен елемент на местото. Посебно е мапирана просторната организација на мијачката кука. Во нејзината моноволуменска просторна конфигурација декомпонирани се посебните просторно-програмски секвенци, проследени преку нивната морфогенеза, типологија и содржина. На тој начин се дефинирани повторливоста и посебноста на просторно-програмската дефиниција на мијачката кука.

ВО ВТОРОТО ПОГЛАВЈЕ / II РАЗВОЈ, се прикажува сложената социо-културна основа на градителската практика на Мијаците. Истражувањето се движи од историската етногенеза на Мијаците, богомилското движење и неговите импликации во материјалната култура на Мијаците, градителската дејност, градителските занаети, мијачките тајфи и еснафи и нивната интеракција со поширокиот балкански културен круг. Ова поглавје завршува со компаративниот преглед на мијачкото традиционално станбено градителство со станбеното градителство на Бугарија, Северна Грција, Албанија и Турција. Преку компаративниот преглед се утврдуват сличностите и разликите на мијачката традиционална кука со пошироката станбена традиционална продукција на Балканот, како и интезивната интеракција на различните културни средини.

ВО ТРЕТОТО ПОГЛАВЈЕ / III ПОТЕКЛО, дадени се длабоките историски слоеви на градителството во Македонија и неговата интеракција со традиционалното градителство на Мијаците. Традиционалното станбено градителство на Мијаците е реконтекстуализирано во однос на сложената историска, материјална стратификација на Македонија низ клучните историски периоди: неолит, енолит, бронзено време, железно време, антички македонски период, антички римски период, средновековен период. Мапирајќи ги клучните периоди изведени се процесите на континуитетот и дисконтинуитетот во формирањето на дистинктивната станбена практика на овој регион.

ВО ЗАКЛУЧОКОТ на докторската дисертација, преку сумирање на резултатите од претходните фази на истражувањето, изведени се неколку начелни заклучоци:

- мијачката традиционална кука претставува посебен просторно/програмски тип во рамките на народното градителство на Македонија;
- мијачката кука е сложен и динамичен просторно/програмски систем, сообразен со социо-културните, конструктивните, материјалните, технолошките, климатските и топографските услови на мијачкиот крај;
- мијачките градители имаат посебен придонес во градителството на програмски/обликовно дефинираната кука на јужниот дел на Балканскиот Полуостров и западниот дел на Мала Азија;
- традиционалниот начин на градба кој го следиме во практиката на мијачките градители (XVII / XIX) се темели на долговековното градителско искуство препознаено во културните и материјалните слоеви на Македонија.

ЗАКЛУЧОК:

Комисијата констатира дека докторската дисертација **МИЈАЧКО СТАНБЕНО ГРАДИТЕЛСТВО ПОТЕКЛО, РАЗВОЈ И ДОСТРЕЛИ**, изработена од кандидатката м-р Меланија Шерденковска, дипл.инж.арх., по својот обем, содржина, методологија и структура, како и според идеите и основните резултати на истражувачкиот проект ги исполнува поставените задачи и претставува примерен облик на докторска дисертација.

Изборот на темата е високо релевантен. Проблемот на традиционалното станбено наследство не е само од историско-теоретско значење, но се суштествени за разбирањето на просторните-програмски модели на домувањето нивното генерирање и пренесување. Во таа смисла, мијачката традиционална кука е една од алките која не е доволно истражена во реконструкцијата на македонската традиционална архитектура, како и во нејзината интеракција со поширокиот балканско-малоазиски културен круг.

Иако во некои аспекти се чини преовладува субјективната обоеност на авторката кон интерпретацијата на одредени резултати на истражувањето, во контекст на обемната материјална основа на трудот, читателот добива еден релевантен приказ за сложеноста и противречноста на традиционалната практика на домувањето во Македонија.

Истражувачкиот проект придонесува: прво, во проширување на архитектонското знаење за традиционалното станбено градителство на Мијаците; второ, во утврдување на посебностите на традиционалната станбена типологија на Мијаците и нејзината интеракција во поширокиот архитектонски контекст на балканското/малоазиското подрачје; трето, во утврдување на социо-културниот модел кој ги генерира посебните просторни модели на мијачката традиционална кука; четврто, во утврдување на референтните историски слоеви кои влијаеле на формирање на мијачкото традиционално станбено градителство.

Со особена чест и големо задоволство, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет да ја прифати рецензијата на докторската дисертација **МИЈАЧКО СТАНБЕНО ГРАДИТЕЛСТВО ПОТЕКЛО, РАЗВОЈ И ДОСТРЕЛИ** од кандидатката м-р Меланија Шерденковска, дипл.инж.арх., и да одреди термин за нејзина одбрана.

Скопје, февруари 2011

КОМИСИЈА

- Д-р Минас Бакалчев, вонреден професор – претседател, с.р.
- Славко Брезовски, редовен професор во пензија – член, с.р.
- Д-р Иванка Кировска, редовен професор – член, с.р.
- Д-р Елизабета Касапова, доцент – член, с.р.
- Д-р Драги Митревски, редовен професор – член, с.р.

ПРЕГЛЕД
на прифатени теми за изработка на магистерски трудови на Правниот факултет
„Јустинијан Први„ во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Горѓи Петрески	Правна регулација на платежните картици	проф.д-р Димитар Гелев
Иван Ѓорѓиевски	Влијанието на електронската комуникација врз берзанското тргување	проф.д-р Димитар Гелев
Елена Георгиевска	„Стечајна маса и намирување на доверителите	проф.д-р Тито Беличанец
Сања Георгиевска	Можностите за воведување на паралелен систем на здравствено осигурување	проф.д-р Тито Беличанец
Катерина Жатева	Имплементација на директивите за timeshare во македонското законодавство	проф.д-р Јадранка Дабовиќ Анастасовска
Марина Димовска	Имплементација на директивите за package travel во македонското законодавство	проф.д-р Јадранка Дабовиќ Анастасовска
Донче Стаменков	Престанок на работен однос според законодавството на Република Македонија	проф.д-р Тодор Каламатиев
Суад Алиу	Стекнување право на сопственост на градежно земјиште во државна сопственост согласно Законот за градежно земјиште	проф.д-р Родна Живковска
Даниела Паунова	Правните аспекти на заштита на здравјето и безбедноста на работниците	проф. д-р Тодор Каламатиев

ДЕКАН

Проф. д-р Борче Давитковски

бр. 09-15/С
01-03-2011 год.
СКОПЈЕ

ПРЕГЛЕД
на прифатени теми за изработка на магистерски трудови на Правниот факултет
„Јустинијан Први„ во Скопје
Наставно-научен совет – 28.02.2011 година

Кандидат	Тема	Ментор
Верче Василева	Јавна емисија на хартии од вредност	Д-р Димитар Гелев
Томе Чабулев	Карактеристики на управно-правниот однос помеѓу граѓаните и органите на локалната самоуправа	Д-р Борче Давитковски
Еруан Садика	Недискриминација во образованието	Д-р Љубомир Фрчкоски
Бојан Георгиевски	Правото на приватност, интернетот и социјалните мрежи	Д-р Љубомир Фрчкоски
Гордана Ганчева	Правни и политички последици од меѓународното признавање на Косово	Д-р Татјана Петрушевска
Иван Ангеловски	Слободата на изразување: Медиумот и политичкиот говор во демократијата	Д-р Љубомир Фрчкоски
Орце Ивановски	Реформирање на Европскиот суд за човековите права	Д-р Татјана Петрушевска
Димче Стојанов	Феноменолошки карактеристики на компјутерскиот криминал	Д-р Методија Каневчев

ПРЕГЛЕД

на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски трудови на
Градежниот факултет во Скопје

на 371 седница на Наставно – научниот совет одржана на 28.02.2011 година

Р. бр.	Кандидат	Работен наслов на темата	Ментор
1	Борче Стојановски дипл.геод.инж.	Посебни аспекти на урбаниот и регионалниот просторен развој на Р. Македонија	проф. д-р Јован Јованов
2	Ценгис Хани дипл.град.инж.	Анализа на решенија за надградба на објекти од аспект на носивост, употребливост и дуктилност	проф. д-р Горан Марковски
3	Адријана Савиќ дипл.град.инж.	Зголемување на капацитет на носивост на армиранобетонски пресеци со примена на карбонски ленти	проф. д-р Горан Марковски

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ОСНОВИ НА ПСИХОЛОШКОТО ТЕСТИРАЊЕ“ ОД АВТОРКИТЕ
ПРОФ. Д-Р ВИОЛЕТА ПЕТРОСКА-БЕШКА И ДОЦ. Д-Р НИКОЛИНА КЕНИГ

Врз основа на одлуката на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет, донесена на XIII седница, одржана на 20.12.2010, во согласност со член 16 од Правилникот за организирање на издавачка дејност на Универзитетот Св. Кирил и Методиј, го давам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Учебникот е првенствено наменет за студентите кои следат настава од задолжителниот предмет *Психолошко тестирање* во рамките на студиската програма по психологија и претставува прв и единствен кој ја разработува оваа психолошка дисциплина, напишан на македонски јазик. Според содржината, користената литература, како и според методолошкиот пристап што е користен при прикажување на содржините, учебникот наполно соодветствува со содржините во предметната програма и може да ги оствари нејзините цели.

Содржината на учебникот е организирана во 12 поглавја кои прво накратко ќе ги прикажам, а потоа и ќе ги оценам.

Во првото поглавје, *Психолошкото тестирање како мерење*, обработени се три поттеми: психолошкото тестирање како дел од психолошката процена, психометријата како основа за психолошко тестирање и природата на мерењето во психометријата. Најпрво, читателите се воведуваат во тоа која е разликата помеѓу психолошкото тестирање и психолошката проценка, потоа по што се разликуваат мерењата во психологијата од физичките мерења, а потоа се дадени дефинициите на мерењето според Кембел и според Стивенс и донесени во врска со психолошкото тестирање. Нагласено е дека во психолошкото тестирање се користат мерните инструменти што се изработени со примена на психометријата, за да се направи јасна дистинкција помеѓу психолошките тестови и квазипсихолошките тестови.

Во следното поглавје, *Дефиниција на тестирање*, се објаснуваат четирите базични претпоставки на кои почива психолошкото тестирање, дадена е дефиницијата на поимот за тест на Анастаси и образложено е значењето на нејзините три составни дела. Прикажани се различни поделби на тестовите со користење на примери од конкретни тестови. На крајот, приложена е мошне функционална табела на типични и неможни комбинации од различните видови тестови.

Третото поглавје обработува пет поднаслови во кои е опишан мошне исцрпно и илустративно *историскиот развој на тестирањето*. Прикажан е историскиот развој на трите најголеми групи тестови преку наведување на инструментите што се сметаат за нивни први вистински претставници. Прикажани се и факторите кои се третираат како главни движечки сили во развојот на тестирањето во минатото и денес.

Понатаму, авторките во сите неопходни детали ги наведуваат главните етичките принципи на психолошкото тестирање. Посебно се разгледувани етичките правила кои се однесуваат на квалификациите на тестаторот, на заштитата на тестовите од злоупотреба, на заштитата на приватноста на испитаниците и на доверливоста на податоците што се добиваат со примена на тестот.

Петтото поглавје е посветено на *ајтем-анализата*, односно на дефинирање на поимот тежина на ајтемите и нивната дискриминативност. Разработена е накусо и

современата Теорија на одговори на ајтеми (*Item Response Theory*), во функција на подобра селекција на ајтемите во тестовите на постигнување.

Во шестото поглавје, *Фази во изработка на шест*, наведени се постапките во изработката на тестот, со посебен акцент на фазата на дефинирање на целта на тестот, дефинирање на варијаблата што се мери и нејзините индикатори, како и на можните видови ајтеми што се употребуваат за изработка на психолошки тестови, илустрирани со функционални примери. Се разгледува и разликата помеѓу упатство за работа со тестот, наменето за тестаторот и упатството за решавање на тестот, наменето за испитаниците.

Седмото поглавје, насловено како *Објективност и дискриминативност на шест*, се занимава со дефинирање на овие две важни метриски карактеристики. Првата е воведена преку наведување на начините на кои се утврдува, а втората преку можните извори на отстапувања на тестот од нормалната дистрибуција.

Во осмото поглавје е разработена метриската карактеристика *релијабилност*. Овој мошне сложен концепт е објаснет преку теоријата на вистински скор и скор на грешка. Различните видови релијабилност се дефинирани преку методите за нивно утврдување: тест-ретест, паралелни форми, делење на тестот на делови и интерајтемска хомогеност и накусо се дадени правилата за интерпретација на коефициентите на релијабилност. Воведен е поимот стандардна грешка на мерење како показател на прецизноста на индивидуалните скорови. Поголавјето, како впрочем и сите останати поглавја се дополнети со примери кои многу придонесуваат за полесно разбирање на материјата.

Еден од клучните поими во психометријата и психологијата воопшто, разработен е во деветтото поглавје посветено на *валидноста* на тестот. Авторките го поделиле на шест последователни потпоглавја: дефинирање на валидноста, видови валидност, содржинска валидност, критериумска валидност, хипотетска валидност и односот помеѓу валидноста и релијабилноста. Најпрво е дадена општата дефиниција на поимот која понатаму се претставува низ класичната поделба на трите основни видови. Секој од видовите е разработен посебно и тоа земајќи ги предвид сите најчесто користени методи, односно пристапи.

Десеттото поглавје, наречено *Присјасност при шестирањето* дискутира важна тема која неретко се пренебрегнува – можноста ајтемите во тестовите или тестот во целина да не дава исти просечни скорови за различни социјални групи. На крајот од поглавјето се презентирани и најпопуларните начини на кои се надминува овој проблем.

Единаесеттото поглавје се занимава со потребата за *баждарење на шестовите*, односно изработка на норми за интерпретација, нормативни примероци и видови норми, а дванаесеттото, кое тематски се надоврзува, го обработува исклучително важното прашање за нашиот, македонски контекст – прашањето на *адаптација на шестовите*. Откако е разработен општиот поим, прикажани се постапките при адаптацијата на тестовите и доведени се во врска со пристрасноста како извор на грешки при адаптацијата. Потоа, обработени се прашањата поврзани со адекватноста при преведување на тестовите од еден јазик на друг јазик и обезбедувањето еквивалентност меѓу тестовите и е објаснето дека адаптираниот тест исто така треба да помине низ процесот на стандардизација. Последното потпоглавје е посветено на потребата и можноста за адаптација на невербалните тестови.

Оцена и предлог

Трудот *Основи на психолошкото шестирање* од проф. д-р Виолета Петроска-Бешка и доц. д-р Николина Кениг е изработен според сите најнови стандарди кои

обезбедуваат лесно совладување на наставната материја. Речениците се јасни, без непотребни зборови. Корисникот на книгата се води низ материјалот што овозможува од едноставни кон посложени поими да напредува неосетно. Авторките умешно воведуваат нови термини и посложени концепти постепено, од едно во друго поглавје, така што читателот може да следи без да биде обесхрабрен од комплексноста на материјата што е обработена.

Во овој учебник е вградена повеќегодишната работа (а од постариот автор и повеќедецениската истражувачка и теориска работа) на авторите во областа на психолошкото тестирање. Содржините се прикажани коректно и во согласност со најновите научни достигања во областа, како што е *теоријата на одговори на ајшеми*. Учебникот е пишуван врз основа на екстензивно проучување на најнова литература на полето на психолошкото тестирање, при што се користени и дела објавени во 2009 година. Овие знаења досега им беа достапни исклучиво на оние што добро го познаваа англискиот јазик и кои имаа пристап до оваа литература.

Книгата е богато илустрирана со примери. Примерите и илустрациите се извлечени во боксови и на тој начин внимането на читателот се насочува кон битни елементи. Освен примери за илустрација на прикажаните содржини, во секое поглавје се презентирани и светски познатите тестови преку кои се поткрепуваат содржините обработени во поглавјата.

Од еден ваков учебник постои потреба и тој пополнува една алка што недостасува. Тој ќе помогне да се сфати разликата помеѓу тестирањето и квазитестирањето, особено ако се има предвид дека терминот *тестирање* е во честа употреба, а ќе се олесни и совладувањето на материјалот по предметот *психолошко тестирање*. Иако е наменет пред сè за студентите по психологија, тој ќе се користи и од дипломираните психолози, а и од други профили чијашто работа има допирни точки со тестирањето.

Како единствена препорака која би можела да придонесе кон уште повисок квалитет на ова практично, современо и интересно четиво, би ја додал можноста, на крајот, учебникот да се заокружи со речник на најчесто употребувани психометриски термини.

Учебникот ОСНОВИ НА ПСИХОЛОШКОТО ТЕСТИРАЊЕ од авторките проф. д-р Виолета Петроска-Бешка и доц. д-р Николина Кениг го опфаќа целокупниот материјал за предметот *психолошко тестирање*. Претставува квалитетен и современ труд, изработен според стандарди што овозможуваат лесно совладување на материјалот. Сложените поими се обработени на едноставен и разбирлив начин, со што е овозможено учебникот да биде приемчив за студентите. Мое мислење е дека учебникот ќе биде мошне прифатен како од студентите, така и од други лица во чија работа е вклучено тестирање.

Препорачувам ракописот **ОСНОВИ НА ПСИХОЛОШКОТО ТЕСТИРАЊЕ** од авторките проф. д-р Виолета Петроска-Бешка и доц. д-р Николина Кениг да биде отпечатен како учебник по предметот *психолошко тестирање* за студентите од Институтот за психологија при Филозофскиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј.“

17.2.2011

Рецензент

Проф. д-р Томе Николоски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА УЧЕБНИКОТ ОСНОВИ НА ПСИХОЛОШКОТО ТЕСТИРАЊЕ ОД АВТОРКИТЕ
ПРОФ. Д-Р ВИОЛЕТА ПЕТРОСКА-БЕШКА
И ДОЦ. Д-Р НИКОЛИНА КЕНИГ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница, одржана на 20.12.2010, за рецензенти на учебникот **ОСНОВИ НА ПСИХОЛОШКОТО ТЕСТИРАЊЕ** од авторките проф. д-р Виолета Петроска-Бешка и доц. д-р Николина Кениг, ги избра проф. д-р Томе Николоски и проф. д-р Виолета Арнаудова од Институтот за психологија при Филозофскиот факултет.

Учебникот „**Основи на психолошкото тестирање**“ содржи 12 поглавја, а во секое од нив се обработени по неколку наслови и поднаслови. Насловите на поглавјата гласат:

1. Психолошкото тестирање како мерење
2. Дефинирање на тестот
3. Историски развој на тестирањето
4. Етички принципи во употребата на психолошки тестови
5. Изработка на тест
6. Ајтем-анализа
7. Објективност и дискриминативност на тестот
8. Релијабилност на тестот
9. Валидност на тестот
10. Пристрасност при тестирањето
11. Норми на тестот
12. Адаптација на тест

Во **првото поглавје**, читателите најпрво се воведуваат во неколку клучни дистинкции кои се важни за понатамошно следење на содржините. Направена е разлика меѓу психолошко тестирање и психолошка проценка, психометриски тест и тестови кои не се тоа, како и помеѓу директно и индиректно мерење. Авторките нагласуваат дека во психолошкото тестирање се користат мерните инструменти што се изработени со примена на психометријата. Дадени се базичните постулати на мерењето на Стивенс што се во врска со нивоата на мерење и психолошкото тестирање.

Во **второто поглавје** се изнесени аксиомите на кои се заснова психолошкото тестирање: (1) луѓето се разликуваат по однос на битни особини, (2) особините може да се квантификуваат, (3) особините се релативно стабилни и (4) мерките на особините се поврзани со постојното однесување. Поимот за тест е обработен преку дефиницијата на Анастаси и нејзините составни елементи, а понатаму се разработени различни поделби на тестовите преку прикажување примери на конкретни тестови (кои веќе се некаде јавно прикажани).

Историски, најраните корени на тестирањето и факторите кои непосредно придонеле за развој на првите вистински психолошки тестови се опишани во **третото поглавје**. Даден е историскиот развој на трите најголеми групи тестови преку наведување на инструментите што се сметаат за нивни претходници, и за нивни први вистински претставници. Прикажани се и факторите кои се третираат како главни движечки сили во развојот на тестирањето во минатото и денес.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК „НАСИЛСТВО: РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА
ОД АВТОРКАТА Д-Р НИКОЛИНА КЕНИГ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница одржана на 20.12.2010 година, формираше Рецензентска комисија за оцена на учебникот **Насилство: родова перспектива** од д-р Николина Кениг. Со одлука број 12-2398/2 од 24.12.2010 година, избрана сум за член на Рецензентската комисија, па со особена чест на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје му го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот со наслов **Насилство: родова перспектива**, поднесен од авторката Николина Кениг, претставува темелна студија на родовата димензија на насилството, како релативно нов тренд во теоријата на човековите права. Текстот е изложен на 138 стр. со единечен проред, поделен во шест тематски целини, пишувани врз основа на сознанијата добиени од над 250 релевантни и современи библиографски единици. Основниот текст е збогатен со прилози кои нудат дополнителни информации за одредени поими или прашања поврзани со главната тема.

Во првиот дел, со наслов **Што е насилство?** (3-13 стр.), дефиниран е поимот *насилство*, при што се користени најшироко прифатените дефиниции кои се предложени од меѓународни институции и организации компетентни за оваа проблематика. Понатаму, дадени се определби и типологии на родово базираното насилство и направена е анализа на агресивното однесување, со посебен осврт кон објаснувањата на потеклото и на разликите во агресивноста меѓу жените и мажите.

Во вториот дел, насловен како **Род и моќ** (14-25 стр.), направена е анализа на моќта од родова перспектива преку толкување на механизмите низ кои се одржува родовата асиметрија на социјална моќ. Во тој контекст се разработени факторите кои го овозможуваат функционирањето на механизмот на саморепродукција на родовата нееднаквост: родовите стереотипи и улоги, патријархалното семејството како модел и специфичните аспекти на вработувањето, платата и неплатениот труд.

Во третиот дел, кој носи наслов **Структурно и културно наследство** (26-41 стр.), најнапред е дефинирано структурното насилство и објаснети се механизмите на негово одржување. Понатаму, направена е споредба меѓу поимите *културно* и *структурно насилство*, а во рамките на културното насилство се прикажани повеќе негови облици, главно практикувани во некои азиски и африкански региони: врзување стапала кај девојчињата во Кина, палење вештерки, самозапалување на вдовици во Индија, обрежување на гениталиите на жените, намерен прекин на бременоста или напуштање и убивање новороденчиња врз основа на полот, убивање „заради чест“ и прерани бракови. Како посебен облик на културно насилство карактеристично за западниот свет е разработен феноменот на „разувавање“ на жените преку хируршки интервенции или крајно рестриктивни режими на исхрана заради постигнување телесни параметри кои „обезбедуваат“ сексуална привлечност.

Четвртиот дел, со наслов **Сексуално насилство** (42-107 стр.), е најобемно прикажана тематска целина, што е разбирливо ако се земе предвид разновидноста на формите на сексуално вознемирување и сексуален напад

(силување), како и трговијата со луѓе. Секој од видовите сексуално насилство во трудот е повеќеслојно обработен: од аспект на теориските објаснувања (психопатолошки модел, психолошко-еволюциски модел, теорија на социјална размена, теорија на социјално учење, феминистички теории, антипорнографски феминизам, про-порнографски феминизам, биосоцијална теорија), од аспект на распространетоста и зачестеноста на појавата, со оглед на последиците по здравјето на жртвите. Во прилог се дадени и квантитативни, статистички податоци, преземени од актуелни извештаи на релевантни институции или истражувачи, кои јасно илустрираат зошто е нужно да се има сериозен општествен приод кон проблемот на сексуалното насилство.

Петтиот дел носи наслов **Насилство во интимни релации/семејно насилство** (108-122 стр.), и во него се разработени специфичните аспекти на насилството во интимни релации. Покрај дефинирањето на поимот, во трудот се прикажани облиците на насилство во интимните релации, нивната зачестеност, теориите кои ги објаснуваат причините за овој тип насилство (биолошки теории, психопатолошки модел, теории на социјално учење, теорија на социјална размена, еколошки модел, феминистички теории), како и последиците од насилството во интимните релации.

Во последниот, шестиот дел од трудот, со наслов **Истражување на родово базираното насилство** (123-129 стр.), авторката се осврнува на методологијата за прибирање и обработка на податоците во истражувањата на родово базираното насилство, воедно укажувајќи на главните проблеми што се јавуваат во тој процес, како и на етичките прашања кои се составен дел на оваа исклучиво сензитивна проблематика.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Ракописот **Насилство: родова перспектива**, поднесен од д-р Николина Кениг, доцент на Институтот за психологија, претставува прв учебник на македонски јазик кој го третира насилството од родова перспектива. Неговата содржина се совпаѓа со програмата на предметот **род и насилство**, кој се слуша како изборен предмет на Институтот за родови студии. Воедно, тој може да биде корисен извор на информации и за студентите од прв и втор циклус кои студираат психологија, социологија и социјална работа, како и за сите истражувачи и практичари кои се занимаваат со превенција и третман на насилството.

Трудот третира актуелна и комплексна проблематика, се темели на анализа на репрезентативен теоретски материјал, напишан е јасно и прегледно, избобилува со примери кои ги илустрираат разгледуваните поими и феномени, што го прави вреден не само за неговата првична едукативна намена, како учебник за студентите, туку има и поширока применливост, чиј дијапазон може да се движи од популарно четиво во некои свои делови, до научна теориско-истражувачка студија.

Во согласност со наведените заклучоци и оценка, како член на Рецензентската комисија, имам чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му предложам да го усвои овој позитивен извештај и да одобри печатење на ракописот.

Скопје,

18.2.2011

Рецензент

Проф. д-р Елена Ачковска-Лешковска, с.р.

Четвртото поглавје, посветено на етичките принципи во тестирањето, ги прикажува документите во кои тие се регулираат (според АПА, но и според Комората на психолози во Македонија) и посебно ги разработува етичките правила кои се однесуваат на квалификациите на тестаторот, на заштитата на тестовите од злоупотреба, на заштитата на приватноста на испитаниците и на доверливоста на податоците што се добиваат со примена на тестот.

Поглавјето посветено на практичните чекори во изработка на тестот (**петтото поглавје**) започнува со наведување и кусо објаснување на фазите низ кои поминува изработката на секој психолошки тест. Посебно се укажува на начинот на кој се определува целта на тестот и на кој се дефинира варијаблата преку нејзините индикатори. Разработени се различните видови ајтеми што се среќаваат во тестовите на максимална активност и во тестовите на типична активност. На крајот се укажува на основните елементи што треба да ги содржи упатството за задавање и упатството за одговарање на тестот, со посебен акцент на потребата од придржување до упатствата и последиците од непридржувањето кон нив.

Поглавјето број **шест** се задржува на анализа на ајтемите, па ги објаснува тежината и дискриминативноста како метриски карактеристики на ајтемите, на кои се базира селекцијата на ајтемите за конечната верзија на тестот. Во поглавјето е даден и поим на современата теорија на одговори на ајтеми, која овозможува поефикасна селекција на ајтемите во тестовите на постигнување.

Во наредното поглавје (**седмото**), поимот објективност на тестот е воведен преку објаснување на постапките врз основа на кои се утврдува: корелацијата помеѓу скоровите до кои доаѓаат различни независни оценувачи, или разликите во аритметичките средини на просечните скорови добиени од различни оценувачи. Поимот за дискриминативност на тестот се објаснува преку дискусија на различните видови отстапувања од нормалната дистрибуција и факторите кои придонесуваат кон отстапувањата.

Осмото поглавје започнува со воведување на поимот за релијабилност (случајна наспроти систематска грешка). Дефинирани се тест-ретест релијабилноста, релијабилноста на паралелни форми на тестот, делење на тестот на делови и интерајтемска хомогеност, а наведени се и правилата за интерпретација на коефициентите на релијабилност добиени со различните методи. Посебно внимание е посветено на факторите кои влијаат на износот на добиениот коефициент. Релијабилноста на индивидуалните скорови е објаснета преку стандардната грешка на мерење.

Поглавјето во кое се дискутира валидноста, разбирливо, е и едно од најобемните. Авторките најпрво ги претставуваат неколкуте различни дефиниции на валидноста, а потоа ги дискутираат трите основни вида валидност: содржинска, критериумска и хипотетска. Посебно е разработен секој од наведените видови валидност, вклучувајќи ги и методите за нивно утврдување. На крајот е дискутиран и посебно илустриран односот меѓу релијабилноста и валидноста.

Во **десеттото поглавје** се образложува дека тестот е пристрасен тогаш кога со негова примена на припадници на различни демографски или социјални групи се добиваат различни просечни скорови. Наведени се различните форми на пристрасност: пристрасноста на ајтемите, интринзичната пристрасност на тестот и екстринзичната (предиктивната) пристрасност. Објаснети се начините на кои овие облици на пристрасност можат да се контролираат, како и моделите на селекција со кои се надминува пристрасноста.

Единаесеттото поглавје се занимава со нормите на тестовите како неопходни за интерпретација на сировите скорови добиени на тестот. Нормите се изработуваат на нормативни примероци, кои можат да опфаќаат пошироки популации (како на пример, при изработката на национални норми), но и тесно ограничени (како на пример, при изработката на институционални норми). За определување на нормите можат да се користат повеќе статистички постапки за трансформација на сировите скорови, кои водат до различни видови скали: перцентилна скала, линерана скала на стандардни скорови и нормализирани скали на стандардни скорови (како Т-скала и Ц-скала).

Најнакрај, воведено е комплексното прашање за адаптација на тестовите кое е мошне значајно за нашите услови. Најпрво, поимот за адаптација на тестовите е разработен преку укажување на потребата од приспособување на тестовите кои се оригинално наменети за користење во една култура, а треба да се користат во друга. Опишани се постапките на адаптација на тестовите и посебно е објаснето како пристрасноста може да се јави како извор на грешки при адаптацијата. Опишани се правилата за преведување на тестовите од еден јазик на друг, а посебно се зборува за адаптацијата на невербалните тестови. Укажано е на потребата за обезбедување еквивалентност меѓу оригиналниот и приспособениот тест, како и на потребата од стандардизација на адаптираниот тест пред неговото користење на целната популација.

Овој труд е наменет да служи првенствено како учебник за студентите кои студираат психологија и на полно соодветствува на наставниот предмет *основи на тестирањето* кој се изучува како задолжителен предмет во четвртиот семестар на додипломските студии со фонд 3+3 (6 кредити). Содржината сосема одговара на наставната програма од предметот и ја покрива во целост.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Учебникот **ОСНОВИ НА ПСИХОЛОШКОТО ТЕСТИРАЊЕ** од авторките проф. д-р Виолета Петроска-Бешка и доц. д-р Николина Кениг претставува прво издание понудено од авторките и прв учебник од оваа област понуден на македонски јазик. Содржините во учебникот авторките ги прикажуваат следејќи ги современите трендови во психометријата и во пишувањето учебни помагала.

Иако е наменет пред сè за студентите, овој учебник може да им послужи и на психолозите-практичари, како и на сите други кои имаат потреба да ги разберат основите на тестирањето во психологијата. Оттука, ми претставува чест и задоволство да му препорачам на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет да ја усвои оваа рецензија за учебникот **ОСНОВИ НА ПСИХОЛОШКОТО ТЕСТИРАЊЕ** од авторките проф. д-р Виолета Петроска-Бешка и доц. д-р Николина Кениг, со што би започнала процедурата за негово објавување.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Виолеџа Арнаудова, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ "НАСИЛСТВО: РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА" (ПРВО ИЗДАНИЕ)
ОД АВТОРКАТА Д-Р НИКОЛИНА КЕНИГ

Врз основа на одлуката на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет, донесена на XIII седница одржана на 20.12.2010, а во согласност со член 16 од Правилникот за организирање на издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, го давам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Учебникот изворно е наменет за студентите кои го следат предметот род и насилство во рамките на студиската програма: Родови студии (како избран предмет). Меѓутоа, може да биде препорачан и на студентите на психологија и социјална работа, како и на поширок круг студенти и практичари кои се занимаат со релевантната проблематика.

Учебникот е поделен во шест тематски дефинирани дела, кои секој за себе претставува една заокружена целина, а сите заедно ја исцртуваат мапата на родовата димензија на насилството.

Првиот ги опфаќа: дефинирањето на насилството, определувањето на родово базирано насилство, типологии на родово базирано насилство и анализа на агресивното однесување: биологија или улога? Посебно внимание е посветено на објаснување на потеклото на агресивноста и објаснување на разликите во агресивноста меѓу жените и мажите.

Вториот дел е посветен на анализата на односот меѓу родот и моќта: дефинирање на моќта од перспектива на родот и саморепродукција на родовата асиметрија на социјална моќ. Во анализата се издвоени: родовите стереотипи и улоги, патријархалното семејството како модел и специфичните аспекти на вработувањето, платата и неплатениот труд.

Третиот дел се занимава со дефинирање на структурното насилство, механизмите на одржување на структурното насилство и културното насилство. Во рамки на културното насилство се прикажани повеќе негови облици на истото (врзување стапала, палење вештерки, самозапалување на вдовици во Индија, обрежување на гениталиите на жените, фемицид- намерен прекин на бременоста, напуштање и убивање новороденчиња врз основа на полот, убивање „заради чест“, прерани бракови и културно насилство карактеристично за западниот свет).

Четвртиот дел ги анализира сексуалното вознемирување, сексуалниот напад-силувањето, злоупотребата на деца и трговијата со луѓе. Секој од овие видови насилство сами по себе претставуваат комплексни, сложени облици на насилство кои во трудот повеќеслојно се дефинираат и се презентираат во нивната поврзаност и заемно влијание. Посебно внимание е посветено на силувањето кое е разработено низ призмата на неговата психолошка, социјална, правна и поширока општествена димензија. Во овој дел се сместени и теориските објаснувања на сексуалното насилство (психопатолошки модел, психолошко-еволуциски модел, теорија на социјална размена, теорија на социјално учење, феминистички теории, антипорнографски феминизам и пропорнографски феминизам, како и синтетизирана (биосоцијална) теорија).

Петтиот дел се задржува на специфичните аспекти на насилство во интимни релации/семејно насилство преку: дефинирање на насилството во интимни релации/семејно насилство, објаснување на обличите на насилство во интимните релации, зачестеноста на насилството во интимните релации, анализа на теориите за корените на насилството во интимните релации, посебните карактеристики на насилство во интимните релации кај адолесцентите, последиците од насилството во интимните релации и вклучувањето на мажите во борба против насилството врз жените.

Трудот завршува со параметрите на истражувањето на родово базираното насилство дадени низ: начините на прибирање податоци за родово базираното насилство и етичките прашања во прибирањето податоци за родово базираното насилство.

Според содржината обработена во овој труд, покрај користената и понудената литература, како и методолошкиот пристап и понудените параметри на истражувањето на родово базирано насилство, учебникот е целосно во согласност со предметната програма и во функција на нејзино остварување. Меѓутоа, понудениот текст никако не може да се третира само како учебник и посебно не како литература поврзана единствено со конкретната предметна програма. Според начинот на кој авторката ја третира релевантната област, сеопфатноста на пристапот, комплексноста на понудените анализи, обемот на користена и анализирана литература и понудените оригинални пристап и видувања на одделни области и материјата во целина, ова претставува компендиумски труд со многукратна можна намена и употребливост.

Во својата научноистражувачка и аналитичка димензија, трудот може да биде искористен во насока на натамошна анализа на проблемот на родово детерминираното насилство и да послужи како основа на различни научноистражувачки проекти кои ја обработуваат релевантната материја.

Имајќи го предвид компаративниот пристап понуден во трудот и широкиот дијапазон на примери, тој може да биде искористен во креирањето на стратегии и политики на државните структури кои се надлежни во оваа област, како и за пошироко запознавање на професионалните и стручни кругови кои се занимаваат со соодветната проблематика на институционално или неформално ниво.

Трудот може слободно да се објави во понудената форма, и секоја дадена корекција е единствено во негово натамошно подобрување на ниво на финеси и детали. Всушност, една од генералните забелешки кои може да се дадат на овој труд е поврзана токму со неговата сеопфатност и сложеност. Големiot број податоци и испреплетеноста на различните фактори инволвирани во појавата и опстојувањето на родово детерминираното насилство може да претставуваат предизвик за студентите кои доаѓаат со многу ограничени познавања од оваа материја. Симплификацијата на некои од анализите може да помогне во поголема пристапност на текстот за студентите, меѓутоа, од друга страна, може да ја намали пошироката употребливост на текстот.

Интересен сегмент кој може да придонесе кон подобро разбирање на родово детерминираното насилство е дебалансирањето на присуството на жената во јавниот живот во услови на економска/финансиска криза и законските рамки кои го поддржуваат овој дебаланс.

Во врска со структурното насилство, би можело да се направи обид тоа да се постави во контекстот на структурната дискриминација и специфичната тежина на нејзиното детектирање и борбата со неа.

Меѓутоа, уште еднаш би нагласила дека текстот може слободно да биде објавен во сегашната форма и дека секое постапување по забелешките е единствено во насока на перфектуирање на понуденото.

Од сето ова произлегува не само оправданоста за објавување на понудениот текст, туку и неопходноста тој да биде соодветно промовиран како труд со високи научни квалитети, меѓутоа, во исто време и дистрибуиран и понуден како алатка во градењето на соодветните стратегии и политики на државата, насочени кон борба со насилството и посебно, родово димензионираното насилство.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО „ОСНОВИ НА ВОЕНАТА ВЕШТИНА СО
ТАКТИКА НА ЧЕТА“ ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ВАНЧО КЕНКОВ
ВОНРЕДЕН ПРОФЕСОР НА ИНСТИТУТОТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ,
ОДБРАНА И МИР

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет на својата XIV редовна седница одржана на 2.2.2011 година, со одлука ме избира за рецензент на ракописот со наслов *Основи на воената вештина со тактика на чета* од д-р Ванчо Кенков, вонреден професор на Институтот за безбедност, одбрана и мир при Филозофскиот факултет.

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот на д-р Ванчо Кенков претставува ново учебно помагало за студентите од Институтот за безбедност, одбрана и мир од областа на воената вештина. Оттука, авторот проф. д-р Ванчо Кенков, врз основа на расположливите извори, го презентира целосниот приказ на воената вештина како посебна наука.

Колку што нам ние познато, досега не постои таков вид учебно помагало. Очигледно станува збор за оригинален труд.

Ова учебно помагало ќе биде во функција за полесно совладување на наставната програма по предметот основи на воената вештина (осми семестар, 4+3 часа).

Трудот е во согласност со усвоените и акредитирани програми на Филозофскиот факултет.

Овој труд е изложен со вовед и два дела во кои се анализирани сите аспекти на воената вештина како наука со акцент на тактиката и тактичката употреба на четата, што е мошне комплексна и сложена работа, бидејќи се одликува со голема динамичност, сложеност, специфичност.

Во воведниот дел на трудот се изложени целите и задачите, и се наведуваат методите што се користени при нејзината изработка. Појдовната премиса која доследно провејува низ целиот труд, произлегува од фундаментот на воената наука според која воената вештина го зазема водечкото место при проучувањето на подготовките и водењето на вооружената борба. Оттука, и тезата анализира широк спектрум на варијабли кои ја детерминираат меѓусебната поврзаност и меѓусебното влијание на научно-технолошкиот развој, воената организација и воената вештина. Овие односи се третирали во контекст на соодветна методолошка рамка.

Во првиот дел, кој се однесува на воената вештина, авторот го елаборира поимот воена вештина како теорија и практика на подготовките и водењето на вооружената борба. Покрај тоа, разграничена е дилемата која е присутна во теоријата, односно дали воената вештина е наука или

вештина или наука и вештина. Авторот, посочувајќи ги условите што треба да ги исполнува секоја наука наспроти она што е предмет на проучување на воената вештина, констатира дека воената вештина е наука. Како наука, таа има и свои дисциплини, и тоа стратегијата, оператиката и тактиката, кои имаат свои предмети на истражување. Така, предмет на истражување на воената стратегија се организацијата, подготовките и водењето на вооружената борба во целост, како и употребата на вооружените сили за остварување на целите на вооружената борба; оператиката ги изучува теоријата и практиката и начините на водење на операциите; тактиката е дисциплина која ги изучува теоријата и практиката на подготовките и начинот на водењето на бојот и борбата.

Следејќи го истиот методолошки приод, понатаму кандидатот го дефинира поимот вооружена борба, основните содржини и факторите на вооружената борба (човечкиот, материјалниот, просторот и времето) како и нивното значење во водењето на таа борба, потоа поимот организација и воена организација, структурата на воената организација нејзината формација и видовите и нивоата на военото организирање.

Во вториот дел се обработува тактиката, односно тактичката употреба на четата. Најнапред се дадени основните согледувања за четата, нејзината организациско-формациска структура и разгледувањата за нејзина употреба. Понатаму авторот детално ги разработува командно-контролниот систем, а преку основните начела и принципи на воздушно-копнената борба, и основните начела на употребата на четата во нападните и одбранбените (дефанзивните) борбени дејства.

Текстот е изложен со коректен јазик и стил и соодветна терминологија што овозможува лесно освојување на материјата.

Од изнесеното може да се заклучи дека учебното помагало (интерна скрипта) се базира на долгогодишното практично искуство на самиот автор во оваа област и дека тоа ќе претставува извонредно обликувано четиво за совладување на предвидените содржини по предметот основи на воената вештина. Токму заради тоа, со особено задоволство оваа интерна скрипта му ја предлагам на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да ја прифати и да го одобри нејзиното публикување.

Скопје, 22.2.2011 година

Рецензент

Проф. д-р Трајан Гоцевски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО „ОСНОВИ НА ВОЕНАТА ВЕШТИНА СО ТАКТИКА НА ЧЕТА“ ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ВАНЧО КЕНКОВ ВОНРЕДЕН ПРОФЕСОР НА ИНСТИТУТОТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ, ОДБРАНА И МИР

На својата XIV редовна седница на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје одржана на 2.2.2011 година, бев избран за рецензент на учебното помагало *Основи на воената вештина со тактика на чета* од проф. д-р Ванчо Кенков. Благодарейќи на укажаната доверба, имам чест да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот на д-р Ванчо Кенков претставува учебно помагало за студентите од Институтот за безбедност одбрана и мир од областа на воената вештина. Авторот проф. д-р Ванчо Кенков, врз основа на расположливите извори, го презентира целосниот приказ на воената вештина како посебна наука, како и стратегијата, оператиката и тактиката како посебни гранки на воената вештина.

Ова учебно помагало ќе биде во функција за полесно совладување на наставната програма по предметот *основи на воената вештина* (осми семестар, 4+3 часа).

Трудот е во согласност со усвоените и акредитирани програми на Филозофскиот факултет.

Овој труд е конципиран во вовед и два засебни дела во кои се анализирани сите аспекти на развојот на воената вештина како наука, нејзините гранки (дисциплини) и тактичката употреба на четата во борбени дејства што е мошне комплексна работа, бидејќи тоа се одликува со голема динамичност, сложеност, специфичност.

Во рамките на првиот дел од учебното помагало, елаборирани се прашањата кои се однесуваат на основните поими врзани за дефинирањето на воената вештина како наука, како и нејзините гранки стратегијата, оператиката и тактиката кои имаат свој предмет на истражување.

Така, предмет на истражување на воената стратегија се организацијата, подготовките и водењето на вооружената борба во целост, како и употребата на вооружените сили за остварување на целите на вооружената борба; оператиката ги изучува теоријата и практиката и начините на водење на операциите; тактиката е дисциплина која ги изучува теоријата и практиката на подготовките и начинот на водењето на бојот и борбата.

Понатаму, во првиот дел се дефинира поимот вооружена борба, основните содржини и факторите на вооружената борба (човечкиот, материјалниот, просторот и времето), како и нивното значење во водењето

на таа борба. Како значаен сегмент потоа се елаборира поимот организација и воена организација, структурата на воената организација, нејзината формација и видовите и нивоата на военото организирање.

Вториот дел целосно е посветен на обработка на тактиката како наука, нејзиниот предмет на истражување и поделбата на тактиката. Посебен дел е тактичката употреба на четата. Најнапред се дадени основните согледувања за четата, нејзината организациско-формациска структура и разгледувањата за нејзина употреба. Понатаму авторот детално ги разработува командно-контролниот систем, а преку основните начела и принципи на воздушно-копнената борба и основните начела на употребата на четата во нападните (офанзивните), и одбранбените (дефанзивните) борбени дејства.

Така конципираното учебно помагало е сосема ново и оригинално. Тоа овозможува студентите да ги согледаат најзначајните моменти од развојот на воената вештина од вештина до наука, но и употребата на четата во тактичките борбени дејства.

Поаѓајќи од изнесеното ми претставува чест да му препорачам на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет да ја усвои мојава рецензија со што би започнала процедура за објавување на посочениот ракопис како учебно помагало.

Скопје, 22.2.2011 година

Рецензент

Проф. д-р Зоран Нацев, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК „КОМПАРАТИВНО КАЗНЕНО
ПРОЦЕСНО ПРАВО“
ОД АВТОРИТЕ ПРОФ. Д-Р ГОРДАНА БУЖАРОВСКА, ПРОФ. Д-Р ГОРДАН
КАЛАЈЦИЕВ, АС. М-Р БОБАН МИСОСКИ И АС. М-Р ДИВНА ИЛИЌ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 30.8.2010 година, ја утврди потребата од издавање учебник по предметот компаративно казнено процесно право. Имајќи го предвид учебникот по компаративно казнено процесно право што го подготвија и предложија д-р Гордана Бужаровска вонреден професор, д-р Гордан Калајциев, вонреден професор и асистентите м-р Бобан Мисоски и м-р Дивна Илиќ на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје ги одреди академик проф. д-р Владо Камбовски и проф. д-р Никола Матовски за рецензенти.

Со задоволство ја прифативме одлуката на Наставно-научниот совет меѓу другото и поради фактот што со авторите на учебникот „Компаративно казнено процесно право“ долги години соработуваме, ја следиме нивната работа и имаме сопствени оценки за нивниот научен, теоретски и истражувачки ангажман.

Со внимание и интерес го прочитавме и го проучивме предложениот текст за учебник по компаративно казнено процесно право и врз основа на нашите проучувања, до Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Приказ на учебникот

Учебникот на авторите: проф. д-р Гордана Бужаровска, проф. д-р Гордан Калајциев и асистентите м-р Бобан Мисоски и м-р Дивна Илиќ под наслов

„Компаративно казнено процесно право“ опфаќа текст од 385 страници пишуван во компјутерска техника со нормален проред и стандарден слог на буквите. Во прилог на учебникот е даден попис на избрана литература од домашни и странски автори, а во самиот текст во фусноти е наведена и пошироката литература со која се користеле авторите или со која се упатува на интересни содржини за читателот на трудот.

Материјата обработена во трудот е поделена во единаесет поглавја, а самата материја според својот предмет може да се подели во три дела, односно воведни разгледувања, конкретни разработки на казненопроцесните системи во повеќе држави и осврт врз неколку интересни и актуелни прашања од уредувањето на некои стадиуми на кривичната постапка. Ваквата систематика на учебникот на читателот му овозможуваат лесно да дојде до материјата што непосредно го интересира.

1. Во првата глава од учебникот со што всушност се уредува првиот дел, авторите се осврнуваат врз потребата за компаративно проучување на казненопроцесните системи во државите во светот. Имено, тие поаѓаат од премисата дека во уредувањето на казнените постапки системите на казнена правда се раководат или би требало да се раководат од заштитата на човековите слободи и права подигнати на ниво на меѓународен стандард. Во продолжение тие наведуваат дека единствен ефикасен механизам за унапредување на домашниот казненоправен систем е преку проучување на законските решенија на понапредните држави и нивно адаптирање и имплементирање во домашните услови (стр. 7). Од друга страна, пак, авторите наведуваат и дека се зголемува потребата од попродабочено проучување на системите на казнена правда од компаративен аспект и поради силните тенденции во современото казнено и казненопроцесно право на ниво на Европската унија за негова хармонизација и унификација (стр. 9). Конечно, во воведниот дел авторите констатираат дека е подобро националните системи да се унапредуваат преку имплементација на законски решенија кои веќе резултирале со плод во некои други казненоправни системи, наместо да се оди на промена на националниот систем по пат на измислување нови и непроверени решенија кои

честопати можат да вродат и со неочекувани резултати. За таа цел, неопходно потребно е проучувањето на другите казненоправни системи од компаративен аспект. Конечно, во рамките на првата глава од учебникот се разгледуваат и трите доктрини на фер судењето, односно процедуралната правичност во англиското обичајно право, американската доктрина на правична постапка и европската доктрина за процедурална правичност.

2. Во рамките на втората глава од учебникот по компаративно казнено процесно право, авторите ги поместуваат основните карактеристики на казнената постапка во САД. Во рамките на оваа глава се разгледани изворите на правото на казнената постапка што се применува пред Федералните судови во САД, како и се разгледува уредувањето на судскиот систем. Во понатамошниот дел од втората глава посебно влијание им е посветено врз посебните стадиуми низ кои се одвива казнената постапка во САД. Односно, посебно се разгледува начинот на избор на поротата, апсењето, одземањето на предмети и претресот. Понатаму, особено влијание авторите посветиле и врз објаснувањето на правилата за исклучување на доказите, како и за начинот за нивно прибирање. Останатите делови од оваа глава се однесуваат врз судската постапка и тоа испитувањето на обвинетиот, воведните и завршни зборови на странките, начинот на презентирање на доказите, улогата на странките и на судијата во кривичната постапка, за на крајот да се задржат врз објаснување на видовите пресуди и начинот на нивна контрола и корекција преку правните лекови.

3. Во рамките на третата глава, авторите ги објаснуваат карактеристиките на казнената постапка во Англија како уште еден репрезентативен претставник на англосаксонската правна доктрина, односно како репрезентативни претставници на акузаторната кривична постапка. Авторите и во рамките на оваа глава ја задржуваат систематиката на експликација како и во претходната со таа разлика што во оваа пригода посебно место му оставаат на толкувањето за поставеноста на бранителите во системот на казнена правда во Англија.

4. Во рамките на следната глава, четвртата глава, од овој учебник авторите се осврнуваат врз казнената постапка од државите од евроконтиненталниот правен поредок, односно врз државите со казненоправен систем што американските автори

го нарекуваат како инквизиторен. Во таа насока, прв се обработува казненоправниот систем на Германија. Интересно е да се напомене дека и во рамките на оваа глава авторите ја следат истата систематика, со цел на читателите на еден прегледен и воедначен начин да им ги презентираат главните карактеристики на разгледуваните системи, со цел понатаму читателите да можат самостојно да ги увидат сличностите и разликите на компарираниите казненопроцесни системи. Во оваа пригода повторно се обработени изворите на казненото процесно право во Германија, неговите начела, субјектите, мерките за обезбедување на присуство на лицата во текот на кривичната постапка, како и нејзиниот тек, од истрагата преку главниот претрес, па до правните лекови.

5. Следните глави, односно петтата и шестата глава, се посветени на казнените постапки на Франција и Италија. Во рамките на овие две глави повторно е задржана истата систематика на разгледување на казненопроцесните системи, односно авторите најпрвин ги наведуваат изворите врз основа на кои е уредена кривичната постапка, понатаму се даваат основните карактеристики на субјектите, мерките за обезбедување на присуство на лица и предмети, а се завршува со обработка на фазите низ кои се одвива кривичната постапка. Во рамките на согледувањата на казненопроцесниот систем на Италија, авторите ги апострофираат бројните решенија преземени од акузаторните системи и нивната примена во мешовитите системи на кои изворно им припаѓала Италија.

6. Следните глави од учебникот, авторите ги посветуваат на судските постапки во државите кои произлегоа од поранешната СФРЈ. Во овој дел од учебникот се систематизирани карактеристиките на казненопроцесното право во Хрватска (глава 7), Србија (глава 8) и Босна и Херцеговина (глава 9). Притоа авторите ги презентираат нивните специфики согледувајќи ги најновите законски решенија со кои се предвидува доближување и внесување на акузаторни моменти во кривичните постапки, по примерот на Италија во Хрватска и Србија, со цел нивно забрзување и зголемување на ефикасноста на судовите, па сè до донесувањето на целосно акузаторен Закон за кривична постапка во Босна и Херцеговина.

7. Последните две глави, односно главата 10 и главата 11, се посветени на интегрално разгледување на некои покарактеристични институти или трендови

коишто се присутни во современите системи на казнената правда во светот. За таа цел, во оваа пригода во главата 10, авторите ги даваат сумарно современите тенденции на реформа на истрагата во наведените казненоправни системи. Имено, во последните две декади, особено на евроконтиненталното тло се присутни теоретските дискусии и дискусиите за реформа на истрагата и нејзино забрзување и претворање од робусна фаза на судење пред судењето, во фаза на ефикасно прибирање на доказите при што до израз би дошла заштитата на уставно загарантираните и меѓународно поставени како стандарди човекови права на осомничените лица.

Последната глава од овој учебник, главата 11, е посветена на компаративниот осврт на постапките што се имплементираат скоро во сите современи демократски системи на казнена правда во насока на забрзување и скратување на траењето на казнените постапки. Така, во рамките на оваа глава, авторите најпрвин прават разграничување помеѓу повеќето инструменти за постигнување на горенаведената цел, како на пример постапката за медијација, спогодување, трансакција и казен налог. Во продолжение, авторите посебно внимание ѝ посветуваат на постапката за спогодување за вината на обвинетиот, како традиционално акузаторен институт, но кој поради своите докажани карактеристики на полето на зголемувањето на ефикасноста на казнената правда и намалувањето на судските трошоци при правораздавањето е особено популарен институт и се имплементира, скоро без исклучок, во сите современи системи на казнена правда во светот. На крајот авторите констатираат дека од овој тренд не се поштедени ниту државите во нашето поблиско опкружување, ниту Република Македонија, што пак, од друга страна претставува дополнителен мотив и оправдување за систематизирањето на оваа материја во посебна глава во овој учебник.

II

Оцена на трудот

1. Трудот „Компаративно казнено процесно право“ е првиот труд што со таков наслов се појавува во нашата казненопроцесна литература. Тој истовремено се предлага за учебник по истоимениот предмет на правните студии на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје. Веќе тој факт, дека, имено, се конституира една нова научна и наставна дисциплина укажува на сета сложеност при обработката и излагањето на оваа материја, посебно од методолошки аспект. Во нашата правна наука компаративноправните научни и наставни дисциплини се сè уште во почетен стадиум на развиток, што исто така претставува факт кој укажува на потребата од појава на книгава и на нејзиното значење.

Во такви услови - да започнат еден сложен зафат речиси на „гола ледина“, авторите на трудот покажуваат не само извонредно широки познавања на оваа комплексна материја, која е предмет на обработка, туку и висок степен на методолошка подготвеност и способност да ја обработат со уважување на сите научни постулати на правната компаративистика како темелна правна наука и на барањата за нејзино изложување во форма на учебник кој ги задоволува универзитетските критериуми (систематичност, обем, рамномерен распоред на материјата, стил на излагање итн.).

2. Во странската литература компаративното казненопроцесно право е обработувано со примена на различни методолошки пристапи: тематска обработка на основните казненопроцесни институти во споредбените системи (положбата на бранителот, истрагата, главниот претрес и сл. во сите споредувани казненопроцесни системи); или извлекување на основните карактеристики на казнената постапка, со примена на единствени критериуми за анализа во компарираните казненопроцесни системи (англиската казнена постапка, германската казнена постапка итн., но со единствен пристап во анализата на одделните институти: извори, начела, институции, мерки за обезбедување присуство, докази и докажување итн.).

Авторите се определиле за еден интересен и прифатлив методолошки пристап, кој соодветствува со основната цел: научен третман на казненопроцесната компаративистика, но и нејзино излагање во вид на учебник кој треба да им послужи на студентите по право и правниците воопшто поблиску да се запознаат

со посебните институти и решенија на одделни казненопроцесни системи, но и со општите, заеднички карактеристики и тенденции во современото казнено процесно право. Оттука, прифатлив е избраниот методолошки пристап на комбинирање на анализата на казненопроцесните системи на повеќе држави (англосаксонското право, европскиот континентален систем и процесните системи на државите од соседството), со интегралната анализа на уредувањето на одделни институти и стадиуми на казнената постапка во сите споредувани системи (реформата на истрагата, процесните гаранции, скратување на траењето на казнената постапка, постапката за медијација, спогодување, трансакција и казнен налог, постапката за спогодување за вината на обвинетиот итн.).

3. Добра основа за развивање на ваквиот методолошки пристап низ целокупниот текст е воведното теоретско елаборирање на трите доктрини на фер судење и процедурална правичност во англиското обичајно право, американската доктрина на правична постапка и европската доктрина за процедурална правичност.

Успешната обработка на мошне комплексната материја и издржаноста на теоретската анализа и заклучоци се постигнати со: презентирање на најновите (последни) состојби во казненопроцесните законодавства на компарираниите системи, продлабочено проучување на најрелевантната литература од државите чиешто законодавства се предмет на обработка, и одлично познавање на современата казненопроцесна компаративистика.

4. Со овој труд е поставена базата за натамошен развој на компаративното казнено процесно право кај нас, кое натаму би можело да проникнува и во други системи, во некои уште посуптилни карактеристики на одделните казнени постапки, европското казнено процесно право, хармонизацијата на казненопроцесните законодавства итн. - работа која се очекува да ја продолжат авторите на ова книга и нејзините читатели.

III

Предлог

Врз основа на изложената оценка, чест ни е на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ да му
п р е д л о ж и м е

да го прифати овој извештај и да го одобри издавањето на книгата под наслов
КОМПАРАТИВНО КАЗНЕНО ПРОЦЕСНО ПРАВО од авторите проф. д-р Гордана
Бужаровска, проф. д-р Гордан Калајциев, ас. м-р Бобан Мисоски и ас. м-р Дивна
Илиќ, како постојан универзитетски учебник.

Скопје, 21. 2. 2011 година

Рецензенти

Акад. проф. д-р Владо Камбовски с.р.

Проф. д-р Никола Матовски с.р.

РЕФЕРАТ

**ЗА ИЗБОР НА ВИШ НАУЧЕН СОРАБОТНИК ВО
ЦЕНТАРОТ ЗА СТРАТЕГИСКИ ИСТРАЖУВАЊА - МАКЕДОНСКА
АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ - СКОПЈЕ**

Со одлуката на Научниот совет на Центарот за стратегиски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ), донесена на седницата одржана на 18.2.2011 година, одредени сме за рецензенти за избор на научен работник во звањето виш научен соработник во Центарот за стратегиски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ). На конкурсот објавен во весникот „Утрински весник“ на 27.1.2011 година, за избор на виш научен соработник, се пријави д-р Нуман Аруч, доктор на филозофски науки, научен соработник во Центарот за стратегиски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ).

ИЗВЕШТАЈ

Д-р Нуман Аруч, доктор на филозофски науки, е роден на 8.8.1972 година во Гостивар.

Образование

Кандидатот д-р Нуман Аруч, студиите по филозофски науки ги завршил на Универзитетот Мармара, Истанбул, во 1996 година. Магистрирал на истиот Универзитет на тема „Филозофијата на заклетвата во верската филозофија“ во 1998 година.

Во 2002 година, на истиот Универзитет, ја одбранил докторската дисертација на тема „Образовната филозофија во делата на Авероес (арапски филозоф Ибн Рушд)“, со што се здобил со звањето доктор на филозофски науки.

Работно искуство

Од септември 2003 до септември 2004 година работел како научен експерт во The War Torn Societies Project International Macedonia - Проект за заедничка визија Македонија - Скопје.

Од септември 2004 до октомври 2005 година работел волонтерски во Центарот за стратегиски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ).

Во октомври 2005 година е избран за научен соработник (Универзитетски билтен бр.880, стр. 42-46) и од 2005 година работи како научен соработник во Центарот за стратегиски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ).

Специјализации

Од 1996 до 2002 година, за време на постдипломските и докторските студии, асистирал на Катедрата за филозофски науки на Институтот за општествени науки при Универзитетот Мармара-Истанбул, каде што го проширил знаењето за турско-исламската филозофија и цивилизација.

Во периодот 2000-2001 година работел како визитинг-истражувач во The American University во Каиро, каде што ја изучувал методологијата на ориенталната-исламска филозофија и цивилизација.

Членство во професионални здруженија:

- Асоцијација на турските филозофи – Анкара;
- Асоцијација на турските интелектуалци – Истанбул;
- Фондација на писатели и уметници на турскиот свет – Анкара;
- Фондација за наука и уметност - Истанбул;
- Движење на турските интелектуалци – Истанбул;
- Асоцијација на турските невладини организации во Македонија – Скопје;
- Здружение за образование, култура и уметност на Турците во Македонија-АДЕКСАМ - Гостивар.

Научноистражувачка дејност

Список на објавени трудови

20. *Филозофија на заклетвата во верската филозофија*, магистерска теза, Истанбул, 1998.
21. *Едукативна филозофија на Авероес*, докторска теза, Истанбул, 2002.
22. *Образовната филозофија на Авероес*, издадена книга на турски јазик во Истанбул, 2004; на албански јазик во Скопје, 2006; и на македонски јазик од страна на ТАБЕРНАКУЛ ќе се издаде оваа година.
23. *Филозофската мисла на Авероес*, издадена книга на турски јазик во Истанбул, 2007. Оваа година ќе се издаде на македонски и на албански јазик во Скопје.
24. *Разумот и чувствата како извор на знаењето во филозофијата на Авероес*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2003, I, мај, 1, стр.28-36.
25. *Влијанието и методологијата на Авероес во филозофијата*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2003, I, ноември, 2, стр. 68-78.
26. *Филозофска мисла и подлога на веронауката*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2004, II, мај, 3, стр.20-26.
27. *Историскиот факт на филозофијата на веронауката*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2004, II, ноември, 4, стр.42-48.
28. *Психосоцијалните факти на филозофијата на веронауката*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2005, III, мај, 5, стр.46-51.

29. *Придонесот и влијанието на Есад Бајрам за македонската и турската култура во Македонија*, книга на научни реферати на Меѓународната конференција на тема „XI конгрес на турската култура во светот“, од 23 до 28 октомври 2005 година во Никозија, Кипар, издадена од Yakin Dogu University, Nicosia, Cyprus, 2005, стр.384-389.
30. *Влијанието и придонесот на Фахри Каја за македонската и турската култура во Македонија*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2007, IX, мај, 9, стр.31-37.
31. *„Илхами Емин во Македонско и Гагавуско турскиот јазик*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2007, X, ноември, 2, стр.89-94.
32. *„Компарација на тТурската култура во Македонија и турската култура на турските Гагавузи во Молдавија*, книга на научни реферати на Меѓународната конференција на тема „Гагавуска Труска култура во Молдавија“, одржана од 6 до 10 октомври 2007 година, Кишинев, Молдавија, издадена од страна на Молдавската академија на науките – Кишинев, Молдавија, 2007, стр. 295-298.
33. *Придонесот и влијанието на внатрешните движења во Македонија за Младотурската револуција*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2008, XII, декември, 6, стр.24-33.
34. *Влијанието и придонесот на академик Оливера Јашар-Настева за македонската и турската култура во Македонија*, книга на научни реферати на Шестиот меѓународен конгрес на турската култура на тема „Придонесот и влијанието на турската култура во светската култура“, одржан од 21 до 26 ноември 2005 година во Анкара, од Големiot совет на АТАТУРК, Анкара, 2009, V, стр. 2135.
35. *Образовната филозофија на Авероес*, книга на научни реферати на Меѓународниот симпозиум за Авероес, одржан од 9 до 11 октомври 2008 година во Сивас-Турција, издадена од Cumhuriyet University-Sivas, 2009, I, стр. 243-258.
36. *Исламскиот идентитет и култура на балканските народи*, книга на научни реферати на Меѓународниот балкански конгрес на тема „Идентитетот и национализмот на балканските народи“, одржан од 24 до 26 април 2008 година во Текирдаг-Турција, издадена од страна на TASAM(Turkish-Asian Center for Strategic Studies, Istanbul), Истанбул, 2009, стр.83-88.
37. *Улогата на културната соработка и дијалогот во соживотот на балканските народи*, научно списание ХИКМЕТ, Гостивар, 2010, XV, мај, 8, стр.65-73.
38. *Неосвоен сон на Оливера Јашар-Настева за Македонско-турски речник*, книга на научни реферати на Меѓународниот симпозиум на тема „Изготвување и истражување на речниците во Турција и во светот“, одржан на 4-6 ноември 2010 година во Истанбул, издадена од страна на Bahcesehir University-Istanbul, 2010, стр. 343-357.

Учество на научни собири и научни реферати

22. *Центарот за стратегиски истражувања при МАНУ во Балканската комуникациска мрежа и соработката со меѓународните организации*, научен реферат, меѓународна конференција на тема „Соработката помеѓу стратегиските истражувачки центри на балканските земји“, одржан од 9 до 10 јуни 2005 година, организиран од страна на Центарот за стратегиски истражувања на Република Турција, Анкара, Турција.
23. *Придонесот и влијанието на Есад Бајрам за македонската и турската култура во Македонија*, научен реферат на Меѓународната конференција на тема „XI конгрес на турската култура во светот“, од 23 до 28 октомври 2005 година во Никозија, Кипар, организирана од Yakin Dogu University, Nicosia, Cyprus.
24. *Влијанието и придонесот на академик Оливера Јашар-Настева за македонската и турската култура во Македонија*, научен реферат на Шестиот меѓународен конгрес на турската култура на тема „Придонесот и влијанието на турската култура во светската култура“, одржан од 21 до 26 ноември 2005 година во Анкара, организиран од Големiot совет на АТАТУРК, Анкара.
25. *Предизвик на етничките разлики во Македонија*, научен реферат на Меѓународната конференција на тема „Балканска комуникациска мрежа на центрите за стратегиски истражувања на балканските земји“, одржана од 31 мај до 4 јуни 2006 година во Софија, Република Булгарија, организирана од Центарот за стратегиски истражувања на Република Булгарија-Софија.
26. *Придонесот на невладиниот сектор во регионалната соработка и интеграција*, научен реферат на Меѓународната конференција на тема „Улогата на Европската унија и НАТО во земјите на Југоисточна Европа со акцент на улогата на невладиниот сектор“, одржана од 28 јуни до 1 јули 2007 година во Букурешт-Романија, организирана од страна на Центарот за стратегиски истражувања на Република Романија, Букурешт.
27. *Компарација на турската култура во Македонија и турската култура на турските Гагавузи во Молдавија*, научен реферат на Меѓународната конференција на тема „Гагавуска турска култура во Молдавија“, одржана од 6 до 10 октомври 2007 година, Кишинев, Молдавија, организирана од страна на Молдавската академија на науките-Кишинев, Молдавија.
28. *Придонесот и влијанието на Фахри Каја за турската и македонската култура во Република Македонија*, научен реферат во Меѓународниот симпозиум на тема „Туркологија во Југоисточна Европа“, одржан од 29 октомври до 2 ноември 2007 година во Загреб, организиран од страна на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Загреб, Хрватска.
29. *Образовниот систем на Република Македонија и веронаука во училиштата*, научен реферат во Меѓународната конференција на тема „Образовниот систем во Европа и исламскиот свет и веронаука во училиштата“, одржана од 16 до 18 ноември 2007 година во Истанбул, организирана од DEM (Center for Values Education)-Istanbul.

30. *Исламскиот идентитет и култура на балканските народи*, научен реферат на Меѓународниот балкански конгрес на тема „Идентитетот и национализмот на балканските народи“, одржан од 24 до 26 април 2008 година во Текирдаг-Турција, организиран од страна на TASAM (Turkish-Asian Center for Strategic Studies, Istanbul).
31. *Придонесот и влијанието на внатрешните движења во Македонија за Младотурската револуција*, научен реферат на Меѓународниот конгрес на тема „100 години на Младотурската револуција“, одржан од 7 до 10 мај 2008 година во Истанбул, организиран од IRCICA (Research Center for Islamic History, Art and Culture, Istanbul-Turkey).
32. *Значајноста на културната соработка на Република Македонија и Република Турција*, научен реферат на Меѓународниот конгрес на тема „Културни, економски и политички односи на Република Турција со балканските земји“, одржан од 28 до 30 август 2008 година во Истанбул, организиран од Yeditepe University-Istanbul.
33. *Образовната филозофија на Авероес*, научен реферат на Меѓународниот симпозиум на тема „Авероес“, одржан од 9 до 11 октомври 2008 година во Сивас-Турција, организиран од Cumhuriyet University-Sivas-Turkey.
34. *Придонесот и влијанието на внатрешните движења во Македонија за Младотурската револуција*, научен реферат на Меѓународниот научен собир на тема „100 години од прогласувањето на Младотурската револуција и нејзиното влијание на положбата во Македонија“, одржан на 18 декември 2008 година во Скопје, организиран од МАНУ - Скопје.
35. *Истанбул во мислата на Турците од Македонија*, научен реферат на Меѓународниот конгрес на тема „Турска култура во светот“, одржан од 5 до 10 октомври 2009 година во Анкара, организиран од Големиот совет на Ататурк - Анкара.
36. *Исламот во европскиот идентитет*, научен реферат на Меѓународниот форум на тема „2. Турско-Европски форум“ одржан од 10 до 12 декември 2009 Мардин-Турција, организиран од страна на TASAM (Turkish-Asian Center for Strategic Studies, Istanbul).
37. *Улогата на културната соработка и дијалогот во соживотот на балканските народи*, научен реферат на Меѓународниот конгрес на тема „3. Меѓународен балкански конгрес“, одржан од 28 до 29 април 2010 година во Текирдаг-Турција, организиран од страна на Namik Kemal University-Tekirdag-Turkey и TASAM (Turkish-Asian Center for Strategic Studies, Istanbul).
38. *Иднината на соработката на центрите за стратегиски истражувања на балканските земји во Балканска комуникациска мрежа*, научен реферат на Меѓународната конференција на тема „Иднината на соработката на центрите за стратегиски истражувања во Балканска комуникациска мрежа“, одржана од 30 април до 1 мај 2010 година во Текирдаг-Турција, организирана од страна на Центарот за стратегиски истражувања на Република Турција и TASAM (Turkish-Asian Center for Strategic Studies, Istanbul).

39. *Придонесот и влијанието на Македонија во развојот на Али Фетхи Окјар*, научен реферат на Меѓународен научен собир на тема „67 години од смртта на Али Фетхи Окјар“, одржан од 15 до 16 мај 2010 година во Принцски Острови - Турција, организиран од страна Yeditepe University-Istanbul.
40. *Историја на истражувањето во областа на туркологјата во Македонија*, научен реферат на Меѓународен симпозиум на тема „Истражувањето во областа на туркологјата во 21 век во Турција и во светот“, одржан од 26 до 29 мај 2010 година во Анкара, организиран од страна на Hacettepe University-Ankara.
41. *Особеностите на исламската култура и цивилизација во Македонија*, научен реферат на Меѓународниот конгрес на тема „Исламска цивилизација на Балканот“, одржан од 14 до 15 октомври 2010 година во Скопје, организиран од страна на МАНУ и IRCICA (Research Center for Islamic History, Art and Culture, Istanbul-Turkey).
42. *Неостварен сон на Оливера Јашар-Настева за Македонско-турски речник*, научен реферат на Меѓународниот симпозиум на тема „Изготвување и истражување на речниците во Турција и во светот“, одржан од 4 до 6 ноември 2010 година во Истанбул, организиран од страна на Bahcesehir University-Istanbul.

Учество во научноистражувачки проекти

7. Стручен соработник - научен секретар на проектот Меѓународна конференција на тема: *Унапредување на економските односи помеѓу Република Македонија и Република Турција* - МАНУ - Скопје, финансиран од страна на МАНУ и IAV-Фондацијата за економски истражувања - Истанбул, 2005.
8. Стручен соработник - научен секретар на проектот Меѓународен научен собир на тема: *100 години од прогласувањето на Младотурската револуција и нејзиното влијание на положбата во Македонија* - МАНУ - Скопје, финансиран од страна на МАНУ, ИНИ - Институт за национална историја - Скопје и Институтот Ататурк за модерна турска историја - Богазичи универзитет - Истанбул, 2008.
9. Стручен соработник - научен секретар на проектот *Ататурк, Али Фетхи Окјар и Македонија*, финансиран од страна на МАНУ, 2008-2009.
10. Стручен соработник - научен секретар на проектот Меѓународен конгрес на тема: *Исламска цивилизација на Балканот* - МАНУ - Скопје, финансиран од страна на МАНУ и IRCICA (Research Center for Islamic History, Art and Culture, Istanbul-Turkey), 2010.
11. Стручен соработник - научен секретар на проектот Меѓународна конференција на тема: *Балканска комуникациска мрежа на центрите за стратески истражувања на балканските земји* - МАНУ - Охрид, финансиран од страна на МАНУ, 2011.
12. Стручен соработник - научен секретар на проектот Меѓународен конгрес на тема: *7. Меѓународен конгрес за Ататурк* - МАНУ - Скопје, финансиран од страна на МАНУ и Големиот совет Ататурк - Анкара, 2011.

Јазици

Ги знае македонскиот, англискиот, старотурскиот (османлиски), арапскиот, турскиот и албанскиот јазик, а се служи со персискиот.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Д-р Нуман Аруч е изворедно образован, сериозен и изразито самостоен научен работник. Од неговото вработување до денес тој се стекна со огромно знаење во научноистражувачката дејност и постигнал видни резултати во областа на филозофијата, а посебно во турско-исламската филозофија и цивилизација. Истражувањето, областа и профилот на научноистражувачката дејност на кандидатот побудуваат интерес за негова научна работа и ангажирање во Центарот за стратегиски истражувања при МАНУ. Неговото познавање на турскиот, арапскиот, албанскиот и англискиот јазик, а со мошне добро владеење на старотурско-османлискиот јазик е од посебно значење за Центарот за стратегиски истражувања во проучувањето на значајни историски, културни и цивилизациски теми.

Ценејќи ја вкупната научноистражувачка работа и способностите на д-р Нуман Аруч, Рецензентската комисија има чест и задоволство да му предложи на Научниот совет на Центарот за стратегиски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ), кандидатот д-р Нуман Аруч да биде избран во звањето виш научен соработник.

Рецензентска комисија

Акад. ВЛАДО КАМБОВСКИ, _____ с.р.

Акад. ЃЕОРГИ СТАРДЕЛОВ, _____ с.р.

Акад. ИВАН КАТАРЦИЕВ, _____ с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УНИВЕРЗИТЕТСКОТО УЧЕБНО ПОМАГАЛО „ELEMENTA LATINITATIS - LECTIONES ET PENSA“ ОД АВТОРИТЕ ПРОФ. Д-Р ВЕСНА ДИМОВСКА И М-Р СВЕТЛАНА КОЧОВСКА

Врз основа на член 16 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница одржана на 20. XII 2010 година, избра рецензенти на учебното помагало под наслов: „Elementa Latinitatis - Lektionen et pensa“, од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, предложен од Институтот за класични студии. Со одлука бр. 12 - 2380/3 од 24. 12. 2010, за рецензенти се избрани проф. д-р Маргарита Бузалковска-Алексова и проф. д-р Валериј Софрониевски.

Со посебна благодарност за укажаната доверба, како рецензент имам чест и задоволство до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Универзитетското учебно помагало „Elementa Latinitatis - Lektionen et pensa“ од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, содржи: приспособени текстови, натписи, вежби и изворни реченици од латински автори, поговорки на 75 страници, 2 страници кратенки на цитирани автори и дела, 38 страници латинско-македонски речник и 7 страници македонско-латински речник, или вкупно 112 страници во компјутерска обработка.

Секоја група од единесетте групи зададени задачи, им е соодветна на граматичките делови со објаснувања и примери во еднаесетте лекции од ракописот за учебник под наслов „Elementa Latinitatis - Grammatica“, од истите авторки.

Групата задачи од приспособени текстови, натписи, вежби и изворни реченици од латински автори, поговорки и изреки својствени за латинскиот јазик, како и латински натписи од Стариот Рим и Македонија во римско време, распределени се на пет до шест страници. На натписите има едноставна граматика и се лесни за читање и преведување.

Задачите соодветни на секоја лекција содржат граматички задолженија за вежбање на материјалот од областа на латинската фонетика, латинската морфологија и основите на латинската синтакса, кои овозможуваат подобро да се совладаат и граматичките партии, но и многубројни зборови од латинскиот речник и од животот во Стариот Рим; одбраните текстови овозможуваат запознавање со важни личности од историјата, воениот живот, провинциите, правото, реториката, философијата, земјоделството и сл. Граматичките вежби содржат многубројни табели, и различни современи средства за усвојување на материјалот, предвиден во ракописот за учебник под наслов „Elementa Latinitatis - Grammatica“.

Севкупниот материјал предвиден во ракописот за ова учебно помагало е обемен, но овозможува сигурно совладување на граматиката и

речникот за три часа неделно, со колку што часови е застапен според предвидениот наставен план.

Покрај непрекинатите текстови, натписите, речениците од дела на најпознатите латински автори, се застапени и дијалог и песна од поетот Катул.

Во ракописот има неколку правописни грешки и потреба од дополнувања, на кои им е укажано на авторките и тие бездруго ќе ги поправат.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Приложениот ракопис за учебно помагало под наслов: „*Elementa Latinitatis - Lectiones et pensa*“ од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска е прво универзитетско учебно помагало по латински јазик, кое ќе овозможи усвојување на програмата, предвидена со 3 часа вежби.

Вака информативното, постапно и доследно подготвено учебно помагало претставува одлично дополнување на учебникот „*Elementa Latinitatis - Grammatica*“, за целосно совладување за почетниот курс по латински јазик.

Преку постапното усвојување на граматиката и на текстовите предвидени во учебното помагало, студентите ќе навлезат во богатите мисли на старите Римјани и во оригинал ќе совладаат делови од целото богатство на римската цивилизација и култура.

Големиот труд, искуство и вештина вложени во приспособувањето на материјалот за потребите на наставата ќе придонесат за полесно разбирање на пораките и искуството од римската цивилизација. Запознавањето со натписите од Рим, а особено со оние од Македонија, ќе биде увод во вљубувањето во античкото пишано наследство на нашата земја. Усвојувањето на надежната система во латинскиот јазик, исто така, ќе им помогне на студентите да совладаат и други јазици што содржат имиња што содржат деκлинација.

Од обработениот материјал се гледа дека авторките користеле разновидна литература од областа на граматиката, успеале одлично да одберат и да адаптираат голем материјал од латинското пишано наследство.

Имајќи го предвид погоре кажаното, топло му го препорачувам учебното помагало „*Elementa Latinitatis - Lectiones et pensa*“, на Наставно-научниот совет при Филозофскиот факултет во Скопје, да го одобри за печат.

Рецензент

Проф. д-р Маргарита Бузалковска-Алексова, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УНИВЕРЗИТЕТСКОТО УЧЕБНО ПОМАГАЛО „ELEMENTA
LATINITATIS - LECTIONES ET Pensa“ ОД АВТОРИТЕ ПРОФ. Д-Р ВЕСНА ДИМОВСКА И
М-Р СВЕТЛАНА КОЧОВСКА

Врз основа на член 16 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница одржана на 20. XII 2010 година, избра рецензенти на учебното помагало под наслов: „Elementa Latinitatis - Lectiones et pensa“, од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, предложен од Институтот за класични студии. Со одлука бр. 12 - 2380/3 од 24. 12. 2010, за рецензенти се избрани проф. д-р Маргарита Бузалковска-Алексова и проф. д-р Валериј Софрониевски.

Заблагодарувајќи се на укажаната доверба, како рецензент имам чест и задоволство до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот за универзитетското учебно помагало (практикум) „Elementa Latinitatis - Lectiones et pensa“ од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, всушност, претставува практична вежбанка (се состои од одбрани извадоци од автентични или адаптирани латински текстови, натписи, вежби и реченици од латински автори, како и одбрани поговорки и изрази) на 75 страници, 2 страници кратенки на цитирани автори и дела, 38 страници латинско-македонски речник и 7 страници македонско-латински речник, или вкупно 112 страници во компјутерска обработка.

Севкупниот материјал е структуриран во единесет групи вежби и задачи, кои соодветствуваат на граматичките делови со објаснувања и примери во еднаесетте поглавја од ракописот за учебник под наслов „Elementa Latinitatis - Grammatica“, изготвен од истите автори.

Секоја од овие групи вежби е доследно конципирана со исти видови задачи (превод од латински на македонски и од македонски на латински, анализа, промена по падежи, промена по лица, претворање на времиња и начини, дополнување, анализа, подвлекување и сл.) што поттикнуваат различни видови способности кај студентите и практична примена на теоретските граматички знаења.

Задачите соодветни на секоја лекција содржат граматички задолженија за вежбање на материјалот од областа на латинската фонетика, латинската морфологија и основите на латинската синтакса, кои овозможуваат подобро да се совладаат граматичките партии, но и богата латинска лексика, а одбраните текстови овозможуваат запознавање со одделни теми и аспекти и лексика од различни области на римската и класичната цивилизација. Граматичките вежби содржат многубројни табели и различни современи методи и техники за усвојување на материјалот, предвиден во ракописот за учебник под наслов „Elementa

Latinitatis - Grammatica". Материјалот во ова учебно помагало, и според обемот и според методологијата, овозможува да се ползува на часовите предвидени за вежби, но и да им послужи на студентите за самостојна работа, за надградба и проверка на знаењата.

Како особено полезна алатка за корисниците на ова учебно помагало, на крајот на практикумот е поместен и латинско-македонски и македонско-латински речник, што ја опфаќа севкупната лексика застапена во учебникот, во четивата и во задачите.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Приложениот ракопис за учебно помагало (практикум) под наслов: „Elementa Latinitatis - Lectiones et pensa“ од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска е прво универзитетско учебно помагало за почетно изучување на латинскиот јазик кај нас, што во целост соодветствува на потребите на наставата, поточно, на со програма предвидените 3 часа вежби неделно. Изработено според најсовремените методолошки постулати, овозможува постапно и ефикасно усвојување на граматичките категории, лексиката и основните знаења од областа на класичната култура и цивилизација.

Со оглед на погоре кажаното, со задоволство им препорачувам на членовите на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, учебното помагало „Elementa Latinitatis - Lectiones et pensa“ да го одобрат за печатење.

Рецензент

Проф. д-р Валериј Софрониевски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ И МИРОТ“, ОД АВТОРОТ Д-Р
ТРАЈАН ГОЦЕВСКИ, РЕДОВЕН ПРОФЕСОР НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ
ПРИ УКИМ ВО СКОПЈЕ

Во врска со одлуката на ННС на Филозофскиот факултет во Скопје од 14. седницата одржана на ден 2.2.2011 година, со која сум определена за рецензент на ракописот под наслов „Економскиот развој и мирот“ поднесен од проф. д-р Трајан Гоцевски, а предложен како учебник по предметот економскиот развој и мирот, имам особена чест и задоволство, до ННС да го поднесам следниов

Извештај

Предложениот ракопис за учебник носи наслов „Економскиот развој и мирот“.

Предложениот учебник се однесува на предметната програма која се реализира на Институтот за безбедност, одбрана и мир, под наслов економскиот развој и мирот.

Студиската програма на која се реализира предметната програма за економскиот развој и мирот е на Институтот за безбедност, одбрана и мир.

Неделниот фонд на часови за настава по оваа предметна програма изнесува три часа неделно, како и два часа неделно вежби.

Предметната програма е вреднувана со 6 кредити согласно со ЕКТС.

Предложениот ракопис за учебник под наслов „Економскиот развој и мирот“ е изработен во целосна согласност со предметната програма, која под истиот наслов се реализира на Институтот за безбедност, одбрана и мир.

Автор на учебникот е д-р Трајан Гоцевски, редовен професор на Филозофскиот факултет и наставник којшто ја изведува наставата и другите активности по предметната програма економскиот развој и мирот.

За рецензенти сме избрани на 14. редовна седница на Наставно-научниот совет одржана на 2.2.2011 година.

Предложениот ракопис за учебник по предметот економскиот развој и мирот ќе биде прво издание.

Ракописот кој ни е доставен за рецензија се состои од 195 страници, компјутерски обработен материјал, структуриран во: предговор и вовед во предметната програма; девет поглавја; преглед на позначајните досега остварени мисии за превенција, зачувување или одржување на мирот и безбедноста во светот; литература која опфаќа над 100 библиографски единици објавени на оваа тема кај нас и во светот во последната деценија.

Ракописот ја има следнава содржина:

Во предговорот авторот се задржува на значењето и улогата на економскиот развој врз мировните процеси и мировните студии како понова научна област, која се развива на голем број универзитети во светот. Авторот укажува на се поголемиот интерес кај студентите, невладиниот сектор, државните институции и

сл. за развивање на мировните студии како неминовен процес од агендата за надминување на конфликтните состојби во Р. Македонија, но и во регионот на ЈИЕ како целина.

Во воведот во предметот, авторот укажува на целите на овој учебник, а тоа е, на еден јасен, методолошки прифатлив и структурно концепиран начин, да им овозможи на студентите да се запознаат со содржините кои се однесуваат на економскиот развој, мирот и нивната поврзаност, на локално, регионално и на глобално ниво.

Понатаму авторот се задржува на дефинирање на економскиот развој; мировните истражувања како и за меѓузависноста и влијанието на економската развиеност врз мирот и безбедноста во светот.

Второто поглавје е посветено на целите на економскиот развој, при што авторот ги елаборира целите на развојот од економска природа но и целите на развојот кои се од друга природа како што се одржувањето на мирот и безбедноста, развојот на културата, идентитетот, достоинството на граѓаните и сл.

Третото поглавје авторот го посветил на факторите на економскиот развој, при што се задржува на: реалната моќ на факторите на развојот; капиталот како развоен фактор; населението како извор на работна сила; природните богатства; инфраструктурната изграденост како услов за развојот; научно-техничкиот и технолошкиот развој и сл.

Во ова поглавје, на еден систематизиран начин се изложуваат влијанијата на овие фактори за економскиот просперитет на земјите, подигањето на стандардот и благосостојбата на населението како еден од условите за мир и безбедност во државите и пошироко.

Четвртото поглавје е посветено на лимитирачките фактори на економскиот развој и нивното влијание врз мирот и безбедноста во поширока смисла на зборот. Авторот на многу умешен начин успева да ги поврзе факторите кои негативно влијаат врз економскиот развој на земјите, а со тоа негативно влијаат и врз мирот и безбедноста. Како основни лимитирачки фактори се наведени: прирастот на населението, недостигот на храна, недостигот на енергенси, исцрпеноста на природните ресурси, загадувањето на природната средина, недоволната акумулација, неможноста да се случи научно-техничкиот и технолошкиот развој и глобалните климатски промени.

Петтото поглавје е посветено на мирот и безбедноста во услови на глобални процеси. Авторот се задржува на три клучни сектори каде што глобалните процеси водат кон унификација на системите, а пак процесот на унификација е следен со предизвици и ризици за мирот и безбедноста во разни региони во светот. Разработени се процесите на глобализација во политичкиот, економскиот и безбедносниот сектор, последиците од тие процеси како и натамошните движења на тој план.

Шестото поглавје е посветено на оценките за можните ризици и извори на загрозување на мирот и безбедноста. Авторот на високо професионален начин, со научен пристап, ги разработува процедурите и постапките за проценка на изворите на загрозување во политичкиот, воениот, економскиот, еколошкиот, социеталниот и технолошкиот сектор.

Седмото поглавје се однесува на придонесот на меѓународните организации за економскиот развој и за зачувување на мирот и безбедноста. Авторот се

задржува на придонесот на ООН, Светската банка, ММФ, ЕИБ, ОБСЕ и НАТО во поттикнувањето и финансирањето на разни проекти со кои се поттикнува економскиот развој на земјите во светот, а особено во неразвиените земји и земјите во развој.

Осмото поглавје е посветено на моделите за рано предупредување и механизмите за зачувување на мирот и безбедноста во светот. Ова поглавје ги разработува моделите и механизмите кои ги применуваат: Лигата на народите додека постоеше, ООН, Европската унија, НАТО и ОБСЕ. Авторот на експлицитен начин укажува на огромното значење на механизмите за рано предупредување и превенција на конфликтите за зачувување на мирот и безбедноста, како на локално така и на регионално и глобално ниво.

Деветтото поглавје авторот го посветува на придонесот на Р. Македонија во зачувувањето на мирот и безбедноста во светот. Задржувајќи се на стратешките определби на Р. Македонија за евроатлантските интеграции, авторот укажува на огромниот придонес што го даваат македонските мировници во мисиите во: Ирак, Авганистан, Либан, Босна и Херцеговина како и поддршката на мисиите на НАТО во регионот во својство на земја-домаќин.

На крајот на трудот авторот дава преглед на досега спроведените меѓународни мисии за превенирање, зачувување и одржување на светскиот мир и безбедност. Во прегледот се наброени мисиите спроведени од Советот за безбедност на ООН, Европската унија и НАТО во изминатиот период. Со овој преглед се заокружува материјата поврзана со значењето на економскиот развој врз зачувувањето и одржувањето на светскиот мир и безбедност.

Во трудот е поместен список на литература која авторот ја консултирал при изработката на овој ракопис. Од приложената литература, која опфаќа над 100 библиографски единици, публикувани кај нас и во светот во последните 5-6 години, може да се заклучи дека авторот понудил современ текст, базиран на актуелни и релевантни извори, што на трудот му дава посебно значење и тежина.

Имајќи го во предвид приложениот ракопис, неговата актуелност, методолошкиот пристап, цитираната литература и огромното искуство на авторот во оваа област, како рецензент немам забелешки или сугестии за дополнување или измена на предложениот ракопис за рецензија.

Општата оцена за предложениот ракопис за издавање како учебник е дека се работи за: сериозен научен труд, работен според сите критериуми и методолошки постапки за изработка на учебник, структуриран целосно да ги покрие сите содржини од предметната програма која под ист наслов се реализира во трета година на студиите на Институтот за безбедност, одбрана и мир на Филозофскиот факултет при УКИМ во Скопје.

Според гореизнесеното, предлагам предложениот труд да се издаде како учебник по предметот економскиот развој и мирот.

Заклучок и предлог

Имајќи го во предвид сето напред изнесено, имам особена чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, да му предложам да го прифати и да го објави приложениот ракопис под наслов „Економскиот развој и мирот“ од д-р Трајан Гоцевски, редовен професор на

Филозофскиот факултет, како учебник, за предметната програма по економскиот развој и мирот. Покрај квалитетот на предложениот ракопис, очевидна е и потребата и оправданоста за издавање на учебник по оваа предметна програма, бидејќи за оваа материја нема соодветен учебник во нашата земја.

Рецензенти:

Проф. д-р Лидија Георгиева, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ И МИРОТ“, ОД АВТОРОТ Д-Р
ТРАЈАН ГОЦЕВСКИ, РЕДОВЕН ПРОФЕСОР НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ
ПРИ УКИМ ВО СКОПЈЕ

Во врска со одлуката на ННС на Филозофскиот факултет во Скопје од 14. седница одржана на 2.2.2011 година, сум определен за рецензент на ракописот под наслов „Економскиот развој и мирот“ поднесен од проф. д-р Трајан Гоцевски, а предложен како учебник по предметот економскиот развој и мирот.

Имам особена чест и задоволство, до ННС да го поднесам следниов

Извештај

Предложениот ракопис за учебник носи наслов „Економскиот развој и мирот“.

Предложениот учебник се однесува на предметната програма која се реализира на Институтот за безбедност, одбрана и мир, под наслов економскиот развој и мирот.

Студиската програма на која се реализира предметната програма за економскиот развој и мирот е на Институтот за безбедност, одбрана и мир.

Неделниот фонд на часови за настава по оваа предметна програма изнесува три часа неделно, како и два часа неделно вежби.

Предметната програма е вреднувана со 6 кредити согласно со ЕКТС.

Предложениот ракопис за учебник под наслов „Економскиот развој и мирот“ е изработен во целосна согласност со предметната програма, која под истиот наслов се реализира на Институтот за безбедност, одбрана и мир.

Автор на учебникот е д-р Трајан Гоцевски, редовен професор на Филозофскиот факултет и наставник којшто ја изведува наставата и другите активности по предметната програма економскиот развој и мирот.

За рецензенти сме избрани на 14. редовна седница на Наставно-научниот совет одржана на 2.2.2011 година.

Предложениот ракопис за учебник по предметот економскиот развој и мирот ќе биде прво издание.

Ракописот кој ни е доставен за рецензија се состои од 195 страници, компјутерски обработен материјал, структуриран во: предговор и вовед во предметната програма; девет поглавја; преглед на позначајните досега остварени мисии за превенција, зачувување или одржување на мирот и безбедноста во светот; литература која опфаќа над 100 библиографски единици објавени на оваа тема кај нас и во светот во последната деценија.

Ракописот ја има следнава содржина:

Во предговорот авторот се задржува на значењето и улогата на економскиот развој врз мировните процеси и мировните студии како понова научна област, која се развива на голем број универзитети во светот. Авторот укажува на се поголемиот интерес кај студентите, невладиниот сектор, државните институции и сл. за развивање на мировните студии како неминовен процес од агендата за

надминување на конфликтните состојби во Р. Македонија, но и во регионот на ЈИЕ како целина.

Во воведот во предметот, авторот укажува на целите на овој учебник, а тоа е, на еден јасен, методолошки прифатлив и структурно концепиран начин, да им овозможи на студентите да се запознаат со содржините кои се однесуваат на економскиот развој, мирот и нивната поврзаност, на локално, регионално и на глобално ниво.

Понатаму авторот се задржува на дефинирање на економскиот развој; мировните истражувања како и за меѓузависноста и влијанието на економската развиеност врз мирот и безбедноста во светот.

Второто поглавје е посветено на целите на економскиот развој, при што авторот ги елаборира целите на развојот од економска природа но и целите на развојот кои се од друга природа како што се одржувањето на мирот и безбедноста, развојот на културата, идентитетот, достоинството на граѓаните и сл.

Третото поглавје авторот го посветил на факторите на економскиот развој, при што се задржува на: реалната моќ на факторите на развојот; капиталот како развоен фактор; населението како извор на работна сила; природните богатства; инфраструктурната изграденост како услов за развојот; научно-техничкиот и технолошкиот развој и сл.

Во ова поглавје, на еден систематизиран начин се изложуваат влијанијата на овие фактори за економскиот просперитет на земјите, подигањето на стандардот и благосостојбата на населението како еден од условите за мир и безбедност во државите и пошироко.

Четвртото поглавје е посветено на лимитирачките фактори на економскиот развој и нивното влијание врз мирот и безбедноста во поширока смисла на зборот. Авторот на многу умешен начин успева да ги поврзе факторите кои негативно влијаат врз економскиот развој на земјите, а со тоа негативно влијаат и врз мирот и безбедноста. Како основни лимитирачки фактори се наведени: прирастот на населението, недостигот на храна, недостигот на енергенси, исцрпеноста на природните ресурси, загадувањето на природната средина, недоволната акумулација, неможноста да се случи научно-техничкиот и технолошкиот развој и глобалните климатски промени.

Петтото поглавје е посветено на мирот и безбедноста во услови на глобални процеси. Авторот се задржува на три клучни сектори каде што глобалните процеси водат кон унификација на системите, а пак процесот на унификација е следен со предизвици и ризици за мирот и безбедноста во разни региони во светот. Разработени се процесите на глобализација во политичкиот, економскиот и безбедносниот сектор, последиците од тие процеси како и натамошните движења на тој план.

Шестото поглавје е посветено на проценките за можните ризици и извори на загрозување на мирот и безбедноста. Авторот на високо професионален начин, со научен пристап, ги разработува процедурите и постапките за проценка на изворите на загрозување во политичкиот, воениот, економскиот, еколошкиот, социеталниот и технолошкиот сектор.

Седмото поглавје се однесува на придонесот на меѓународните организации за економскиот развој и за зачувување на мирот и безбедноста. Авторот се задржува на придонесот на ООН, Светската банка, ММФ, ЕИБ, ОБСЕ и НАТО во

поттикнувањето и финансирањето на разни проекти со кои се поттикнува економскиот развој на земјите во светот, а особено во неразвиените земји и земјите во развој.

Осмото поглавје е посветено на моделите за рано предупредување и механизмите за зачувување на мирот и безбедноста во светот. Ова поглавје ги разработува моделите и механизмите кои ги применуваат: Лигата на народите додека постоеше, ООН, Европската унија, НАТО и ОБСЕ. Авторот на експлицитен начин укажува на огромното значење на механизмите за рано предупредување и превенција на конфликтите за зачувување на мирот и безбедноста, како на локално така и на регионално и глобално ниво.

Деветтото поглавје авторот го посветува на придонесот на Р. Македонија во зачувувањето на мирот и безбедноста во светот. Задржувајќи се на стратешките определби на Р. Македонија за евроатлантските интеграции, авторот укажува на огромниот придонес што го даваат македонските мировници во мисиите во: Ирак, Авганистан, Либан, Босна и Херцеговина како и поддршката на мисиите на НАТО во регионот во својство на земја-домаќин.

На крајот на трудот авторот дава преглед на досега спроведените меѓународни мисии за превенирање, зачувување и одржување на светскиот мир и безбедност. Во прегледот се наброени мисиите спроведени од Советот за безбедност на ООН, Европската унија и НАТО во изминатиот период. Со овој преглед се заокружува материјата поврзана со значењето на економскиот развој врз зачувувањето и одржувањето на светскиот мир и безбедност.

Во трудот е поместен список на литература која авторот ја консултирал при изработката на овој ракопис. Од приложената литература, која опфаќа над 100 библиографски единици, публикувани кај нас и во светот во последните 5-6 години, може да се заклучи дека авторот понудил современ текст, базиран на актуелни и релевантни извори, што на трудот му дава посебно значење и тежина.

Имајќи го во предвид приложениот ракопис, неговата актуелност, методолошкиот пристап, цитираната литература и огромното искуство на авторот во оваа област, како рецензент немам забелешки или сутестии за дополнување или измена на предложениот ракопис за рецензија.

Општата оцена за предложениот ракопис за издавање како учебник е дека се работи за: сериозен научен труд, работен според сите критериуми и методолошки постапки за изработка на учебник, структуриран целосно да ги покрие сите содржини од предметната програма која под ист наслов се реализира во трета година на студиите на Институтот за безбедност, одбрана и мир на Филозофскиот факултет при УКИМ во Скопје.

Според гореизнесеното, предлагам предложениот труд да се издаде како учебник по предметот економскиот развој и мирот.

Заклучок и предлог

Имајќи го предвид квалитетот на предложениот ракопис, неговата содржина, методолошката постапка при пишувањето на текстот, цитираната литература, актуелност на содржините кои целосно се поклопуваат со предметната програма, како и огромното искуство на проф. д-р Трајан Гоцевски во оваа област, имам особена чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, да му предложам да го

прифати и да го објави приложениот ракопис под наслов „Економскиот развој и мирот“ од д-р Трајан Гоцевски, редовен професор на Филозофскиот факултет, како учебник.

Овој учебник целосно ќе ги покрие содржините за предметната програма економскиот развој и мирот.

Поради тоа, покрај квалитетот на предложениот ракопис за учебник, очевидна е и потреба и оправданоста за издавање на учебник по оваа предметна програма бидејќи за оваа материја нема соодветен учебник во нашата земја.

Рецензент
Проф. д-р Јован Пејковски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНИКОТ ПОЗИТИВНА ПСИХОЛОГИЈА ОД АВТОРОТ ДОЦ. Д-Р ОГНЕН СПАСОВСКИ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница одржана на 20.12.2010 година, за рецензенти на учебникот **Позитивна психологија**, поднесен од доц. д-р Огнен Спасовски, ги избра проф. д-р Виолета Арнаудова и проф. д-р Елена Ачковска Лешковска.

ИЗВЕШТАЈ

Учебникот со наслов „**Позитивна психологија**“, поднесен од доц. д-р Огнен Спасовски претставува прво издание, и воедно прв учебник од областа на позитивната психологија на македонски јазик. Учебникот, во обем од 250 страници, е наменет за студентите на прв и втор циклус студии на Институтот за психологија, но и за други кои се заинтересирани за наодите на позитивната психологија.

Учебникот е поделен на четири поглавја, а во секое од нив се обработени по неколку наслови и поднаслови. Насловите на поглавјата гласат:

1. Вовед
2. Позитивни состојби
3. Позитивна индивидуа
4. Позитивни заедници

Во **првото поглавје (Вовед)** авторот ја опишува потребата за појава и развој на позитивната психологија како нова гранка во психологијата. Тој дава објаснување на терминот **позитивно** во називот „позитивна психологија“, ги прикажува сферите на истражување и дејствување, и го објаснува развојот на позитивната психологија.

На позитивните состојби, емоции и доживувања е посветено **второто поглавје (Позитивни состојби)**. Авторот дава објаснување за функциите на позитивните емоции и нивното влијание врз другите психички процеси, а потоа следува детален опис на **субјективната добросостојба**, како еден од централните конструкти во позитивната психологија. Исто така, даден е опис на сфаќањата за концептите блиски на субјективната добросостојба од антиката до денес, опишани се повеќе теории за субјективната добросостојба, факторите кои влијаат врз нејзино унапредување, како и начините за нејзино мерење. Во продолжение на вториот дел, авторот прикажува и други позитивни состојби: **состојба на шек**, **состојба на елевација** и **состојба на постојана свесност**.

Во **шрејтајта глава** (Позитивна индивидуа) се вклучени три дела. Во првиот се опишани позитивниите мотиви, во вториот- позитивниите форми и стилски на мислење, а во третиот-позитивниите особини. Авторот нагласува дека во современата психологија и сродните науки и дисциплини постојат неколку темелно разработени класификации за менталните растројства и тешкотии, а централно место според него има „ВИА (Virtues In Action)” класификацијата на доблести и силни страни кај човекот, чии автори се Крис Петерсон и Мартин Селицмен.

Централното прашање кое авторот го обработува во **четвртта глава** (Позитивни заедници) е дали посакуваните особини на индивидуално ниво може да се пренесат и на ниво на заедница? Како најзначајни заедници во учебникот се обработуваат семејството, училиштето, работната организација и општеството.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Учебникот **Позитивна психологија**, од доц. д-р Огнен Спасовски од Институтот за психологија, претставува прв учебник од областа на позитивната психологија понуден на македонски јазик кој се темели на повеќегодишното искуство на авторот во оваа област. За студентите на Институтот за психологија овој учебник претставува основна литература по предметот **позитивна психологија**, кој се слуша како изборен предмет на прв циклус студии во третиот семестар (со фонд 2+3, 6 кредити), како и изборниот предмет **позитивна психологија** на втор циклус студии (со фонд од 30 часа, 10 кредити). Учебникот е напишан јасно, концизно и прегледно, и наполно е во согласност со предметната програма.

Согласно со наведените заклучоци и оценка, ми претставува чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му предложам да го усвои овој позитивен извештај и да одобри печатење на ракописот.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Виолеџа Арнаудова, с.р.

22.2.2011

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ПОЗИТИВНА ПСИХОЛОГИЈА“ ОД АВТОРОТ
Д-Р ОГНЕН СПАСОВСКИ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница одржана на 20.12.2010 година, формираше Рецензентска комисија за оцена на учебникот „Позитивна психологија“, поднесен од д-р Огнен Спасовски. Со одлука број 12-2394/2 од 24.12.2010 година, избрана сум за член на Рецензентската комисија, и со особена чест на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје му го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот со наслов „Позитивна психологија“, поднесен од авторот доц. д-р Огнен Спасовски, е изложен на 250 страници текст, а тематски е поделен на четири поглавја: *Вовед*, *Позиитивни состојби*, *Позиитивна индивидуа* и *Позиитивни заедници*.

Во првото поглавје, со наслов *Вовед*, опишана е потребата за појава на позитивната психологија како ново движење во психологијата, насочено кон истражување на силните страни и потенцијали кај луѓето и заедниците, како и можностите за нивно развивање. Авторот дава објаснување на терминот *позитивно* во називот на ова движење, како и приказ на сферите на истражување и дејствување, проследен со анализа на корените и проекции за иднината на позитивната психологија.

Следните три поглавја се посветени на секоја од трите главни сфери на позитивната психологија: позитивни состојби, позитивна индивидуа и позитивна заедница, поделба која авторот ја прифаќа од водечките авторитети во областа. Во второто поглавје (*Позиитивни состојби*) се разработени позитивните состојби, емоции и доживувања. Базирано на најновите научни сознанија за емоциите и за физиолошките основи на емоционалните состојби, објаснети се функциите на позитивните емоции и влијанието на емоциите врз други психички процеси. Следува детален опис на *субјективната добросостојба*, како еден од централните конструкти во позитивната психологија, како и на концептите блиски на него. Во продолжение, даден е приказ на *состојбата на шек*, *состојбата на елевација* и *состојбата на постојана свесност*, како феномени кои интензивно се проучуваат во рамките на позитивната психологија.

Третото поглавје, насловено како *Позиитивна индивидуа*, содржи три дела кои се однесуваат на специфични аспекти на индивидуата: позитивни мотиви, стилови на мислење и особини. Притоа, сознанијата се поткрепени со наоди од истражувања за поврзаноста на овие аспекти со

субјективната добросостојба. Најнапред се опишани *позитивниите* мошви, каде што доминантно место заземаат концепциите за *базичниите* психолошки *пошреби* и за *иншринзични* и *екшринзични* животи цели. Следува опис на *позитивниите форми* и *сшилови* на мислење, во чии рамки се издвоени самоефикасноста, оптимизмот и персоналната временска перспектива. Последниот дел во оваа глава е посветена на *позитивниите* особини. Во него се прикажани неколку категоризации на човековите силни страни и доблести, од кои авторот ја издвојува како најзначајна класификацијата „Virtues In Action“.

Во **четвртото поглавје** (*Позитивни заедници*), авторот го прикажува обидот на некои експерти во областа на позитивната психологија да ги идентификуваат карактеристиките на добра, позитивна заедница кои би биле општоважечки, а би се темелеле на позитивните особини на личноста. Притоа, како најзначајни заедници се обработуваат семејството, училиштето, работната организација и општеството.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Ракописот „**Позитивна психологија**“, поднесен од д-р Огнен Спасовски, доцент на Институтот за психологија, претставува прв пообеман труд за оваа проблематика, напишан на македонски јазик. Според содржината, тој се совпаѓа со програмата на предметот **позитивна психологија**, кој се слуша како изборен предмет на прв циклус студии во третиот семестар, со фонд 2+3, како и на изборниот предмет **Позитивна психологија** на втор циклус студии, со фонд од 30 часа и 10 кредити. Напишан е јасно, концизно и прегледно, со јазик кој е соодветен на когнитивното ниво на студентите. Според тоа, тој може да се користи како учебник по наведените предмети, но и како литература за сите заинтересирани за наодите во позитивната психологија како ново движење во психологијата. Овој труд ќе го збогати засега скромниот број публикации на македонски јазик од позитивната психологија како подрачје од психологијата кое во светот е многу актуелно и во подем.

Како член на Рецензентската комисијата, давам позитивно мислење и имам чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му предложам да го усвои овој извештај и да одобри печатење на ракописот „**Позитивна психологија**“ како учебник.

Скопје,
18.2.2011

Рецензент
Проф. д-р Елена Ачковска-Лешковска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ ПОД НАСЛОВ „РЕЧНИК НА АНТОНИМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК СО РУСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ" ОД АВТОРОТ РОЗА ТАСЕВСКА

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески" во Скопје, на својата петта редовна седница одржана на 24.III 2010 год., ме избра за рецензентка на трудот под наслов „Речник на антонимите во македонскиот јазик со руски еквиваленти" изработен од Роза Тасевска. Со благодарност за довербата, го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Предложениот „Речник на антонимите во македонскиот јазик со руски еквиваленти", содржи 400 страници и содржи: *Предговор, Речник на антонимите, Регистар на антонимските парови* (по азбучен ред на вториот член од парот), Обратен регистар на антонимите, Ексерципирана литература и Користена литература.

Во Предговорот авторката објаснува зошто е потребна изработката на антонимски речник и каква е неговата примена; која е улогата на антонимите во јазикот (особено во фолклорот, поезијата и новинарството); каква е важноста на антонимите во наставата по странски јазици и обработката на речничката единица.

Речникот на антонимите содржи над 1700 антонимни парови.

Речничката единица е обележена како што следува:

1. антоним (од левата страна) и антонимен пар (од десната страна);
2. руски еквивалент за антонимот и за антонимниот пар;
3. објаснување на значењето на македонскиот антоним и на македонскиот антонимен пар. Објаснувањето на антонимите е пожелно, бидејќи зборовите не образуваат антонимни парови со сите свои значења;
4. примери, без кои значењето на антонимните парови не е секогаш јасно. „Примерите - вели авторката во предговорот се ексерципирани од дела на македонската уметничка литература, од научна и стручна литература, од публицистиката, од разни периодични списанија, од усното народно творештво (особено поговорките и пословиците во кои поуката или поентата се изразува преку зборови со спротивставено значење) или се авторски конструкции. Тие овозможуваат во доволна мера да се потврдат сите типови на спротивставените значења на зборовите во речникот";
5. во ретки случаи антонимите и антонимските парови имаат само објаснување на значењето.

Регистарот на антонимските парови (по азбучен ред на вториот член од парот) служи за преглед на вториот член од парот.

Обратниот регистар на антонимите ги претставува антонимите подредени под азбучен ред, но редот на буквите е обратен, т.е. почнува од крајот на антонимите. На тој начин се izdelуваат завршоците на антонимите.

Во Ексерпиратата литература се посочени 30 дела од македонски автори.

Користената литература брои вкупно 21 единица. меѓу кои се споменуваат и 7 антонимски речници, од кои четири руски и по еден украински, романски и германски.

„Речникот на антонимите во македонскиот јазик со руски еквиваленти“ е прв речник од ваков вид во македонистиката. Речникот на антонимите или зборовите спротивни по значење е работен сообразно на посочените речници на други јазици. Неговата вредност се зголемува со обемот на антонимите, со ивното објаснување, со дополнителните информации што следат по објаснувањето, со богатиот избор на примерите.

Македонските лексиколози досега не покажале посебен интерес за изработка на еден ваков речник. Токму затоа овој речник, меѓу другото, е и ценет придонес на македонското речникарство.

Имајќи го предвод гореспоменатото, овој сериозен научен труд со задоволство го препорачувам за печатење.

31.V 2010 год.
Скопје

Рецензент

Проф. д-р Максим Каранфиловски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ ПОД НАСЛОВ „РЕЧНИК НА АНТОНИМИТЕ ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК СО РУСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ" ОД АВТОРОТ РОЗА
ТАСЕВСКА

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески" во Скопје, на својата петта редовна седница одржана на 24.III 2010 год., ме избра за рецензентка на трудот под наслов „Речник на антонимите во македонскиот јазик со руски еквиваленти" изработен од Роза Тасевска. Со благодарност за довербата, го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Предложениот ракопис за печатење, насловен како „Речник на антонимите во македонскиот јазик со руски еквиваленти" содржи 400 страници и опфаќа: *Предговор, Речник на антонимите, Регистар на антонимските парови* (по азбучен ред на вториот член од парот), *Обратен регистар на антонимите, Ексерцирана литература и Користена литература.*

Во Предговорот авторката главно говори за: прво, зошто е потребна изработката на антонимски речник и каква е неговата примена; второ, улогата на антонимите во јазикот (особено во фолклорот, поезијата и новинарството); трето, важноста на антонимите во наставата по странски јазици; четврто, обработката на речничката единица.

Речникот на антонимите содржи над 1700 антонимни парови.

Речничката единица е обележана како што следува:

1. антоним (од левата страна) и антонимен пар (од десната страна);
2. руски еквивалент за антонимот и за антонимниот пар;
3. објаснување на значењето на македонскиот антоним и на македонскиот антонимен пар. Објаснувањето на антонимите е пожелно, бидејќи зборовите не образуваат антонимни парови со сите свои значења;

4. примери, без кои значењето на антонимните парови не е секогаш јасно. „Примерите - вели авторката во иредговорот - се ексцерпирани од дела на македонската уметничка литература, од научна и стручна литература, од публицистиката, од разни периодични списанија, од усното народно творештво (особено поговорките и пословиците во кои иоуката или поентата се изразува преку зборови со спротивставено значење) или се авторски конструкции. Тие овозможуваат во доволна мера да се потврдат сите типови на спротивставените значења на зборовите во речникот“;

5. во ретки случаи антонимите и антонимските парови имаат само објаснување на значењето.

Регистарот на антонимските парови (по азбучен ред на вториот член од парот) служи за преглед на вториот член од парот.

Обратниот регистар на антонимите ги претставува антонимите подредени под азбучен ред, но редот на буквите е обратен, т.е. почнува од крајот на антонимите. На тој начин се izdelуваат завршоците на антонимите.

Во Ексцерпираната литература се посочени 30 дела од македонски автори.

Користената литература брои вкупно 21 единица, меѓу кои се споменуваат и 7 антонимски речници, од кои четири руски и по еден украински, романски и германски.

„Речникот на антонимите во македонскиот јазик со руски еквиваленти“ е прв речник од ваков вид во македонистиката, макар што авторката во предговорот скромно ќе каже дека тој „би требало да биде прилог во наставата по македонски за Руси и во наставата по руски за Македонци, но бидејќи странците што доаѓаат од универзитетите главно се слависти, на рускиот им претставува јазик - посредник во усвојувањето на македонскиот, овој речник ќе биде корисен пошироко и за сите слависти“.

Речникот на антонимите или зборовите спротивни по значење е работен сообразно на посочените речници на други јазици. Тој плени со обемот на антонимите, со нивното објаснување, со дополнителните информации што следат по објаснувањето, со богатиот избор на примерите.

Македонските лексиколози досега не покажале посебен интерес за изработка на еден ваков речник. Токму затоа овој речник, меѓу другото, е и ценет придонес на македонското речникарство.

Поради сето гореспоменато, овој сериозен научен труд со задоволство го препорачувам за печатење, а Наставно-научниот совет го замолувам да ја прифати рецензијата.

27.V 2011 год.

Скопје

Рецензент

Н. сов. д-р Олга Иванова, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ОД Д-Р ЗОЗЕ МУРГОСКИ, РЕДОВЕН ПРОФЕСОР НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје на својата петта редовна седница одржана на 24.3.2010 година, не избра за членови на Рецензентската комисија за оцена на трудот *Толковен речник на современиот македонски јазик* и препорака за објавување во рамките на издавачката дејност на Филолошкиот факултет за 2010 година. Му благодариме на Наставно-научниот совет за укажаната чест и го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Се чувствуваме почестени за укажаната доверба да го рецензираме трудот *Толковен речник на современиот македонски јазик* од проф. д-р Зозе Мургоски. Речникот на еден јазик е ризница на севкупното наследство на народот што го зборува, столб и огледало на неговиот национален и културен идентитет. Народ со правилен однос кон и грижа за сопствениот јазик на најдобар можен начин го зачувува, го штити и го промовира сопствениот идентитет.

Структура на речникот

Толковниот речник на современиот македонски јазик опфаќа околу 100 000 насловни зборови. Покрај основниот лексички фонд во трудот поместен е и репрезентативен избор на јазичен материјал од најразлични области, со посебен акцент на деловното работење, информатиката, медицината, биологијата, зоологијата, религијата итн.

Насловните зборови се поместени по азбучен редослед обележени со ознака на зборовната група. Правописните варијанти се дадени во мала заграда веднаш пред дефиницијата или дефинициите на значењето.

Фразите и идиомите се предадени на крајот од речничката статија, а нивното значење е објаснето со кратки дефиниции често поткрепени со еквивалентни фрази или идиоми.

Значењето на насловните зборови се предава по ознаката за зборовна група. Кај зборови со повеќе од едно значење, секое значење е воведено со арапски број и претставува засебна семантичка целина. Синонимите на дефинираниот збор или значење се воведуваат со точка и запирка, а понекогаш дефинирањето се врши само со синоними. Многу значења се дообјаснети и/или поткрепени со примери во форма на кратки фрази или цели реченици. Нивната основна функција е да ја дообјаснат или поткрепат дефиницијата или илустративно да покажат во каков контекст зборот најчесто се употребува.

Во речникот се поместени голем број граматички податоци за насловниот збор на речничката статија: зборовната група на којашто припаѓа, промените во формата за искажување род, број или време итн. Предлозите што најчесто се јавуваат со именката, глаголот, придавката се даваат во заграда. Можноста глаголот да се јави со предмет се обележува со *некој/иш. нешто* или *некој/нешто*. Честопати во мала заграда се јавуваат најразлични податоци за контекстот. Со овие појаснувања корисникот не само што се запознава со значењето, туку и со правилната употреба на зборовите со што се оспособува самостојно да создава прифатливи искази.

Речникот дава пресек на македонскиот јазик во сите свои функционални, стилски, регионални раслојувања и раслојувања по области. Зборовите чијашто употреба е ограничена, се јавуваат со стилски, географски и ознаки за домен на употреба.

Денес, во светот, толковните речници по правило се изготвуваат од страна на тимови составени од лингвисти и експерти од разни области, а со работата раководи државна институција од науката и уметноста, како академија (што е случај во Франција) или други институти. Проф. Мургоски, по неколкугодишна упорна работа, сам го изработува овој *Толковен речник на современиот македонски јазик*.

Во текот на работата авторот се судрувал со бројни тешкотии, а најголема секако било непостоењето на претходник. Но, авторот извонредно успешно ја извршува работата, па така денес и ние имаме толковен речник што во многу аспекти е рамо до рамо со врвните достигнувања во монолингвалната лексикографија, а по прецизноста при разграничувањето на значењата на зборовите и концизноста во дефинирањето ги надминува соодветните трудови во некои соседни јазици кои имаат далеку подолга и побогата лексикографска традиција. *Толковниот речник на современиот македонски јазик* претставува вистински трезор во нашата лексикографска продукција и на авторот му обезбедува врвно место во македонската наука за јазикот, а особено во еднојазичната лексикографија.

Толковниот речник на современиот македонски јазик претставува врв на повеќегодишната упорна работа на авторот во нашата лексикографија. По својот обем, методологијата, описот, концизното и јасно дефинираните значења, богатството на речничкиот инвентар и фразеологија, речникот на Зозе Мургоски се наметнува како основен референцијален труд за секој корисник. Со досегашна работа Мургоски станува нашиот најплоден и најистакнат лексикограф со импозантен опус од над 400.000 речнички единици, неговите трудови се присутни во многу домови, образовни и научни институции, библиотеки низ светот, а подеднакво ги користат и почетници и врвни познавачи.

Затоа чест ни е трудот *Толковен речник на современиот македонски јазик* од проф. д-р Зозе Мургоски да го препорачаме за објавување во рамките на издавачката дејност на Филолошкиот факултет за 2010 година.

Рецензенти

1. Проф. д-р Димитар пандев, с.р.
2. Проф. д-р Петар Атанасов, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЈА НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК“ ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р АСЛАН ХАМИТИ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата петта редовна седница одржана на 24.3.2010 година, избра Редензентска комисија во состав: д-р Ремзи Нссими, редовен професор и д-р Агим Пољоска, редовен професор, за иријавениот труд на објавениот Конкурс од Издавачкиот совет под наслов **Фонетика и фонологија на албанскиот јазик** од проф. д-р Аслан Хамити.

Во врска со ова, благодарудувајќи се за довербата, чест ни е на Наставно-научниот совет на овој Факултет да му го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот под наслов „Фонетика и фонологија на албанскиот јазик“ од д-р Аслан Хамити е конципиран како основен универзитетски учебник за потребите на студентите на кои албанскиот не им е мајчин јазик од Катедрата за албаиски јазик и книжевност по предметот граматика на албанскиот јазик 1, 2 (застапен во наставните планови во I и II семестар со 2+2 фонд на часови), но и за другите групи и воопшто за сите кои сакаа г да се запознаваат со сегментарните и супрасегментарните единици на албаискиот современ јазик. Овој текст можат да го употребуваат и дипломираните студенти, дури и многу други истражувачи на албанскиот јазик, затоа што авторот не само што го опфаќал во целост потребниот материјал од обласга на фонетиката и фонологијата на албанскиот стандарден јазик, но во повеќето случаи сгручно ги третира и правописните и правоговорните прашања. Па затоа, слободно може да се каже дека учебникот би бил извор како за запознавањето на оваа важна јазична дисциплина, така и за вкупната јазична оформеност на студентите. Со еден збор, тој ќе придонесе и за практична примена на стандардната јазична норма.

Доставениот ракопис, покрај воведот, содржи и општи познавања за албанскиот јазик. ГТотоа се преминува на предметот на проучување на фонетиката, гранки на фонетиката: општа фонетика, синхрониска и дијахрониска фонетика, експериментална фонетика; физиолошка, акустичка и аудитивна фонетика; односот на фонетиката кон други дисциплини; правопис и правоговор, изговорната норма во албанскиот стандарден јазик. Елементи на физиолошката фонетика: говорни органи и начинот на изговорот на гласовите. Елементи на акустичката фонетика: акустичките особености на самогласките и согласките. Критериуми ма класификација на гласовите.

Во ракописот значајно место зазема класификацијата на гласовите, односно вокалниот и консонантниот систем на албанскиот стандарден јазик. Заедно со начинот на артикулацијата, авторот го разгледува и правописот на самогласките и согласките како и самогласничките и согласничките групи во албанскиот стандарден јазик. Исто така, обработена е и должината на гласовите во албанскиот јазик.

По предметот на проучувањето на фонологијата, авторот опширно ги обработува поимот на фонемата, фонемските варијанти, фонолошките опозиции во системот на самогласките и согласките, фреквенцијата на фонемите и др.

Во посебна глава се опфатени фонемските промени, односно најзначајните фонетски феномени на албанскиот јазик, некои од нив се историски промени, како што се: палатализација на согласките, метафонијата, апофонијата, елизија и други морфонолошки промени. Од комбинаторната фонетика обработени се најважните фонетски промени на гласовите, како што се асимилација и дисимилација, додавање и испуштање на гласови, хаплоглија, метатеза, елизија, контракција и ротацизмот во тоскискиот дијалект нормиран во албанскиот стандарден јазик.

Предмет на фонетикага и фонологијата е и прозодијата, која во овој ракопис е претставена во десеттата глава. Во овој дел авторот пишува за поимот, улогата, карактерот на акцентот, воопшто за динамичниот и музичкиот акцент, за неподвижноста и подвижноста на акцентот во зборот со заклучок дека албанскиот припаѓа на оној тип јазици кои имаат динамичен, неопределен и неподвижен акцент. Покрај местото на акцентот во зборот, се отсликува и акцентот во реченицата, при што службениге зборови стануваат неакцентирани и се поврзуваат во една акцентска целост, разгледувајќи го и логичниот и емоционалниот акцент. Исто така, во овој дел авторот зборува и за интонацијата како гласовен релјеф и како составен дел на изразот, за функцијата на интонацијата, интонативните типови и сл.

Многу често, сегменталните и супraseгменталните фонетско-фонолошки единици на албанскиот јазик авторот ги споредил со други јазици, особено со македонскиот јазик. Претставена е и стилистичката вредност на фонетско-фонолошките изразни средства.

Трудот се заснова врз богата литература, студии, трудови и монографии од истакнати албански лингвисти. Во него се претставени најновите достигнувања на албанската и општата лингвистика.

Исто така, слободно може да се каже дека трудот има своја оригиналност. Авторот е долгогодишен помлад асистент, асистент и наставник по предметот фонетика и фонологија на албанскиот јазик. Со овој труд авторот придонесува не само за исполнување на наставно-научната и педагошко-дидактичката должност, туку и придонесува и со свои оригинални согледувања и пристапи. Трудот дава важен придонес и за развојот на лингвистичката и научната мисла воопшто.

Ракописот е напишан на македонски стандарден јазик, со научен стил, врз научен критериум и педагошка сериозност.

Фонетскиот и фонолошкиот систем на албанскиот јазик авторот честопати го споредува и со другите балкански, пред се со македонскиот јазик и другите индоевропски јазици. Овој учебник по својот квалитет ги надминува двата досегашни учебника по фонетика на албанскиот јазик.

Ракописот е напишан со соодветна методологија, со ретка медантност како и со научен критериум и педагошка сериозност.

Овој ракопис претставува научно-педагошко дело изработено со одговорност, научен критериум и точност, заснован врз најновите достигнувања на албанската лингвистика.

Освен предговорот и општиот преглед на албанскиот јазик, ракописот е поделен во десет глави, и тоа:

- Глава 1- **Предмет на проучување и задачи на фонетикага.** Грани на фонетиката, односот на фонетиката кон другите дисциплини. Теоретска и практична важност на фонетиката. Правопис и правоговор. Јазично планирање. Азбуката на албанскиот јазик.
- Глава II- **Аспекти на проучување на фонетиката.** физиолошка фонетика, шворни органи, акустичка фонетика.
- Глава III- **Самогласки и согласки,**
- Глава IV- **Класификација на самогласките:** начин на образување и правилна употреба на самогласките. Изговор и правопис на [Т]. Изговор и правопис на [у]. Изговор и правопис на [и]. Изговор на [о]. Изговор и правопис на [е]. образување на самогласката [а]. Изговор на самогласката [е]. Правилна употреба на самогласката /е/. Група самогласки и дифтонзи. Изговор и правопис на вокални групи. Правопис на удвоени самогласки. Должината на самогласките во албанскиот јазик.
- Глава V - **Класификација на согласките.** Изговор и правилна употреба на согласките. Уснени согласки [р, т; ѓ, в]. Преднојазични согласки [I, cI; п; s, /; sH, тк; Ш, cIH; 1, II: с, х; 9, xH; г, гг]. Преднојазични согласки [^, »j; j, пj]. Меконепчени согласки [к. §] и глоталната [H]. Правилна употреба на звучни согласки, група согласки и непосреден допир на исти согласки.
- Глава VI- **Комбинаторни промени на гласоните.** Акомодација. Асимилација и дисимилација. Едначење по звучност. Додавање гласови. Испуштање на гласови. Отпаѓање на [е]. Хапологија. Преместување на гласови. Тонење гласови. Ротацизмот во тоскискиот дијалект и во албанскиот стандарден јазик
- Глава VII- **Фонологија.** Фонема: функции, варијанти, алофони. Инвентар на фонемите. Фонолошки опозиции во вокалниот и консонантниот систем. Фреквенција и диетрибуција на фонемите.
- Глава VIII- **Морфонолошки промени:** палатализација, метафонија, апофонија. Законитоста и поврзаноста на вокалните и консонантските промени.
- Глава IX- **Слог.** Делење на зборовите во слогови. Делење на зборовите на крајот од редот.
- Глава X - **Прозодија.** Акцент. Фонетски особености на акцентот. Местото на акцентот во зборот. Правила за акцентирање на зборовите. Акцентски целисти. Акцентски целисти од два полнозначни збора. Акцентски целисти со клитики. Логички акцент. Емоционален акцент. Интонација. Литература.

Овој ракопис, конципиран како основен универзитетски учебник по граматика на албанскиот јазик 1, 2, кој го опфаќа нолето на фонетика и фонологија на албанскиот јазик, претставува научно-педагошко дело изработено со одговорност, научен критериум, педагошка сериозност и точност, заснован врз најновите достигнувања на албанската лингвистика.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ДИЈАЛЕКТОЛАГИЈА НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК“
ОД АВТОРОТ Д-Р АСЛАН ХАМИТИ И М-Р АЈТЕН КАМИЛИ

Со писмо бр. 08-147/3 од 4.5.2010 година известени сме дека Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет "Блаже Конески" во Скопје, на својата петта редовна седница одржана на 24. III 2010 година, избра Рецензентска комисија во состав: д-р Хаки Имери, редовен професор и д-р Вальбона Тоска, доцент, со цел да изготви рецензија за пријавениот труд на објавениот Конкурс од Издавачкиот совет под наслов **Дијалектологија на албанскиот јазик** од д-р Аслан Хамити и м-р Ајтен Камили.

Во врска со ова, благодарудувајќи се за довербата, чест ни е на Иаствно-научниот совет на овој Факултет да му го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот под наслов „Дијалектологија на албанскиот јазик“, од д-р Аслан Хамити и м-р Ајтен Камили, содржи 150 компјутерски страници текст со нормален проред кадешто се обработуваат одредени теми (лекции), 15 страници со прашања и задачи, 20 страници илустративен дијалектен материјал и 30 дијалектни карти. Текстот, пред се, е конципиран како учебно помагало по истоимениот задолжителен предмет во наставните програми предвиден во V и VI семестар со фонд на часови 2+2 на групата за албански јазик и книжевност (наставна насока) и тој би бил корисен и за предметот дијалектологија и историја на албанскиот јазик како изборен семестрален во насоката превод и толкување (мајчин и немајчин). Од друга страна, тој е корисен и за други студенти и заинтересирани лица за дијалектологијата на албанскиот јазик. Во него се обработува во целост погребниот материјал за предметот дијалектологија на албанскиот јазик.

Ова учебно помагало можат да го користат и наставниците од основното и средното образование, постдипломците, дури и младите истражувачи и пошироко.

Материјалот е распореден на неколку глави и поглавја. Освен транскриптивните знаци употребени во ракописот и воведот, на професионален начин се обработуваат одредени теми, според програмата по овој предмет.

Убедени сме дека овој текст, ако се печати како наставно помагало, очекуваме кај студентите да придонесе за стекнување знаења за дијалектната основа на албанскиот стандарден јазик; за осисобување за прибирање на дијалектен материјал, за негова јазична анализа и за пишување стручен труд од областа на дијалектологијата; за стекнување

знаења за дијалектната поделба на албанскиот јазик и територијалните јазични разлики. Од друга сграна, текстот ќе биде корисен и за процесот на отстранување на дијалектната изговорна навика и совладување на литературната норма, како и воопшто за развивање вештини за разбирање, анализирање и синтетизирање.

Коавторите д-р Аслан Хамити и м-р Ајтен Камили во ракописот „Дијалектологија на албанскиот јазик“ ги обработуваат следниве теми:

Транскрипција. Општи познавања за предметот и задачите на дијалектологијата. Методи на прибирање на дијалектен материјал. Историски развиток на дијалектологијата на албанскиот јазик. Поврзаноста на дијалектологијата со други дисциплини. Дефинирање на поимите дијалект, поддијалект, група говори и наречје. Видови дијалекти (територијални и социјални). Општи карактеристики на народниот јазик. Односот меѓу стандардниот и дијалектниот јазик. Дијалектите како основа на литературниот јазик. Дијалектите како извор за збогатување на албанскиот литературен јазик. Дијалектната лексика во лексичкиот состав на толковниот речник на албанскиот современ јазик. Лингвистичка географија. Дијалектен атлас на албанскиот јазик.

Дијалектната поделба на албанскиот јазик: дијалекти, поддијалекти, група говори и преодни говори. Дијалектните разлики во сферата на фонетиката и фонологијата, морфологијата, синтаксата и лексиката. Гегиски говори: северен и јужен поддијалект. Група говори: северозападни, североисточни, централни и јужни. Тоскиски говори: северен и јужен поддијалект. Историски фактори за дијалектната разграниченост на дијалектите на албанскиот јазик. Говорот на Албанците од дијаспората.

Досега вакво учебно помагало кај нас недостасуваше. Имено, од познатите албански дијалектолози Јорџи Ѓинари и Говалин Шкуртај имаме печатени неколку верзии учебници, кои во збогатена и дополнета верзија се објавија неколку пати (Тирана, 1975, 1980, 1997, 2000 година), како и многубројни монографии, трудови од областа на дијалектологијата за одредени говори, па и Дијалектен атлас на албанскиот јазик (I и II том, Наполи, 2007, 2009 год.). Меѓутоа, покрај спомнатата литература, корисно би било и ова учебно помагало за студентите од Катедрата за албански јазик и книжевност, како и за другите студенти од другите филолошки и педагошки факултети.

Овој ракопис претставува научно-педагошко дело изработено со научен критериум и педагошка сериозност, заснован врз досегашните резултати и достигнувања во сферата на дијалектологијата. Заклучоците се логични и произлегуваат од исцрпната анализа на дијалектниот материјал и користената литература.

Обработката на материјалот е извршена по редот што се применува во учебни помагала од овој вид. Ракописот е збогатен со скици и табели, изворен дијалектен материјал, прашања и задачи како и многубројни дијалектни карти кои придонесуваат за визуелно претставување на материјалот.

Во овој ракопис се отсликува педагошкото искуство на авторите како многугодишни носители на предметот дијалектологија на албанскиот јазик, добрата стручно-научна подготовка, сериозноста, точноста и умешноста.

Со објавувањето на ова учебно помагало ќе се придонесува за ублажување на недостатокот и снабдувањето на студентите со корисна литература за потемелно и полесно совладување на прашањата од областа на дијалектологијата на албанскиот јазик.

Трудот се заснова врз богата литература, студии, монографии и учебници од истакнати албански дијалектолози. Во него се претставени најновите достигнувања на ова поле. Исто така, слободно може да се каже дека трудот има своја оригиналност. Со овој важен ракопис коавторите придонесуваат не само за исполнување на наставно-научната и педагошко-дидактичката должност, туку и за збогатување на корисните текстови по овој предмет кај нас. Ракописот е напишан на албански стандарден јазик, со научен стил прифатлив и разбирлив за студентите, врз научен критериум и педагошка сериозност.

Заклучок и препорака за печатење

Објавувањето на овој ракопис може да послужи како корисна литература за студентите. Врз основа на гореизнесеното, имаме чест да му предложиме на наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје да ја усвои рецензијава и на Издавачкиот совет при овој Факултет ракописот под наслов „Дијалектологија на албанскиот јазик“ од д-р Аслан Хамити и м-р Ајтен Камили со задоволство можеме да му ги препорачаме за печатење.

Рецензентска комисија

1. Д-р Хаки Имери, редовен професор, с.р.
2. Д-р Велбона Тоска, доцент, с.р.

ПРЕГЛЕД

на одобрени теми за изработка на магистерски трудови на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, во Скопје, Природно-математички факултет - Скопје, на седницата на Наставно-научниот совет на Факултетот, одржана на 24.02.2011 година

Кандидат	Тема	Ментор
Александар Донов, дипломиран етнолог	„ЕТНОЛОШКО И АНТРОПОЛОШКО ПРОУЧУВАЊЕ НА ЛОКАЛНИТЕ КУЛТУРНИ ПОЛИТИКИ И ПРАКТИКИ ПО ПРИМЕРОТ НА ОПШТИНА НЕГОТИНО ОД 2000 ДО 2010 ГОДИНА“	- д-р Љупчо Ристески, вонр. проф. на ПМФ - Скопје
Жарко Станимировиќ, дипломиран етнолог	„АНТРОПОЛОШКО И ЕТНОГРАФСКО ПРОУЧУВАЊЕ НА СЕЛОТО ПУСТЕЦ, РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА“	- д-р Љупчо Ристески, вонр. проф. на ПМФ - Скопје
Горан Давитков, дипломиран инженер по физика	„АНАЛИЗА НА ФРАГМЕНТИ ОД БОЈА ОД АВТОМОБИЛ- СКИТЕ СУДИРИ“	- д-р Мимоза Ристова, ред. проф. ПМФ – Скопје
Душко Јукарски, дипломиран инженер по физика	„ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА РАДИОТЕРАПИСКИ ПРОТОКОЛ СО МОДУЛИРАН ИНТЕНЗИТЕТ НА ЗРАЧНОТО ПОЛЕ“	- д-р Мимоза Ристова, ред. проф. на ПМФ – Скопје
Весна Антиќ, дипломиран инженер по хемија	„ПРИМЕНА НА МИКРО-РАМАНСКА И ИНФРАЦРВЕНА СПЕКТРОСКОПИЈА ЗА АНАЛИЗА НА ЕКСПЛОЗИВИ ЗАПЛЕНЕТИ ВО ПЕРИОД ОД 2001 ДО 2011 ГОДИНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“	- д-р Биљана Минчева-Шукарова, ред. проф. на ПМФ – Скопје

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПОЛИТИЧКИТЕ ДИМЕНЗИИ НА
СОЛУНСКИОТ ПРОЦЕС ОД 1917 ГОДИНА ВО КОНТЕКСТ НА
СВЕДОЧЕЊАТА НА МАКЕДОНСКИТЕ СВЕДОЦИ" ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р
РАЗМИЗ ШАБАНОВИЌ, ПРИЈАВЕНА НА ИНИ ВО СКОПЈЕ

Комисијата за оценување на темата „Политичките димензии на Солунскиот процес од 1917 година во контекст на сведочењата на македонските сведоци", предложена од кандидатот м-р Рамиз Шабановиќ за докторски труд, именувана со Одлука на Советот на ИНИ од 8. 11. 2010 година во состав: проф. д-р Катерина Тодороска, проф. д-р Александар Трајановски, проф. д-р Марија Пандевска, проф. д-р Јован Јанев и доц. д-р Наташа Котлар-Трајковска, по прегледувањето на докторскиот труд, има чест на Советот при Институтот за национална историја да му го достави следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторскиот труд „Политичките димензии на Солунскиот процес од 1917 година во контекст на сведочењата на македонските сведоци" има вкупно 357 страници, а започнува со стандардните предговор (2-4) и вовед (5-17).

Првата глава насловена „Формирање на Македонскиот (Солунски) фронт" (18-80) е поделена на неколку подглави во кои се разработуваат првите воени операции и повлекувањето на српската војска преку Албанија, бегствата на македонските воени обврзници (од северниот фронт, од територијата на Србија, од тлото на Вардарска Македонија во Бугарија и Грција), потоа окупацијата на Македонија од страна на Бугарија вклучително и промените што ги носела новата власт во поглед на реквизициите, ангаријата, разоружувањето на населението и мобилизацијата на македонското население за потребите на бугарската војска. Заокружувајќи ја првата глава, кандидатот пишува и за рехабилитацијата и реорганизацијата на српската војска, окупирањето на дел од Егејска Македонија од страна на

силите на Антантата и формирањето на фронтот, преку првите воени операции на македонска територија.

Втората глава е посветена на „Солунскиот процес“ (81-170), која го разработува преку прегледот на политичката состојба во Србија на почетокот на 20 век, потоа формирањето на организациите „Црна рака“ и „Бела рака“, донесувањето на одредбата за приоритет на новоослободените краишта, според која било извршено апсењето на Апис и неговите соработници. Процесот се проследува преку интересна нарација и богата изворна документација, од истражната постапка, почетокот на процесот, интересот на сојузниците на Србија за судскиот процес. Не помалку интересни се исказите на македонските сведоци и анализите на судскиот епилог.

Солунскиот процес, според кандидатот, за македонското население имал особено значење, поради што м-р Шабановиќ третата глава ја насловил „Македонија во период на одржувањето на Солунскиот процес“ (171-204), а своето тврдење го темели на документација која ја користи за да ја објасни општата положба на македонското население во периодот 1916-1918 година, проблемите со мобилизациите и дезертирањата на македонските воени обврзници. Во оваа глава се разработува и активноста на Јован Бабунски со поинакви сознанија од досегашните за неговата улога во овој период, а завршува со пробивот на фронтот и повторната окупација.

Четвртата глава (205-240) се однесува на еден обид за автономија на Македонија кој започнал како иницијатива на француската пропаганда во Македонија во текот на војната, потоа англиско-италијанската пропаганда во Македонија, како и односот на српската и грчката пропаганда на територијата на Македонија која била окупирана од Антантата. Во оваа глава кандидатот се осврнува и на актуелноста на македонското прашање во меѓународните односи на силите на Антантата, како и за иницијативата на т.н. Југословенски одбор за обединување на југословенските народи. Овде, особено интересен е прегледот на различните ставови на другите „братски“ народи во поглед на македонското прашање. Авторот врз основа на

документација потврдува дека хрватските политички претставници во Владата имале полиберален став кон македонското прашање, додека за Србите тоа било внатрешно прашање за кое нема што да се полемизира.

Со минувањето на времето, Солунскиот процес станувал сè поголем камен на сопнување за официјалните српски власти, што е предмет на обработка на петтата глава (241-312). Имено, набрзо по завршувањето на Првата светска војна се појавиле првите барања за амнестирање на осудените со обновување на процесот, кои биле постојано актуализирани од дел од учесниците на здружението „Црна рака“. Барањата биле повторувани и во периодот од 1921 до 1928 година, потоа за време на диктатурата и намесништвото од 1929 до 1941 година, а обиди за рехабилитација имало и за време на воениот удар на генералот Симовиќ во март 1941 година. Во сите навраќања на прашањето за обновување на процесот, српската власт гледала директен атак врз неа, поради што го кочела секој обид за негово повторно отворање. Дури и после завршувањето на Втората светска војна се појавувале агитации за обновување на целосната постапка во врска со Солунскиот процес. После долги години и упорност на дел од учесниците во Солунскиот процес, дури во 1953 година започнал т.н. Белградски процес со целосна истражна постапка и официјален судски претрес, кој директно се однесувал на Солунскиот процес. И при овој т.н. обновен процес, македонските сведоци повторно имале главна улога, а процесот завршил со рехабилитација на Апис и неговите другари. Токму ваквиот епилог на обновениот процес предизвикало бројни расправи во политичките кругови во поглед на Солунскиот процес и улогата на Апис во него.

Докторскиот труд „Политичките димензии на Солунскиот процес од 1917 година во контекст на сведочењата на македонските сведоци“ завршува со заклучок, белешки, работна библиографија, а кон него е приклучена и една карта на Македонија работена за потребите на француската војска во време на Првата светска војна.

Во својот докторски труд кандидатот м-р Рамиз Шабановиќ темелно го разработил Солунскиот процес, за кој во македонската историографија

попатно се пишуваше. При тоа, дава сосема поинаква светлина од онаа досега практикуваната во странските историографски трудови, со кои ставови кандидатот многупати полемизира. Македонските сведоци имале значајна улога во процесот од 1917 година кога за потребите на актуелната српска власт сведочеле против Апис и неговите другари, но затоа, пак, при обновувањето на процесот тие ја кажале вистината за присилата која ја трепеле при првиот процес. Бројната документација, која м-р Шабановиќ за прв пат ја обелоденува во врска со овој процес дополнително ја збогатува вредноста на овој труд.

Согласно со досега кажаното, Комисијата за оцена на докторскиот труд „Политичките димензии на Солунскиот процес од 1917 година во контекст на сведочењата на македонските сведоци“, изработен од м-р Рамиз Шабановиќ, со задоволство му предлага на Советот при ИНИ да го прифати извештајот и да дозволи одбрана на спомнатиот труд.

20.1.2011

Скопје

КОМИСИЈА:

Проф. д-р Катерина Тодороска с.р.

Проф. д-р Александар Трајановски с.р.

Проф. д-р Марија Пандевска с.р.

Проф. д-р Јован Јанев с.р.

Доц. д-р Наташа Котлар-Трајковска с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УНИВЕРЗИТЕТСКИОТ УЧЕБНИК „ELEMENTA LATINITATIS - GRAMMATICA“ ОД АВТОРИТЕ ПРОФ. Д-Р ВЕСНА ДИМОВСКА И М-Р СВЕТЛАНА КОЧОВСКА

Врз основа на член 16 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница одржана на 20. XII 2010 година, избра рецензенти на учебникот под наслов: „Elementa Latinitatis - Grammatica“, од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, предложен од Институтот за класични студии. Со одлука бр. 12 - 2380/2 од 24. 12. 2010, за рецензенти се избрани проф. д-р Маргарита Бузалковска-Алексова и проф. д-р Валериј Софрониевски.

Со особена благодарност за укажаната доверба, како рецензент имам чест и задоволство до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Приложениот ракопис во компјутерска обработка од 150 страници на универзитетскиот учебник „Elementa Latinitatis - Grammatica“ содржи вовед, единаесет лекции и додаток. Секоја лекција содржи и текст за одделни теми од римската цивилизација.

Содржините опфатени во учебникот се сообразени со потребите на наставата по почетниот курс од предметот латински јазик (предвидена во првиот семестар, со 3 + 3 часа) на Институтот за класични студии. Тој исто така е соодветен за потребите на наставата по изборниот предмет латински јазик I (предвиден со програмата во првиот семестар, со 3 + 2 часа), за студентите од Институтот за историја на уметност со археологија, Институтот за историја, Институтот за филозофија, како и за студентите од Филолошкиот факултет.

Учебникот сосема му одговара на предвидениот фонд часови за настава: материјалот е распределен во единаесет лекции (lectiones I - XI) - предвиден е за предавањата во единаесет недели со по три часа.

Во *вовегаош* (*introductio*) под наслов „За латинскиот јазик“, мошне јасно и пристапно е образложена историјата на латинскиот јазик и неговото значење за проучувањето на другите современи европски јазици.

Во *првајша лекција* (*lectio prima*) се опфатени содржини за латинското писмо, фонетските (и фонолошките) одлики на латинските гласови, изговорот и акцентот, што овозможуваат почетно запознавање со одликите на латинскиот јазик. Објаснувањата се јасни, прегледни и поткрепени со соодветни примери. Овие содржини се опфатени под насловот „Фонетика“. Првата лекција опфаќа и граматички материјал под наслов „Морфологија“, во кој се дадени основните морфолошки одлики на видовите зборови во латинскиот јазик, со посебен преглед на одликите на латинското име и латинскиот глагол.

Втората лекција (lectio secunda) ги содржи морфолошките одлики на именските форми од првата деklinација или а-основите, презентските форми кај глаголите од првата до четвртата конјугација, заповедниот начин од овие глаголи, како и презентот и императив I од помошниот глагол *sum, esse, fui*. Покрај морфолошките содржини, во оваа лекција се опфатени и основните објаснувања од областа на синтаксата - подметот (субјектот) и прирокот (предикатот), како основа за превод на поедноставните реченици.

Предмет на *третата лекција (lectio tertia)* се именските форми од втората деklinација, кои се подлога за проучувањето на придавките кои се менуваат како а-основите и о-основите и редните броеви со истите промени по падежи - во еднина и во множина, како и посвојните заменки, посвојно-повратната заменка и усогласувањето на именките и придавките. Паралелно со одликите на морфологијата на името, се обработува и морфолошката одлика на глаголот: имперфектот (минато определено несвршено време) кај глаголите од прва до четврта конјугација, како и кај помошниот глагол *sum, esse, fui*. Исто така се утврдува и улогата на директниот објект (предмет) во акузатив, како основна синтактичка категорија.

Во *четвртата лекција (lectio quarta)* се опфатени следниве морфолошки содржини: а. промени кај именските форми: имињата од третата консонантска деklinација, посебните одлики на заменски форми: личните заменки, показната заменка *is, ea, id, idem, eadem, idem* и лично-повратната заменка; б. промени кај глаголските форми: футур I (идно време од презентската основа) кај глаголите од прва до четврта конјугација. Од областа на синтаксата се обработуваат специфичностите на индиректниот предмет (објект) во датив.

Петтата лекција (lectio quinta) се занимава со именските форми од третата вокална деklinација и со специфичностите на придавките кои се менуваат по третата деklinација, како и на партиципите - глаголските придавки кои се менуваат по истата деklinација. Синтаксичките содржини се однесуваат за посвојниот генитив и за објектниот генитив.

Со *шесттата лекција (lectio sexta)* авторките завршуваат со содржините од морфологијата на именските основи - ги обработуваат именките од IV и V деklinација, со што завршува морфолошкото излагање за имињата и се дава содржина од областа на неменливите зборови - прилозите. Морфолошките одлики кај глаголските форми се однесуваат за времињата од презентската основа во пасив кај глаголите од прва до четврта конјугација, заедно со инфинитивот на презентот пасивен. Од областа на синтаксата се обработува аблативот на вршител на дејството.

Предмет на *седмата лекција (lectio septima)* се специфичните именски форми - таканаречената грчка деklinација, од која има специфични падежни наставки кај именки и сопствени имиња, покрај усвоените падежни завршоци и наставки својствени за латинското име. Во оваа лекција се земени предвид и специфичностите на главните и прилошките броеви, заповедниот начин (императив II) кој се гради од презентската основа, а се користи за државни едикти и трајна заповед, депонентните (одложни) и семидепонентните (полуодложни глаголи).

Објаснета е и специфичната синтактичка одлика на аблативот - аблатив за средство.

Со содржините од *осмаџа лекција (lectio octava)* се навлегува во глаголските времиња од перфектната основа, се продолжува со постапната обработка на заменките - показните заменки (*hic, haec, hoc* и *ille, illa, illud*) и релативната замена (*qui, quae, quod*). Релативните реченици во индикатив природно се надоврзуваат како специфичност од синтаксата на претходната морфолошка категорија.

Во *деветџаџа лекција (lectio nona)* се опфатени заменките *iste, ista, istud* и *ipse, ipsa, ipsum*, прашалните заменки и прашалните прилози, предлозите како придружни зборови на името во падеж, и сложенките од помошниот глагол *sum, esse, fui*. Синтактичката партија ги опфаќа независните прашални реченици во индикатив.

Предмет на *десетџаџа лекција (lectio decima)* се: степенувањето (компарација) на придавките и прилозите, неопределените заменки, *nemo, nihil* како специфична заменска форма со посебни падежни одлики, а во доменот на синтаксата се обработени партитивниот генитив (генитив за одделување) и компаративниот аблатив (аблатив за споредба).

Единаесетџаџа лекција (lectio undecima) ги опфаќа конјунктивските форми на времињата од презентската и перфектната основа, сврзниците, и барателните (постулативни) реченици и прашалните (интерогативни) реченици во конјунктив.

Во додатокот (*appendix*) има содржини од римскиот календар, личните имиња кај Римјаните, а се опфатени и единиците мерки и парите.

Во лекциите се приложени табели за секоја граматичка специфичност, како и многубројни примери - на латински и македонски зборови и реченици на литературен јазик. Речиси над сите самогласки се обележани должините, што е посебно важно за правилното читање на зборовите. Секоја лекција содржи и текст за одделни теми од римската цивилизација.

На некои места во ракописот за учебник има правописни грешки, кои се приложени до авторите и тие безусловно треба да ги поправат. Понекогаш во приведените примери се среќаваат и предвремени партии од граматиката, но од друга страна, тоа е добро за утврдувањето на материјалот. Предвремено споменатите партии, сепак, треба да бидат поткрепени со првично упатство, а при посебната обработка на конкретната граматичка партија да се потсети на претходното.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Приложениот ракопис за учебник под наслов: „*Elementa Latinitatis - Grammatica*“, од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, е првиот универзитетски учебник за почетно учење на латинскиот јазик. Опфатениот материјал е прецизно испланиран според наставниот план и програма. Има многубројни примери на латински јазик со превод на

македонски литературен јазик, одлични табели, придружени со конкретни упатства и забелешки за специфичностите во граматиката.

Сето тоа било посебно напорно за авторките, но ќе биде од голема полза за студентите - и за оние кои првпат го учат латинскиот јазик, и за оние кои го познаваат од средното образование. Со усвојувањето на овие содржини, поткрепени со примери на латински јазик кои се преведени на македонски литературен јазик, се совладуваат блискостите и разликите на латинската и македонската граматика. Прилозите го приближуваат духот на римската цивилизација до духот на корисниците на учебникот и ја развиваат љубовта кон сите позитивни искуства на ова далечно време.

Од обработениот материјал се гледа дека авторките користеле разновидна литература од областа на латинската фонетика, фонологија, морфологија и синтакса. Исто така, тие имаат и подолго искуство во наставата по латински јазик, што им овозможило да го направат учењето на прво ниво на латинскиот јазик полесно и попристапно.

Имајќи го предвид погоре кажаното, топло им го препорачувам учебникот на членовите на Наставно-научниот совет при Филозофскиот факултет во Скопје, да го одобрат за печат.

Рецензент

Проф. д-р Маргарита Бузалковска-Алексова, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УНИВЕРЗИТЕТСКИ УЧЕБНИК „ELEMENTA LATINITATIS - GRAMMATICA“, ОД АВТОРИТЕ ПРОФ. Д-Р ВЕСНА ДИМОВСКА И М-Р СВЕТЛАНА КОЧОВСКА

Врз основа на член 16 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIII редовна седница одржана на 20. 12. 2010 година, избра рецензенти на ракописот за учебник под наслов: „Elementa Latinitatis - Grammatica“, од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, предложен од Институтот за класични студии. Со одлука бр. 12 - 2380/2 од 24. 12. 2010, за рецензенти се избрани проф. д-р Маргарита Бузалковска-Алексова и проф. д-р Валериј Софрониевски.

Како избран рецензент, имам чест и задоволство до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Приложениот ракопис на универзитетскиот учебник „Elementa Latinitatis - Grammatica“, во обем од 150 компјутерски отчукани страници, структуриран е од предговор, вовед, единаесет поглавја и додаток.

Опфатените содржини соодветствуваат во целост на потребите на наставата по предметот латински јазик - почетен курс, застапен како задолжителен во првиот семестар (3 + 3 часа) од студиската програма на Институтот за класични студии. Истовремено овој учебник е соодветен и за потребите на наставата по изборниот предмет Латински јазик I (предвиден со програмата во првиот, односно третиот или погорните семестри, со 3 + 2 часа), за студентите од Институтот за историја на уметност со археологија, Институтот за историја, Институтот за филозофија, како и за студентите од Филолошкиот факултет.

Предложениот учебник и содржините застапени во него, во целост се сообразени со предвидениот фонд часови и бројот на работни седмици за настава: материјалот е распределен во единаесет секции, наречени *Lectiones*, предвидени за единаесет седмици со по три часа.

Introductio е всушност воведен текст под наслов „За латинскиот јазик“, во кој концизно и прегледно се изложени генеалогичката и главните развојни фази на латинскиот јазик, опсегот на неговата употреба и значење за развојот на современите европски јазици.

Lectio prima опфаќа содржини главно од областа на фонетиката (за латинското писмо, за фонолошките одлики на латинските гласови, начините на изговор и правилата за акцентирање) и базични елементи од морфологијата (основните морфолошки одлики на видовите зборови во

латинскиот јазик, со посебен преглед на одликите на латинското име и латинскиот глагол), поткрепени со голем број примери.

Следното поглавје или *Lectio secunda* е посветено на морфолошките одлики на сите именски форми од а-основите (прва деklinација), презентските форми за индикатив и заповедниот начин кај глаголите од првата до четвртата конјугација, како и кај помошниот глагол *sum, esse, fui*. Овде веќе се воведуваат и основи од синтаксичките одлики на главните делови на реченицата - подметот (субјектот) и прирокот (предикатот), со цел да се оспособат студентите за превод на прости и просто-проширени реченици. Во сите наредни поглавја се запазува оваа концепција и покрај граматичките содржини од морфологијата постепено и во примерен обем се елаборираат и содржини од синтакса на латинската реченица или синтакса на падеж.

Lectio tertia, методолошки логично, продолжува со втората деklinација од именската флексија, опфаќајќи ја промената на именките, придавките, редните броеви, како и посвојните заменки, посвојно-повратната замена и детални упатства за усогласувањето на именките и придавките. Од морфологијата на глаголот овде се обработува имперфектот (минато определено несвршено време) кај глаголите од прва до четврта конјугација, како и кај помошниот глагол *sum, esse, fui*. Како основна синтаксичка категорија се утврдува и улогата на акузативот, како падеж на директниот објект (предмет) во реченицата.

Четвртата партија или лекција (*Lectio quarta*) опфаќа содржини од именската (имињата од третата консонантска деklinација) и заменската флексија (личните заменки, показните заменки *is, ea, id* и *idem, eadem, idem* и лично-повратната замена), од морфологија на глаголот (Футур I или идно време кај глаголите од прва до четврта конјугација) и од синтакса на падеж (индиректен објект во датив).

Lectio quinta е посветена на промената на именските и придавските форми од третата вокална деklinација, како и на партиципот на презентот - глаголската придавка што исто така се деклинира по трета деklinација. Од синтаксичките содржини во ова поглавје се обработени две функции на генитивот - посвојниот и објектниот генитив. Сите овие содржини, како и содржините од претходните делови, се проследени со внимателно одбрани нагледни примери во реченици, главно ексцерпирани од делата на римските автори.

Промената на именките од IV и V деklinација е првиот сегмент од следната партија (*Lectio sexta*). Од категоријата на неменливите зборови овде се обработува образувањето и функцијата на различните видови прилози. Морфологијата на глаголските форми од презентската основа во индикатив се заокружува со пасивот на презентот, имперфектот и футурот прв кај глаголите од прва до четврта конјугација и инфинитивот на презентот пасивен. Во функција на пасивната состојба, се елаборира употребата на аблативот на вршител на дејството.

Lectio septima за предмет ги има: промената на грчките зборови адаптирани во латинскиот јазик (таканаречената грчка деklinација), главните и прилошките броеви, вториот заповеден начин (императив на

футурот), депонентните (одложни) и семидепонентните (полуодложни глаголи), како и уште една од синтаксичките функции на аблативот - аблатив за средство.

Глаголските времиња од перфектната основа (образување, промена по лица и начин на превод) се првата содржинска компонента од *Lectio octava*, која продолжува со постапна експликација на заменките - показните заменки (*hic, haec, hoc* и *ille, illa, illud*) и релативната замена (*qui, quae, quod*). На оваа морфолошка категорија методолошки оправдано се надоврзуваат релативните реченици во индикатив како компонента од синтакса на реженицата.

Во следното поглавје (*Lectio nona*) се заокружува деклинацијата на показните заменки со *iste, ista, istud* и *ipse, ipsa, ipsum*, како и прашалните заменки и прашалните прилози. Од неменливите видови зборови овде се обработува употребата на предлозите со имиња во различен падеж. Со експликација на образувањето и промената на сложенките од помошниот глагол *sum, esse, fui* се исцрпува индикативот на времињата од презентска и перфектна основа. Во контекст на употребата на прашалните заменки и прилози е и синтаксичката партија за независните прашални реченици во индикатив.

Десеттата лекција (*Lectio decima*) речиси целосно е посветена на темата степенување (компарација) на придавките и прилозите: сите начини на образување на компаративските и суперлативските форми, како и употребата на партитивниот генитив (генитив за одделување) и компаративниот аблатив (аблатив за споредба). Во овј дел од учебникот уште се поместени и неопределените заменки и *nemo* и *nil* како специфична заменска форма со посебни падежни одлики.

Како една тематска целост во *Lectio undecima* следува конјунктивот (образувањето на конјунктивските форми на времињата од презентската и перфектната основа) и неговата употреба во независни барателни (постулативни) и прашални (интерогативни) реченици. Овде се застапени и најчесто употребуваните сврзници. Во функција на усвојување на конјунктивот како начин на субјективно изразување и опциите за негов превод на македонски се соодветни реченици посочени како примери во оригинал и во превод.

Дополнителните содржини (Appendix и текстовите од областа на римската култура и секојдневие) имаат за цел да ги прошират сознанијата на студентите со одделни аспекти на римската цивилизација и античкото културно наследство (римскиот календар, личните имиња кај Римјаните, единиците мерки и паричните единици и слично.)

Вака конципираниот учебник во целост ги следи најсовремените методолошки тенденции во наставата по класичните јазици, напуштајќи се застарените конвенции во класичната филологија, а доближувајќи се методите на изучување на современите говорни јазици.

Сите погоре претставени содржини се изложени систематски, прегледно и концизно, но без да се наштети на темелноста на објаснувањата. Јазикот и стилот се соодветни за возраста на целната група

студенти, терминологски прецизни и доследни. Ракописот за учебникот изобилува со грижливо одбрани, целесообразени примери за сите граматички категории, со детални упатства за начинот на превод на македонски јазик и со соодветни извадоци од автентични римски автори.

Најпосле, но не и како најмалку важно, треба да се истакне вниманието посветено на визуелно-графичките решенија (табели, графички истакнати делови од текстот, различни големини на фонот и сл.) кои се во функција на полесно усвојување на содржините и потенцирање на клучните термини, категории и правила. Одбележаниот квантитет на слоговите во сите примери на латински јазик ќе биде во интерес на правилното читање, изговор и акцентирање од страна на студентите.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Приложениот ракопис за учебник под наслов: „Elementa Latinitatis - Grammatica“, од проф. д-р Весна Димовска и м-р Светлана Кочовска, всушност претставува прв универзитетски учебник за почетно учење на латинскиот јазик во нашата академска средина и покрај речиси седумдеценискиот развој на оваа дисциплина во Македонија. Заради тоа, објавувањето на овој учебник ќе пополни празнина што подолг период се чувствува во изведувањето на наставата по предметот латински јазик (почетен курс) и латински јазик 1. Учебникот е испланиран, изготвен и во целост соодветен на предметната програма, ги опфаќа сите предвидени содржини и нуди нова димензија во пристапот и содржински и методолошки. Авторите на учебникот ползувале релевантна и актуелна литература, што заедно со долгогодишното искуство во изведувањето настава по латински јазик резултирало со пречистена методологија во неговата изработка.

Според погоре кажаното, имам задоволство и чест да им препорачам на членовите на Наставно-научниот совет при Филозофскиот факултет во Скопје, универзитетскиот учебник „Elementa Latinitatis - Grammatica“ да го одобрат за печат.

Рецензент

Проф. д-р Валериј Софрониевски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
**ЧОВЕКОТ КАКО РЕЛИГИОЗНО СУШТЕСТВО (ФИЛОЗОФСКО-
ХРИСТИЈАНСКА ПЕРСПЕКТИВА), ИЗРАБОТЕНА**
ОД КАНДИДАТОТ М-Р САШО ГЕОРГИЕВСКИ, ПРИЈАВЕНА НА
ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIV редовна седница одржана на 2 февруари 2011 година, донесе одлука за формирање Комисија за оцена на докторскиот труд *Човекот како религиозно суштество (филозофско-христијанска перспектива)*, поднесен од м-р Сашо Георгиевски. Формираната Комисија во состав: проф. д-р Љубомир Цуцуловски, проф. д-р Коле Јовановски, проф. д-р Иванчо Атанасовски, проф. д-р Мирко Гошевски и проф. д-р Бранислав Саркаџац има чест на Наставно-научниот совет да му го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторскиот труд на кандидатот м-р Сашо Георгиевски опфаќа 289 страници, пишувани во стандарден проред, формат А4. Трудот е структуриран на следниов начин: покрај *Воведот*, опфаќа пет заглавија: *За човекот*; *За религијата*; *За човековата религиозност*; *Христијански поглед кон човекот како религиозно суштество* и *Односот на државата кон религијата*. Секое од петте заглавија е поделено на посебни подзаглавија, со што се постигнува поголема систематичност и прегледност на трудот. Веднаш по петте заглавија доаѓа *Заклучокот*, како и приложената *Библиографија* во која се опфатени 241 релевантен наслов за проблемот што кандидатот го одбрал како предмет на својот докторски труд.

Во *Воведот* кандидатот м-р Сашо Георгиевски потенцира дека не постои ниту една општествена заедница, како ниту еден археолошки локалитет, а да не се сретнат траги кои говорат за постоењето на религиозниот феномен. Од друга страна, потенцира кандидатот Сашо Георгиевски, насекаде и секогаш човекот си ги поставувал, како што и понатаму си ги поставува прашањата за тоа дали Бог постои или, можеби, не; дали животот и постоењето воопшто имаат некаква смисла; дали постои живот по смртта, дали човековото поведение му е угодно на Бога итн. Тоа упатува, смета кандидатот м-р Сашо Георгиевски, дека религиозниот феномен е на одреден начин сеprisутен и дека тоа е веќе доволен предизвик да биде предмет на еден докторски труд. Во исто време, сеедно на неговата сеprisутност, тој и натаму претставува загатка како за филозофијата и теологијата, така и за сите науки, кои на еден или на друг начин, за свој предмет ги имаат религијата и човекот. Притоа, и натаму, смета кандидатот м-р Сашо Георгиевски, не се во целост разрешени прашањата за верските права и слободи; за регистрацијата на верските заедници и за нивната еднаквост пред

државата, за местото на веронауката во училиштата и сл. Тоа е, исто така, причина повеќе зошто за тема на својот докторски труд го зема прашањето за човекот и религијата. Откако ги изнесува причините кои го мотивирале за оваа тема, кандидатот м-р Сашо Георгиевски во сосема куси црти ја изложува структурата на својот труд, навестувајќи ги темите кои ќе бидат разгледувани во неговата дисертација.

Првото заглавие *За човекош* (стр. 4-95), кое според своето тематско значење, меѓутоа и според својата големина го чини средишниот дел на докторскиот труд, поделено е на десет засебни подзаглавија во кои кандидатот, преку анализата на човековата природа, ги лоцира оние елементи кои го водат кон религијата. Во оваа смисла, кандидатот м-р Сашо Георгиевски ја наведува човековата потреба да се надвлееат околностите во кои секое човечко суштество го минува својот живот (cf. стр. 11-14), како и нагласеното чувство за свето. Понатаму, тој пишува за човековата потреба за вечен живот, која може да се сретне кај секое човечко суштество или, како што вели самиот кандидат, сеедно што постојат различни концепции и верувања во можноста за живот по смртта „... желбата да се постои е заедничка за сите. Дури и оние кои не веруваат дека постои живот после смртта, сè уште сакаат да останат запаметени во историјата, сакаат да бидат споменувани помеѓу своите блиски, да бидат достоинствено и со голема погребна поворка погребани и сл. Човекот не се задоволува со заборавот и непостоењето и не му е сеедно што ќе се случува по неговата смрт.“ (стр. 20). Притоа, кандидатот м-р Сашо Георгиевски, повикувајќи се на Ерих Фром, укажува дека кај одредени личности постои обратната потреба. Тоа е патолошката врзаност за смртта, карактеристична за некрофилните луѓе. Сепак, стравот од смртта или, што е исто, љубовта кон животот е универзална човекова потреба, освен кај некои девијатни психолошки состојби. Токму од оваа човекова потреба да се биде вечен, или барем да не се биде заборавен, кандидатот Сашо Георгиевски смета дека извира религијата, онака како што извира и од неговата потреба за надминување на лошите, несреќни околности, како и од чувството за свето. Оттука, тој тврди: „Страдањата и немоќта се еден од изворите на човековата религиозност.“ (стр. 13). Притоа, кандидатот се повикува на повеќе автори, помеѓу другите и на искуството на познатиот британски државник Винстон Черчил, меѓутоа и на познатиот истражувач на религиозниот феномен Џејмс Фрејзер, како и на Алберт Ајнштајн, кои ја потенцираат човековата зачуденост пред сложеноста и хармоничноста на космосот (кај Ајнштајн, на пример) или неговата (човекова) потреба да ги контролира и приспособува кон сопствените интереси моќта на природните сили, мислење кое е својствено за Џејмс Фрејзер, на пример. Говорејќи за светото, како за еден од изворите на религијата, кандидатот особено се повикува на германскиот теолог Рудолф Ото и на неговите идеи, презентирани во веќе класичното дело од областа на религиологиите, како што е *Igeja za svešoišo*, потенцирајќи ги трите основни чувства кои го следат светото: *mysterium tremendum*, *mysterium fascinans* и *tremenda majestas*. Односно, чувството на стравопочит и трепет, од една страна, својствено за *mysterium tremendum* и чувството на восхит и обожавање, својствено за *mysterium fascinans*, проследени со чувството за несфатливата моќ на светото, својствено за *tremenda*

majestas. Меѓутоа, продолжува кандидатот, кај човекот може да се сретне и потребата да го осмисли својот живот, да му даде некакво значење, одредена цел. Или, како што тврди м-р Георгиевски: „Во својата потрага по смислата, човекот не може да ѝ сврти грб на идејата што ја нуди религијата, дека постои Бог кој го создал и осмислил светот, како и животот на човекот кој зазема централно место во тој свет. Древниот човек со длабоко воодушевување гледа на светот и на неговите мистерии. За него, светот е така таинствен, што никако не е можно да биде раздвоен од раката на боговите и никако не може да биде последица на случај“ (стр. 30). Од оваа потрага по смислата на постоењето не е ослободено ниту едно човечко суштество, вклучувајќи го и современиот човек. Разгледувајќи ја човековата потреба за осмислување на светот и животот, кандидатот се повикува на повеќе автори, помеѓу кои се Клод Леви-Строс, Лешек Колаковски, Артур Шопенхауер, Карл Густав Јунг, Виктор Франкл, Мигуел Де Унамуно, Библијата... Наредната потреба од која произлегува религијата е човековиот напор да го спознае светот и зад неговата појавност да го најде она вечното, апсолутното, непроменливото. Затоа, смета кандидатот м-р Сашо Георгиевски: „Човештвото секогаш одново ќе се враќа на метафизиката како на некоја љубена со која сме се поделиле“ (стр. 45). Покрај веќе наведените човекови потреби од кои извира религијата, кандидатот укажува уште и на некои психолошки потреби, како и на потребата за морал и правда (cf. стр. 57-72). Притоа, во ова заглавие од дисертацијата се наведуваат уште потребата за општествена кохезија, која се постигнува преку промовирањето на одредени недодирливи заеднички идеали, прогласени за свети, како и на некои мистични чувства кои го поттикнуваат човекот кон религија (cf. стр. 72-86). На крајот од првото заглавие доаѓа подзаглавието *Аџија на религиозноста* (стр. 86-95). Во ова подзаглавие кандидатот тврди: „Од сето она што досега е кажано, можеме да заклучиме дека постојат многу причини кои човекот го насочуваат кон религија. Сепак, би било погрешно, врз основа на тоа, да изведеме заклучок дека човекот е религиозен само затоа што од религијата има корист и само затоа што таа му одговара на неговиот психички и ментален склоп. Религијата не е само резултат на човечките идеали и желби. Религијата не е секогаш пријатна работа за човекот, не е само решение за неговите стравови, болки, потреби и несигурност“ (стр. 86). Во оваа смисла, тој истакнува: „Идејата за Бог не е само мелем за душата на човекот. Таа најчесто него го вознемирува, му ја одзема слободата, го потиснува и го повикува на одговорност, па од таа перспектива, можеме да заклучиме дека неверникот има длабока психолошка причина да го отфрли Бога“ (стр. 87). Според тоа, за кандидатот религијата не значи само постигнување на душевен мир, туку таа е проследена и со одреден трепет и немир, бидејќи е поврзана со чувството на одговорност. Во аргументирањето на овие тези, кандидатот м-р Сашо Георгиевски се повикува на мислењата на значајни автори кои размислувале или пишувале за религијата, сеедно дали се од областа на науката, филозофијата или книжевноста.

Второто заглавие, *За религијата* (стр. 95-160), поделено е на шест подзаглавија, во кои се разгледува односот на религијата кон магијата, кон науката и нејзиниот јазик, кон метафизиката, како и кон уметноста,

тематизирајќи го во последното, шесто подзаглавие проблемот за верата и скепсата. Укажувајќи дека постојат одредени сличности помеѓу магијата и религијата, кандидатот сепак смета дека тоа не се идентични феномени. Според него: „И религијата со одредени дејствија сака да влијае на околностите, но освен тоа, таа сака да даде објаснување за светот во кој живееме, сака да понуди ориентација и смисла во животот на човекот, како и да одговори на прашањата за смртта и другите облици на неизбежно страдање, што не е примарно својствено за магијата, која пред сè се занимава со проблемите поврзани со овој свет, односно со секојдневните предизвици на човекот“ (стр. 100). На овој план, на планот на разликувањето на религијата од магијата, м-р Сашо Георгиевски се повикува, помеѓу другите, на следниве автори: Малиновски, Гуд, Хегел, Фрејзер, Гурвич, Рачов, Бертоле. Основната, пак, разлика помеѓу религијата и науката кандидатот ја наоѓа на планот на односот разум-вера: науката, за разлика од религијата, е израз на разумот. Или, како што е формулирано во дисертацијата: „Верата ја претставува суштината на религијата и таа е изразена преку срцето, додека знаењето е суштината на науката и тоа е функција на разумот“ (стр. 105). Меѓутоа, од ова не следи, смета кандидатот м-р Сашо Георгиевски, дека разумот е над верата, бидејќи, според него, таму каде што престанува моќта на разумот доаѓа верата Разумот, едноставно, не може да даде адекватни одговори на основните, есенцијални прашања на човекот. Оттука, науката нив и не може да ги реши (сф. стр. 106). Но, од друга страна, смета кандидатот, верата не е целосно одделена од разумот. Тоа е особено видливо на планот на доказите за божјото постоење. Имено, „... верникот има доволно аргументи за да покаже дека неговата вера не е ниту бесмислена, ниту неразумна“ (стр. 109). Накусо, според кандидатот, човекот се стреми кон вистината. На тој пат тој ја користи како науката, така и религијата. Тие се само два пата кои водат кон иста цел. Но, сеедно што се различни, тие не се непријателски едната кон другата, тврди м-р Сашо Георгиевски. Во завршното подзаглавие *Вера и скејса*, м-р Сашо Георгиевски смета дека скепсата води кон обесмислување на животот, за разлика од религијата која постоењето не го сведува на празно, голо постоење, туку му дава одредена смисла.

Третото заглавие, *За човековата религиозност* (стр. 160-203), поделено е на четири подзаглавија. Во нив, помеѓу другото, се разгледува прашањето за атеизмот, за потеклото на човековата религиозност, како и прашањето за постоењето на злото. На почетокот од ова заглавие кандидатот ги повторува своите ставови и аргументи за човекот како религиозно суштество, презентирани во претходните заглавија. Може да се добие впечаток дека некои страници се одвишни, но, се чини дека тие, сепак, имаат своја функција – да овозможат, имено, поврзување на она што претходно веќе било изнесено со она што ќе следи. Дури потоа, кандидатот укажува дека во научна смисла еднакво опасни се преширокото и претесното дефинирање на религијата, особено во оние случаи во кои некој се определува како верник или како атеист. Но, колку некој човек да е атеистички ориентиран, сепак и тој, смета кандидатот, барем понекогаш си го поставува прашањето: „А што ако Бог постои?“ Ова, според него, говори дека нема апсолутен атеист, како што и нема идеален верник, бидејќи и за него постојат моменти на скепса,

поставувајќи си го пред себе обратното прашање: „А што ако Бог не постои?“ Во подзаглавието *Пошкклошо на човековаша религиозност*, критички се разгледуваат различните мислења за тоа на кој начин човекот ја стекнал својата религиозност. Меѓутоа, од друга страна, дури и ако се смета дека човековата способност да верува му е вродена нужно, не следи дека таа на човека му е дадена од Бога, односно дека Бог му претходи на човекот. Размислувајќи во овој дух, кандидатот пишува: „... или религиозноста на човекот е негова внатрешна карактеристика, па човекот сам го создава Бога, кој всушност не постои, односно човекот е постар од идејата за Бог; или Бог постои, па како творец му дава можност на човекот, преку својот капацитет за религиозност, да го пронајде Бог, што значи, Бог е постар од човековата религиозност. Од логичка гледна точка, сосема легитимно е да се верува во која било од овие две варијанти“ (стр. 194). На крајот од ова заглавие се разгледува можеби круцијалниот проблем на секој автор кој се занимава со религијата, особено со филозофијата на религијата – тоа е проблемот на постоењето на злото, под претпоставка дека семудриот, сеумниот и семоќниот Бог го создал светот. Имено, ако е така, ако Бог го создал светот, тогаш од каде потекнува злото? Кандидатот во ниту еден момент не го доведува во прашање постоењето на страдањето, исто како што тоа го прави и секој христијанин, но смета дека: „Во сета оваа драма, христијанинот има утеха дека тогаш кога страда, неговиот Бог не стои по страна, туку влегува во неговото страдање и самиот го дели со него. Поимот за Бог, во христијанството е условен од страдањето, преку Христос, кој најсурово и најсрамно пострада на крстот“ (стр. 202). Меѓутоа, на прашањето дали Бог на кој било начин може да страда, макар тоа било мотивирано и од најдобри намери, авторот воопшто не се задржува.

Четвртото заглавие, *Християнски поглед кон човекош како религиозно сушество* (стр. 203-254), поделено е на пет засебни подзаглавија, во кои се разгледуваат, во екуменистичка смисла, можеби најделикатните прашања. Тоа е прашањето за односот на христијанството кон останатите религии и, особено, прашањето за христијанскиот ексклузивизам, т.е. за категоричното тврдење на одредени христијански кругови дека единствена и вистинска религија е токму христијанството. Откако ги прикажува мислењата на авторите кои инсистираат врз христијанскиот ексклузивизам, кандидатот м-р Сашо Георгиевски го дава своето мислење, кое е кондензирано во следниве реченици: „Конечно, христијанинот, пред сè, треба да ја проповеда својата вистина, без да расправа за другите религии. Кој сака да ја следи таа понуда на спасение, нека ја следи, кој не сака, нека не сака. За христијанинот, во суштина, не е најважно да го знае одговорот на прашањето дали сите луѓе од другите религии и сите атеисти ќе одат во пеколот, особено кога станува збор за оние кои никогаш немале можност да слушнат за Исус. Тој тие прашања му ги остава на Бог, кој е доволно праведен, доволно мудар и доволно милостив, за правилно да пресуди. Најважно за христијанинот е да проповеда дека оној што вистински ќе поверува во Исус има вечен живот и дека судбината на следбениците Христи е сосема извесна. Така, тој не се радува на туѓа пропаст, туку се радува тогаш кога некој ќе се спаси. Со такви погледи, тој не може да биде ниту нетолерантен, ниту арогантен“ (стр. 247-248).

Во овој дух на толеранција е пишувано и последното, петто заглавие *Односои на државата кон религијата* (стр. 254-269). Можеби тоа е највидливо во следниве ставови на кандидатот Сашо Георгиевски: „Во светот на религијата мора да има место и за атеистите, како и за оние што проповедаат против верата во Бога. Насекаде во светот треба да се тежнее да се отвори можност секој слободно да си ја исповеда својата вера или својата невера. Христијанството, на таа јавна трибина во борба за вистината, треба да влезе како рамноправно со другите. Ниту привилегирано од државата, ниту под репресија. Христијанскиот ексклузивизам, пак, мора да ја разбере и потребата на другите да размислуваат ексклузивистички, односно христијанството мора да се бори и за правото на другите да можат своите аргументи слободно да ги стават на маса. На 'пазарот на вистините' секому треба да му се дозволи гласно да ја проповеда својата вистина“ (стр. 267-268). Во овие неколку реченици, кои претставуваат само мал дел од ова заглавие, јасно следи дека кандидатот Сашо Георгиевски се залага како за секуларниот принцип, така и за нужната толеранција меѓу религиите, како неопходен услов да се дојде до сеопшт екуменизам.

По ова заглавие доаѓа *Заклучоци* (стр. 269-275). Во него кандидатот на систематски и, колку што е можно, прецизно ги резимира своите сфаќања изнесени во *Воведот*, заклучно со последното, петто заглавие. Потсетувајќи на човековата потреба да го осмисли и организира животот, на неговиот копнеж кон вечноста и бесмртноста, на чувството за мистично и свето, на потребата да се хармонизираат меѓучовечките односи во општеството итн., кандидатот м-р Сашо Георгиевски доаѓа до заклучокот дека „... за човекот, генерално, може да се каже дека е религиозно суштество, *homo religiosus*. Тоа не значи дека сите луѓе веруваат во Бога“ (стр. 271). На тој начин, тој ја остава можноста и за поинаков пристап кон човекот.

Веднаш по *Заклучоци* следува *Библиографијата* која пофаќа 241 библиографска единица, пишувани и објавувани на повеќе странски јазици, од релевантни автори за темата на докторскиот труд.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторскиот труд *Човекои како религиозно суштество (филозофско-христијанска перспектива)*, изработен од кандидатот м-р Сашо Георгиевски, веќе и според својата тематиката навлегува во полето на повеќе научни и духовни дисциплини. Со значаен дел, трудот е на тлото на теологијата; со друг свој дел трудот е во доменот на филозофијата воопшто; со трет свој дел трудот навлегува во одделните дисциплини на филозофијата како што се антропологијата, етиката или онтологијата. Но, исто така, трудот има суштински допирни точки со некои одделни филозофии, особено со филозофијата на религијата и со филозофијата на политиката. Тоа покажува дека предметот на овој докторски труд е интердисциплинарен и, оттука, бара широки познавања од различни како научни, така и духовни дисциплини.

Начинот на кој е пишувана дисертацијата, како и елаборацијата и аргументацијата на бројните проблеми потврдуваат дека кандидатот м-р Сашо Георгиевски ги поседува тие квалитети. Наедно, од *Воведојќи*, па сè до самиот крај од својата дисертација, тој доследно ја развива аргументацијата за човекот како религиозно суштество, т.е. тезата според која човекот е *homo religiosus*. Но, од друга страна, оставајќи ја можноста и за поинаков пристап кон човекот и кон неговата природа. Воедно, комплексноста на темите кои се опфатени во дисертацијата прави таа да претставува посебен придонес во македонската академска јавност, особено во областа на филозофијата, теологијата и антропологијата.

Трудот е пишуван со едноставен, пластичен јазик, но во ниту еден момент неизневерувајќи ја потребата сето тоа да биде систематично и аргументирано изнесено, со употреба на неопходната методолошка апаратура, почнувајќи од дефинирањето на проблемот, презентацијата на главните ставови за одредени проблеми, нивната критичка анализа, како и дискретното критичко одобрување или неодобрување на одредени учења или сфаќања.

Сеедно што темата според својата природа е деликатна и ниту едно човечко суштество не може да го остави рамнодушно, бидејќи длабоко навлегува во најинтимните прашања поврзани со човекот, меѓутоа и за човекот, кандидатот Сашо Георгиевски успеал, во основа, да сочува што е можно повеќе неутрален пристап кон прашањата и проблемите што ги разгледува во дисертацијата. Ова е прилог повеќе кон вредноста на дисертацијата.

Имајќи ги предвид претходните елементи, ни претставува чест да му предложиме на Наставно-научниот совет да го прифати докторскиот труд *Човекојќи како религиозно суштество (филозофско-христијанска перспектива)* од кандидатот м-р Сашо Георгиевски и да го закаже денот на неговата одбрана.

Скопје, 18.2.2011 год.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Љубомир Цуцуловски, с.р.

Проф. д-р Коле Јовановски, с.р.

Проф. д-р Иванчо Атанасовски, с.р.

Проф. д-р Мирко Гошевски, с.р.

Проф. д-р Бранислав Саркањац, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ДОЦЕНТ ПО ПРЕДМЕТИТЕ МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК И ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА НА ПРЕВЕДУВАЊЕТО НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата дванаесетта редовна седница одржана на 23.12.2010 година, нè избра за членови на Рецензентската комисија во врска со пријавата на д-р Емина Авдиќ, асистент по предметите методика на наставата по германски јазик и книжевност и теорија и практика на преведувањето на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Пријавата беше поднесена на конкурсот за избор во звањето доцент по предметите методика на наставата по германски јазик и теорија и практика на преведувањето, објавен на 12.11.2010 година. По прегледувањето и оценувањето на документацијата доставена од страна на кандидатката, слободни сме да му го поднесеме на Наставно-научниот совет следниов

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот распишан за еден наставник (во сите звања) по предметите методика на наставата по германски јазик и теорија и практика на преведувањето, како единствен кандидат за избор во звањето доцент се пријави д-р Емина Авдиќ, асистент по предметите методика на наставата по германски јазик и книжевност и теорија и практика на преведувањето на Катедрата за германски јазик и книжевност.

а) Биографски податоци и образование

Емина Авдиќ е родена на 14.12.1966 година во Скопје. Основното образование го завршила во Кемптен, Сојузна Република Германија, а средното во гимназијата „Орце Николов“ во Скопје, Република Македонија, каде што матурирала во 1985 година. Истата година се запишала на групата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет во Скопје, а студиите под „Б“ ги следела на групата за англиски јазик и книжевност. Наставата од седмиот семестар ја посетувала на Универзитетот „Мартин Лутер“ во Хале/Витенберг, Германска

Демократска Република. Во 1989 година се здобила со диплома за професор по германски јазик и книжевност со англиски јазик и книжевност - наставна и преведувачка насока. Во периодот од дипломирањето до 1997 година, работела во повеќе средни училишта во Скопје: Гимназијата „Никола Карев“, Економското училиште „Борис Кидрич“, ЕМУЦ „Никола Тесла“ и др.

Во јануари 1997 година била примена на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје како помлад асистент по предметите методика на наставата по германски јазик и теорија и практика на преведувањето, а во март 2000 била преизбрана во истото звање.

Во 1998 година се запишала на Отсекот за германска книжевност на постдипломските студии при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, а полагањето на предвидените испити го завршила во април 2001 година. Во јули 2001 година остварила едномесечен студиски престој на Универзитетот „Лудвиг Максимилијан“ во Минхен, Сојузна Република Германија, со цел да ја истражува и да ја евалуира релевантната научна литература од областа на методиката и дидактиката на наставата по германски како странски јазик. Оваа фаза ја заокружила со изработката на магистерскиот труд од потесната област методика на наставата по германски како странски јазик, под наслов *Литературниот шекспир во наставата по германски како странски јазик*, кој го одбрала на 31.10.2002 година. Рецензентската комисија ја оценила нејзината магистерска теза како врвно научно достигнување, констатирајќи дека со својата широко конципирана студија кандидатката го поставила камен-темелникот на научно истражување во областа на методиката и дидактиката на германскиот како странски јазик во Република Македонија.

Откако се стекнала со научен степен магистер на филолошки науки, во март 2003 година кандидатката била избрана за асистент по предметите методика на наставата по германски јазик и теорија и практика на преведувањето, а во мај 2006 година била преизбрана во истото звање.

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, на својата редовна седница одржана на 26.9.2007 година, ѝ ја одобрил темата за изработка на докторска дисертација под наслов *Интеркултурниот процес во наставата по германски како странски јазик и нејзината примена во Република Македонија*, под менторство на проф. д-р Петер Рау. Во својот извештај, кој бил усвоен на десеттата редовна седница на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ одржана на 6.10.2010 година, Рецензентската комисија ја оценила дисертацијата како методолошки извонредно конципирана научна студија, која се карактеризира со темелен приказ на научните истражувања и на стручната дискусија, со самостојност при критичката анализа и при ревидирањето и конструктивното создавање

на нови концептуализации и на досега необработената емпириската основа, а во хоризонтот на наставата по германски како странски јазик, трудот претставува вистинска пилот-студија во Македонија. На 2.11.2010 година кандидатката ја одбранила својата докторска дисертација, стекнувајќи се со степен доктор на филолошки науки.

б) Наставно-образовна дејност

На матичната Катедра за германски јазик и книжевност, д-р Емина Авдиќ како помлад асистент држела вежби по предметот методика на наставата по германски јазик 1 и 2 и вежби и хоспитации по предметот методика на наставата 3 и 4, активности, што по стекнувањето на научниот степен магистер и изборот во звањето асистент со голем успех ги врши и денес. Студентите по германистика што слушаат вежби по методика на наставата по германски јазик кај д-р Емина Авдиќ, се запознаваат со основните поими и теоретските димензии на современата глотодидактика на педагошки соодветен, дидактички верзиран и научно адекватен начин, а воедно се воведуваат и во моделите и концепциите за иновирање и модернизирање на практичната настава, со што извонредно се подготвуваат за подоцнежното вклучување во наставно-образовниот процес. Со голема одговорност и огромен ангажман, д-р Емина Авдиќ ги држи часовите предвидени за хоспитации на наставната насока и во соработка со училиштата и со предметните наставници се грижи за беспрекорно спроведување на практичните часови по германски јазик.

Почнувајќи од академската 2004/2005 година, таа континуирано држи часови по симултано толкување од германски на македонски јазик и од македонски на германски јазик и по консекутивно толкување од германски на македонски јазик на Катедрата за преведување и толкување. Освен тоа, во академските години 2007 и 2008 држела и вежби по стручните предмети економија, право и медицина.

в) Научноистражувачка дејност

Во рамките на научноистражувачката дејност, д-р Емина Авдиќ од преизборот во звањето асистент во 2006 година, континуирано учествувала со реферати и секциски предавања на национални, регионални и меѓународни научно-стручни собири, конференции и симпозиуми, со цел да ги поврзе теоријата и практиката на дидактиката и методиката на наставата по германски како странски јазик. Во февруари 2007 година учествувала на меѓународната конференција *DaF an den Germanistiken im südosteuropäischen Raum: Neue Programme,*

neue Herausforderungen, neue regionale Zusammenarbeit im Bologna-Prozess (Германскиот како странски јазик на германистичките во југоисточноевропскиот простор: нови програми, нови предизвици, нова регионална соработка во бременскиот процес), во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Пактот за стабилност за Југоисточна Европа и Филозофскиот факултет во Љубљана, Словенија, одржана во периодот 23.-24.2.2007, со реферат под наслов „Curriculare Reformen, neue inhaltliche Dimensionierung des Faches Methodik/Didaktik und ihre Folgen für die praxisorientierte Ausbildung von DaF-Lehrern“ („Реформи на студиските програми, ново димензионирање на содржините на предметот методика и дидактика и последиците врз практично ориентираното образование на наставниците по германски јазик“). На 1. Меѓународна конференција на Здружението на германистите од Југоисточна Европа, на тема *Transformationsräume. Aspekte des Wandels in deutscher Sprache, Literatur und Kultur* (Трансформациони простори. Аспекти на промена во германскиот јазик, литература и култура), одржана во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Универзитетот во Сараево, Босна и Херцеговина, и Здружението на германистите од Југоисточна Европа (SOEGV) во периодот 15-18.11.2007, во Сараево, БиХ, учествувала со секциско предавање под наслов: „Der Fremdsprachenunterricht als Ort der Begegnung mit der fremden Kultur“ („Наставата по странски јазик како место на средба со туѓата култура“). На меѓународниот симпозиум *Perspektiven zur Neustrukturierung der Studiengänge Deutsch als Fremdsprache in Südosteuropa*, (Перспективи за ново структурирање на студиите по германски како странски јазик во Југоисточна Европа), во организација на Универзитетот во Истанбул и Гетеовиот институт во Истанбул, Турција, во периодот 3-4 април 2008 го одржала рефератот: „Länderbericht Mazedonien: Deutschunterricht und Germaniststudium in Mazedonien.“ („Извештај за Македонија: наставата по германски јазик и студиумот по германистика во Македонија“) На 2. меѓународна конференција на Здружението на германистите од Југоисточна Европа, на тема *Mobilität und Kontakt. Deutsche Sprache, Literatur und Kultur in ihrer Beziehung zum südosteuropäischen Raum* (Мобилност и контакти. Односот на германскиот јазик, литература и култура спрема југоисточноевропскиот простор), во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Универзитетот во Задар, Хрватска, и Здружението на германистите од Југоисточна Европа (SOEGV), одржана во периодот 20-22.11.2008, во Задар, Хрватска, се претставила со секциско предавање под наслов: „Die staatliche Abiturprüfung in DaF. Möglichkeiten und Grenzen.“ („Државниот матурски испит по германски како странски јазик: можности и граници“) Од 3. до 8.8.2009 во Јена, СРГ, учествувала на меѓународната научна конференција *Deutsch bewegt. Internationale Deutschlehrertagung Jena*

2009, *Германскиот јазик како придвижувач. Меѓународна конференција на наставниците по германски јазик*), во организација на Универзитетот „Фридрих Шилер“ од Јена и на Меѓународното здружение на наставници по германски јазик (IDV), каде што одржала секциско предавање под наслов: "DaF und Minderheitensprachen in Mazedonien" („Германскиот како странски јазик и јазиците на заедниците во Македонија“). Секциското предавање под наслов: "Kulturbezogene Wortschatzarbeit im DaF-Unterricht" („Усвојување културноспецифична лексика во наставата по германски како странски јазик“) го одржала на 3. меѓународната конференција на Здружението на германистите од Југоисточна Европа, *Nomen est Omen. Name und Identität in Sprache, Literatur und Kultur (Nomen est omen. Имењо и идентитетот во јазикот, книжевноста и културата)*, која се одржа во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и Здружението на германистите од Југоисточна Европа (SOEGV) во периодот 28-30.10.2009, во Охрид. Освен тоа, заедно со раководителката на Катедрата за германски јазик и книжевност, проф. д-р Зорица Николовска, д-р Емина Авдиќ била член на Организациониот одбор и на Редакцискиот одбор за издавање на Зборник на научни трудови од 3. Меѓународна конференција на Здружението на германистите од Југоисточна Европа.

Наведените реферати и секциски предавања одржани на универзитетите во Солун/Грција, Љубљана/Словенија, Истанбул/Турција, Сараево/БиХ, Задар/Хрватска и Јена/СР Германија се објавени во соодветните зборници на трудови од научните/стручните собири со меѓународен уредувачки одбор (спореди точка II. Научноистражувачка дејност од Образецот кон извештајот за избор во наставно-научно звање - доцент).

Д-р Емина Авдиќ ги објавила и следниве трудови со оригинални научни резултати во домашни и меѓународни стручно-научни и популарни списанија: „Gibt es einen frühen Erwerb von DaF in Mazedonien?“, во: *Mosaik. Regionale Deutschlehrerzeitschrift, Heft 7/2006*, стр. 19-22; („Постои ли рано усвојување на германскиот јазик во Македонија?“, во: *Мозаик: Регионално списание за наставници по германски јазик*, свеска 7/2006); „Германскиот како странски јазик во основното и средното образование во Република Македонија“, во: *Образовни рефлексии. Списание за теорија и практика во воспитувањето и образованието*, бр. 2-3/2007, Биро за развој на образованието, стр. 62-68; „Die staatliche Abiturprüfung im Fach Deutsch als Fremdsprache an den mazedonischen Gymnasien und Fachoberschulen“ („Државниот матурски испит по предметот германски јазик во гимназиите и средните училишта во РМ“), во: *Germano-Macedonica. Wissenschaftliche Zeitschrift der makedonischen Germanistik*. 2010 бр. 1,

стр. 93-101 (*Germano-Macedonica. Научно сѝисание на македонската ѝерманисѝика. 2010 бр. 1*) и резимето на магистерскиот труд под наслов „Literarische Texte im Unterricht des Deutschen als Fremdsprache“ („Литературните текстови во наставата по германски како странски јазик“), во: *Germano-Macedonica. Wissenschaftliche Zeitschrift der makedonischen Germanistik. 2011 бр. 1 (Germano-Macedonica. Научно сѝисание на македонската ѝерманисѝика. 2011 бр.1)* (во печат).

Д-р Емина Авдиќ учествувала на следниве меѓународни проекти и семинари: „Mit Deutsch in Europa“ („Со германскиот јазик во Европа“). Dani profesora nemačkog jezika u Soko Banji (Денови на професорите по германски јазик во Соко Бања), 15-17.9.2006, во организација на Здружението на професори по германски јазик на Република Србија и на Гетеовиот институт во Белград; „Модернизација на образованието и подготовката на наставници“, семинар за ЕКТС во организација на УСАИД и на Фондацијата „Институт отворено општество“ одржан на 1. - 4.11.2006 во Охрид; (проект на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“: „Креативна настава и учење“); „Европското јазично портфолио и неговата примена“, работилница во организација на Европскиот центар за современи јазици во Грац, Британскиот совет во Скопје и Министерството за образование и наука на РМ, одржана на 16.-17.2.2007 во Скопје; „Работилница за воведување на Европското јазично портфолио во Република Македонија“, во организација на Британскиот совет во Македонија, на канцеларијата на Меѓународниот сојуз на работнички универзитети (IIZ/DVV) во Скопје и на Асоцијацијата за квалитетни јазични услуги (MAQS), одржана на 16.2.2007 во Скопје; „Креирање курикулуми според принципите на Болоњската декларација“, семинар за ЕКТС во организација на УСАИД и Фондацијата „Институт отворено општество“, одржан на 29.-31.3.2007 во Охрид (проект на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“: „Креативна настава и учење“); „Стандардите за оценување и нивните импликации во иницијалната подготовка на наставниците“, семинар во организација на УСАИД и Фондацијата „Институт отворено општество“, одржан на 13.-15.12.2007 во Скопје (проект на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“: „Креативна настава и учење“); меѓународна конференција „ALLES PRIMA(R)? Frühes Deutschlernen und frühe Mehrsprachigkeit in Südosteuropa. Tagung des mazedonischen Deutschlehrerverbandes und des Goethe-Instituts“ („Сѐ Е ЛИ ПРИМАРНО? Рано изучување и рана повеќејазичност во Југоисточна Европа“), во организација на Гетеовиот институт - Канцеларија за врски Скопје и Здружението на наставници по германски јазик на РМ, одржана на 25.6.2010 во Охрид; семинар организиран од Просветно дело во соработка со германската издавачка куќа Хубер, одржан од 18. до 20.8.2010 во Охрид под наслов: „Методско планирање на наставата по германски јазик“.

г) Преведувачка и толкувачка дејност

Покрај наставните обврски на Катедрата за германски јазик и книжевност и на Катедрата за преведување и толкување на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и научноистражувачката дејност, д-р Емина Авдиќ е мошне активна и во преведувачката и толкувачката област. Со цел да се запознае и интензивно да ги проучи теоретските, практично ориентираните и дидактичките аспекти на наставата по преведување и толкување, во рамките на програмата ТЕМПУС/ФАРЕ два пати престојувала на Институтот за преведување и толкување при Универзитетот „Рупрехт Карл“ во Хајделберг, Сојузна Република Германија (тримесечен престој април-јули 1998 година и едномесечен престој во декември 2001 година). Учествовала и на симпозиумот „Транслаторска компетенција“ од 12.11. до 14.11.1999 година, одржан на Универзитетот „Јоханес Гутенберг“- ФАСК Гермерсхајм, Сојузна Република Германија. Од 1999 до 2001 година членувала во Одборот за следење на активностите за реализација на проектот ТЕМПУС/ФАРЕ и била член на работната група, која ги изготвила наставните планови и програми за насоката преведување и толкување на новоформираната Катедрата за преведување и толкување при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.

Својата научно заснована компетентност како преведувач на мошне комплексни дела ја докажала со многубројни стручни и книжевни преводи и ангажмани како консекутивен и симултан толкувач на различни домашни и меѓународни конференции и официјални средби. Од германски на македонски јазик ги превела, на пример, обемната книга *Научејте да учите порационално. Совети за сите љубители на знаењето* од Урсула Шредер Неф (заедно со проф. д-р Ранка Грчева) и познатата новела „Ромео и Јулија на село“ од Готфрид Келер. Од областа на науката за книжевност ја превела статијата „Лесинговиот Натан Мудрецот – драма на толеранција“, а од областа на германската филозофија, есејот „Идеите за траен мир на Имануел Кант“ од проф. д-р Петер Рау (заедно со проф. д-р Ранка Грчева и Ана Фотева). Д-р Емина Авдиќ ги превела на македонски јазик следниве значајни дела од областа на германското право: „Избрани одлуки на Сојузниот уставен суд на СР Германија“, во издание на Фондацијата „Конрад Аденауер“ (заедно со проф. д-р Емилија Бојковска), „Закон за кривична постапка на Сојузна Република Германија“ и „Излагања од управното право и управно судство“ (заедно со проф. д-р Зорица Николовска), во издание на Германската фондација за меѓународна правна соработка (ИРЗ).

д) Апликативна дејност

Во рамките на стручно-апликативната дејност, д-р Емина Авдиќ раководи со повеќе комисии и тела на Министерството за наука на Република Македонија - Биро за развој на образованието - Скопје. Претседател е на Државната матурска предметна комисија за германски јазик од нејзиното формирање во 2002 година до денес. Во таа функција раководи со тимот, чија задача е да го изготви, да го спроведе и да го евалуира екстерниот матурски испит по германски јазик во гимназиското и средното стручно образование.

Во 2009 година била член на Организацискиот одбор на 3. Меѓународна конференција на Здружението на германисти од Југоисточна Европа (SOEGV) под наслов „Nomen est Omen. Name und Identität in Sprache, Literatur und Kultur“ („Nomen est omen. Името и идентитетот во јазикот, книжевноста и културата“), одржана во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и Здружението на германистите од Југоисточна Европа (SOEGV) во периодот 28-30.10.2009 во Охрид, а годинава е член на Редакцискиот одбор за издавање на Зборник на научни трудови од споменатата конференција.

Во 2005 година била избрана за член на Комисијата за изработка на нацрт на Јазично портфолио за странски јазици, чија примена во наставата по странски јазик во основното образование ја препорачува Советот на Европа во рамките на својата јазична политика.

Д-р Емина Авдиќ раководела со 13 комисии за изготвување на следниве наставни програми при Министерството за образование и наука - Биро за развој на образованието: Наставни програми за рано изучување на предметот германски јазик за I, II, III, IV и V одделение од деветгодишното основно образование (2009 и 2010) во соработка со Гетеовиот институт – Канцеларија за врски Скопје, Наставни програми за предметот германски јазик за VI, VII, VIII и IX одделение од деветгодишното основно образование (2007 и 2008) и Наставни програми за јазик и култура на Бошњациите за III, IV, V и VI одделение како изборен предмет за деветгодишното основно образование (2007).

За потребите на Министерството за наука и образование на Република Македонија - Педагошка служба, таа била претседател на Комисијата за предлагање на издавање одобрение за употреба (рецензирање) на учебниците *Pingpong Neu 3*, *Ausblick*, *Genial* и *Optimal* за предметот германски како прв странски јазик за средното стручно образование.

Освен овие активности, д-р Емина Авдиќ е назначена за ЕКТС-координатор на студиската група германски јазик при Катедрата за германски јазик и книжевност за 2009, 2010 и 2011 година. Учествовала и во изработката на студиски и предметни програми во прирачните книги за студентите.

ЗАКЛУЧОК

Од горенаведениот приказ може да се заклучи дека д-р Емина Авдиќ е извонредно надарен научен работник и максимално квалификувано стручно лице, како во однос на теоретската заснованост така и во практиката, со долгогодишно наставно и професионално искуство во двете области опфатени со конкурсот, поради што се стекнала со многубројни признанија од македонска и од германска страна. Како соработник на Катедрата за германски јазик и книжевност и на Катедрата за преведување и толкување, се одликува со темелност и совесност во работењето, методско-дидактичка верзираност и надареност за критичко-конструктивна дискусија и примена на иновации. Со оглед на постигнатите резултати во својата досегашна наставно-образовна, научноистражувачка и апликативна дејност, таа несомнено ги исполнува пропишаните законски и конкурсни услови за избор во звањето доцент.

Земајќи ги предвид сите изложени значајни аспекти, Рецензентската комисија има чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје да ја избере д-р Емина Авдиќ во звањето доцент по предметите методика на наставата по германски јазик и теорија и практика на преведувањето.

Рецензентска комисија:

1. Проф. д-р Петер Рау, редовен професор, с.р.
2. Проф. д-р Емилија Бојковска, вонреден професор, с.р.
3. Проф. д-р Драги Михајловски, редовен професор, с.р.

ОБРАЗЕЦ

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-
НАУЧНОТО ЗВАЊЕ: ДОЦЕНТ**

(според Анекс 1 и 2 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Во: Универзитетски гласник година IX, бр. 138, 6 јули 2009)

Кандидат: **д-р Емина Авдиќ**

Институција: **Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје**
Филолошки факултет „Блаже Конески“

Научна област: **1. методика на наставата по германски јазик**
2. теорија и практика на преведувањето

I. НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. бр.	Назив на активноста	Поени
	Одржување на настава од прв циклус студии (Катедра за германски јазик и книжевност и Катедра за преведување и толкување)	
	2005/2006 летен семестар	
	Методика на наставата по германски јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Методика на наставата по германски јазик 2 – хоспитации (0+3) (3x15=45x0,04=1,8)	1,8
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+3)	1,35

	(2x15=45x0,03=1,35)	
	2006/2007 зимски семестар	
	Методика на наставата по германски јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Методика на наставата по германски јазик 2 – хоспитации (0+3) (3x15=45x0,04=1,8)	1,8
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Симултано толкување од гер. на мак. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Стручен предмет економија 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	2006/2007 летен семестар	
	Методика на наставата по германски јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Методика на наставата по германски јазик 2 – хоспитации (0+3) (3x15=45x0,04=1,8)	1,8
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Симултано толкување од гер. на мак. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Стручен предмет право (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9

	2007/2008 зимски семестар	
	Методика на наставата по германски јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Методика на наставата по германски јазик 2 – хоспитации (0+3) (3x15=45x0,04=1,8)	1,8
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Симултано толкување од гер. на мак. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Стручен предмет медицина (0+1) (1x15=30x0,03=0,45)	0,45
	2007/2008 летен семестар	
	Методика на наставата по германски јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Методика на наставата по германски јазик 3 – хоспитации (0+3) (3x15=45x0,04=1,8)	1,8
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Симултано толкување од гер. на мак. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Стручен предмет медицина (0+1) (1x15=15x0,03=0,45)	0,45
	2008/2009 зимски семестар	

Методика на наставата по германски јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Методика на наставата по германски јазик 3 – хоспитации (0+3) (3x15=45x0,04=2.4)	1,8
Симултано толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Симултано толкување од гер. на мак. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Стручен предмет право (0+1) (1x15=15x0,03=0,45)	0,45
2008/2009 летен семестар	
Методика на наставата по германски јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Методика на наставата по германски јазик 4 – хоспитации (0+3) (3x15=45x0,04=1,8)	1,8
Симултано толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Симултано толкување од гер. на мак. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Стручен предмет право (0+1) (1x15=15x0,03=0,45)	0,45
2009/2010 зимски семестар	
Методика на наставата по германски јазик 2 (0+2)	0,9

	(2x15=30x0,03=0,9)	
	Методика на наставата по германски јазик 3 – хоспитации (0+4) (4x15=60x0,04=2.4)	2,4
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Симултано толкување од гер. на мак. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	2009/2010 летен семестар	
	Методика на наставата по германски јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Методика на наставата по германски јазик 4 – хоспитации (0+4) (4x15=60x0,04=2.4)	2,4
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Симултано толкување од гер. на мак. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 2 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	2010/2011 зимски семестар	
	Методика на наставата по германски јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
	Методика на наставата по германски јазик 3 – хоспитации (0+4) (4x15=60x0,04=2.4)	2,4
	Симултано толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9

Симултано толкување од гер. на мак. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Консекутивно толкување од мак. на герм. јазик 1 (0+2) (2x15=30x0,03=0,9)	0,9
Вкупно бодови за одржување настава од прв циклус студии	57.05
Консултации со студенти	
2005/2006 летен семестар во просек 100 студенти x 0,002= 0,2	0,2
2006/2007 во просек 100 студенти зимски семестар: 100 студенти x 0,002= 0,2 летен семестар: 100 студенти x 0,002= 0,2	0,2 0,2
2007/2008 во просек 100 студенти зимски семестар: 100 студенти x 0,002= 0,2 летен семестар: 100 студенти x 0,002= 0,2	0,2 0,2
2008/2009 во просек 100 студенти зимски семестар: 80 студенти x 0,002= 0,2 летен семестар: 80 студенти x 0,002= 0,2	0,16 0,16
2009/2010 во просек 100 студенти зимски семестар: 80 студенти x 0,002= 0,2 летен семестар: 80 студенти x 0,002= 0,2	0,16 0,16
2010/2011 зимски семестар во просек 100 студенти зимски семестар: 80 студенти x 0,002= 0,2	0,16
Вкупно бодови за одржани консултации:	1,8
Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	
Лајмановска Јасмина Решение бр. 09-1521/2 од 6.10.2009	0,1
Тања Белчовска	0,1

	Решение бр. 09-32/3 од 26.01.2010	
	Верче Андоновска Решение бр. 09-32/27 од 19.02.2010	0,1
	Билјана Витанова Решение бр. 09-32/52 од 16.04.2010	0,1
	Тања Прескакулова Решение бр. 09-32/110 од 24.06.2010	0,1
	Катерина Стаменковска Решение бр. 09-32/109 од 24.06.2010	0,1
	Лилјана Грозданова Решение бр. 09-32/182 од 14.09.2010	0,1
	Даниела Ефимова Решение бр. 09-32/181 од 14.09.2010	0,1
	Бојана Илиќ Решение бр. 09-32/238 од 15.10.2010	0,1
	Марта Јорданова Решение бр. 09-32/230 од 15.10.2010	0,1
	Александра Манева Решение бр. 09-32/196 од 27.09.2010	0,1
	Вкупен број бодови за член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	1,1
	Рецензент на учебник за средно образование	
	Претседател на Комисијата за предлагање на издавање одобрение за употреба на учебникот <i>Pingpong Neu 3</i> за предметот германски како прв странски јазик за средно стручно образование (Решение на МОН, Педагошка служба бр. 22-4537/1 од 17.8.2010)	0,5
	Претседател на Комисијата за предлагање на издавање одобрение за употреба на учебникот <i>Ausblick 1</i> за предметот германски како прв странски јазик за средно стручно образование (Решение на МОН, Педагошка служба бр. 22-	0,5

	4537/1 од 17.8.2010)	
	Претседател на Комисијата за предлагање на издавање одобрение за употреба на учебникот <i>Genial</i> за предметот германски како прв странски јазик за средно стручно образование (Решение на МОН, Педагошка служба бр. 22-4537/1 од 17.8.2010)	0,5
	Претседател на Комисијата за предлагање на издавање одобрение за употреба на учебникот <i>Optimal</i> за предметот германски како прв странски јазик за средно стручно образование (Решение на МОН, Педагошка служба бр. 22-4537/1 од 17.8.2010)	0,5
	Вкупен број бодови за рецензирање учебници за средно образование	2
	Вкупен број бодови за наставно-образовна дејност	61.95

II. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. бр.	Назив на активноста	Поени
	Одбранета докторска дисертација	
	„Интеркултурниот пристап во наставата по германски како странски јазик и неговата примена во Република Македонија“, одбранета на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на 2.11.2010.	8
	Учесник во национален научен проект	
	"Европското јазично портфолио и неговата примена". Проект во организација на Европскиот центар за модерни јазици во Грац, Британскиот совет од Скопје и Министерството за образование и наука на РМ, Скопје, 16.-17.2. 2007.	3
	„Воведување на Европското јазично портфолио во Република Македонија“, проект на British Council Macedonia, DVV International Macedonian и Association for Quality Language Services – MAQS., Скопје, 16.2.2007.	3
	"Креирање курикулуми според принципите на Болоњската декларација". Семинар за ЕКТС во организација на УСАИД и Фондацијата Институт отворено општество, одржан во Охрид, 29.–31.3.2007 (проект „Креативна настава и учење“), проект на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.	3

	"Образование за социјална правда". Семинар за ЕКТС во организација на УСАИД и Фондацијата Институт отворено општество, одржан во Охрид, 14.-16.9.2007 (проект „Креативна настава и учење“), проект на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.	3
	„Примена на методи и техниката промовирање критичко мислење кај студентите“. Семинар за ЕКТС во организација на УСАИД и Фондацијата Институт отворено општество, одржан во Охрид, 26.-28.10.2007 (проект „Креативна настава и учење“), проект на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.	3
	„Стандардите за оценување и нивните импликации во иницијалната подготовка на наставниците“. Семинар во организација на УСАИД и Фондацијата Институт отворено општество одржан во Скопје, 13.-15.12.2007 (проект „Креативна настава и учење“), проект на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.	3
	„ALLES PRIMA(R)? Frühes Deutschlernen und frühe Mehrsprachigkeit in Südosteuropa Tagung des mazedonischen Deutschlehrerverbandes und des Goethe-Instituts“, Меѓународна конференција во организација на Гетеовиот институт - канцеларија за врски Скопје, и Здружението на наставници по германски јазик на РМ. Охрид, 25.6.2010.	3
	„Mit Deutsch in Europa“. Dani profesora nemačkog jezika u Soko Banji, 15-17.9.2006, во организација на Здружението на професори по германски јазик на Република Србија и на Гетеовиот институт Белград.	3
	„Методско планирање на наставата по германски јазик“, семинар организиран од Просветно дело во соработка со издавачката кука Хубер, Охрид 18.8. - 20.8.2010.	3
	Труд со оригинални научни резултати објавен во стручно/ научно популарно списание	
	„Германскиот како странски јазик во основното и средното образование во Република Македонија“, во: <i>Образовни рефлексии. Списание за теорија и практика во воспитанието и образованието</i> . Бр. 2-3/2007. Биро за развој на образованието, стр. 62-68.	2
	"Die staatliche Abiturprüfung im Fach Deutsch als Fremdsprache an den mazedonischen Gymnasien und Fachoberschulen", во: <i>Germano-Macedonica. Wissenschaftliche Zeitschrift der makedonischen Germanistik</i> . 2010 бр. 1, стр. 93-101.	2
	"Literarische Texte im Unterricht des Deutschen als Fremdsprache", во: <i>Germano-Macedonica. Wissenschaftliche Zeitschrift der makedonischen Germanistik</i> . 2010 бр. 2 (предадено во печат).	2
	Труд со оригинални научни резултати објавен во стручно/ научно популарно списание со меѓународен уредувачки одбор	
	„Gibt es einen frühen Erwerb von DaF in Mazedonien?“ во: <i>Mosaik. Regionale Deutschlehrerzeitschrift</i> , Heft 7/2006. стр. 19-22.	3
	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор	

	„Curriculare Reformen des schulischen Deutschunterrichts und der akademischen Lehre des Deutschen in der ehemaligen jugoslawischen Republik Mazedonien“ во: Berberolu et. al (Hrsg.) (2006): <i>Symposium Deutsch als Fremdsprache in Südosteuropa. Bestandsaufnahme und Perspektiven</i> . Korneliea Sfakianaki: Thessaloniki. стр. 93-105.	3
	„Länderbericht FYROM Mazedonien: Deutschunterricht und Germanistikstudium“. во: Cakir M.; Merten, Ch. et al. (Hrsg.) (2009): <i>Tagungsdokumentation zum Symposium "Perspektiven zur Neustrukturierung der Studiengänge Deutsch als Fremdsprache in Südosteuropa"</i> 3-4. April 2008 an der Universität Istanbul/Türkei. стр. 83-93.	3
	„Der Fremdsprachenunterricht als Ort der Begegnung mit der fremden Kultur“ во: Preljević, V.; Samialagić, V.; (2008): <i>Transformationsräume. Aspekte des Wandels in deutscher Sprache, Literatur und Kultur</i> . Bosansko filološko društvo: Sarajevo. стр. 163-179.	3
	"Kulturbezogene Wortschatzarbeit im DaF-Unterricht" во: Nikolovska, Z., Avdic, E. (Hrsg.) (2010): <i>Nomen est Omen. Name und Identität in Sprache, Literatur und Kultur</i> . Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ Скопје (предадено во печат)	3
	Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество	
	"Curriculare Reformen, neue inhaltliche Dimensionierung des Faches Methodik/Didaktik und ihre Folgen für die praxisorientierte Ausbildung von DaF-Lehrern" на конференцијата <i>DaF an den Germanistiken im südosteuropäischen Raum: Neue Programme, neue Herausforderungen, neue regionale Zusammenarbeit im Bologna-Prozess</i> , во организација на ДААД, Пактот за Југоисточна Европа и Филозофскиот факултет во Љубљана/Словенија, 23.-24.2.2007.	2
	„Der Fremdsprachenunterricht als Ort der Begegnung mit der fremden Kultur“ на 1. Меѓународна конференција на Здружението на германистите од ЈИЕ <i>Transformationsräume. Aspekte des Wandels in deutscher Sprache, Literatur und Kultur</i> во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Универзитетот во Сараево/БиХ и Здружението на германистите од ЈИЕ (SOEGV), 15-18.11.2007, Сараево/БиХ.	2
	"Länderbericht Mazedonien: Deutschunterricht und Germanistikstudium in Mazedonien" одржан на меѓународниот симпозиум под наслов: <i>Perspektiven zur Neustrukturierung der Studiengänge Deutsch als Fremdsprache in Südosteuropa</i> , во организација на Универзитетот во Истанбул и Гетеовиот Институт Истанбул/Турција, 3-4 април 2008.	2
	"Die staatliche Abiturprüfung in DaF. Möglichkeiten und Grenzen" одржан на 2. Меѓународната конференција на Здружението на германистите од ЈИЕ под наслов <i>Mobilität und Kontakt. Deutsche Sprache, Literatur und Kultur in ihrer Beziehung zum südosteuropäischen Raum</i> во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Универзитетот во Задар/Хрватска и Здружението на германистите од ЈИЕ (SOEGV), 20-22.11.2008, Задар/Хрватска.	2
	"DaF und Minderheitensprachen in Mazedonien" одржан на научниот собир под наслов <i>Deutsch bewegt. Internationale Deutschlehrertagung Jena 2009</i> . во организација на Универзитетот Фридрих Шилер и Меѓународното здружение на наставници по германски јазик (IDV), 3.-8.8.2009, во Јена/Сојузна Република	2

	Германија.	
	"Kulturbezogene Wortschatzarbeit im DaF-Unterricht", одржан на 3. Меѓународна конференција на Здружението на германистите од ЈИЕ под наслов <i>Nomen est Omen. Name und Identität in Sprache, Literatur und Kultur</i> , во организација на Германската служба за академска размена (DAAD), Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и Здружението на германистите од ЈИЕ (SOEGV), 28-30.10.2009, Охрид.	2
	Вкупен број бодови за научноистражувачка дејност	65

III. СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. бр.	Назив на активноста	Поени
	Дејности од поширок интерес	
	Член на организационен одбор на меѓународен научен/стручен собир	
	Член на организационен одбор на 3. Меѓународна конференција на Здружението на германисти од Југоисточна Европа (SOEGV) под наслов „Nomen est Omen. Name und Identität in Sprache, Literatur und Kultur“, одржана во организација на SOEGV, DAAD и Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.	1
	Член на редакциски одбор за издавање на Зборник на трудови од 3. Меѓународна конференција на Здружението на германисти од Југоисточна Европа (SOEGV) под наслов: „Nomen est Omen. Name und Identität in Sprache, Literatur und Kultur“, одржана во организација на SOEGV, DAAD и Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.	1
	Координатор на студиска група Во 2009 и 2010, ЕКТС-координатор на студиската група германски јазик при Катедрата за германски јазик и книжевност – подготовка на прирачни книги за студенти со студиски и наставни програми.	2
	Член на Здружението на наставници по германски јазик на РМ 2008, 2009 и 2010 (3 години x 0,5).	1,5
	Член на претседателството на Здружението на германисти од Југоисточна Европа во 2007, 2008, 2009 и 2010 (4 години x 0,5).	2
	Член на Здружението на германисти од Југоисточна Европа во 2007, 2008, 2009 и 2010 (4 години x 0,5).	2
	Член на факултетска комисија – Филолошки факултет „Блаже Конески“ –	

	Скопје	
	Член на Комисија за попис на библиотечниот фонд (Решение бр. 05-1338/1 од 19.11.2007).	0,5
	Член на Централната комисија за попис (Решение бр. 05-1222/1 од 3.11.2008).	0,5
	Член на Комисија за јавни набавки (Решение бр. 02-1301/1 од 23.12.2008).	0,5
	Член на Комисија за попис на библиотечниот фонд (Решение бр. 05-1853/1 од 26.11.2009).	0,5
	Член на Комисија за попис на библиотелниот фонд (Решение бр. 05-1380/1 од 22.10.2010).	0,5
	Учество во Комисии и тела на државни и други органи	
	Претседател на Државната матурска предметна комисија за германски јазик од 2006 до 2010 (5 години x 1 бод = 5).	5
	Член на Работната група за изготвување на Европско јазично портфолио	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за I одделение од деветгодишното основно образование (рано изучување). Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието и Гетеовиот институт. Скопје, септември 2009	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за II одделение од деветгодишното основно образование (рано изучување). Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието и Гетеовиот институт. Скопје, септември 2009	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за III одделение од деветгодишното основно образование (рано изучување). Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието и Гетеовиот институт. Скопје, септември 2009	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за IV одделение од деветгодишното основно образование (рано изучување). Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието и Гетеовиот институт. Скопје, август 2010	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за V одделение од деветгодишното основно образование (рано изучување). Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието и Гетеовиот институт. Скопје, август 2010	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за VI одделение од деветгодишното основно образование.	1

	Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието. (Решение бр. 02-4748/1 од 1.11.2007, Биро за развој на образованието)	
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за VII одделение од деветгодишното основно образование. Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието. (Решение бр., Биро за развој на образованието)	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за VIII одделение од деветгодишното основно образование. Скопје	1
	Претседател на Комисијата за изготвување на Наставни програми за предметот германски јазик за IX одделение од деветгодишното основно образование. (Решение бр., Биро за развој на образованието)	1
	Претседател на Комисијата за изработка на нови Наставни програми за јазик и култура на Бошњациите за III одделение како изборен предмет за деветгодишно основно основно образование. Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието. (Решение бр. 02-4735/1 од 10.10.2007, Биро за развој на образованието)	1
	Претседател на Комисијата за изработка на нови Наставни програми за јазик и култура на Бошњациите за IV одделение како изборен предмет за деветгодишно основно основно образование. Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието. (Решение бр. 02-4735/1 од 10.10.2007, Биро за развој на образованието)	1
	Претседател на Комисијата за изработка на нови Наставни програми за јазик и култура на Бошњациите за V одделение како изборен предмет за деветгодишно основно основно образование. Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието. (Решение бр. 02-4735/1 од 10.10.2007, Биро за развој на образованието)	1
	Претседател на Комисијата за изработка на нови Наставни програми за јазик и култура на Бошњациите за VI одделение како изборен предмет за деветгодишно основно основно образование. Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието. (Решение бр. 02-4735/1 од 10.10.2007, Биро за развој на образованието)	1
	Вкупен број бодови за стручно-апликативна дејност	31

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТКАТА	Поени

Д-Р ЕМИНА АВДИЌ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕТО ДОЦЕНТ	
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	61,95
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	65
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	31
Вкупно	157,25

Рецензентска комисија:

Проф. д-р Петер Рау, редовен професор, с.р.

Проф. д-р Емилија Бојковска, вонреден професор, с.р.

Проф. д-р Драги Михајловски, редовен професор, с.р.

ПРЕГЛЕД
на пријавена и прифатена тема за изработка на докторска
дисертација на Архитектонскиот факултет

р.бр	кандидат	наслов на тема	ментор
1	М-р Михајло Зиноски	„Влијанието на програмата врз формирањето на архитектонскиот концепт низ анализата на трговски центри во Скопје – модел за рекурзивно обликување на архитектонскиот план”	Д-р Мартин Гулески, редовен професор во пензија (ментор) – член

Бр. 03-240/1
10-03-2011 год.
СКОПЈЕ

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПАРЛАМЕНТАРНИОТ
НАДЗОР И КОНТРОЛА ВРЗ БЕЗБЕДНОСНИОТ СЕКТОР И
ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ СЛОБОДИ И ПРАВА ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“, ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТОТ М-Р
АТАНАС КОЗАРЕВ, ПРИЈАВЕНА НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 28.1.2011 година, формира Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација, „Парламентарниот надзор и контрола врз безбедносниот сектор и заштитата на човековите слободи и права во Република Македонија“, во состав: проф. д-р Весела Мукоска Чинго, проф. д-р Саво Климовски, проф. д-р Гордана Силјановска Давкова, проф. д-р Марика Ристовска и проф. д-р Гордан Калајџиев.

Комисијата со внимание ја прочита и ја оцени докторската дисертација на кандидатот и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје му го поднесува следниов:

ИЗВЕШТАЈ

а

Содржина на трудот

Докторската дисертација под наслов „Парламентарниот надзор и контрола врз безбедносниот сектор и заштитата на човековите слободи и права во Република Македонија“, на кандидатот м-р Атанас Козарев содржи вовед, основен текст систематизиран во осум дела, заклучок, препораки и користена литература, разработени на 357 страници текст, при што се користени 275 странски и домашни библиографски единици, законски прописи, извештаи и електронски извори.

Докторската дисертација е компјутерски изработена, при што структуралните делови на дисертацијата се правилно сигнирани и распоредни, меѓусебно поврзани и адекватно пропорционални.

1. Воведот на дисертацијата претставува елаборација на мотивите на кандидатот да пристапи кон продлабочена анализа на дефинираниот проблем на научно истражување и ја определува рамката за негово спроведување и тоа преку утврдување на предметот, целите, хипотетичката рамка и методологијата на научно истражување.

Основен предмет на научен интерес на дисертацијата се уставноправните основи на парламентарниот надзор и контрола над безбедносниот сектор во Република Македонија, практиката на спроведување на парламентарната контролно-надзорна дејност во областа на безбедноста и одбраната, пред се од аспект на остварување на заштитата на човековите слободи и права и демократизација на општеството во целина.

Кандидатот поаѓа од општата поставка дека уставноправните основи на механизмите за парламентарен надзор и контрола врз безбедносниот сектор се во функција на гарантирање, почитување и заштита на човековите права и слободи од една страна и најдобар гарант за демократизацијата и владеењето на правната држава. Механизмите на парламентарен надзор влијаат врз зголемување на отчетноста и транспарентноста на безбедносните служби и нивните реформи согласно со евроатлантските и НАТО - аспирации на Република Македонија.

Научната цел на дисертацијата се состои во теориска научна дескрипција на уставноправните основи на механизмите на вршење парламентарен надзор и контрола врз безбедносниот сектор заради збогатување на нашата уставноправна и безбедносна теорија со нови научни сознанија во врска со предметот на проучување. Практичната цел на трудот е во функција на унапредување на практиката на демократскиот парламентарен надзор врз безбедносниот сектор во Република Македонија и заштитата на човековите слободи и права.

Во теоретско-емпириската обработка на предметот на дисертацијата се применети општи научни методи како и соодветна истражувачка техника.

2. Основниот текст на дисертацијата е систематизиран во осум дела, при што секој дел има своја внатрешна систематизација која овозможува преку насловите и поднасловите да се препознае секој проблем што се обработува и со тоа тој лесно да се чита и користи.

2.1. Првиот дел е насловен: **Уставноправен аспект на концептот за човековите слободи и права во Република Македонија** и во него кандидатот поаѓа од основните меѓународни стандарди за човековите

слободи и права кои ги применуваат припадниците на безбедносниот сектор во реализација на своите овластувања. Имено, Република Македонија низ ратификација на меѓународните договори претставува предмет на меѓународен мониторинг кој се остварува низ механизмите на глобалниот режим и регионалните режими на заштита на човековите слободи и права. Во продолжение поблиску е елабориран концептот на основните слободи и права на човекот и граѓанинот според Уставот на Република Македонија; правните (уставни и законски) гаранции за остварување на човековите слободи и права во нашата држава; човековите слободи и права и евроинтегративните приоритети на Република Македонија, како и нормативната рамка за почитување на човековите слободи и права од страна на македонската полиција од аспект на полициските овластувања со кои се загрозуваат тие.

2.2. Вториот дел: Постапеност и функционирање на безбедносниот сектор во Република Македонија започнува со краток осврт на историскиот развој на безбедносниот сектор, правната рамка за неговата денешна постапеност и функционирање: Уставот на Република Македонија за одбранбено-безбедносната област содржи одделни, начелни одредби, додека нејзиното остварување се остварува со посебни закони. Исто така, елаборирана е актуелната организациона постапеност на институциите кои ја сочинуваат структурата на безбедносниот сектор во Република Македонија:

а) *Темелни институции на безбедносниот сектор*: ги сочинуваат главните оперативни компоненти на безбедносниот сектор, како што се војската, полицијата и разузнавачко-безбедносната заедница во Република Македонија.

б) *Останати државни милитаризирани институции*: можат да имаат различно значење во зависност од постапеноста и земјите во кои постојат и во нив се вбројуваат: царината, финансиската полиција, управата за спречување перење пари, шумската полиција, судската полиција и др.

в) *Институции за безбедносен менаџмент и надзор (демократска и цивилна контрола над безбедносниот сектор)*: имаат посебно значење за промовирање на демократски вредности кај припадниците на безбедносниот сектор, доброто владеење и заштита на човековите права. Во оваа група влегуваат: Собранието на Р. Македонија, цивилното општество, судството, јавното обвинителство, извршната контрола и др.

г) *Институции кои ја сочинуваат приватната безбедност во Република Македонија*: се јавуваат како резултат на процесот на приватизација во

областа на безбедноста, од кој произлегоа денешните агенции за обезбедување на лица и имот, детективските агенции, како и приватните компании кои се занимаваат со промет на оружје и воена опрема.

Овој дел завршува со нагласување на потребата од реформа на безбедносниот сектор согласно со европските демократски стандарди и принципи со што ќе се обезбеди суштинска имплементација на владеењето на правото во неговото функционирање и почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот.

2.3. Третиот дел: Демократски надзор и контрола над безбедносниот сектор во Република Македонија е фокусиран кон определување на поимот контрола и надзор воопшто, со посебен акцент на теорискиот дизајн на концептот за демократска контрола и надзор над безбедносниот сектор. Контролната функција е определена како реактивен инструмент на парламентот при набљудување на безбедносниот сектор, додека надзорот е објаснет како проактивен механизам со пошироко превентивно значење. Обработени се следните институционални облици на демократска и цивилна контрола над безбедносниот сектор во Република Македонија: извршна контрола; интерна контрола; јавното обвинителство, судска контрола, локална контрола над полицијата од страна на локалната самоуправа и граѓанска контрола (организации на цивилното општество). Кандидатот, во функционирањето на овие контролни облици, укажува на присутното влијание на политичкото општество, висок степен на партизација на сите општествени институции што не е доволно за обезбедување на општествена доверба.

2.4. Четвртиот дел: Основи на парламентарна контрола и надзор над безбедносниот сектор во Република Македонија започнува со прашањето за одговорноста (отчетноста) во безбедносниот сектор како предизвик за демократска и цивилна парламентарна контрола и надзор. Дефинирани се одделно *парламентарната контрола* врз безбедносниот сектор во Република Македонија како посебен институционален (екстерен) облик на политичка контрола од страна на законодавниот дом над законитото функционирање на безбедносниот сектор, која се остварува преку уставни и законски механизми, а со цел гарантирање и заштита на човековите слободи и права, владеење на правото и остварување на основите на системот на национална безбедност и *парламентарниот надзор*, како институционален, континуиран облик на поширок законодавен мониторинг на функционирањето на безбедносните институции. Во анализирањето на уставните предуслови за остварување на парламентарна контрола и надзор

врз безбедносниот сектор, кандидатот поаѓа од уставната вредност на системот на поделба на власта, владеењето на правото, основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати во меѓународното право и утврдени со Уставот и политичкиот плурализам и слободните и непосредни и демократски избори. Обработена е уставноправната рамка за парламентарна контрола и надзор над безбедносниот сектор, при што кандидатот укажува дека нашиот Устав не содржи одредби за парламентарна контрола и надзор врз безбедносниот сектор и консеквентно на тоа не постои посебен закон за парламентарен надзор. Оттука, издржано е објаснувањето дека постоењето на уставните предуслови е неопходен, но не и доволен услов за остварување на ефикасна парламентарна контрола над безбедносниот сектор. Затоа, ја истакнува неопходноста од зајакнување на правната рамка за демократска и цивилна контрола врз безбедносниот сектор што претставува демократски стандард во развиените демократии.

2.5. Петтиот дел: Структура на парламентарната контрола и надзор врз безбедносниот сектор во Република Македонија, претставува детален приказ на уставната положба на Собранието на Република Македонија во системот на организација на власта кој се карактеризира со одредени елементи својствени за мешовитите системи. Уставните надлежности на Собранието се елаборирани на општо ниво, но и посебно во безбедносната и одбранбената област. Во проучувањето на уставните механизми за парламентарна контрола, како што се пратеничките прашања, интерпелацијата и гласањето на доверба кандидатот, дошол до потврдени сознанија дека одлуките за судбината на овие механизми зависат од ставот на партијата, но не и од ставот на пратениците. Со тоа се доведува во прашање парламентаризмот во Република Македонија и посебно улогата на Собранието во системот на поделба на власта. Проучен е моделот на парламентарна контрола и надзор низ работата на парламентарните работни тела кој се карактеризира со комплексност, недостаток на транспарентност, силно влијание на извршната власт, слабо учество на цивилното општество и доминантно влијание на партиските одлуки. Иако согласно со демократските стандарди со овие комисии раководат пратеници од опозиционите парламентарни партии, зачудувачки е нивниот индиферентен однос и покрај тоа што преку овој механизам можат да остваруваат увид над работењето на безбедносниот сектор како значаен сегмент на извршната власт. Кога кон ова ќе се придодаде и континуираниот бојкот на челниците на безбедносните институции на работата на парламентарните комисии, недоставување на извештаи и програми за работа, нејасно дефинирани контролни механизми итн. може да се заклучи дека безбедносниот сектор во

Република Македонија е далеку од ефикасна и ефективна парламентарна контрола и надзор.

Завршницата на овој дел е посветена на улогата на народниот правобранител на Република Македонија во заштитата на човековите слободи и права од евентуални злоупотреби на полициските овластувања и посебните овластувања на безбедносните служби. Потенцирано е дека постои некавалитетна соработка со МВР, посебно со Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди за чие работење е карактеристично сокривање на очигледни негативни факти со цел да се заштитат полициските службеници коишто ги пречекорице овластувањата.

2.6.Шестиот дел: Компаративен преглед на моделите на парламентарна контрола и надзор над безбедносниот сектор, ја содржи компаративната анализа на практиката на остварување надзор врз безбедносниот сектор во Европската унија (со посебен осврт во Р Словенија, Р Бугарија и Англија како членки на ЕУ), како и во Србија и Хрватска. Компаративната анализа опфаќа елаборација на европските демократски принципи и упатства за надзор врз безбедносниот сектор, при што е опфатена правната регулатива и базичните механизми за надзор. Парламентарниот надзор над безбедносниот сектор во проучуваните модели се остварува преку парламентарните комисии кои имаат различни овластувања и надлежности и организациона поставеност во одделни држави. Најсоодветен модел на парламентарна контрола и надзор над безбедносниот сектор кој би можел да се имплементира во Република Македонија е словенечкиот модел кој се остварува преку одделен, *lex specialis* закон за парламентарен надзор (кој за жал не постои во нашиот правен поредок) и со јасно утврдени надлежности на парламентарните работни тела и одговорност на челниците на безбедносните институции во случај на минимизирање на улогата на овие тела.

2.7. Седмиот дел: Резултати од спроведена анкета ги опфаќа добиените резултати од спроведеното истражување на ставовите на пратениците во Собранието на Република Македонија во врска со практичното остварување на нивните надлежности во вршењето на законодавната, т.е. политичка контрола над законитото функционирање на безбедносните институции. Од анкетираниите пратеници (75) дури 65% не поседуваат безбедносен сертификат кој е нужен предуслов за нивна активност во рамките на собраниските тела од областа на одбраната и безбедноста; најчести применувани механизми на парламентарна контрола и надзор (но нереализирани во досегашната парламентарна практика), според

мислењето на анкетираниите, се јавуваат: повикување на лично присуство на директорите на УБК и АР на седница на комисијата, увид и проучување на документација, истраги за незаконско и непрофесионално постапување и работни посети на нивните организациони единици. Над 80% од пратениците се изјасниле дека е потребен нов современ концепт за безбедност и со тоа нов, ефикасен модел на парламентарна контрола и надзор врз безбедносниот сектор, додека 40% од нив укажале дека е потребно да се донесе закон за демократска и цивилна контрола врз безбедносниот сектор во Република Македонија.

Во завршните согледувања, како поткрепа на појдовната хипотеза, кандидатот констатира дека во Република Македонија моделот на парламентарна контрола и надзор врз безбедносниот сектор е консеквенца на специфичностите на уставниот модел на организација на власта во кој Собранието има уставно утврдени надлежности и овластувања. Парламентарната контрола и надзор над безбедносниот сектор во Република Македонија како посебен облик на политичка контрола претставува основа за одговорност на носителите на власт во областа на безбедноста и одбраната и за отчетно функционирање на безбедносниот сектор. Оттука, транспарентноста во работењето на безбедносните институции претставува гаранција за почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот. Уставот на Република Македонија ги поставува основите за остварување на парламентарна контрола над безбедносниот сектор како што се: парламентаризмот како облик на организација на власта, демократските вредности, особено почитување на човековите слободи и права, политичкиот плурализам итн. Меѓутоа, уставната прокламација на овие предуслови за остварување на парламентарна контрола и надзор врз безбедносниот сектор во Република Македонија се доведува во прашање во практиката на контролата, надзорот и влијанието на Собранието над организацијата и функционирањето на безбедносните институции. Така, од една страна се доведува во прашање законитото и професионално функционирање на безбедносниот сектор, додека од друга страна постои зависност и условеност на законодавната власт од извршната, т.е. партиската. Во вакви услови довербата на граѓаните во институциите на системот е речиси невозможна, туку напротив, намалено е чувството на безбедност кај граѓаните. Партизацијата на политичките институции е показател за постоењето на расчекор помеѓу уставните барања и декларации и очекувањата на граѓаните, односно цивилното општество кое е контролирано од политичкото (партиското).

Докторската дисертација успешно ја аргументира синергијата меѓу парламентарната контрола и надзор врз безбедносниот сектор и заштитата на човековите слободи и права. Тезата ги задоволува критериумите за општествена и научна оправданост.

Оцена и предлог

Во докторската дисертација „Парламентарниот надзор и контрола врз безбедносниот сектор и заштитата на човековите слободи и права во Република Македонија“, кандидатот м-р Атанас Козарев обработува една извонредно современа и актуелна тема, посебно за Република Македонија и остварувањето на нејзините стратегиски национални интереси.

Во трудот се укажува на придонесот на Собранието на Република Македонија во остварувањето на демократска и цивилна контрола врз безбедносниот сектор, особено од аспект на почитување на човековите слободи и права.

Уставот на Република Македонија ги содржи фундаменталните предуслови за остварување на парламентарна контрола и надзор врз безбедносниот сектор: владеење на правото, системот на организација на власта, почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот, политичкиот плурализам итн. Оттука, таа претставува значаен индикатор за степенот на демократизација на општеството и функционирање на безбедносниот сектор во рамките на владеењето на правото како највисока гаранција за почитување на човековите слободи и права.

Парламентарната контрола и надзор врз безбедносниот сектор се поврзува со остварување на неопходната рамнотежа помеѓу одделните власти, која во теоријата е позната како превентивна димензија, т.е. заштитна улога за државата од можните експеси на презентузијастичката егзекутива.

Во трудот се укажува на потребата од донесување на посебен закон за демократска и цивилна контрола врз безбедносниот сектор во Република Македонија. За таа цел, кандидатот презентира исцрпна правната рамка за демократска контрола во Република Словенија, Република Бугарија, Англија, Република Србија и Хрватска, како и на богатиот фонд на европски упатства и принципи за поставеноста, функционирањето и контролата врз безбедносниот сектор.

Исто така, кандидатот укажува дека е неопходно да се имплементира нов, ефикасен модел на демократска парламентарна контрола врз безбедносниот сектор кој ќе ги опфати клучните области: полицијата, разузнавањето, контраразузнавањето, одбраната и приватната безбедност.

Во трудот, се доаѓа до мошне релевантниот заклучок дека во Република Македонија постојните механизми на парламентарна контрола и надзор имаат пред се политички предзнак и се немоќни да ја остварат својата уставна функција во однос на моќната извршна власт.

При изработката на трудот, кандидатот користел богата и релевантна литература, како домашна, така и странска, и извршил продлабочени истражувања на значајни документи, нормативни акти и ги следел најновите трендови и практики поврзани со предметот на докторската дисертација. Со тоа, во значителен обем, придонел кон приближување на теоретските и практичните аспекти од заемното влијание на уставното право и науката за безбедност, односно од потребата на јасно дефинирани и во духот на развиениот парламентаризам поставени уставни норми на контрола на оваа значајна сфера со што значително ќе ја ограничи извршната власт, а ќе ги гарантира слободите и правата на човекот и граѓанинот.

Истовремено, со докторската дисертација се дава придонес и во правец на дефинирање на нови практики на парламентарна контрола и надзор врз безбедносниот сектор, како остварување на поголема координација помеѓу носителите на посебните облици на демократска контрола и надзор.

Кандидатот успешно одговорил на поставените истражувачки задачи, кои како во мал број докторски дисертации се аргументирани и со практични истражувања. Докторската дисертација методолошки, јазички и термиолошки ги задоволува критериумите за изработка на научни трудови од ваков вид, а предвидени со соодветната законска регулатива и актите на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Материјата во дисертацијата е презентирано избалансирано, според логичен редослед, тргнувајќи од општото кон посебното до поединечното, при што ставовите на кандидатот се презентирани на прилично едноставен начин. Тоа, впрочем говори за способноста на кандидатот да ги извлече на површина начинот на функционирање и улогата на оние дејности што можеби и најчесто го имаа преднакот на „доверливо“ или „класифицирано“ и да ги презентира бројните манипулации со основните слободи и права на човекот и граѓанинот што уставот декларативно им ги гарантира. Но, неговиот посебен научен придонес се согледува не само во теориските

излезни решенија и можноста за демократизирање на овие дејности, туку и во предлагање на посебни практични решенија содржани во посебен закон што може да послужи за понатамошно зајакнување на парламентарната контрола над овие служби во оваа мошне чувствителна општествена дејност.

Од сето изнесено, Комисијата може слободно да оцени дека пред себе има солидно изработена докторска дисертација, што е резултат на самостојна научна работа и претставува придонес за развојот на демократските процеси, јакнење на легитимитетот и кредибилитетот на институциите во системот на организација на власта во Република Македонија, како и за остварување на евроатлантските приоритети.

Оттука, Комисијата со задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје да го усвои овој извештај и позитивна оценка на трудот и да му овозможи на кандидатот м-р Атанас Козарев да ја брани докторската дисертација под наслов „Парламентарниот надзор и контрола врз безбедносниот сектор и заштитата на човековите слободи и права во Република Македонија“.

Комисија:

1. Проф. д-р Саво Климовски – ментор, с.р.
2. Проф. д-р Весела Мукоска Чинго – член, с.р.
3. Проф. д-р Гордана Силјановска Давкова – член, с.р.
4. Проф. д-р Гордан Калајишев – член, с.р.
5. Проф. д-р Марика Ристовска – член, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА “ЗАЕМНОТО ВЛИЈАНИЕ НА ПОЛИТИЧКАТА КУЛТУРА И ПОЛИТИЧКИТЕ ОДНОСИ СО ЈАВНОСТА (КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА АМЕРИКАНСКИОТ, БРИТАНСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ МОДЕЛ)”, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р БИЉАНА СЕКУЛОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА ИСППИ ВО СКОПЈЕ

На својата седница од 3.2. 2011 г., Научниот совет на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања определи Комисија за оценка на докторската дисертација “Заемното влијание на политичката култура и политичките односи со јавноста (компаративна анализа на американскиот, британскиот и македонскиот модел) од кандидатката м-р Биљана Секуловска во состав: проф. д-р Емилија Симоска, проф. д-р Томе Груевски, проф. д-р Петар Атанасов, проф. д-р Анета Јовевска и проф. д-р Ганка Цветанова. По разгледувањето на трудот, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Структура на трудот

Трудот е напишан на 240 страници основен текст и прилог со библиографија од 147 единици. Тој е поделен на 4 глави, Вовед и Заклучок.

Во Воведот кандидатката се задржува на актуелноста на темата, лоцирајќи го влијанието на политичката култура врз политичките односи со јавноста како едно од централните прашања во комуниколошките истражувања. Таа констатира дека оваа област во Република Македонија е речиси неистражена, при што недостасуваат компаративните студии, во однос на различните модели на односи со јавноста, во зависност од типовите на доминантната политичка култура. Тоа е и основниот мотив за анализа на овој проблем. Предложеното истражување на карактеристиките на моделот на односи со јавност во Македонија детерминирано од политичката култура, кое е компарирано

со американскиот и британскиот модел, е според сознанијата на Комисијата единствено кое е досега обработувано кај нас.

Во првата глава најнапред е дефиниран предметот на трудот како: истражување на заемното влијание на политичката култура и политичките односи со јавноста. При тоа, трудот е базиран на компаративна анализа на три модела - американскиот, британскиот и македонскиот.

Оваа глава содржи и дефинирање на основната теза според која политичките односи со јавноста, во зависност од степенот на транспарентност, го структурираат дискурсот на политичката комуникација, со што генерално се вреднува и функционирањето на демократијата во одредено општество. Според м-р Секуловска, доколку македонскиот случај се компарира со американскиот и британскиот, евидентно е заостанувањето на севкупниот процес на политичка комуникација, што сериозно се одразува и врз вредностите и ставовите за политичкиот систем и политичкиот живот во земјата. Кандидатката како посебни индикатори во анализата ги наведува: слободата на печатот: на изразување, говор, мислење, здружување и сл.

Во овој дел се претставени и целите на истражувањето:

- да се утврдат факторите и причините, како и историските и општествените околности под кои се менува политичката култура, од аспект на нејзиното влијание врз политичките односи со јавноста;
- да се утврди повратното влијание на политичките односи со јавноста врз демократијата во трите избрани општества - Република Македонија, САД и Велика Британија;
- да се согледаат разликите помеѓу стратегиите на односите со јавноста од аспект на влијанието врз политичките култури во трите земји.

Разработена е и методологијата која е применета: компаративна анализа, анализа на резултати од досега спроведени истражувања и анкети за типовите на политичка култура и спроведување на продлабочени интервјуа со портпароли, политичари и новинари во Република Македонија. Преку анализата на стратегиите, тактиките и

методите на портпаролите, како и новинарските искуства во работата со нив, истражено е влијанието врз политичката култура што е една од основите за анализирање на политичките процеси во општествата кои се предмет на обработка.

Во втората глава се презентирани најрелевантните научни теории за политичката култура. Презентирани се и резултатите од досега спроведените истражувања во оваа област во САД, Велика Британија и Република Македонија, по што компаративно се анализирани трите општества од аспект на доминантниот модел на политичка култура. Во оваа глава, посебни делови се посветени на анализа на проблемите на политичката комуникација и култура. Особено внимание е посветено на улогата на медиумите во општествата.

Третата глава е посветена на односот политичка култура-медиуми, а одделно се презентирани состојбите во САД, Велика Британија и Македонија.

Во четвртата глава е анализиран односот и заемното влијание меѓу политичката култура и политичките односи со јавноста, повторно за секоја од трите анализирани земји. Кандидатката констатира дека општествената различност и политичката култура се главните детерминанти на целите и идеите за етаблирање на професијата односи со јавност, како и на нејзината еволуција, зависно од политичките системи и нивната стабилност, како и одржливоста на демократијата.

Во Заклучокот се сумирани сознанијата добиени од компаративната анализа. Кандидатката посебно се задржува на македонското општество констатирајќи дека сферата на односи со јавност, која е во јадрото на предметот на овој труд, компарирана со стабилните демократии, ги покажува недостатоците и слабостите на останатите две сфери - медиумската и политичката. Последниве на своевиден начин ги елиминираат односите со јавноста, што во споредба со искуствата од САД и Велика Британија, ја стимулираат тенденцијата за авторитарско владеење. Оваа констатација е поткрепена со податоците од неколку истражувања на политичката култура во Македонија во последнава деценија.

Во заклучокот, посебно внимание е посветено на медиумскиот простор и на политичките актери во процесот на комуникација, како и на останатите фактори на влијание, како што се: економскиот контекст, едукацијата на политичките елити, невладиниот сектор и сл. Кандидатката констатира дека за разлика од САД и Велика Британија, тие кај нас немаат значителен придонес како промотори на демократијата. Според неа, тоа го објаснува податокот според кој мнозинството македонски граѓани излезот кон подобра иднина не го гледаат во општествените фактори туку во религиозните авторитети. Кандидатката конечно заклучува дека токму ваквиот однос ја стимулира димензијата на непроменливост на политичката култура и политичката комуникација во Македонија, во споредба со другите две анализирани општества.

ЗАКЛУЧОК

Темата која е обработувана во докторската дисертација е неспорно актуелна, а кај нас речиси неистражувана. Истражување на интеракцијата помеѓу политичката култура и односите со јавноста, особено преку тројна компаративна анализа, досега во Република македонија не е работено, заради што трудот има големо значење. Направената компаративна анализа содржи и јасна апликативна димензија, што го нагласува значењето на трудот.

Кандидатката покажа дека одлично ја познава областа во која припаѓа предметот на трудот и мошне добро го владее појмовниот апарат. Предложената методологија е соодветно и доследно применета, а анализата и заклучоците се базирани на валидни индикатори и сериозна теоретска основа.

Користен е голем фонд на литература, а самата библиографија може да послужи за редица идни истражувања во оваа област.

Имајќи ги предвид наведените квалитети, Комисијата му предлага на Научниот совет на Институтот за социолошки и политичко правни истражувања да го прифати овој извештај и да закаже одбрана на

докторската на кандидатката м-р Биљана Секуловска: “Заемното
влијание на политичката култура и политичките односи со јавноста“
(компаративна анализа на американскиот, британскиот и македонскиот
модел).

КОМИСИЈА

Проф. д-р Емилија Симоска с.р.

Проф. д-р Томе Груевски с.р.

Проф. д-р Петар Атанасов с.р

Проф. д-р Анета Јовевска с.р.

Проф. д-р Ганка Цветанова с.р.

23.2.2011

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

**„УЛОГАТА НА СОЦИЈАЛНИТЕ ПАРТНЕРИ ВО КОЛЕКТИВНОТО
ПРЕГОВАРАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1990-
2010 ГОДИНА”,**

изработена од м-р Андон Мајхошев, пријавена на Институтот за социолошки и
политичко-правни истражувања

Со решение на Советот на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (решение бр. 07-1888/6 од 31. 12. 2011г.) од седницата одржана на ден 27. 12. 2011 година, определени сме за Комисија за оцена и одбрана на докторскиот труд **Улогата на социјалните партнери во колективното преговарање во Република Македонија во периодот 1990-2010 година**, изработен од м-р Андон Мајхошев.

Врз основа на извршениот преглед и детална анализа на докторскиот труд, Комисијата во состав: проф. д-р Лидија Христова, проф. д-р Љубица Чонева, проф. д-р Јорде Јакумовски, проф. д-р Мирјана Сланинка-Динева и проф. д-р Анета Јовевска го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторскиот труд под наслов „Улогата на социјалните партнери во колективното преговарање во Република Македонија во периодот 1990-2010 година“ изработен од м-р Андон Мајхошев, претставува самостоен научен труд претставен на 312 страници (302 страници основен текст и 10 страници библиографија).

Текстот е поделен во осум дела и литература.

Во основниот текст се поместени 18 табели и 12 графички прикази.

Во воведниот дел авторот ги објаснува значењето и оправданоста на истражувањето. Пред се, овде се потенцирани предметот и целите на истражувањето кои пред себе ги поставил авторот. Исто така, во овој дел се преставени теориските основи и појмовно категоријалниот апарат, теориската елаборација на истражуваната појава во РМ и пошироко, како и моделот на анализа (Данлопов модел на анализа на индустриски односи). Со хипотетската рамка и методолошкиот приод на истражувањето, кандидатот го заокружува воведниот дел на трудот.

Поимот, дефиницијата, историскиот развој, теориите, предметот, содржината, основните претпоставки, субјектите, нивоата, времетраењето, како и значењето на колективното преговарање се во фокусот на интересот на авторот во **првиот дел** на понудената докторска теза.

Во **вториот дел** од докторатот е поместена теориската рамка за колективното преговарање во кои се опфатени поголем број на автори од нашата држава, Европа и светот.

Третиот дел се однесува на правната рамка на колективното преговарање, каде што се анализирани најрелевантните меѓународно-правни инструменти на ООН, МОТ и ЕУ (конвенции, препораки, повелби, декларации и др.) кои се однесуваат на оваа проблематика. Исто така, во овој дел пошироко е претставена Меѓународната организација на трудот (МОТ), нејзината организациона структура и надлежностите на нејзините органи и тела.

Во **четвртиот дел** е направена компаративна анализа на колективното преговарање во некои држави од Југоисточна Европа, од кои некои се членки на ЕУ, како и во државите од поранешните југословенски републики.

Петтиот дел се однесува на колективното преговарање во ЕУ и во него е обработена правната рамка, субјектите на колективното преговарање, како и покриеноста на ЕУ со колективни договори.

Шестиот дел се однесува на колективното преговарање во РМ во кој е обработена правната (Уставот на РМ, ЗРО, Спогодбата за формирање на ЕСС) и институционалната рамка (Економско-социјалниот совет и Комисијата за утврдување на репрезентативност), развојните фази, субјектите, моделите на претставување на синдикатот (мнозински и репрезентативен), критериумите, постапката и резултатите за репрезентативност на синдикатите и здруженијата на работодавачи. Притоа, пошироко се преставени субјектите на колективното преговарање во РМ и нивните специфики: релевантните синдикати, асоцијации на работодавачи и стопански комори, при што од особено значење за темата на истражувањето се резултатите за репрезентативноста на синдикатите и асоцијациите на работодавачи за територијата на РМ, приватниот сектор од областа на стопанството, за јавниот сектор, како и на ниво на гранки, односно дејности.

Во **седмиот дел** од докторскиот труд, кој воедно е и најопширен, е обработено прашањето за функционирањето на колективното преговарање во РМ. На почетокот од ова поглавје се обработени начините на препознавање на моќта на актерите, пред сè на синдикатот, преку: преземање иницијативи; вградување на интересите на колективните актери во КД; реакциите и преземените активности кога не се инкорпирани нивните интереси, како и преку непочитување на одредбите на КД.

Во вториот дел од ова поглавје се анализирани влијанијата на внатрешните и надворешните фактори на моќта на колективните актери, пред сè на синдикатот. Како внатрешни фактори кои се анализирани и влијаат на моќта на синдикатот се: бројот на членовите, финансиите, политичките влијанија, кадровата политика и можноста за мобилизирање/солидарноста на членството. Од направената анализа на моќта на синдикатот во однос на можноста за мобилизирање и солидарност, авторот на трудот препознава два идејни концепта за идниот развој на синдикатот: конзервативен и реформистички. Првиот концепт ја застапува тезата за мали промени, додека вториот ја застапува тезата за суштински реформи, при што победи конзервативниот. Исто така, од истражувањето авторот доаѓа до сознание дека синдикалното движење во РМ во одредени периоди било под влијание на одредени политички струи, кое имало влијание врз остварувањето на неговата ефикасност.

Надворешни фактори кои се анализирани, а влијаат на моќта на синдикатот се: правната рамка, идеолошкиот профил на владата, политиките на меѓународните финансиски институции (ММФ и СБ) и пазарот на трудот.

Во **осмото**, воедно и последно поглавје од докторскиот труд, поместени се заклучоците, односно коментарите на резултатите од истражувањето за улогата на социјалните партнери во колективното преговарање во наведениот период, како и препораките за подобрување на процесот на колективното преговарање, со што ќе се создадат претпоставки за подобрување на социјалниот дијалог во целина.

Предложениот докторат зафаќа една област која не е многу третирана во нашите академски кругови иако е мошне значајна за понатамошниот демократски развој на државата. Прашањата сврзани со социјалниот дијалог секако имаат своја економска и социјална и политичка димензија, при што првите две доминираат во јавноста. Во овој труд станува збор за една политиколошка анализа на улогата на социјалните партнери во колективното преговарање во РМ. Користејќи повеќе методолошки техники кандидатот успеал да прибере, да систематизира и да анализира обемна емпириска граѓа, поаѓајќи притоа од една поширока релевантна теоретска рамка. Поаѓајќи од Данлоповиот модел, а имајќи ја притоа македонската стварност за анализа, кандидатот Мајхошев прави модификација на моделот, нудејќи еден аналитички пристап кој повеќе одговара на македонските услови.

Врз основа на горенаведеното образложение, Комисијата го донесува следниов

ЗАКЛУЧОК

Докторскиот труд **„Улогата на социјалните партнери во колективното преговарање во Република Македонија во периодот 1990-2010 година”**, изработен од м-р Андон Мајхошев, ги исполнува стандардите за изработка на еден докторски труд и затоа му предлагаме на Научниот совет да закаже негова јавна одбрана.

КОМИСИЈА:

проф. д-р Лидија Христова с.р.

проф. д-р Љубица Чонева с.р.

проф. д-р Јорде Јакимовски с.р.

проф. д-р Мирјана Сланинка-Динева с.р.

проф. д-р Анета Јовевска с.р.

ПРЕГЛЕД
на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски труд
на Економскиот институт во Скопје

<i>Ред. бр.</i>	<i>Име на кандидатот</i>	<i>Наслов на прифатена тема за изработка на магистерски труд</i>	<i>Ментор</i>
1.	Момир Стоев	"Примена на принципите на корпоративно управување во комерцијалните банки во Република Македонија-студија на случај"	д-р Биљана Ангелова
2.	Маја Стоилковска	"Влијанието на водството врз тимската работа за поттикнување на организациските промени"	д-р Васил Поповски
3.	Дејан Горѓевски	"Енергетската безбедност на Европската Унија и нејзината зависност во услови на глобализација"	д-р Снежана Костадиновска-Милошеска
4.	Мухамедали Исмани	"Управување со кредитното и инвестиционото портфолио во банкарството"	д-р Климентина Попоска
5.	Надица Милошевска	"Управување со факторингот во функција на развој на малите и средни претпријатија"	д-р Дејан Пендев

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
“ПЕРФОРМАНСИ НА КРЕДИТНИТЕ ПОРТФОЛИЈА НА
КОМЕРЦИЈАЛНИТЕ БАНКИ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА -
КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА СО Р. МАКЕДОНИЈА”, изработена од м-р
Оливер Давитковски, пријавена на Економскиот факултет во Скопје

Врз основа на член 113, став 6 од Законот за високото образование, член 241 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и член 39 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а според одлуката на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, под број 02-187/2 од 3. 2.2011 година, на седницата одржана на 28. 1.2011 година, определени сме за членови на Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација со наслов: **“Перформанси на кредитните портфолија на комерцијалните банки во Југоисточна Европа - компаративна анализа со Р. Македонија”,** поднесена од кандидатот м-р Оливер Давитковски. По опстојното прегледување на трудот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација содржи вкупно 448 страници, од кои 2 страници апстракт, 3 страници акроними, 4 страници содржина, 7 страници користена литература, 4 страници методолошки објаснувања и 137 страници прилози. Носечката материја во дисертацијата, покрај воведот и заклучокот, е логично систематизирана и структурирана во четири глави, и тоа:

- Вовед (од стр. 16 до стр.22);
- Глава 1: Управување со кредитното портфолио на комерцијалните банки (од стр. 23 до стр.73);
- Глава 2: Карактеристики на банкарските системи и перформанси на комерцијалните банки во земјите од Југоисточна Европа (од стр. 74 до стр.213);
- Глава 3: Карактеристики и перформанси на комерцијалните банки во банкарскиот систем на Република Македонија (од стр. 214 до стр.259);
- Глава 4: Позиционирање на банкарскиот систем на РМ во однос на земјите од Југоисточна Европа. Компаративна анализа на кредитните перформанси на банките во Југоисточна Европа (од стр. 260 до стр.291);
- Заклучок (од стр. 292 до стр.300).

Во воведниот дел на докторската дисертација потенцирана е актуелноста и мотивите на истражувањето. **Предмет на истражување** се современите трендови во управувачките концепти со кредитното портфолио, перформансите на кредитните портфолија на комерцијалните банки во регионот на Југоисточна Европа, како и перформансите и трендовите на банкарските системи во регионот во периодот од 2004та до 2008ма година. На сите нивоа на истражување се врши компарација со состојбите во Р Македонија која е всушност во фокусот на истражувањето. **Целта на истражувањето** е да се утврдат механизмите и техниките на спроведените кредитни политики во регионот кои во период на поволен економски амбиент реализираат многу поуспешни резултати од оние во развиените пазарни економии. При тоа, тие научно се фундаираат, се компарираат со Македонија и се носат заклучоци што од практична примена би значеле унапредување на процесот на раководење со кредитното портфолио. Исто така, една од целите е да се дефинира статусот и улогата на кредитната

политика врз генералните деловни политики во банките и да се детерминира типична структура на лидерска комерцијална банка. Покрај наведеното, дисертацијата има за цел да се постават стандарди кои би биле ориентир и рамка за банкарското дејствување во регионот на Југоисточна Европа и конкретно во Македонија. Понатаму, да се анализираат основните трендови на банкарските системи во целина, да се утврди нивната улога и влијание во економските системи, како и да се оценат нивните потенцијали за раст и можноста за дополнителен влез на странски сопственички капитал. Последниот е суштествен за креирање на контурите на конкурентските стратегии на финансиските институции на домашниот пазар.

Во првата глава од докторската дисертација со наслов „Управување со кредитното портфолио на комерцијалните банки“ се елаборирани теоретските постулати на портфолио концептот во банкарското работење. Тие се однесуваат на постојаното одмерување на приходите во однос на ризиците, идентификувањето на потенцијалните концентрации на ризик во портфолиото, како и методите за ограничување на влијанијата на ризиците, односно сегментацијата и диверзификацијата. Иако портфолио концептот примарно е развиен за инвестирање во хартии од вредност со цел да се максимизира очекуваниот профит за одредено ниво на ризик, тој може успешно да се примени во управувањето со кредитните пласмани.

Во првата глава подробно е образложен портфолио пристапот во управувањето со кредитите. Објаснети се основните цели и компонентите на стратегијата за управување на кредитното портфолио. Дефинирани се основните индикатори за мерење на перформансите на кредитното портфолио. Утврдени се основните елементи за успешното реализирање на кредитните политики и управувањето со кредитното портфолио. Објаснета е и улогата на мониторингот на пласираните кредити со цел одржување на здраво и функционално кредитно портфолио.

Во втората глава од докторската дисертација со наслов „Карактеристики на банкарските системи и перформанси на комерцијалните

банки во земјите од Југоисточна Европа“, се изведуваат калкулации и се спроведуваат конкретни анализи.

На ниво на банкарски системи, во вид на агрегатни показатели, извршена е пресметка на структурни и индикатори за финансиското посредување.

На ниво на конкретни банки, во трудот е извршена пресметка на сет од финансиски индикатори, анализа на трендови и структурна анализа на трите најголеми банки по држава поединечно и агрегирано во групи по три. Извршена е анализа на 24 банкарски институции и 8 банкарски групи.

Во третата глава од докторската дисертација со наслов **„Карактеристики и перформанси на комерцијалните банки во банкарскиот систем на Република Македонија“** подробно се истражени спецификите на банкарскиот систем на Р. Македонија. Презентиран е еволутивниот пат на банкарскиот систем, од појавата на банките во Македонија, преку функционирањето во општествено - економските констелации во рамките на поранешна Југославија, процесот на транзиција во пазарна економија и приватизацијата, па се до денешната состојба на банкарскиот систем. Анализирани се агрегатните перформанси на системот и преформансите на кредитните портфолија на најголемите три банки во Р. Македонија.

Во четвртата глава од докторската дисертација со наслов **„Позиционирање на банкарскиот систем на РМ во однос на земјите од Југоисточна Европа. Компаративна анализа на кредитните перформанси на банките во Југоисточна Европа“** се сублимираат податоците за банкарските системи и податоците за кредитните перформанси на комерцијалните банки. Се дефинираат основните трендови во банкарските системи и механизмите на спроведените кредитни политики на ниво на регионот Југоисточна Европа. Воедно се врши компаративна анализа и се позиционира банкарскиот систем на Р. Македонија. Преку едноставна регресиона анализа се оценува степенот на банкарска интермедијација и се утврдуваат потенцијалите за понатамошна банкарска експанзија. Утврдувајќи колку и во која насока ќе има простор да се движи банкарскиот сектор воедно се детерминираат и рамките во кои ќе

може да маневрираат комерцијалните банки во иднина. Во сумарната анализа секако за компарација се употребуваат и податоци за банкарските системи во Европската унија и Соединетите Американски Држави.

Заклучните разгледувања во докторската дисертација ги сумираат добиените резултати од истражувањето на ниво на кредитни политики, перформанси по банкарски институции, банкарски системи по земји и на ниво на регионот на Југоисточна Европа.

Интегрален дел на докторската дисертација се и **методолошките објаснувања** каде што конкретно се образложуваат применетите методологии базирани на формалните научни дисциплини. Објаснети се математичките, статистичките, економетриските, сметководствените методи применети во спроведеното истражување, со цел резултатите да можат да се тестираат и да се изврши проверка на основите на добиените аргументи во дисертацијата. При обработката на податоците применети се конкретни техники на финансиска анализа, анализа на финансиските извештаи, трент анализа, анализа на типичниот обем и анализа на финансиските показатели на ниво на банки и банкарски групи. Пресметан е стандард ЈИЕ ТОП 3 врз база на агрегирани и меѓугранично консолидирани податоци од финансиските извештаи на најголемите три банки од секоја земја. Тој служи за дефинирање на општите трендови и перформанси на банкарските системи во регионот и претставува основа за споредување со други региони и развиени пазарни економии како и за оцена на перформансите на земјите во рамки на регионот.

Со цел отстранување на разликите во ценовните нивоа помеѓу земјите и обезбедување на меѓусебна споредливост на вредностите кои се изразени во различни валути, применет е методот на паритет на куповната сила (ПКС), како теоретски највалиден. Коефициентите за ПКС-конверзија, кои воедно претставуваат дефлатори во опфат и валутни конвертори, се изразени како број на национални парични единици по тековен меѓународен долар. Во докторскиот труд, ПКС-коефициентите се преземени од базата на податоци на Меѓународниот монетарен фонд.

Со цел да се отстрани влијанието на инфлацијата врз реалноста на податоците и да се добијат временски споредливи податоци, сите вредности се сведени на 2004 година. Тоа е извршено со дисконтирање на вредностите со примена на просечната годишна стапка на инфлација за секоја земја поединечно.

Користената литература во истражувањето на механизмите за реализација и оценка на перформансите на кредитните портфолија и банкарските системи во Југоисточна Европа и конкретно во Македонија се состои од вкупно 126 библиографски единици. Од нив, 34 сетови од финансиски и годишни извештаи на најголемите три комерцијални банки од земјите во регионот на Југоисточна Европа за периодот од 2004 до 2008 година; 14 анкети и извештаи за финансиските системи и финансиската стабилност на банкарските системи, изготвени од централните банки од регионот како и Европската централна банка и системот на централни банки во Соединетите Американски Држави; 31 библиографска единица се однесуваат на истражувачки документи изготвени од меѓународните финансиски организации, како, Меѓународниот монетарен фонд, Светската банка, Одделот за истражување на Обединетите нации, Банката за меѓународни порамнувања, како и други истражувања од поединци кои имаат докажан научен придонес во предметната област; 2 единици се однесуваат на важечки закони; 4 единици на лексиконски дела од финансиите; останатите 41 единица се однесуваат на научни дела кои се користат како учебници во повеќето универзитети во странство и се извор на теоретско знаење.

Прилозите претставуваат табеларни прикази на билансите на успех, билансите на состојба, дел од аналитичката евиденција со пресметани верижни индекси. Приложен е и табеларен приказ на пресметаниот сет од финансиски индикатори придружен со пресметка на просеци, стапки на раст, годишни промени на податоците и приказ на трендови. Овие податоци се презентирани за секоја комерцијална банка поединечно. Потоа се агрегирани на ниво на осумте земји од регионот на Југоисточна Европа и на крајот се агрегирани на ниво на самиот регион. Тие се презентирани со цел

потврдување на точноста на податоците, како и верификација на применетите методи и добиените резултати во докторската дисертација.

Оцена на трудот

Пласирањето на кредити традиционално претставува основна активна работа на комерцијалните банки. Од макро-аспект, преку кредитирањето се ефектуира улогата на банките како финансиски посредник меѓу суфицитарните и дефицитарните економски агенти и всушност е еден од основните трансмисиони механизми за канализирање на фондовите и спроведување на целите на монетарната политика. Од микро-аспект, управувањето со кредитното портфолио претставува една од најбитните активности на банките за постигнување на проектираните профитни перформанси. Воедно, кандидатот м-р Оливер Давитковски аналитички потврдува дека кредитирањето има примарна улога во раководењето и конципирањето на генералните деловни политики на банките во Југоисточна Европа во петгодишниот период од 2004 до 2008 година. Анализата е дотолку побитна што крајните перформанси на комерцијалните банки, мерени преку повратот на активата и сопственичкиот капитал се оценети како многу поуспешни од оние во развиените пазарни економии.

Кандидатот м-р Оливер Давитковски, испитувајќи ги применетите деловни и кредитни политики на ниво на банкарски институции, констатира дека примарната цел за управување со кредитните портфолија на комерцијалните банки во регионот на Југоисточна Европа е реализација на целта за зголемување на обемот на кредитното портфолио. Профитабилноста на кредитното портфолио опаѓа за сметка на примарната цел но, сепак тоа се случува во умерени размери и не до обем кој би ги загрозил вкупните перформанси на банката. Од друга страна, се реализира економија од обем, поточно, количината на пласирани кредити води до зголемени каматни приходи, притоа, подобро користејќи ја постојната работна структура, оперативните трошоци растат со побавно темпо од

оперативните приходи. Преку успешноста на политиките за управување со кредитното портфолио, како примарен дел од деловната политика на банките, реализирани се високи стапки на раст на нето-профитот и високи стапки на профитабилност на активата и поврат на вложените средства. На тој начин, остварена е крајната цел на секој деловен субјект, односно максимизирање на профитот.

Кандидатот м-р Оливер Давитковски механизмот на успешната деловна политика реализирана преку перформансите на кредитното портфолио на ниво на регионот на Југоистична Европа го елаборира и го потврдува со следниве заклучоци:

- Реализација на силна експанзија на кредити со просечен годишен раст од 26,78% во анализираниот петгодишен период.
- Благ пад на стапката на принос на портфолио и стеснување на каматната маргина. На крајот на 2008 година тие изнесуваат 9,72% и 5,24% респективно.
- Промена на структурата на кредитното портфолио во полза на кредитите пласирани на население. Растот на кредитите на население изнесува 31,21% просечно годишно, за разлика од растот на корпоративните кредити од 23,24%.
- Квалитетот на портфолиото се задржува, дури се бележи и благо подобрување. На крајот од 2008 година мерен преку стапката на издвоени резервации од бруто кредити изнесува 4,37%.
- Промена на структурата на билансот на состојба на банките во функција на кредитирањето: А) на страната на активата, се врши внатрешна пренамена на средствата во нивна попродуктивна употреба, односно намалување на учеството портфолиото на хартиите од вредност, позајмувањето на други банки, вложувањето во инструменти на централните банки, а воедно порационално се управува со имотот и останатите непродуктивни средства; Б) на страната на пасивата, има структурно зголемување на новите позајмувања, обврските кон банки,

реинвестираната добивка и акционерскиот капитал преку докапитализација. Притоа, во пасивата се ефектуира правилото, дека депозитите од клиенти, при силна кредитна експанзија, не можат да растат со исто темпо како и кредитното портфолио. Оттука, во пасивата се зголемува учеството на позајмувањата од ремномирани финансиски институции и од надредените банки од групацијата.

- Претходното резултира со зголемување на изложеноста на кредитниот ризик. Кредитното портфолио учествува со 65,47% во структурата на активата.
- Се реализира економија од обем бидејќи оперативните трошоци растат со побавно темпо од оперативните приходи.
- Крајниот резултат е раст на индикаторите РОАА и РОЕА. На 31.12.2008 година изнесуваат високи 2,44% и 22,37%.

Кандидатот м-р Оливер Давитковски утврдува дека на макро-ниво, успешната реализација на деловните политики на банките се ефектуира преку зголемена банкарска интермедијација, подобрена конкурентност и достапност на банкарските услуги. Тоа придонесува за пофункционален и постабилен банкарски систем. Сепак, основните карактеристики кои кандидатот ги идентификува за банкарските системи во Југоисточна Европа се следниве:

- Доминантно учество од 80% до 95% на банките во финансиските системи. Изразитата банкоцентричност воедно значи и анемично учество на небанкарскиот финансиски сектор. Исто така, недоволно е развиено и директното финансирање на економските субјекти. Релативно мала улога имаат пазарите на капитал на кои се тргува со долгорочните хартии од вредност. Оттука, конкурентноста на ниво на финансиски систем е оценета како недоволна.
- Значително концентрирани банкарски системи. Најголемите 3 банки имаат 43,81% учество во вкупната актива, додека 44,85% во

вкупните кредити пласирани во приватениот сектор. Од 2005та година овој индикатор бележи тренд на опаѓање, односно се реализира блага дисперзија. Намалувањето на концентрацијата, иако во мал обем, сепак може да се оцени како позитивен тренд и придонес за подобрување на конкурентноста на секторот.

- Умерен процес на консолидација на банкарскиот систем во петгодишниот период од 2004 до 2008 година, кој се јавува како резултат за аквизиции и припојувања на помалите кон поголемите банки. Целта е да се реализира подобра економија од обем и опфат, како и да се обезбеди подобра покриеност на територијата со филијали и експозитури, односно да се обезбеди подобар пристап до услугите.
- Силна пенетрација на нерезидентен капитал во сопственичката структура на банкарскиот систем до ниво на контрола на 86,75% од вкупната банкарска актива во 2008 година. Појавата може да се оцени како позитивна, бидејќи странските сопственици носат нови искуства, процесно знаење, имплементираат нови производи, вршат нивна диверзификација, го подобруваат опфатот и покриеноста со услуги, ја зголемуваат довербата во системот, конкурентноста, а воедно обезбедуваат и прилив на дополнителен капитал.
- Значително подобрување на финансиското посредување во 2008ма година на ниво од 79,54%, мерено преку банкарска актива во однос на БДП и 53,12% мерено преку кредити на приватен сектор во однос на БДП.

Со спроведување на компаративната анализа во однос на Македонија, кандидатот заклучува:

- финансискиот систем е изразито банкоцентричен со 89,25% учество на банките наоѓајќи се веднаш зад системите на Албанија и Србија;
- претставува најконцентриран банкарски систем во Југоисточна Европа со 66,1% учество на најголемите три банки;

- највисоко странско учество во Југоисточна Европа со 92,70% контрола над вкупната банкарска актива, но сепак отсутвуваат главните банкарски групации од регионот;
- достапноста на услугите бележи нагорен тренд. Бројот на филијали во анализираниот период речиси се дуплира;
- кредитна изложеност на банките е на ниво на регионот со 64,56% учество на кредитите во вкупната актива;
- високо учество на депозити од клиенти од 78,04% од вкупната пасива;
- иако е реализиран континуиран раст на пласираните кредити и банкарската актива реализирана е потпросечна финансиска интермедијација;
- Се уште е високо нивото на издвоените резервации за нефункционални кредити од 11,05%.

Оттука, кандидатот заклучува дека Македонија ги следи општите трендови во регионот, но сепак понатамошен напредок треба да се очекува во подобрувањето на конкурентноста на банкарскиот и финансискиот систем, зголемување на финансиската интермедијација како и подобро управување со квалитетот на кредитните портфолија.

Како најбитна карактеристика за развојот на банкарскиот систем во регионот на Југоисточна Европа, кандидатот м-р Оливер Давитковски го определува засилениот влез на странскиот капитал. Притоа, како фактори за влез на странскиот капитал кандидатот ги идентификува следниве: ниската финансиска интермедијација и малиот обем на банкарските активи, високите каматни маргини и ниската конкурентност. Одлуката за влез на пазарот, странските банкарски групации ја темелат и на можноста пласирање на доволен обем на средства, чиј поврат би овозможил брзо покривање на иницијалната инвестиција и реализација на високи профитни перформанси.

Од аспект на степенот на финансиска интермедијација и потенцијалите за понатамошна експанзија на банкарските активности, кандидатот констатира дека регионот на Југоисточна Европа и покрај реализираните

високи стапки на раст на банкарската актива и кредитното портфолио во изминатиот петгодишен период, се уште заостанува зад регионот на Централноисточна Европа, а далеку заостанува од земјите во евро-зоната. Оттука, согласно со тековните услови, понатамошно продлабочување може да има во Романија, Србија и Македонија, кои се под своите потенцијали. Во останатите земји од Југоисточна Европа растот на банкарската актива е оправдан само при понатамошен раст на БДП по глава на жител. При една симплифицирана анализа, а согласно со модел со едноставна регресија, во перспектива од три години, *ceteris paribus*, односно при поволно макроекономско опкружување и релативно високи стапки на раст на БДП како оние од 2004 до 2008 година, Македонија би имала потенцијал да постигне финансиска длабочина од 78%, за разлика од сегашните 62,89%.

Научниот придонес на кандидатот м-р Оливер Давитковски се рефлектира во креираното ново знаење во една поретко третирана област, поточно во утврдувањето на механизмите на успешните кредитни и деловни политики на комерцијалните банки од регионот на Југоисточна Европа. Притоа тие се содржински и логично успешно фундирани проникнувајќи до суштински битните елементи. Понатаму, во дефинирањето на банкарските трендови, потенцијалите за зголемување на финансиската интермедијација и идентификувањето на влијанието на странскиот сопственички капитал во развојот на финансискиот систем.

Стручниот придонес на кандидатот м-р Оливер Давитковски се однесува на спроведените емпириски истражувања со кои се утврдуваат перформансите на кредитните портфолија на комерцијалните банки со регионот на Југоисточна Европа и конкретно во Македонија. Се поставуваат стандарди-за споредба и лимити за одлучување при креирањето на деловните политики на банките. Дефинираните банкарски трендови имаат улога при конципирањето на монетарните политики и обезбедувањето на предуслови и структура за понатамошен развој на банкарскиот сектор во Р. Македонија.

Битно е да се напомене дека кандидатот добива актуелни, реално корисни и меродавни резултати базирани на концептуално издржана и

практично применлива методологија. Воедно, докторската дисертација претставува самостоен и оригинален научен труд со сите потребни елементи.

Техничкото оформување на дисертацијата на кандидатот е на високо ниво. Материјата е соодветно структурирана и со јасен и разбирлив ракопис. Текстот и презентираниите 99 графикони, 137 табели, 6 прикази и 1 слика се соодветно компјутерски обработени. Дисертацијата е делумно во боја.

Може да се забележи дека трудот претставува само една перспектива на истражувањето, што понатаму, применувајќи ја истата методологија, може да се надополни со идентификување на механизмите и техниките за управување со кредитните портфолија на комерцијалните банки во услови на економска криза. Во истата насока, може да се надополни и со идентификување и развивање на дефанзивните стратегии на ниво на банки и банкарски системи.

Предлог

Врз основа на изнесените оценки за содржината и квалитетите на докторската дисертација, Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација му предлага на Наставно - научниот совет на Економскиот факултет во Скопје:

- **прво**, да донесе одлука со која ќе го прифати извештајот дека докторската дисертација на кандидатот м-р Оливер Давитковски на тема: **”Перформанси на кредитните портфолија на комерцијалните банки во Југоисточна Европа - компаративна анализа со Р. Македонија”** е успешно изработена;

- **второ**, да одобри закажување на ден за јавна одбрана на докторската дисертација.

Скопје, 23. 2.2011 година

Комисија за оцена и одбрана
на докторската дисертација

1. Проф. д-р Љубе Трпески, с.р.
2. Проф. д-р Михаил Петковски, с.р.
3. Проф. д-р Горан Петревски, с.р.
4. Проф. д-р Глигор Бишев, с.р.
5. Проф. д-р Владимир Филиповски, с.р.

ПРЕГЛЕД

на одобрени теми за изработка на магистерски труд на **Економскиот факултет-Скопје** во состав на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Елена Пајковска	“Психолошки карактеристики на потрошувачите и нивно влијание врз процесот на донесување на одлука за купување”	проф.д-р Снежана Р.Јовановска
Ивана Стојановска	“Маркетинг-комуникациски микс во компаниите и јавните институции во услови на криза”	проф.д-р Нада Секуловска
Виктор Николовски	“Герила маркетинг стратегии и тактики во малите компании”	проф.д-р Снежана Р.Јовановска
Катерина Фотова	“Анализа на профитабилноста на комерцијалното банкарство во Република Македонија”	проф.д-р Михаил Петковски
Сања Николовска	“Развојот на CDS (kredit default swaps) и нивната улога за време на светската финансиска криза”	проф.д-р Љубе Трпески
Горан Деспиноски	“Имплементација на интегрирано деловно софтверско решение (ERP систем) во В.В. Тиквеш – анализа на ефектите од имплементацијата”	проф.д-р Калина Т.Благоева
Васка Попова	“Влијанието на социјалните медиуми врз процесот на маркетинг комуникација во туристичките агенции”	проф.д-р Нада Секуловска
Станка Ѓеоргиевска	“Модел за оценка на критичните фактори за успешна имплементација на интегрирано деловно софтверско решение Пантеон во Република Македонија”	проф.д-р Сашо Јосимовски
Љубица Јоанидис	“Поддршката на интегрираните деловни софтверски решенија во примената на меѓународните стандарди за финансиско известување (МСФИ) во мали и средни претпријатија во Република	проф.д-р Сашо Јосимовски

Соња Димоска	Македонија” ”Мерење и известување на интелектуален капитал при евалуација на компаниите”	проф. д-р Димитар Бојациоски
Јана Гарванлиева	”Маркетинг стратегија за развој на бренд на облека за широка потрошувачка во Република Македонија”	проф.д-р Анита Ц.Шулеска
Марија Стојановска	”Креативноста и иновативноста во личноста на претприемачот”	акад.проф.д-р Таки Фити
Милан Гичев	”Корпоративно претприемништво – случајот на Македонски Телеком”	акад.проф.д-р Таки Фити
Адмир Шазиманоски	”Координација на макроекономските политики во ЕУ”	акад.проф.д-р Таки Фити
Катерина Шапкова	”Економија на трансакционите трошоци – нов институционален пристап”	акад.проф.д-р Таки Фити
Антонио Антониевски	”Развој, состојби и предизвици на државата на благосостојба – осврт кон Република Македонија како држава на благосостојба”	проф. д-р Пеце Недановски
Весна Станковска	”Целните трошоци и целната цена како инструмент за стратешко управување”	проф. д-р Блажо Недев

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА СОРАБОТНИК-АСИСТЕНТ ВО НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ ШТО ЈА ПОКРИВА ИНСТИТУТОТ ЗА ЗАВАРУВАЊЕ И ЗАВАРЕНИ КОНСТРУКЦИИ НА МАШИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, на својата редовна седница одржана на 24.2.2011 година, донесе одлука бр.02-207/4 со која сме определени за рецензенти за избор на соработник-асистент во научната област што ја покрива Институтот за заварување и заварени конструкции. На конкурсот за избор на наставници и соработници на Машинскиот факултет во Скопје, објавен во дневните весници „Утрински весник“ и „Коха“ на 25.1.2011 година, за избор на соработник-асистент од наведената научна област се пријави м-р Елисавета Дончева, дипл.маш.инж. за звањето асистент.

Врз основа на прегледот на доставената документација и личното познавање на кандидатката, го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Кандидатката м-р Елисавета Дончева, дипл.маш.инж., е родена на 29.8.1983 година во Скопје. Основно образование завршила во ОУ „Гоце Делчев“ во Скопје со одличен успех. Средно образование завршила во природно-математичката гимназија „Никола Карев“ во Скопје во учебната 2000/2001, со одличен успех. Во учебната 2001/2002 се запишала на Машинскиот факултет во Скопје, на насоката заварување и заварени конструкции. Студиите ги завршила на 29.3.2006 година со среден просек 8,69, со одбрана на дипломската работа „Алуминиум и алуминиумски легури-особини и заварливост“ под менторство на вонр.проф.д-р Ѓорѓи Ациев со оценка 10 (десет). За време на студиите била ангажирана како демонстратор по повеќе предмети на Институтот за заварување и заварени конструкции.

Веднаш по дипломирањето на 8.8.2006 година е вработена во Генералниот секретаријат во Владата на Република Македонија на работното место помлад соработник-приправник за стручно-технички работи, во Одделението за стручни и административно-технички работи, Сектор за општи работи. Подоцна, на 17.1.2007 год. распределена е на работното место помлад соработник во Одделението за метролошки развој, лаборатории и калибрација - Сектор за метрологија во Бирото за метрологија, орган во состав на Министерството за економија. За време на работењето во Бирото за метрологија, посетувала повеќе обуки од областа на метрологијата, општи и специјализирани за работа во лабораторија за калибрација на должина и агол. Овие обуки биле во траење од две недели и тие биле реализирани во декември 2006 и во 2007 година во UME националниот метролошки институт на Р. Турција. Покрај овие обуки, кандидатката посетила обуки за менаџмент на квалитет и други стандарди во Р. Малта од страна на надлежното тело за стандарди MSA. Исто така, посетувала неколку обуки за оценувач по стандардите ISO/IEC 17025, ISO/IEC 17020 и ISO/IEC 45011 од страна на Националниот метролошки институт во Р.Бугарија и Институтот за акредитација на Р. Македонија. На самиот крај од работењето во Бирото, кандидатката остварила подолг престој во траење од еден месец во Р. Германија во Националниот метролошки институт - РТВ, со цел да работи на оформување на фокус-група

за зајакнување на националната метролошка инфраструктура на земјите од регионот. Во рамките на надлежностите и обврските на Бирото за метрологија, кандидатката станала член на поголем број домашни и меѓународни комитети и комисии од областите за кои е надлежно Бирото. Од јули 2008 година е вработена како помлад асистент на Машинскиот факултет во Скопје, на Институтот за заварување и заварени конструкции.

Кандидатката активно ги познава англискиот и германскиот јазик. Има одлични познавања од областа на примената на компјутерските програми: Microsoft: Word, Excel, Power Point, Publisher, Access; Adobe: Photoshop, Illustrator, InDesign; CorelDraw; Abaqus 6.8-1. Некои од нив ги користи и како активни помагала при одржувањето на вежбите.

Во учебната 2006/2007 година се запишала на постдипломски студии на Машинскиот факултет во Скопје на Институтот за заварување и заварени конструкции, во истражувачкото подрачје заварени конструкции, под менторство на проф. д-р Тодор Ациев. Темата на постдипломските студии кои ги запишала на Машинскиот факултет е „Нумеричка анализа на однесувањето на заварените врски“. Постдипломските студии ги завршила на 15.2.2011 година, со одбрана на магистерската работа: „Теоретска и нумеричка анализа на механизмот на иницирање на микропрснатини во метална структура“.

Како член има учествувано и во факултетската комисија за спроведување на попис во 2008 и 2009 година, во работна група за упис на нови студенти при Машинскиот факултет во Скопје во 2008, 2009 и 2010 година и во работна група за промотивни активности на Факултетот/Институтот.

II. НАСТАВНА АНГАЖИРАНОСТ

Во текот на изминатиот период, од нејзиното вработување на Машинскиот факултет во Скопје па сè до денес, кандидатката активно учествувала при спроведувањето на наставните активности на Факултетот. Во тој период успешно ги спроведувала вежбите по следниве наставни предмети: машински материјали, технологии и испитување на материјали, материјали и техники на спојување, заварување и заварени конструкции, заварување и сродни постапки, техники на заварување, технологија на заварување, метални конструкции, заварливост на метали, заварување, испитување на заварени врски, тенкосидни машински конструкции, неконвенционални постапки на спојување, конструкција и изработка на процесни постројки, применета индустриска дефектоскопија, обезбедување на квалитет кај опрема под притисок - современа регулатива и норми.

Кандидатката континуирано била ангажирана со голем број на часови за вежби во секој семестар, а исто така била вклучена во изготвување на тестовите по наставните предмети и спроведување на испитите. При одржувањето на вежбите има способност своето знаење јасно да им го пренесе на студентите. Исто така, во сите години од нејзиното работење на Факултетот беше назначена за ментор на студентите запишани во прва година на насоките ЗДК и МЗКИ.

III. НАУЧНИ И СТРУЧНИ ТРУДОВИ

Во текот на својата работа на Машинскиот факултет во Скопје, кандидатката ги изработила следниве научни и стручни трудови:

- [1]. Elisaveta D., Adziev G.: "Numerical interpretation of the microcracks initiation and propagation in the linear-elastic domain of metals", The 2th South East European IIW International Congress, R., October 2010, R.Bulgaria
- [2]. Elisaveta D., Adziev G.: "Numerical approach in examining micro-cracks initiation in terms of dislocation theory", 1st International Scientific Conference on Engineering, November 2010, Bosnia and Herzegovina
- [3]. G.Adziev, A.Sedmak, D.Kozak, N.Gubelj, E.Donceva: " Fracture toughness comparison of mis-matched HSLA steel welds in three point SENB specimens - NT2F9, 9th International Conference, New trends in fatigue and fracture

IV. МЕЃУНАРОДНИ УЧЕСТВА И АКТИВНОСТИ

Кандидатката била вклучена во меѓународниот билатерален научноистражувачки проект со наслов „Acceptivity of cracks in welded joints for the integrity assurance of damaged pressure vessels“. Проектот се реализал во периодот од 1.1.2006 год. до 31.12.2007 год., помеѓу машинските факултети во Скопје и Марибор во рамките на договорот за научноистражувачка соработка помеѓу Р. Словенија и Р. Македонија. За време на реализацијата на проектот, кандидатката остварила два еднонеделни студиски престои на Машинскиот факултет во Марибор.

Во октомври 2010 год. кандидатката остварила краток престој во Софија, Р. Бугарија, со цел презентација на својот прв самостоен труд во рамките на Вториот меѓународен југоисточен IIW конгрес (The 2th South East European IIW International Congress).

VI. ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Погоре изнесените податоци укажуваат на тоа дека помл. ас. м-р Елисавета Дончева, во досегашниот период што го помина на Машинскиот факултет во Скопје, беше ангажирана со многу часови од повеќе предмети што ги покрива Институтот за заварување и заварени конструкции. Кон извршувањето на работните обврски пристапува сериозно и совесно, ги извршува навремено, стручно и одговорно. Паралелно со тоа, кандидатката успешно работела на сопственото научно и стручно усовршување, како и во работата со студентите.

Согласно со претходното изнесено, а во согласност со Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Комисијата со особено задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, кандидатката м-р Елисавета Дончева, дипл.маш.инж., да биде избрана во звањето асистент при Институтот за заварување и заварени конструкции.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Јован Гочев, Машински факултет - Скопје, с.р.

Проф. д-р Добре Рунчев, Машински факултет - Скопје, с.р.

Проф. д-р Марјан Гаврилоски, Машински факултет - Скопје, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
**„РАЗВОЈ И ПРИМЕНА НА КОМПОЗИТНИТЕ МАТЕРИЈАЛИ СО
 МЕТАЛНА МАТРИЦА ЗАЈАКНАТА СО РАЗЛИЧНИ ЗАЈАКНУВАЧИ ЗА
 ПРОИЗВОДСТВО НА АЛАТИ ЗА ОБРАБОТКА СО ДЕФОРМАЦИЈА”,**
 ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ИГОР Ј. ЛАЗАРЕВ, ДИПЛ.МАШ.ИНЖ., ПРИЈАВЕНА
 НА МАШИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на одлука бр. 02-3044/2 на Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, од 25.11.2010 година, формирана е Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација на м-р Игор Ј. Лазарев под наслов: РАЗВОЈ И ПРИМЕНА НА КОМПОЗИТНИТЕ МАТЕРИЈАЛИ СО МЕТАЛНА МАТРИЦА ЗАЈАКНАТА СО РАЗЛИЧНИ ЗАЈАКНУВАЧИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА АЛАТИ ЗА ОБРАБОТКА СО ДЕФОРМАЦИЈА.

По прегледувањето на доставениот текст на дисертацијата Комисијата го поднесува следниот

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација е напишана во пет поглавја со вкупно 159 страници, со 133 слики и дијаграми и 37 табели. Во дисертацијата се вклучени и апстракт на македонски и англиски јазик, вовед, содржина и литература за секоја глава одделно, заклучоци и насоки за натамошни истражувања.

Во воведот е прикажан краток историјат на развојот на композитните материјали, нивните предности, недостатоци и дефинирани се целите на докторската дисертација.

Во глава 1, под наслов „Општо за композитните материјали“, на 13 страници со 5 слики и дијаграми и 4 табели е даден општ преглед на композитните материјали. Композитните материјали се дефинирани како материјали произведени со вештачко спојување на два или повеќе материјали со различни својства. Направена е поделба на композитните материјали според составот на матрицата и ојакнувачот. Опишани се и процесите на производство на композитните материјали со метална и керамичка матрица во цврста, течна и гасна состојба, како и производството со ласерско синтерување.

Во глава 2, под наслов „Композити со метална матрица“, на 10 страници илустрирани со 8 слики и дијаграми, како и 2 табели, подетално се опишани композитните материјали со метална матрица. Меѓу првите композитни материјали што го привлекле научното и практичното внимание биле дисперзирани зајакнатите метални системи. Тие се развиени со консолидирани мешавини на прашоци од алуминиум/алумина што било патоказ за натамошни проширени истражувања во 50-тите и 60-тите години на минатиот век. Даден е табеларен преглед на метали кои се употребуваат како зајакнувачи и метали кои се употребуваат како матрици. Исто така даден е преглед на предностите и недостатоците на композитите со метална матрица во однос на монолитните метали. Во споредба со монолитни метали, композитите со метална матрица (КММ) имаат поголема јакост, поголема крутост, подобра отпорност на замор, помал коефициент на термичко ширење и подолг век на траење. Како недостатоци на КММ споредени со монолитните метали и композити со полимерни матрици се: повисока цена на материјалните системи, релативно недоразвиена

технологија, комплексни методи за изработка на зајакнувачки системи со влакно, лимитирано производно искуство.

Во оваа глава даден е краток осврт и на влакнестите композити, дисконтинуирано зајакнати композити и суперлегурни композити зајакнати со волфрамова легура.

Предностите што ги поседуваат КММ обезбедуваат широк дијапазон на примена. Дадени се примери на примена на композитните материјали во автомобилската индустрија.

Во глава 3, под наслов „Прашката металургија“, на 30 страници илустрирани со 22 слики, дијаграми и табели, детално се опишани прашкастите материјали и процесот на добивање на овие материјали. Во дефиницијата, прашкастата металургија е дефинирана како технолошка постапка со помош на која се произведуваат метални тела (производи) со соединување на честичките од прав од еден или повеќе метали или легури. Наведено е дека производите добиени со прашкастата металургија имаат повисока цена на чинење и послаби експлоатациони карактеристики. Со развојот на оваа технологија се тежнее да се отстранат овие два недостатока. Даден е преглед на процесите на прашкастата металургија, а исто така направен е осврт на добивањето на прашоците. Добивањето на производ од прашок се изведува со два процеса: компактирање (пресување) и синтерување. Во продолжение на оваа глава даден е детален опис на овие два процеса. Компактирањето се изведува при големи специфични притисоци кои достигнуваат и до 800 МПа. Синтерувањето е најважниот дел во технологијата на добивање на производи од прав. Покрај механичките карактеристики кои ќе ги поседува композитот добиен со синтерување, за финалниот производ еднакво значајна е и густината која ќе ја поседува тој. Густината е најважниот параметар воведен во истражувањето на синтерувањето. Се однесува на кинетиката на синтерување, а е во заемен однос со многу својства на синтеруваниите материјали. Дефинирани се три вида на густина: зелената густина, се однесува на густината пред синтерување, теоретска густина, соодветствува на густината на цврсто тело без пори и синтерувана густина. Промената на густината во процесот на синтерување се изразува преку параметарот на згуснување Ψ . Опишани се и процесите на синтерување кои се изведуваат во атмосфера на инертни гасови или вакуум за да се избегне оксидацијата за време на синтерувањето.

Во последната деценија е развиена технологијата за брза изработка на делови на алати и прототипови (Rapid prototyping) и други производи со ласерско синтерување. Иако постапката е релативно нова и сеуште е во фаза на развој, таа денес е водечка во технологијата на изработка на прототипови и сложени делови од алат. Процесот се состои во користење на енергијата на ласер за да се стопат ситните честички од метален прав и да се формираат цврсти тродимензионални делови. Во дисертацијата се опишани двата вида на ласерското синтерување: селективно ласерско синтерување и директно ласерско синтерување.

Глава 4 е изложена на 40 страници, со 47 слики и 13 табели, под наслов „Истражување на композитни материјали за изработка на алати“, заедно со петтата глава е основниот дел на дисертацијата. Целата глава е оригинална и се состои во истражување на композитни материјали со различни состави на компоненти произведени со различни технологии на синтерување, класично и ласерско.

Композитниот материјал со метална матрица треба да биде замена за класичните материјали за изработка на работните елементи на алатите за обработка со деформација. Таквиот материјал треба да има доволна јакост да ги издржи работните оптоварувања, а исто така да има добри особини на триење и подмачкување. За таа цел најпрво е истражуван композитен материјал со железна матрица и керамика (alumina, $\text{Fe-Al}_2\text{O}_3$) како зајакнувач. Материјалот (правот) за овој композит е набавен од фирмата Höganas од Шведска. Со цел да се одреди од кој состав на прашкастиот материјал ќе се добие композитен материјал со најдобри механички карактеристики,

прашоците се мешани на пет нивоа и тоа со содржина на зајакнувачот (Al_2O_3) од 0, 2, 4, 6 и 8%. Така подготвените смеси се компресирани (пресувани) во епрувети со специјално изработен алат на четири нивоа на притисок: 200, 400, 600 и 800 МПа. Компресирањето е вршено во ладна состојба со додавање на поливинил хлорид како средство за помачкување и врзување на честичките на правот. Епруветите се синтерувани во печка за синтерување на температура од 1150°C , во присуство на инертен гас за време од 40 минути. На така добиените епрувети одредувана е зелена и синтерувана густина. Утврдено е дека густината се зголемува со зголемување на притисокот на компактирање, а се намалува со зголемување на процентот на Al_2O_3 . Паралелно е анализирана и порозноста на композитот која како особина е спротивна на густината и се зголемува со зголемување на процентот на Al_2O_3 , а се намалува со зголемување на притисокот. Исто така, истражуван е факторот на згуснувањето кој претставува количник на разликата на синтерувана и зелена густина и теоретска и зелена густина. За сите проби е направена опсежна металографска анализа на структурата. Од металографските снимки јасно е видлива структурата на порите и границите на зрната меѓу железните честички. На синтеруваниите проби е испитувана тврдината како најважна карактеристика на деловите на алатите. Според спроведените истражувања објаснети претходно најповолен композит со најдобри механички карактеристики е композитот којшто содржи 4% Al_2O_3 , 96% Fe, компактиран со притисок од 600 МПа.

Во вториот дел на оваа глава е истражуван друг прашкаст материјал добиен со ласерско синтерување. Истражуван е материјал H13 (според AISI) или S4753, односно материјал No. 1.2344 или познат како фабрички бренд UTOPMO2 на Железара Равне во Словенија. Со ласерско синтерување во фирмата TIC LENS во Џеље – Словенија се изработени епрувети кои потоа се искористени за опсежна металографска анализа и утврдување на механички карактеристики. Анализирана е макроструктурата и микроструктурата по дијаметрален и висински пресек. Макроструктурата по дијаметрален и висински пресек е различна и се состои од заварени еден над друг слоеви, формирани од растопени мали базенчиња на прашкастиот материјал. Во микроструктурата се јавуваат карактеристични три региони кои се повторливи. Микроструктурата јасно укажува на нерамномерна кристализација и фазни промени, предизвикани од нерамнотежно ладење, различни насоки во одводот на топлина и нерамномерно концентрациско подладување на растопот.

На крајот на оваа глава е направена споредбена анализа на композитните материјали помеѓу себе, како и со класичните алатни челици.

Главата 5 со наслов „Изработка и испитување на алатите“, е прикажана на 50 страници со 51 слика и 17 табели. Најпрво е проектирана технологија за извлекување на степенест цилиндричен дел што треба да се извлекува во алатите изработени од композитни материјали и на тој начин тие да се испитаат во реални производни услови. Извлекувањето е извршено од ниско јаглероден ладновалан челичен лим со дебелина на лимот 1 mm во две операции. За овој лим е направено детално истражување на механичките и технолошки карактеристики.

Од дефинираниот композитен материјал со железна матрица и зајакнувач од Al_2O_3 се изработени матрица за извлекување и придржувач на лимот за извлекување на степенести цилиндрични делови со пречник од 50 и 30 mm. Поради лимитирачкиот фактор на печката за синтерување која има цевкаст облик и ограничена сила на пресата за компактирање, извршено е редизајнирање на матрицата и придржувачот на лимот. За компактирање (пресување) на матрицата и придржувачот на лимот од композитен материјал, се конструирани и изработени два специјални алата во кои е извршена оваа операција. Компактирањето е извршено под притисок од 600 МПа. Компактираните матрици и држачи се синтерувани на температура од 1150°C , со време на синтеровање од 1 час и 20 минути во заштитна атмосфера на азот и водород.

Друг сет на елементи на алатите се изработени од прашкаст композитен материјал H13 во фирмата TIC LENS во Џеље – Словенија. Ласерски изработените

матрица и придржувач покажуваат високи јакосни карактеристики и тврдина во незакалена состојба (55 HRC), така што овој алат се употребува во незакалена состојба.

За споредба на алатите изработени од композитни материјали со класичните алатни челици изработен е трет алат (матрица и придржувач) од алатен челик OCR12VM со класични механички и термички постапки на изработка. Овој алат е закален и отпуштен со тврдина од 55 HRC (матрица) и 57 HRC (придржувач). Потоа истиот алат е плазма нитриран. Со плазменото нитрирање, алатот има тврдина на јадрото како и пред нитрирањето 55-58 HRC, а тврдината на површинскиот слој е зголемена на 1188 HV_{0.5}. Плазменото нитрирање, како дополнителна хемиско-термичка обработка ја зголемува површинската тврдина за 70%.

Со сите три алати вршени се извлекувања на цилиндрични парчиња при што е истражувана силата на извлекување, длабочината на извлекување и отпорноста кон абеење на алатот. Докажано е дека силата на извлекување има приближно иста вредност кај сите три алати. Истражувано е и влијанието на бројот на извлечени парчиња врз големината на силата на извлекување. Утврдено е дека таа има тенденција на благо намалување со зголемување на бројот на извлечени парчиња.

Абеењето е следено преку промената на волуменот во текот на процесот на извлекување, односно преку промена на пречникот на матрицата мерен на две различни висини на профилот на матрицата и преку промената на пречникот на држачот мерен по висината на профилот. Кај алатите изработени од алатен челик OCR12VM и од ласерски синтеруваниот композит H13 за серијата која била предмет на истражување не се забележани видливи промени на димензиите, односно абеењето било занемарливо мало. Кај алатот произведен од композит Fe-Al₂O₃, на серија од 100 извлечени парчиња при што мерењето е вршено на секои 25 извлечени парчиња, добиена е видлива промена на димензиите со логичка законитост. Во продолжение е извршена анализа на абеењето на алатите за извлекување зависно од хемискиот состав на алатот и металуршката подготовка. На крајот е направена анализа на применливоста на алатите зависно од серијата на производство, цената на чинење и времето на изработка.

Прегледот на користената литература содржи 134 библиографски единици.

Дисертацијата завршува со заклучоци и насоки за натамошни истражувања.

Во изминатиот период кандидатот има објавено оригинални научни трудови кои претставуваат придонес на научното истражување, и тоа:

1. Sintered Iron-Alumina Composites As Tools Material For The Deep Drawing, на меѓународната конференција "Advanced Composite Materials Engineering" COMAT 2010, 27-29.11.2010, Brasov, во Романија;
2. Microstructure case study of LENS[™] processed cylinder from AISI H13 steel, објавено во Journal for Technology of Plasticity No1-2, 2010, Нови Сад.

Комисијата констатира дека од особено научно значење во дисертацијата е следново:

Целта на докторската дисертација е насочена кон развој и испитување на метални матрични композити кои би можеле да бидат применети за изработка на алати за обработка со деформација, односно на работни елементи на алати за обработка на лимови. Истражувањата кои се спроведени во рамките на докторската дисертација покажаа дека композитниот материјал со метална матрица FeAl₂O₃ има механички карактеристики кои ги задоволуваат барањата на квалитет на работни елементи на алатите за длабоко извлекување за мали серии на производство. Експерименталните истражувања потврдија дека критериумите на абеење на работните елементи кај алати за длабоко извлекување направени од овој метален матричен композит, ги задоволуваат барањата кои се поставуваат за квалитет на површините на работните елементи на алати за извлекување на делови при мали серии на производство со длабоко извлекување. Комисијата е на став дека

досегашните успешни истражувања треба да продолжат во насока на развој на метални матрични композити за кои би биле намалени трошоците на изработка и развој, како и намалување на времето на изработка на работните елементи.

Испитувањата кои во оваа докторска дисертација се насочени кон ласерско синтерување покажуваат дека добиениот метален матричен композит со директно ласерско синтерување е успешна технологија која обезбедува брза и прецизна изработка на работни елементи на алати за длабоко извлекување. Овој композитен материјал е посебно погоден при конструкција на алати за процеси на изработка на брзи прототипови – rapid prototyping, како и брзо производство – rapid manufacturing.. Во таа насока и понатамошните истражувања треба да бидат кон оптимизирање на триболошките системи за работни елементи кај алати за обработка со длабоко извлекување.

Врз основа на изнесеното образложение, Комисијата го донесува следниов

ЗАКЛУЧОК

Докторската дисертација под наслов: РАЗВОЈ И ПРИМЕНА НА КОМПОЗИТНИТЕ МАТЕРИЈАЛИ СО МЕТАЛНА МАТРИЦА ЗАЈАКНАТА СО РАЗЛИЧНИ ЗАЈАКНУВАЧИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА АЛАТИ ЗА ОБРАБОТКА СО ДЕФОРМАЦИЈ, изработена од м-р Игор Ј. Лазарев, дипл.маш.инж., претставува квалитетен и оригинален научен труд, кој дава значаен научен придонес во областа на примена на композитните материјали наменети за алати за обработка со пластична деформација. Во дисертацијата е обработена комплексна материја со експериментална верификација. Авторот покажал широко фундаментално познавање на третираната проблематика каде што теоретските познавања успешно ги поврзал со експериментални истражувања и донел заклучоци од практична примена.

Врз основа на наведените констатации, Комисијата заклучува дека трудот со наслов: „Развој и примена на композитните материјали со метална матрица зајакната со различни зајакнувачи за производство на алати за обработка со деформација,“ изработен од м-р Игор Лазарев, дипл.маш.инж., во целост ги исполнува критериумите и барањата за успешно изработена докторска дисертација и со задоволство му предлага на Наставно – научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје да го прифати овој извештај и да закаже јавна одбрана на дисертацијата.

Комисија

1. Проф. д-р Карл Кузман, с.р.
Машински факултет, Љубљана
2. Проф. д-р Јован Мицковски, с.р.
Технолошко-металуршки факултет, Скопје
3. Вонр. проф. д-р Јасмина Чалоска, с.р.
Машински факултет, Скопје
4. Вонр. проф. д-р Атанас Кочов, с.р.
Машински факултет, Скопје
5. Проф. д-р Љубен Дудески, с.р.
Машински факултет, Скопје

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „МОДЕЛИ НА ДИФЕРЕНЦИРАНА НАСТАВА
– ПОТРЕБИ, МОЖНОСТИ И ЕФЕКТИ“, ИЗРАБОТЕНА ОД
М-Р ХРИСТИНА ЈОВАНОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ
ВО СКОПЈЕ

Врз основа на одлуката од 7.2.2011 година, донесена од Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XIV редовна седница одржана на 2.2.2011 година, избрани сме за членови на Комисијата за оцена на докторската дисертација под наслов: *Модели на диференцирана настава – потреби, можности и ефекти*, изработена од м-р Христина Јовановска.

Комисијата во состав: проф. д-р Снежана Адамческа, проф. д-р Наташа Ангелоска-Галевска, проф. д-р Јасмина Делчева-Диздаревик, проф. д-р Вера Стојановска и проф. д-р Зоран Велковски до Наставно-научниот совет го доставува следниов

И з в е ш т а ј

Докторската дисертација под наслов: *Модели на диференцирана настава – потреби, можности и ефекти*, изработена од м-р Христина Јовановска елаборира мошне значајно прашање кое е актуелно подолг временски период и претставува општа тенденција и основа за модернизација на образовниот процес воопшто. Проблемот на моделите на диференцирана настава е прашање кое поставува низа дилеми пред сè од педагошки, но и од социолошки, психолошки и општочовечки карактер. Диференцираната настава го актуализира прашањето за хуманистичкиот карактер на образованието генерално, а истовремено ја наложува потребата од преиспитување на моделите на работа во задолжителното образование со цел да одговори и на одредени идеолошки прашања со кои наставната практика и пред 20 години и денес се поставува: дали статусот на еднаквост на сите ученици како субјекти во образовниот систем истовремено условува и наложува идентичниот стил и модели на работа со сите, односно дали еднаквоста во однос на правата истовремено значи и педагошка и дидактичка егалитарност.

Во овој докторски труд кандидатката м-р Јовановска укажува на фактот дека ваквата трансформација е една од причините за отсуство или недоволна застапеност на диференцираната настава во нашето основно образование. Оваа релација претставува рецидив од минатиот систем но причините за отсуството и недоволната застапеност на диференцираните пристапи во наставата имаат пред сè педагошки карактер и се однесуваат на следните методско-дидактички димензии кои во докторската дисертација се застапени и елаборирани во рамките на теоретскиот дел:

- отсуство на развиени програми за обука и модули во студиските програми на иницијалното образование на идните наставници;
- отсуство на практикување на диференцирани приоди во рамките на иницијалното образование;
- недоволна теоретско-дидактичка елаборација на потребата од диференцирани пристапи во наставата;
- недоволно развиена методска апаратура за примена и практикување на диференцираните приоди во поучувањето;
- несоодветна и недоволна практика на идентификување на причините за постоење разлики меѓу учениците како основа и причина за диференцирани пристапи во наставата (стилови на учење, различни степени на мотивација за учење, поддршка од наставникот и од родителите; побавно темпо на напредување во учењето во однос на очекуваното; пречки во развојот и сл.);
- сè уште недоволно искуство во дизајнирањето на програми за додатна и дополнителна работа со учениците и нивна реализација во текот на целата учебна година

Овие и многу други дилеми и причини се дел од нашата наставна практика кои и ја доведуваат во прашање недоволната застапеност на диференцираната настава. Кандидатката укажува на фактот дека диференцираните пристапи на реализација на наставата не претставуваат парцијален зафат или повремена интервенција во процесот. Диференцираната настава претставува концепт, методско-дидактички систем и стратегија на изведба на поучување по мерка на можностите на секој ученик. Во трудот овие прашања се елаборирани како фактори кои влијаат врз нејзината реализација и ги актуализира моделите кои се применуваат повремено, парцијално и само во одредени артикулациони етапи на часот.

Трудот е конципиран во неколку глобални делови: вовед и теоретски пристап кон проблемот на истражување, релевантни истражувања од областа, методологија на истражувањето, анализа на резултатите од истражувањето, дискусија за одделните аспекти на проблемот и резултатите, предлози за имплементирање на резултатите од истражувањето, прилози во вид на инструменти користени во анализата на изворите и конкретните истражувачки ситуации. Трудот содржи 470 страници компјутерски обликуван текст и 139 наведени релевантни извори од домашни и странски автори.

Теоретскиот дел на трудот кандидатката м-р Јовановска го конципираше во 13 глобални наслови со 38 поднаслови во кои е извршена анализа на теоретските фундаменти на проблемот. Во трудот е направен осврт на најсуштинските аспекти на проблемот на истражување. Презентираме дел од нив:

- почетни развојни идеи за потребата и значењето на индивидуализираната и диференцираната настава;

- современи педагошки идеи за потребата и значењето на индивидуализираната и диференцираната настава;
- современи искуства за можностите, потребите и значењето на индивидуализираната и диференцираната настава;
- потреба од индивидуализирање и диференцирање на наставата заснована на психолошка, општествена и теоретско-педагошка основа;
- општествена основа за потребата и значењето на индивидуализираната и диференцираната настава;
- теоретско-педагошка основа за потребата и значењето на индивидуализираната и диференцираната настава;
- основни карактеристики и потреби од индивидуализирање и диференцирање на наставата;
- индивидуализација и диференцијација на наставата
- модели на диференцирана настава;
- диференцирање на воспитно-образовните содржини во наставата;
- акцелерација на учениците;
- настава организирана со посебни групи на ученици;
- дополнителна настава;
- додатна настава;
- посебни одделенија или училишта за надарени и талентирани ученици;
- организирање и структурирање на наставата;
- тимска настава;
- училишта без одделенија;
- можности за диференцирање на наставата во одделенија и класови каде што постои хетероген состав на ученици;
- диференцирање на наставата поради поттикнување на индивидуалниот развој на учениците;
- диференцирање на наставата преку примена на различни наставните форми за работа;
- диференцијација на настава со работа на задачи на повеќе тежински нивоа, со примена на наставни ливчиња и со задавање на индивидуализирани домашни наставни задачи за учениците;
- диференцијација на наставата со примена на програмирана настава;
- диференцирање на наставата со примена на компјутер во наставниот процес;
- диференцирано планирање на наставата;
- појдовни основи за успешна имплементација на диференцираната настава во воспитно-образовниот процес;
- идентификација на индивидуалните разлики на учениците;
- планирање на воспитно-образовни програми за примена на диференцирана настава;
- креирање на поволна средина за успешна имплементација на диференцираната настава;

- наставникот како значаен фактор за успешна примена на диференцираната настава во воспитно-образовниот процес;
- вклучување на ученикот во диференцираната настава;
- континуирано следење и вреднување на напредокот на учениците;
- дидактичко-методски предуслови за примена на диференцирана настава;
- наставни средства и помагала во функција на диференцираната настава;
- наставни форми во функција на диференцираната настава;
- наставни методи во функција на диференцираната настава;
- можности за примена на диференцираната настава;
- примена на диференцираната настава во природно-научното подрачје на работа;
- потреба од примена на диференцирана настава;
- ефекти од примената на диференцирана настава;
- задачи на три нивоа на сложеност.

Вториот глобален дел од докторската дисертација ги содржи методолошките компоненти на истражувањето. Ги презентираме најрелевантните компоненти:

Предмет на истражувањето:

Предмет на истражувањето се моделите на диференцирана настава-потребите, можностите и ефектите од нивната примена во воспитно-образовниот процес, поточно во природно-научното подрачје на работа по наставниот предмет запознавање на околината во трето одделение и наставните предмети природа и општество во четврто одделение.

Цели и задачи на истражувањето

Целта на истражувањето произлегува од претходно дефинираниот предмет на истражување. Основна цел е да се дојде до сознание за најчесто применуваните модели на диференцирана настава по наставните предмети запознавање на околината, природа и општество кои се дел од природно-научното подрачје на работа со учениците од трето и четврто одделение од основните училишта во нашава земја (деветтолетките), како и да се утврдат потребите, можностите и ефектите од примената на овој модел на работа во воспитно-образовната практика, односно да се потврди ефикасноста на диференцираната настава.

Се работи за дескриптивно истражување со квалитативен и квантитативен карактер.

Целта се конкретизира низ следниве **задачи**:

1. да се утврди дали наставниците планираат и изработуваат наставни програми по додатна и дополнителна настава по наставните предмети запознавање на околината, природа и општество;
2. да се согледа разновидноста на активностите кои наставниците и учениците ги применуваат во редовната настава во рамките на природно-научното

- подрачје и со кои активности се поддржува примената на диференцираните модели на работа;
3. да се согледа разновидноста од планирани и применети наставни форми, методи, средства и помагала за работа во редовната настава во рамките на природно-научното подрачје;
 4. да се согледа на кој начин наставниците ја поттикнуваат активноста и индивидуалноста кај учениците во редовната настава во рамките на природно-научното подрачје;
 5. да се согледа дали при планирањето наставниците планираат, изработуваат и применуваат диференцирани развојни програми и диференцијални извори на знаења во редовната настава во рамките на природно-научното подрачје;
 6. да се утврди дали планирањето и подготовките за час се со јасна структура и се насочени кон постигнување на пропишаните цели и задачи;
 7. да се согледаат најчесто планираните и применуваните форми и модели на диференцирана настава по наставните предмети запознавање на околината, природа и општество;
 8. да се утврди дали наставниците го поттикнуваат напредокот на сите категории ученици (просечни, потпросечни, натпросечни, брзи, бавни, талентирани) со примена на моделите на диференцирана настава по наставните предмети запознавање на околината, природа и општество;
 9. да се дојде до сознанија дали наставниците при планирањето и подготовката за час ги земаат предвид предзнаењата, потребите и интересите на учениците, односно разликите кои постојат во однос на индивидуалниот развој;
 10. да се согледаат кои инструменти за континуирано следење на постигањата и напредокот на учениците ги планираат и ги применуваат наставниците во природно-научното подрачје на работа;
 11. да се утврди дали вреднувањето, проверувањето и оценувањето на напредокот на учениците се остварува континуирано во текот на целиот наставен процес;
 12. да се дојде до сознанија дали наставниците редовно ја организираат и реализираат наставата по додатна и дополнителна настава по наставните предмети запознавање на околината, природа и општество;
 13. да се утврди дали учениците пројавуваат интерес за учество во реализација на диференцијалната настава;
 14. да се утврди дали диференцијалната настава предизвикува чувство на дискриминација и сегрегација кај одредени ученици;
 15. да се утврди дали диференцираната и индивидуализираната настава ги задоволува индивидуалните потреби и интереси на учениците;
 16. да се испитаат ставовите и мислењата на педагозите/психолози, т.е. стручната служба во училиштата за најчесто применуваните модели на диференцирана настава во нивните училишта;
 17. да се испитаат ставовите и мислењата на педагозите/психолозите, т.е. стручната служба во училиштата за начинот на кој се остварува

- кооперативната активност помеѓу нив и наставниците од нивните училишта;
18. да се испитаат ставовите и мислењата на педагозите/психолозите, т.е. стручната служба во училиштата за потребите и ефектите за примена на диференцираната настава во нивните училишта;
 19. да се испитаат ставовите и мислењата на педагозите/психолозите, т.е. стручната служба во училиштата за оспособеноста на наставниците за успешна примена на диференцирана настава во нивните училишта;
 20. да се испитаат ставовите и мислењата на педагозите/психолозите, т.е. стручната служба во училиштата за факторите од кои зависи успешната примена на диференцираната настава во нивните училишта;
 21. да се испитаат ставовите и мислењата на педагозите/психолозите, т.е. стручната служба во училиштата за тоа колку постои заинтересираност во нивните училишта за примена на диференцирана настава.

Хипотетска рамка на истражувањето

Поаѓајќи од предметот, целта и задачите на истражувањето, поставени се следниве хипотези:

• Генерална хипотеза

Постои делумна примена на одредени модели на диференцирана настава во природно-научното подрачје на воспитно-образовната работа со учениците од одделенска настава

• Посебни хипотези

1. Наставниците сметаат дека треба по потреба да планираат и да изработуваат наставни програми по додатна и дополнителна настава по наставните предмети по запознавање на околината, природа и општество.
2. Во природно-научното подрачје на работа кое се остварува во рамките на редовната настава постои примена на разновидност на активности кои ги преземаат наставниците и учениците.
3. Постои разновидност (полиморфност) од планирани и применети наставни форми, методи, средства и помагала во природно-научното подрачје на работа кое се остварува во рамките на редовната настава.
4. Постои поттикнување на индивидуалноста и активноста на учениците од страна на наставниците преку работно ангажирање на сите ученици, преку овозможувањето на врсничка соработка, преку мотивација, охрабрување, развој на самоиницијативност и сл.
5. Наставниците по потреба изработуваат диференцирани развојни програми и по потреба применуваат диференцирани извори за стекнување на знаења.
6. Наставниците планираат и подготвуваат наставни часови со јасна структура насочена кон постигнување на пропишаните цели и задачи.

7. Наставниците по наставните предмети запознавање на околината, природа и општество применуваат различни форми и модели на диференцирана настава.
8. Со примената на различните модели на диференцирана настава, наставниците успеваат да го поттикнат напредокот на сите категории ученици.
9. При планирањето и подготовката за час, наставниците ги земаат предвид индивидуалните разлики кои постојат во напредокот на учениците.
10. Постои полиморфност од примена на инструменти за континуирано следење на постигањата и напредокот на учениците и сл.
11. Вреднувањето, проверувањето и оценувањето на напредокот на учениците, наставниците ги реализираат континуирано во текот на целата учебна година.
12. Наставниците редовно ја организираат и ја реализираат наставата по додатна и дополнителна настава по наставните предмети *запознавање на околината, природа и општество*.
13. Учениците пројавуваат интерес за учество во реализација на диференцијалната настава.
14. Диференцијалната настава предизвикува чувство на дискриминација и сегрегација кај одредени ученици.
15. Диференцијалната и индивидуализираната настава ги задоволува индивидуалните потреби и интереси на учениците.
16. Поголем дел од педагозите/психолозите сметаат дека во нивните училишта се применуваат само некои форми и модели на диференцирана настава.
17. Поголем дел од педагозите/психолозите сметаат дека постои кооперативна активност помеѓу стручната служба и наставниците и дека таа се остварува со примена на различен вид, обем на содржина и форми на активности.
18. Поголем дел од педагозите/психолозите сметаат дека постои потреба од примена на диференцирана настава во нивните училишта и заземаат позитивни ставови и мислења за ефектите кои произлегуваат од нејзината примена.
19. Поголем дел од педагозите/психолозите сметаат дека поголемиот дел од наставниот кадар е оспособен за успешна примена на диференцираната настава.
20. Поголем дел од педагозите/психолозите сметаат дека постојат повеќе фактори од кои зависи успешната примена на диференцираната настава.
21. Поголем дел од педагозите/психолозите сметаат дека постои заинтересираност од страна на наставниците во нивните училишта за примена на диференцирана настава.

4. Примерок на истражувањето

Во истражувањето беа користени четири вида примероци:

Примерок основни училишта.

Според критериум на случаен избор, избрани се 4 училишта на територијата на градот Тетово.

Примерок на паралелки.

Според критериум на случаен избор, избрани се 8 паралелки - 4 паралелки од III одделение и 4 паралелки од IV одделение од основни училишта на територијата на градот Тетово.

Примерок наставници чии ставови и мислења се проценувани со скала на проценка по пат на случаен избор. Избрани се 60 наставници кои работат во основни училишта на територијата на градот Тетово.

Примерок на стручна служба (педагози/психолози) кои се интервјуирани со протокол за интервју на фокус-група по пат на случаен избор: 7 (седум) претставници на стручната служба, од кои 3 (тројца) педагози и 4 (четворица) психолози.

Методи, техники и инструменти на истражувањето

При проучувањето на проблемот применето е емпириско истражување од дескриптивен карактер, односно покрај општите методи на анализа, споредување, апстракција и генерализација, применета е и дескриптивната метода со цел да се опише, да се испита, да се евидентира и да се сними состојбата и каузалната метода за да се утврди дали ставовите и мислењата на стручната служба на училиштата се слични, идентични или различни со одговорите на наставниците и со проследените часови и дали тоа што го тврдат наставниците и претставниците на стручната служба е присутно или отсутно на набљудуваните часови.

Од техниките се применети: *техниката за набљудување на училница* (набљудување на наставни часови од природно-научното подрачје во трето и четврто одделение), *техниката на скалирање* (за наставниците) и *техниката слободно интервју* (за стручната служба во училиштата).

Од инструментите е применет *Протокол за набљудување на училница* со која се добија сите горенаведени податоци.

За скалирањето е применет инструментот *Скала на проценка (прашалник)*.

За слободното интервју е користен инструментот *Протокол за интервју на фокус - група стручна служба на училиштата*.

Обработка на податоците

Податоците добиени од истражувањето се обработени преку:

- анализа на *протоколише за набљудување на училницата*;
- анализа за *проценка на ставовите на наставниците од скалирањето*;
- анализа на *резултатите од спроведеното интервју со стручната служба*.

Докторската дисертација со наслов *Модели на диференцирана настава - потреби, можности и ефекти* претставува сериозна научна студија која елаборира едно од фундаменталните прашања на современата настава кај нас и во светот. Сите заложби за осовременување на изведбено-оперативните компоненти на наставниот процес, почнувајќи од изработка на концептите во наставните програми, глобалното и микропланирањето, па сè до начините, методите и техниките на евалуација на постигањата на учениците како педагошки исходи и ефекти од процесот на своевиден начин се темелат на воспоставениот принцип и барање - дали и колку стратешките решенија се темелат на балансот на понудата на оперативен концепт и можностите и потенцијалите на ученикот како поединец. Сеопфатноста на докторската дисертација, нејзината содржинска структура и методолошки концепт даваат значаен придонес да се разрешат дилемите и да се отстранат причините за недоволното имплементирање на диференцијацијата како системско-оперативен концепт кој ѝ недостасува на нашата наставна практика. Понудените модели на диференцирана настава претставуваат посебно значаен сегмент со насоки овие приоди да се афирмираат и да се прифатат како секојдневна практика.

Заклучок и предлог

Врз основа на тоа, на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет со особена чест и задоволство му предлагаме докторската дисертација под наслов: *Модели на диференцирана настава - потреби, можности и ефекти*, изработена од м-р Христијана Јовановска, да ја усвои и да ја одобри нејзината јавна одбрана.

Скопје, 8.2.2011 година

Членови на Комисијата

Проф. д-р Снежана Адамческа, с.р.
 Проф. д-р Наташа Ангелоска Галевска, с.р.
 Проф. д-р Јасмина Делчева Диздаревик, с.р.
 Проф. д-р Вера Стојановска, с.р.
 Проф. д-р Зоран Велковски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ „ЕЛЕКТРОМАГНЕТИЗАМ“ ОД АВТОРИТЕ Д-Р МИРЈАНА ЈОНОСКА И Д-Р МИМОЗА РИСТОВА

Со одлука на седница на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет, одржана на 24.2.2011 година, избран сум за рецензент на ракописот *Електромагнетизам* од авторите д-р Мирјана Јоноска, редовен професор и д-р Мимоза Ристова, редовен професор, и двете на Институтот за физика при Природно-математичкиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. По разгледувањето на предложениот ракопис и неговото детално читање, чест ми е до Стручниот совет на Институтот за физика и Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да го доставам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот *Електромагнетизам* од авторите д-р Мирјана Јоноска, редовен професор и д-р Мимоза Ристова, редовен професор, и двете на Институтот за физика при Природно-математичкиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, е учебник напишан врз база на програмата на предметот *електромагнетизам*, кој е наменет за студентите од втора година (трети семестар) на сите модули на студии на Институтот за физика како задолжителен предмет. Исто така, овој учебник покрива и голем дел од програмата на предметот *електромагнетизам и оптиката*, кој е задолжителен предмет во програмата за двопрредметните студии математика-физика и физика-хемија. Предметот за студентите - физичари се слуша со фонд на часови: 4 часа неделно предавања, 2 часа аудиториски вежби и 2 часа лабораториски вежби, додека предметите *електромагнетизам и оптиката*, наменети за двопрредметните студии се со фонд часови: 4 часа неделно предавања, 2 часа аудиториски вежби и 3 часа лабораториски вежби.

Композицијата и содржината на материјалот во понудениот ракопис се определени со програмата на предметот, која има за цел:

- да се проучат најважните физички величини и појави поврзани со стационарните полиња (електричното и магнетното), како и величините и појавите поврзани со електромагнетното поле;
- да се изучат однесувањата на материјалите во овие полиња;
- да се дадат основните информации за примената на проучените појави.

Во ракописот е искористен класичниот приод кон изучувањето на појавите, па поради тоа кон втората задача се приоѓа само од тој аспект. Квантномеханички објаснувања на појавите само се навестуваат таму каде што тоа е потребно. Исто така, во текстот на учебникот не е користена релативистичката теорија.

Ракописот „Електромагнетизам“ е текст од 340 страници (A₄-формат) текст, поделен во 16 поглавја: 1. *Електрично поле во вакуум*, 2. *Електричен флуks. Теорема на Гаус (и Ојстџерскиј)*, 3. *Електричен потенцијал*, 4. *Диелектрици*, 5. *Постоејана електрична струја*, 6. *Електромоторна сила. Разгранети кола*; 7. *Класична теорија за спроводливост на метали* и 8.

Електрична струја низ течности-електролити. 9. Електрична струја низ часови; 10 Магнетно поле. 11. Врзложен карактер на магнетното поле; 12. Магнетици. 13. Електромагнетна индукција. 14. Наизменична струја; 15. Заемна претворба на електрични и магнетни полиња. Максвелова теорија 16. Електромагнетни осцилации и бранови.

Теорискиот дел на материјалот е обработен на модерен начин и со модерна компјутерска техника на изработени цртежи, скици и фотографии во боја. Вкупниот број на слики во ракописот е 419, главно оригинално нацртани од авторите, а кај само мал број (48) преземени главно од интернет најчесто е вршена интервенција -превод на соодветни ознаки.

Покрај деталните теориски осврти, секое поглавје, кое обилува со изведување на голем број релации и закони (над 670 нумерирани формули), е следено со опис на демонстрациони експерименти (ги околу 80), примери и примери на детално решени задачи (околу 120) и извесен број на квалитативни (по некои експериментални) проблеми - прашања (над 100). Со ваквиот дидактички приод сметам дека на студентот му се дава прилика за длабоко совладување на материјалот, а и истовремено тој се подготвува за натамошно надградување на знаењата, што е од посебна важност за идните наставници по физика. Во врска со тоа, ваквиот приод го оправдува и добро одмерениот обем на материјалот. Овој ракопис, всушност, покрај часовите за предавања го покрива и фондот часови и за аудиториските вежби.

Во ракописот е користена вообичаена терминологија за досегашната наша учебничарска литература.

По прегледувањето на ракописот, на авторите им укажав на некои недоволно јасно искажани факти, како и на некои технички пропусти и недоследности. Авторите ги прифатија забелешките, а сите стручни непрецизности како и техничките недостатоци во текстот ги отклонија.

Од погоре искажаното може да се донесе следниов

ЗАКЛУЧОК

Ракописот *Електромагнетизам* од авторите: д-р Мирјана Јоноска, редовен професор и д-р Мимоза Ристова, редовен професор, и двете на Институтот за физика при Природно-математичкиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, со задоволство препорачувам да се објави и испечати како редовен учебник за студиите по предметот *електромагнетизам* на студиите по физика. Учебникот во голем дел го покрива и материјалот на предметот *електромагнетизам и оптиката* на студиите по физика-математика и физика-хемија на Универзитетот, па може да се препорача и за користење од овие профили студенти. Овој учебник може да биде од голема корист и за студентите на техничките факултети на кои електромагнетизмот или електротехниката се изучува како едносеместрален или едногодишен предмет.

Рецензент

Д-р Митре Митрески, редовен професор во пензија, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ „ЕЛЕКТРОМАГНЕТИЗАМ“ ОД АВТОРИТЕ Д-Р МИРЈАНА ЈОНОСКА И Д-Р МИМОЗА РИСТОВА

Во февруари 2011 година, на седницата на ННС на ПМФ при УКИМ, избрана сум за рецензент на ракописот Електромагнетизам, од авторите: д-р Мирјана Јоноска, редовен професор и д-р Мимоза Ристова, редовен професор, и двете на Институтот за физика при Природно-математичкиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. По разгледувањето на предложениот ракопис и неговото детално читање, чест ми е до Стручниот совет на Институтот за физика и Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да го доставам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот *Електромагнетизам* од авторите: д-р Мирјана Јоноска, редовен професор и д-р Мимоза Ристова, редовен професор, и двете на Институтот за физика при Природно-математичкиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, е учебник направен според програмата за предметот *електромагнетизам* (фонд на часови 4+2+2), кој е наменет за студентите од втора година (трети семестар) на сите модули на студии на Институтот за физика како задолжителен предмет. Истиов учебник покрива и голем дел од програмата на предметот *електромагнетизам и оптиката*, кој е задолжителен предмет во програмата за двопредметните студии математика-физика и физика-хемија (со фонд 4+2+3). Материјалот во понудениот ракопис е определен со програмата на предметот, која има за цел (1) проучување на најважните физички величини и појави поврзани со стационарните полиња (електричното и магнетното), како и величините и појавите поврзани со електромагнетното поле; (2) изучување на поведението на материјалите во овие полиња и (3) стекнување со основните на примената на проучените појави.

Во ракописот е искористен класичниот приод кон изучувањето на појавите, па поради тоа кон втората задача се приоѓа само од тој аспект. Квантномеханички објаснувања на појавите само се наговестуваат таму каде што тоа е потребно и со тоа е создаден предуслов за изучување на предметот *теориска електродинамика* во повисоките курсеви на студиите по физика. Исто така, во текстот на учебникот не е користена релативистичката теорија.

Ракописот „Електромагнетизам“ е текст од 340 страници текст, поделен во 16 поглавја: 1. *Електрично поле во вакуум*, 2. *Електричен флуks*. Теорема на Гаус (и Остроградскиј) . 3. *Електричен потенцијал*, 4. *Диелектрици*, 5. *Постојана електрична струја*, 6. *Електромоторна сила*. Разгранети кола; 7. *Класична теорија за спроводливоста на металите* 8. *Електрична струја низ течности-електролити*. 9. *Електрична струја низ гасови*; 10 *Магнетно поле*. 11. *Врзложен карактер на магнетното поле*; 12. *Магнетници*. 13. *Електромагнетна индукција*. 14. *Наизменична струја*; 15.

Заемна претворба на електрични и магнетни полиња. Максвелова теорија
 16. *Електромагнетни осцилации и бранови.*

Материјалот е пристапно и јасно презентира на модерен начин и со модерна техника на многу графици, фотографии, скици и цртежи во боја.

Покрај теоријата, секое поглавје, е проследено со описни демонстрации експерименти, голем број примери на решени задачи, примери од нерешени задачи што го содржат одговорот и помал број на квалитативни проблеми - прашања. Овој ракопис, всушност, го покрива фондот и на аудиториските вежби. Со ваквата дидактичка апаратура сметам дека на студентот му се нуди можност за длабоко совладување на материјалот, а и истовремено тој се подготвува за натамошното восприемање на знењата од повисоките курсеви по физика.

Од сето што беше кажано погоре може да се донесе следниов

ЗАКЛУЧОК

Ракописот *Електромагнетизам* од авторите: д-р Мирјана Јоноска, редовен професор и д-р Мимоза Ристова, редовен професор, и двете на Институтот за физика при Природно-математичкиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, соодветствува на сите светски критериуми и стандарди за да биде објавен како учебник. Затоа, со задоволство го препорачувам како редовен учебник за студиите по физика, двопрредметните студии по физика-математика и физика-хемија на Универзитетот.

Рецензент

Д-р Даница Крстовска, вонреден професор на Институтот за физика,
 ПМФ - Скопје и визитинг-истражувач (Фулбрајт-стипендист)
 во Лабораторијата за високи магнетни полиња при Florida State University
 во Талахаси, Флорида, САД, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА НА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„ЛОБИРАЊЕ ВО ИНСТИТУЦИИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА И
МАЛИТЕ ДРЖАВИ“,
ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТКАТА М-Р АНЕТА ЦЕКИЌ, ПРИЈАВЕНА НА
ИНСТИТУТОТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА
ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Советот на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје бр. 02-1888/7, од седницата одржана на ден 27.12.2010 назначени сме за Комисија за одбрана и оцена на докторската дисертација на тема „Лобирање во институциите во Европската унија и малите држави“ од кандидатката м-р Анета Цекиќ. По деталниот преглед и анализата на доставениот труд, Комисијата во состав: проф. д-р Лидија Христова, проф. д-р Звонимир Јанкулоски, проф. д-р Анета Јовевска, проф. д-р Наташа Габер-Дамјановска и проф. д-р Мирјана Малеска го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под горенаведениот наслов е поместена на 278 страници 265 страници основен текст и 13 страници листа на користена литература. Текстот е организиран во седум дела:

- Вовед
- Политика на интересни групи
- Институции на Европската унија, поделба на власта и процес на донесување одлуки
- Лобирање во институциите на Европската унија
- Малите држави во процесите на лобирање во Европската унија
- Интересните групи во Р. Македонија
- Заклучок

Во воведниот дел од трудот кандидатката ја образложува важноста на истражувачкиот проблем и предметот на истражување. Во фокусот на интерес на докторската дисертација е дејствувањето на интересните групи во Европската унија и нивната улога во процесите на донесување на одлуките, како и еден поконкретен аспект од оваа истражувачка област - односот помеѓу големите и помалите држави, и односот помеѓу постарите и новите земји-членки. Предмет на истражување е начинот на организирање, облиците на дејствување и каналите на влијание кои интересните групи од Европската унија ги користат во процесот на креирање на политики во европските институции и местото и улогата на помалите земји-членки во овие процеси.

Во првата глава од трудот- „Политика на интересни групи“, е даден теоретски вовед на дисциплината на интересните групи во политичките науки, групната (плуралистичката) теорија за демократијата, како и приказ на главните дефиниции и теории за интересни групи и улогата на интересните групи во современите демократски општества. Како најзначајни се издвоени неколку

важни теоретски напомени: теориите на Дејвид Труман, Роберт Солзбери и Вирцинија Грей и Дејвид Лоуери за формирањето на групите и нивната интеракција со надворешната средина, предупредувањето на Манкур Олсон за проблемите на колективна акција кај различните општествени интереси, дистрикцијата во таа смисла на организации со и без членство (Солзбери) кои суштествено се разликуваат според можноста за мобилизација и претставување на интересите, како и моделите на односот на овие интереси со власта и степенот на оствареното влијание. Во овој дел од трудот се прикажани и најважните истражувачки резултати од големи истражувачки студии спроведени во САД кои се однесуваат на најважните прашања од оваа дисциплина на политичките науки.

Во *втората глава* од трудот е даден краток опис на институционалната структура на Европската унија и системот на поделба на власта, со оглед на неговата важност при идентификувањето на распределбата на моќта и овластувањата во формалниот процес на донесување на одлуки, што е во врска со точките на пристап кои интересните групи ги користат во нивните обиди за влијание во процесот на донесување на одлуките. Процедурите преку кои се донесуваат одлуките, кои исто така се опишани, директно ги условуваат точките на пристап при донесувањето на одлуки од различен тип и различна област.

Во *третиот*, централен дел од трудот, се обработуваат повеќе аспекти на процесите на лобирање во Европската унија- историскиот развој на дејствувањето на интересните групи од земјите-членки ниво на Европската унија; најважните типови на интересни групи мобилизирани на ниво на Европската унија; нивниот однос кон европските институции; влијанието на европските институции врз нивното структурирање и работење; утврдување на точките и можностите на пристап; користењето на различни канали, техники и стратегии на лобирање; и оствареното влијание. И во овој дел од трудот се прикажани важни истражувачки резултати од досега спроведените студии за лобирање во Европската унија.

Во *четвртата глава* е даден преглед на постојната литература за претставување на интересите на интересните организации од помалите во однос на поголемите земји-членки, од поновите бранови на проширување на Европската унија. Во овој дел се претставени истражувачките резултати од спроведените интервјуа во Брисел со претставниците на интересни групи од малите земји-членки опфатени со истражувањето (Словенија, Латвија, Литванија, Естонија), а кои имаат канцелации во Брисел. Презентирани се податоци за нивната организација, активностите на лобирање, каналите на лобирање кои ги користат тие, како и ставови и мислења за ограничувачките фактори во нивното дејствување.

Петтиот дел од трудот е посветен на интересните групи во Република Македонија. Преку преглед на постојната литература и користејќи ги податоците од спроведените интервјуа со високи раководни лица на позначајните интересни групи од Р. Македонија, дадена е генерална оценка на прашањето како истите групи се позиционираа во процесите на транзиција во Р. Македонија и колку и на кој начин тие се вклучуваат и влијаат врз процесите на донесување на одлуки во Р. Македонија. Посебен простор е посветен на нивните активности во врска со процесите на претставување на интересите на ниво на Европската унија- постоењето на свест за ваквата потреба, членството и активноста во интересните

асоцијации на ниво на Европската унија и ограничувањата на кои интересните групи од Р. Македонија наидуваат соочувајќи се со овој предизвик.

Во заклучокот се сумирани најважните заклучоци поврзани со предметот на истражување, со акцент на тешкотиите со кои интересните групи од Република Македонија, како мала земја-членка, ќе се соочат во идното дејствување на ниво на Европската унија. Во таа смисла, дадени се препораки за нивно поефикасно организирање и подготвување за идно учество во овие процеси.

ЗАКЛУЧОК

Предмет на оваа докторска дисертација е една досега доста маргинализирана област во политичките науки во Р. Македонија. Пополнувајќи една празнина во таа смисла, кандидатката користи многу богата, современа и релевантна теоретска литература која служи како солидна основа и теоретска рамка на истражувањето. Покрај тоа, презентирани се голем број емпириски податоци поврзани со најважните истражувачки прашања во рамките на дисциплината на интересни групи воопшто, како и истражувачки резултати од студии за лобирање во Европската унија, поврзани поконкретно со предметот на истражување. Притоа, кандидатката покажува полна зрелост за теоретска анализа и користење на овие извори при емпириската операционализација на предметот на истражување.

Преку спроведеното истражување во Брисел, пак, обезбедени се посеопфатни, непосредни и многу корисни сознанија кои ќе послужат во идните активности на претставување на интересите на ниво на Европската унија, на интересните групи од Р. Македонија.

Со оглед на сето тоа Комисијата со задоволство му предлага на Советот на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје, да закаже јавна одбрана на докторската дисертација.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Лидија Христова с.р.

Проф. д-р Анета Јовевска с.р.

Проф. д-р Звонимир Јанкулоски с.р.

Проф. д-р Мирјана Малеска с.р.

Проф. д-р Наташа Габер-Дамјановска с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА СОРАБОТНИК ПО ПРЕДМЕТИТЕ БИОМЕХАНИКА И БИОМЕХАНИЧКА АНАЛИЗА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Факултетот, бр. 0201-30/5 донесена на седницата од 25.1.2011 година, формирана е Рецензентска комисија за избор на соработник по наведените предмети, во состав: ред. проф. д-р Александар Туфекчиевски – претседател, ред. проф. д-р Ванчо Поп Петровски и ред. проф. д-р Роберт Христовски – членови. На конкурсот објавен на 3.12.2011 година во весникот "Нова Македонија" и „Lajm“ се пријавил само кандидатот м-р Александар Ацески, досегашен помлад асистент на овие предмети. Во согласност со законските акти, по прегледот на доставената документација, Комисијата го поднесува на Наставно-научниот совет следниов,

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни биографски податоци

М-р Александар Ацески е роден на 10.9.1977 година во Скопје. Основно образование завршил во ОУ "Ацо Шопов" во Скопје, а средно во Училиштето за физичка култура "Методи Митевски – Брицо" во Скопје. Во 2002 година завршил Факултет за физичка култура во Скопје при Универзитетот "Св. Кирил и Методиј" со среден успех 9,14. Во текот на студирањето добил диплома од Сојузот на студентите при Универзитетот за најдобар студент во 2001 година. Во учебната 2003/04 година се запишал на постдипломски студии на Факултетот за физичка култура во Скопје каде што сите предвидени испити ги положил со среден успех 9,67. Во учебните 2006/07 и 2007/08 година е избран за демонстратор на предметите од подрачјето на биомеханиката и теорија и методика на физичкото образование. Од 2008 година на Факултетот за физичка култура е вработен како помлад асистент. На 15.6.2009 го одбрани магистерскиот труд под наслов: „Биомеханички статус на основните моторни манифестации застапени во курикулумите по физичко и здравствено образование за деца од три до десет години”.

2. Спортско-стручна и општествена дејност

Во периодот 1998-2002 година работи како помошник-тренер во ЖКК „Вардар“, при што освоил 2. и 3. место во кадетска конкуренција и учествувал во Купот на европските шампиони „Лилјана Ронкети“ за сениорки.

Има освоено второ место на маратонската трка Тетово-Скопје 1998 година, а четврто место на истата трка во 1999 година. Од 2002 година активно работи како одбојкарски тренер со младите категории на ОК „Работнички Фершпед“ со пионери и кадети, а исто така работи и како бодибилдинг и фитнес - инструктор, како инструктор по пливање и планинарски водич.

Активно е вклучен во уредувачкиот одбор на зборникот на трудови од стручно-научните собири организирани од Федерацијата на училиштен спорт на Македонија, а притоа зема и активно учество во реализирање на повеќе проекти поврзани со училишниот спорт. Во последните неколку години е одговорен за одржување на информацискиот систем на Федерацијата на училиштен спорт на Македонија, предметите биомеханика и теорија и методика на физичкото образование и Сојузот на училиштен спорт на средни училишта во град Скопје.

Во 2010 година е раководител на училишниот спортски камп „Крушево 2011“, каде што учество земаа најквалитетните ученици вклучени во училишниот спорт.

Активно се служи со англискиот, српскиот, хрватскиот, бугарскиот и делумно албанскиот јазик.

Има високи познавања од работата со компјутери, а особено програмите: Microsoft Windows, Word, Excel, Internet, Corel Draw, Photoshop, Power Point, Front Page, Web Design Application, Statistica, SPSS, JAVA итн.

Кандидатот покажува интерес во сите сфери од науката во кинезиологијата, а особено од областа на биомеханиката. Исто така, има интерес и кон планинарење, планински велосипедизам, скијање, тенис, пливање, фитнес и други спортски активности.

3. Објавени стручни и научни трудови и статии по изборот за помлад асистент.

1. Aceski, A., Tufekcievski, A., Klincarov, I. (2007). Establishment of optimal program models for practice of elements of football according to biomechanical resemblance. Четврта меѓународна научна конференция. Софија.

Во трудот се утврдени оптимални програмски модели за обука на елементите во спортската игра фудбал.

2. Ацески, А. (2007). *Со пешачење до Вашата цел*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е претставен модел на пешачење преку кој можат да се остварат одредени здравствени придобивки кај човекот.

3. Ацески, А. (2007). *Како да ја одберете вашата зона на вежбање?* Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата се наведени и анализирани се зоните на вежбање кои на човекот можат да му помогнат во подобрување на неговиот здравствен статус.

4. Кајчевски, А., Андреевски, Б., Туфекчиевски, А., Клинчаров, И., Ацески, А., Симеонов, А. (2008). *Биомеханичка структура на карате елементи од шотокан мајсторската ката емпи и нејзината оптимална методска поставеност*. Стручно-научен собир, Пелистер 2008.

Во трудот е утврдена биомеханичката структура на елементи од шотокан мајсторската ката емпи и нејзината оптимален методска поставеност.

5. Туфекчиевски, А., Андреевски, Б., Костовски, Ж., Клинчаров, И., Ацески, А. (2008). *Биомеханичка структура на карате елементи од најактуелните шотокан мајсторски кати (емпи, сочин, гоџушихо-шо, канку-шо, ниџушихошо, унсу и гоџушихо-даи) и нивната оптимална методска поставеност*. Стручно-научен собир, Пелистер, 2008.

Во трудот е утврдена биомеханичката структура на најактуелните шотокан мајсторски кати и нивната оптимална методска поставеност.

6. Аргироски, А., Ацески, А., Туфекчиевски, А. (2008). *Биомеханичка оптималност на методиката на учење на елементи од "А" тежина на вратило*. Стручно-научен собир, Пелистер, 2008.

Во трудот е утврдена оптималната методска поставеност на елементите од А тежина на вратило според нивните биомеханички карактеристики.

7. Ацески, А., Туфекчиевски, А. (2008). *Утврдување на биомеханичките карактеристики и структура на основните моторни манифестации од локомоторен вид*. Стручно-научен собир, Пелистер, 2008.

Во трудот е утврдена биомеханичката структура на основните моторни вештини од локомоторен вид, кој се застапени во наставните

програми по физичко и здравствено образование за деца на возраст од 3 до 10 години.

8. Ацески, А., Туфекчиевски, А. (2008). *Потебата од примена на програми за биомеханичка анализа на движењата во спортот и физичките активности*. Стручно-научен собир, Пелистер, 2008.

Во трудот се претставени одредени биомеханички програми кои имаат голема важност во биомеханичка анализа на движењата во спорот и физичките активности.

9. Поповски, Т. З., Димитриевска, Б., Порчу, К., Туфекчиевски, А., Ацески, А., Боглев, Г. (2008). *Преглед на влијанието на наследните фактори врз спортските перформанси*. Стручно-научен собир, Пелистер 2008.

Во трудот е направен осврт на влијанието на наследните фактори врз постигнувањето на високи спортски резултати.

10. Ацески, А. (2008). *Користење на природниот фактор воздух*. Статија објавена на веб - страницата www.bidifit.com.mk.

Во статијата е потенцирана важноста од искористувањето на природниот фактор воздух во подобрувањето на здравствениот статус на човекот.

11. Ацески, А. (2008). *Користење на природниот фактор сонце*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е истакната неопходноста од користењето на природниот фактор сонце за постигнување психофизичка рамнотежа на човекот.

12. Ацески, А. (2008). *Користење на природниот фактор вода*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата се наведени позитивните придобивки од искористувањето на природниот фактор вода во одржувањето на позитивното здравствено ниво кај човекот.

13. Ацески, А. (2008). *Кој начин на вежбање да го одберете за да ја зголемите Вашата сила*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата се прикажани одреден модели на вежбање кои имаат за цел зголемување на силата како физичка способност кај човекот.

14. Ацески, А. (2008). *Програма за скокање со јаже кој ќе ве доведе до Вашата цел*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е даден еден пример на програма за скокање со јаженце кој има за цел подобрување на здравствениот статус кај човекот.

15. Ацески, А. (2008). *Скокање со јаже*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е направен осврт на позитивното влијание на употребата на јаженцето во постигнувањето на подобри здравствени ефекти кај човекот.

16. Ацески, А. (2008). *Што треба да знаете доколку вежбате со тегови или фитнес справи?* Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата се дадени основните упатства кои треба да се имаат во предвид, доколку се вежба со тегови или фитнес-справи, а се однесуваат на начинот на нивното користење, техниката на изведба на вежбите и сл.

17. Ацески, А. (2008). *Утрински вежби за истегнување*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е даден еден пример на утрински вежби за истегнување.

18. Ацески, А. (2008). *Што е истегнување (stretching) и зошто да се истегнувате?* Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата се истакнати позитивните ефекти од истегнувањето во подобрувањето на здравствениот статус кај човекот.

19. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - пијалаци*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на пијалаците.

20. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - овошје*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на повеќе видови овошја.

21. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - зеленчук*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на повеќе видови зеленчук.

22. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - Слатки*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на најразлични видови слатки.

23. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - житарки*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на житарките.

24. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - јајца, масла и масти*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на јајцата, маслата и мастите.

25. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - млеко и млечни производи*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на млекото и млечните производи.

26. Ацески, А. (2008). *Буквар на калории - Месо*. Статија на www.bidifit.com.mk.

Во статијата е прикажана нутритивната вредност на повеќе видови месо.

27. Туфекчиевски, А. и Ацески, А. (2009). *Биомеханика - второ проширено и дополнето издание*. Учебник. Факултет за физичка култура – Скопје.

Во учебник по предметот биомеханика, наменет за студентите на Факултетот за физичка култура во Скопје, во прв, втор и трет циклус на студии, се застапени сите програмски содржини предвидени во наставниот план, вклучувајќи ги теоретскиот и практичниот дел.

28. Иванов, Л., Митревски, В., Ацески, А. (2009). *Разлики во моторичките способности кај учениците од машки пол во зависност од условите во кои се изведувала наставата по предметот спорт и спортски активности*. Наука & Спорт, год. 1, бр. 1.

Во трудот се утврдени разликите во моторичките способности кај учениците од машки пол во зависност од условите под кои ја изведуваат наставата по предметот спорт и спортски активности.

29. Ацески, А., Туфекчиевски, А., Митревски, В. (2009). *Биомеханичка структура на основните моторни вештини*. Наука & Спорт, год. 1, бр. 1.

Во трудот е утврдена биомеханичката структура на основните моторни вештини.

30. Ацески, А., Туфкчиевски, А. (2009). Утврдување на биомеханичките карактеристики на основните моторни вештини. Наука & Спорт, год. 1, бр. 1.

Во трудот се утврдени биомеханичките карактеристики на основните моторни вештини.

31. Ацески, А. (2009). Проценка на нивото на развој на основната моторна вештина од локомоторен вид трчање преку синтетички пристап. Наука & Спорт, год. 1, бр. 1.

Во трудот е направена проценка на основната моторна вештина од локомоторен вид трчање преку синтетички пристап.

32. Ацески, А., Александар Туфекчиевски (2011). *Визуелен речник по биомеханика*. Факултет за физичка култура. Скопје.

Во визуелниот речник се застапени преку 640 најактуелните термини и поими од областа на биомеханиката. Истите се визуелно прикажани преку слики, дијаграми, кинограми и сл., со што се обезбедува нивно полесно разбирање и суштинско разграничување.

3.1. Презентирани стручни и научни трудови

33. Aceski, A. (2010). Criteria representation which define development level of fundamental movement skill overarm throwing with synthetic approach. Ruse, Bulgaria, (во издавање).

Во трудот е утврдена застапеноста на критериумите кои го дефинираат нивото на развој на основната моторна вештина од манипулативен вид фрлање на топче преку рамо синтетички пристап.

34. Tufekchievski, A., Aceski, A., Mitrevski, V. (2010). Biomechanical establishment of optimal program models for practice of elements in soccer. Ruse, Bulgaria, (во издавање).

Во трудот е утврден еден оптимален програмски модел за обука на елементите од спротската игра фудбал, според нивната биомеханичка сличност.

35. Aceski, A. Ilija Klincarov, Stojanovic, T. (2010). Criteria representation which defined development level of fundamental movement skill overarm throwing with analytical approach. Banja Luka. 2nd International scientific conference, (во издавање).

Во трудот е утврдена застапеноста на критериумите кои го дефинираат нивото на развој на основната моторна вештина од манипулативен вид фрлање на топче преку рамо преку аналитички пристап.

36. Klincarov, I. Aceski, A. Stojanovic, T. (2010). Basic anthropometrics and physical fitness differences in 14 years old male pupils with different cardio respiratory endurance level. Banja Luka. 2nd International scientific conference, (во издавање).

Во трудот се утврдени разликите во одредени антропометриски и моторички карактеристики кај учениците од четиринаесетгодишна возраст, со различни нивоа на кардиореспираторна издржливост.

37. Aceski, A., Tufekchevski, A., Klincharov, I., Nikovski, G. (2010). Biomechanical characteristics of fundamental motor skills of manipulative type. International Scientific Conference: Belgrade, (во издавање).

Во трудот се утврдени биомеханичките карактеристики на основните моторни вештини од манипулативен вид.

38. Nikovski, G., Proković, D., Aceski A. (2010). Gender differences in attitudes and beliefs on leisure time and sports recreation among employees on the territory of municipality aerodrom. International Scientific Conference: Belgrade, (во издавање).

Во трудот се утврдени разликите меѓу половите во однос на ставовите кон спортско-рекреативните активности кај вработени во општината Аеродром.

39. Klincarov, I., Nikovski, G., Aceski, A. Influence of programmed sport-recreational activities on morphological characteristics and motor abilities in forth grade primary school female students. International Scientific Conference: Belgrade, (во издавање).

Во трудот е утврдено влијанието на организираните спортско-рекреативни активности врз одредени моторички способности кај ученици од четврто одделение.

4. Заклучок со предлог

Врз основа на анализата на постојната документација, и сознанијата за работата и усовршувањето на м-р Александар Ацески, како и врз основа на професионалното ангажирање во извршувањето на задачите во и надвор од Факултетот, Рецензентската комисија заклучува дека кандидатот во целост ги исполнува условите за избор за соработник предвидени со Законот за високото образование.

Имајќи ја предвид целокупната активност на кандидатот, Комисијата има чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Факултетот да му предложи да го избере м-р Александар Ацески во звањето асистент по предметите биомеханика и биомеханичка анализа.

Скопје, февруари 2011

Рецензентска комисија,

Проф. д-р Александар Туфекчиевски с.р.

Проф. д-р Ванчо Поп Петровски с.р.

Проф. д-р Роберт Христовски с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ТУРСКОТО КНИЖЕВНО ТВОРЕШТВО ВО КОСОВО ВО ПЕРИОДОТ ОД 1951 - 2001 ГОДИНА“, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ТАНЕР ЃУЧЛУТУРК

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата петнаесетта редовна седница одржана на 9.3.2011 година не избра за членови на Рецензентската комисија за оцена на докторската дисертација под наслов: *Турското книжевно творештво во Косово во периодот од 1951 - 2001 година*, изработена од м-р Танер Ѓучлутурк. Заблагодарувајќи се за укажаната доверба го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација *Турското книжевно творештво во Косово во периодот од 1951 - 2001 година* е труд којшто изнесува 364 страници текст со примери од обработениот материјал. Според концепцијата на материјалот што е предмет на проучување, покрај предговорот (стр. 1-3), трудот е поделен на девет покрупни поглавја, кои понатаму се поделени на други поднаслови. Но, поради поголема прегледност во извештајов ќе ги прикажеме само главните:

I. Вовед (3-16)

II. Турската книжевност во Косово во книжевната критика во Косово и надвор од него (17-26)

III. Турското народно книжевно творештво на Косово (27- 37)

IV. Современата турска книжевност на Косово (38-60)

V. Поезија (60-203)

VI. Проза (204-331)

VII. Заклучок (332-345)

VIII. Резиме на македонски, турски и англиски јазик (346-348)

IX. Библиографија (348-364)

I. Вовед (3-16)

Во воведот м-р Ѓучлутурк истакнува дека турската литература на балканските простори имала многу старо и богато минато. Првите поети на оваа литература се јавуваат уште кон крајот на XIV век. Меѓу првите творци од овој период се поетите Шеми и Месиџи од

Приштина. Меѓу поетите кои потекнуваат од Косово се вбројуваат и Сузи, Нехари и Мумин. Покрај нив од овие простори се забележува и Адни од Ново Брдо, Бахари од Приштина, како и Деде Азми со неговите браќа Лев'и и Нухи, Тецелли, Хатифи, Умми Синан, Омер Лутфи итн. Во XIX век со потпаѓањето на Балканскиот Полуостров под влијание на националните и западните движења, балканските Турци од политички аспект доживуваат голем расцеп, одвојување и распад. Ваквата констелација на општествени економски, образовни и културни состојби паралелно влијаеле и на турското книжевно творештво на Косово.

По повлекувањето на османлиите од Косово, за време на Кралска Југославија литературата на турски јазик си продолжува да живее само преку народната и текијската книжевност.

По Втората светска војна, односно од 1951 година, на Косово повторно се започнува со образование на турски јазик во сите области каде што живеело турско население. Во овој период (1951-1960) се јавува првата повоенa генерација творци на турската книжевност, кои своите дела ги објавуваат во весникот "Бирлик" и неговите придружни изданија во Скопје.

II. Турската книжевност во Косово во книжевната критика во Косово и надвор од него (17-26)

Во дел, турската книжевност на Косово во книжевната критика на Косово и надвор од Косово, м-р Ѓучлутурк, покрај обилните прикази објавени по повод издавањето на самите дела, се соочува со три основни извори и видови на критика. Двата од нив ги сочинуваат истражувањата на Абдулкадир Хајбер и Ѓувен Каја од Р. Турција, додека третиот се однесува на вреднувањата и проценките на нашиот домашен писател Фахри Каја. Во овој поглед во трудот со право се укажува на три различни пристапи и методологии при анализирање и вреднување на споменатата книжевност. Додека Абдулкадир Хајбер ги истражува книжевните творби поаѓајќи директно од самите дела, Ѓувен Каја применува една сосема различна методологија, која поаѓа од општествените и социјалните услови на времето кон делото истакнувајќи дека општествените услови имале превосходно влијание како врз тематиката така и врз самиот карактер на делата.

Врз основа на досегашните прилози и истражувања, м-р Ѓучлутурк доаѓа до заклучок дека тие немаат квалитет на некое посериозно истражување на делата. Споменатите прилози

авторот ги разгледува и ги проучува според еден хронолошки редослед и заклучува дека повеќето од нив се субјективни ставови на самите автори и дека немаат некоја научна основа. Конкретен пример на субјективниот став се коментарите на Суат Енѓулу, кои според докторандот ја искривува книжевната историја на современата турска книжевност на Косово. Оттаму, современата турска книжевност на Косово, подвлекува м-р Ѓучлутурк, еден подолг период останала без научно-методолошка и објективна книжевна критика, што била и основната причина за појавување на повеќе недостатоци и проблеми во однос на формата и содржината на самите дела.

III. Турското народно книжевно творештво на Косово (27- 37)

Кандидатот м-р Танер Ѓучлутурк истакнува дека современата турска книжевност на Косово била продолжение на народната книжевност, која во периодот меѓу двете светски војни претставувала единствената нишка што ја поврзувала современата турска книжевност со класичната турска книжевност, која на Косово и воопшто има свое богато минато. Меѓутоа и покрај сите социјални и општествено-политички неповолности, народната книжевност со сите свои ограноци (анонимна, текиска и ашикска) си продолжила и понатаму да живее. Токму оваа состојба на народната литература, забележува кандидатот, претставува некаков вид извор и инспирација за првите дела на современата турска книжевност на Косово, со право истакнувајќи дека својата сила ја црпила од традиционалната книжевност и дека најважните уметнички и естетски мотиви во нејзините дела, сепак, и во иднина своето место ќе си го најдат токму во таа книжевност. Додека, пак народната книжевност, која си продолжила да живее и по балканските војни, неисцрпната инспирација за своето богатство го добивала од секојдневниот живот на турскиот народ во Косово.

IV. Современата турска книжевност на Косово (38-60)

Во поглавјето „Современа турска книжевност на Косово, м-р Ѓучлутурк забележува четири основни фактори, кои битно влијаеле врз развојот на современата турска книжевност: а) признавање право на образовние и култура на мајчин јазик на косовските Турци во 1951 година; б) поттикот и поддршката на весникот „Бирлик“, којшто излегуваше во Скопје; в) основањето на весникот „Тан“ во Приштина, во 1969 година; и г) материјалната и моралната

поддршка на државата во однос на развојот на оваа творештво. Кандидатот забележува дека политичките, социјалните, културните и економските настани доживеани по 80-тите и 90-тите години, со сите нивни позитивни и негативни страни, се рефлектирале во оваа книжевност. Констатирано е дека со менувањето на власта, односно со прекилот на поддршката и поттикот од страна на власта во деведесеттите години, се влегува во период на стагнација во книжевното творештво и издаваштво.

Во однос на тематиката, турските поети и писатели од Косово во своите дела, како што забележува авторот, главно обработуваат индивидуални, општествени, дидактички и лирски теми. Од дидактички аспект, вниманието е фокусирано во прв ред врз светот на децата и нивното образование, додека во делата наменети за возрасните се третираат актуелните теми на времето. Во последно време е констатирано дека се поприклонети кон историските теми. Поетите и писателите, кои ликовите и јунаците во делата ги избирале главно од средината во којашто живееле, понекогаш, по потреба на самата тема, создавале измислени - монтирани ликови и карактери.

Клучна улога во афирмирањето и зачувувањето на самобитноста на современата турска книжевност во Косово одиграле весниците (*Бирлик, Тан и сл.*) како и списанијата (*Сеслер, Чеврен и сл.*). Во овој поглед, подвлекува м-р Ѓучлутурк, особено треба да се истакне исклучителното значење на весниците и списанијата кои служеле како „отскочна штица“, односно како еден вид проверка, промовирање и поддржување на голем број писатели како и нивниот обемен творечки опус. Но недостатокот на соодветни стандарди во уредувачката политика и критериумите, во голема мера влијаел на уметничките особености на современата турска книжевност во Косово.

VI. Поезија (стр. 60-203)

Општата карактеристика на современата турска поезија, па и на прозата, како што подвлекува м-р Ѓучлутурк, се состои во тоа што таа и во едниот и во другиот случај поаѓа од платформата на народната книжевност.

Меѓу 60-тите и 2000-тите години од минатиот век, во современата турска поезија во Косово се развиваат вкупно пет генерации творци, како што забележува авторот, кои нејзе и обезбедија видно место како во современата југословенска поезија така и во современата турска

поезија во Република Турција. Во првиот период на поетското творештво најнапред се забележува влијанието на Назим Хикмет и неговата социјална-реалистичка поезија. Во подоцнежните години некои поети биле инспирирани од поезијата на припадниците на движењата “*Garipçiler*” и “*İkinci Yeniler*” во Р. Турција. Како видови најприсутни се лирската, дидактичката и пасторалната поезија. Генерално се претпочитала (преферирал) формата на слободниот стих. Песните пишувани со слоговна метрика вообичаено се составени од строфи од по четири, три или два стиха. Во поглед на формата, м-р Танер Ѓучлутурк напоменува дека се среќаваат и апсурдни обиди со кои е премостена дотогашната класична традиционална современа поетска форма. Во стилот на турската поезија во Косово, покрај обидите за фигуративност и метафоричност, главно е присутен едноставниот израз. Во однос на стилските фигури, пак, најприсутни се: описните, компаративните, фигури на повторување (анафора, епифора и сл.), анализа, антитеза, сатира, сарказам, амфиболија и сл. Најчести стилови на раскажување кои се преферирале се: порака, обраќање, разговорен начин, иронија, хумор, апсурд и црниот хумор. Генерално не се давало поголемо значење на елементот на внатрешната хармонија. Во овој поглед м-р Ѓучлутурк со право подвлекува дека погрешните сфаќања за тоа дека чувствата и мислите можат произволно да се изразат со слободниот стих, всушност, придонесувале во тоа содржината на косовската турска поезија да остане без елементите на внатрешната хармонија. Најзастапени и најпретпочитани мотиви се класичните мотиви на традиционалната народна книжевност, потоа фолклорните вредности на косовските Турци и примерите на националната турска народна култура. Поетите исто така ги преферираат и филозофските, уметничките, литературните, симболистичките, натуралистичките, како и универзално хуманистичките мотиви.

Современата турска поезија на Косово, во однос на својата тематика, како што подвлекува Ѓучлутурк, обработува теми кои главно се однесуваат на индивидуалните чувства и мисли, на поднебјето во кое авторите живеат, актуелните премрежја својствени за периодот во кој тие творат, како и на универзалните појави од поширокиот свет. Покрај тоа, во фокусот на поетите се и појавите кои се однесуваат на човекот (детето, жената), историјата, општеството, револуцијата, татковината, Тито, Ататурк, националната самобитност, како и отуѓувањето, индивидуалноста и универзалноста воопшто.

VI. Проза (204-331)

Во однос на прозното творештво, како главна одлика на современата книжевност се подвлекува проблемот на јазикот, којшто е присутен до денес. Овој проблем е присутен не само во прозното туку и во севкупното книжевното творештво. Од овој аспект, спорет м-р Ѓучлутурк, како најуспешни се издвојуваат расказите и романите на Решит Ханедан, како и драмското творештво на Агим Рифат Јешерен и Нухи Мазрек. Меѓутоа, успехот на Ханедан, Јешерен и Мазрек се само квантитативен исклучок во однос на севкупната современа проза на Косово.

Во поглед на јазикот во расказите се напоменува дека позабележителни се девијации од областа на синтаксата, морфологијата, семантиката и фразеологијата. Во збирките на раскази се забележуваат и голем број правописни грешки. Дел од јазичните девијации евидентни во прозата се резултат, меѓу другото, и на влијанието на билингвалната, трилингвалната и повеќејазичната средина, како и интенцијата на самите авторите за оригинално и автентично прикажување на локалните настани. Во овој поглед, не помалку е значајно и интенцијата на Нурулах Атач за пречистување на јазикот од секакви надворешни влијанија.

Во театарското драмско творештво се наведува дека јазикот изобилува со аматерски, неискусни, почетнички грешки. Следствено, преку влијанието на месниот јазик и турските дијалекти се забележуваат и грешки од аспект на синтаксичката, фонетската и морфолошката структура. За разлика од постарите автори, младата генерација на театарски текстописци, во однос на јазикот и стилот, покажуваат поголема грижа. Благодарение на ваквиот однос во делата на помладите генерации јазичните девијации се сведени на минимум. Во овој контекст, како најконкретен пример за естетската зрелост и книжевен квалитет се наведува делото на Јешерен насловено како *“Еџек Мухаббети”* („Магарешки разговор“).

VII. Заклучок (332-345)

Во заклучокот по исцрпното и сестраното разгледување на развојот на современото турско книжевно творештво во Косово, м-р Танер Ѓучлутурк констатира дека оваа книжевност, преку еден закономерен условен, забрзан, збиен и скоковит развоен процес, во текот на современиов период од пет децении, конечно успеа да ја конституира својата жанрова и видова структура и со тоа суштински квалитетно се измени нејзината слика во споредба со одминатите периоди пред балканските војни. Со целосното оформување на трите главни литературни жанра и сите литературни видови, до крај се изменила класичната структура на турската литература на овие простори, создадена пред балканските војни.

Според м-р Ѓучлутурк, квантитетното развивање на литературните родови и видови во современата литература на турски јазик на Косово најтесно е придружено со нивното внатрешно збогатување, разнообразување и обликовно зацврстување. Постојаната присутна тенденција во целокупната спомената литература на отвореност кон најразлични креативни искуства во денешнава светска литературна констелација се одразува и на осовременување и модернизирање на нејзините литературни родови и видови, па во таа смисла нивниот развоен процес беше секогаш отворен. И покрај некои пропусти од јазична природа, како што забележува авторот, современата турска литература на Косово освен својата уметничка функција остварила и една општествено-социјална мисија, која се состои пред сè во докажувањето на својата национална самобитност на овие простори, аргументирано со оригинално народно, уметничко и драмско литературно богатство. Приспособувајќи се на условите на времето, во рамките на Косово и поранешна Југославија, успеа да ја искористи можноста за развивање, усовршување и самодокажување како еден целосен национален книжевен ентитет, која за своите уметнички вредности заслужува огромна почит и големо признание.

VIII. Резиме на македонски, турски и англиски јазик (346-348)

Во резимето е даден кус приказ на трудот во неколку црти на македонски, турски и англиски јазик.

IX. Библиографија (348-364)

Во библиографијата, надвор од архивсиот материјал, се дадени вкупно 308 библиографски единици во врска со користените теоретски и белетристички извори.

Заклучок и предлог

Од гореизнесеното јасно произлегува дека м-р Танер Ѓучлутурк со многу студиозност и темелност во постапката ја проучува современата турска книжевност на Косово. Авторот на дисертацијата остварил обемна, исцрпна и аргументирана анализа на поставениот проблем што го земал за обработка во својот дисертационен труд. Истражувањата на авторот се направени врз основа на обемна консултирана литература за методите и критериумите при вреднување на книжевноуметничките и естетските вредности на оваа литература што му овозможува да дојде до релевантни сознанија и да постулира проблемски пунктови чие разрешување ќе го овозможи дефинирањето на дистиктивните својства на современата турска литература на Косово во рамките на посебните книжевни родови и видови одделно, како и за нејзиниот развој во целина. Особен придонес на истражувањето претставува практичната примена на теоретските сознанија врз конкретниот материјал ексцерпиран од самата книжевна продукција. Авторот покажува дека е широко упатен во тенденциите и резултатите од современата наука за книжевноста и дека поседува

несомнени способности научните достигнувања од соодветните области да ги употреби за доаѓање до сопствени ставови и заклучоци. Авторот низ трудот пројавува големо познавање во доменот што го истражува и, низ функционални, продлабочени и прецизни анализи и интерпретации, доаѓа до значајни резултати што носат нови сознанија во откривањето на дистинктивните и заемните својства на оваа книжевност како посебна целина воопшто и нејзините специфики во рамките на секој жанр посебно. Квалитетите што ги поседува како научник на кандидатот м-р Танер Гучлутурк му овозможиле да ги реализира поставените цели и задачи и да извлече прецизни и јасни теоретски констатации во однос на темата што беше предмет на истражување.

Врз основа на сето гореизнесено, чест ни е на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје да му предложиме да ја прифати дисертацијата на м-р Танер Гучлутурк, *Турското книжевно творештво во Косово во периодот од 1951-2001 година*, и да го повика авторот на дисертацијата на усна одбрана.

Скопје, 10.3.2011. год.

Рецензентска комисија

1. Д-р Хамди Хасан, редовен професор,с.р.
2. Д-р Таида Хафиз, редовен професор,с.р.
3. Д-р Ниметуллах Хафиз, редовен професор,с.р.
4. Д-р Зекирја Незири, редовен професор,с.р.
5. Д-р Фадил Хоџа, доцент,с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ ЗВАЊА ПО ПРЕДМЕТИТЕ ВАЈАЊЕ,
ВАЈАРСКИ ТЕХНИКИ И ЦРТАЊЕ НА КАТЕДРАТА ЗА ВАЈАРСТВО НА
ФАКУЛТЕТОТ ЗА ЛИКОВНИ УМЕТНОСТИ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот и уметнички совет на Факултетот за ликовни уметности во Скопје, на својата редовна седница одржана на 22. 02. 2011 година, формира Рецензентска комисија во состав: ред. проф. Жарко Башески, претседател, ред. проф. Станко Павлески, член и вонр. проф. Ибрахим Беди, член.

На конкурсот објавен во весниците „Дневник“ и „Лајм“ на 11. 02. 2011 година, за избор на наставник во сите звања, по предметите вајање, вајарски техники и цртање на Катедрата за вајарство на Факултетот за ликовни уметности во Скопје се пријави кандидатот дипл. вајар и м-р од областа на вајарството Исмет Рамикевиќ, доцент на ФЛУ.

Врз основа на приложената документација од пријавениот кандидат, Рецензентската комисија има чест на Наставно-научниот и уметнички совет да му го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци

Исмет Рамикевиќ е роден 1960 година во Дубница, Сјеница (Р. Србија). Основното и средното образование ги завршил во Скопје. Во 1985 година дипломирал на Факултетот за ликовни уметности во Скопје, на одделот за вајарство, со педагошка насока, во класата на проф. Петар Хаџи Бошков. Од 1990 до 2001 година работел како илустратор-технички уредник во НИП „Нова Македонија“, редакција Бирлик. Во овој период работел во областа на графичкиот дигитален дизајн реализирајќи бројни илустрации за списанија и корици за книги. Од 2001 до 2005 година работел како наставник по ликовно образование во ОУ „Тефејуз“ и во ОУ „Петар Здравковски- Пенко“, учествувајќи на повеќе семинари и работилници во земјата и во странство. Од 2006 до денес работи како доцент по предметите вајарски техники и цртање на Катедрата за вајарство при Факултетот за ликовни уметности во состав на УКИМ, Скопје. Од 2009 година до денес го предава изборниот предмет истражувачки цртеж. Покрај ангажманите на Факултетот, одржал презентации и предавања на еден симпозиум во Бугарија. Од 2006 до 2011 година бил член на повеќе работни комисии при Факултетот за ликовни уметности. Во 2008 година соработувал со издавачката куќа „Топер“, илустрирајќи ја за III одделение, Читанката за јазикот и културата на Бошњациите. Од 2008 година е член на Уметничкиот совет за програмата „Уметност и развој“ при Светската банка и Амбасадата на Швајцарија.

Во 2011 година ги завршил студиите од вториот циклус под менторство на вонр. проф. Беди Ибрахим. Член е на ДЛУМ од 1985 година.

Самостојни изложби:

- 2007 – Пловдив, Р. Бугарија, Art Today Association, “Инфо – ткаенина”
 2008 – Ниш, Р. Србија, Галерија Србија, “Инфо- знаци”
 2009 – New York, САД, Gallery MS “Инфо – зраци”

Групни изложби:

- 2006 – Шумен, Р. Бугарија, 2-ро Интернационално биенале на современа уметност
- Utrecht, Холандија, Културен центар „Бабел“, Презентација на источноевропските земји и Русија
 - Чачак, Р. Србија, Дом културе, “Отворена книга на Балканот”
- 2007 – Сараево, Р. БиХ, Колегиум артистикум, “Отворена книга на Балканот”
- Базел, Швајцарија, “Visual Immortality”
 - Љубљана, Р. Словенија, Градски музеј на Љубљана, “Paperwork”
 - Виена, Австрија, Palais Porcia, “Syntesthesia”
- 2008 – Чачак, Р. Србија, Дом културе, “Zemlja, knjige, mape”
- Скопје, Музеј на современа уметност, “Syntesthesia”
 - Чачак, Р. Србија, Дом културе, “Zemlja, knjige, mape”
- 2009 – Sarajevo, Р. БиХ, Kolegijum artistikum, “Zemlja, knjige, mape”
- 2010 – Рим, Р. Италија “Syntesthesia”
- Скопје, КИЦ, “Заедно за Скопје”
 - Скопје, Музеј на современа уметност, “Три децении на Факултетот за ликовни уметности”
 - Berlin, Sudost Europa Kulture e. v, One hundred opening
- 2011–Скопје, Музеј на современа уметност, “Минимализмот, конструктивизмот и монохромјата во современата македонска уметност”

Симпозиуми

- 2010– Ахтопол, Р. Бугарија, “Интернационална летна академија и симпозиум”, во организација на Националната уметничка академија од Софија (сертификат)

Учество на јавни конкурси за идејни решенија за скулптури

- 2008- Идејно решение за скулптура “Јустинијана Прима”, општина Центар
- Идејно решение за скулптура “Коњаник”, општина Гази Баба

- 2009 - Идејно решение за скулптура “Св. Кирил и Методиј”, општина Центар
- Идејно решение за скулптура “Св. Климент и Наум”, општина Центар
- 2010 - Идејно решение за скулптура “Македонските бранители”, општина Центар
- Идејно решение за скулптурите за објектот “Стар театар”, општина Центар
 - Идејно решение за скулптурите за “Мостот на уметноста”, општина Центар
 - Идејно решение за скулптура “Јосиф Багери”, општина Центар
 - Идејно решение за скулптура “Пјетар Богдани”, општина Центар
 - Идејно решение за скулптура “Неџат Аголи”, општина Центар

Прифатени идејни решенија

- 2010- Идејно решение за скулптурите “Полихменија” и “Терпсихора” за објектот “Стар театар”, општина Центар
- Идејно решение за скулптурите “Адем Гајтани”, “Муртезе Пеза” и “Неџати Зекирија” за “Мостот на уметноста”, општина Центар

Награди

- 2008- Откупна награда за идејно решение за скулптурата “Јустинијан Прима”
- Откупна награда за идејно решение за скулптурата “Коњаник”
- 2009- Трета награда за идејно решение за скулптурата “Св. Кирил и Методиј” (прва награда не е доделена)
- Откупна награда за идејно решение за скулптурата “Св. Климент и Наум” (прва награда не е доделена)
 - Втора награда за идејно решение за скулптурата “Македонски бранители”
- 2010- Втора награда за идејно решение за скулптурата “Ѓорѓија Пулески”

Студиски престој во странство:

- 2006 – Р. Бугарија- Шумен и Софија
- 2007 – Р. Словенија, Љубљана
- Р. Бугарија: Пловдив и Софија
- 2008 – Швајцарија: Базел
- 2009 - САД, Њујорк

Библиографија

- Абациева, Соња, Простори на задоволството: Кон инсталацијата на Исмет Рамиќевиќ во Чифте-амам, Утрински весник, 20 јануари, 2006, стр. 17

- Аноним., „Рамиќевиќ и Чанкуловска на изложба во Базел”, Време, 8 мај 2007, стр.20
- Аноним., Лавиринт, Шпиц, 7 мај 2007, стр.24
- Vragić, Slađana, Biblioteka- Otvorena knjiga balkana, Centar za vizuelna istraživanja i razvoj vizuelne kulture, Collegium artisticum, Čačak i Sarajevo, predgovor vo kat.
- Аноним., „Селекција на визуелна бесмртност”, Форум, 11. 05. 2007, стр. 48
- А. Д., „Рамиќевиќ и Наневски во Пловдив”, Време, 18. 07. 2007, стр. 21
- Чанкуловска-Михајловска, Маја, „Од циклусот Инфо-ткаенина”, предговор во кат. по повод изложбата во Пловдив „Art Today Association 2007”, 2007
- Пиркоска, Конча, „Инфо-знаци”, предговор во кат. по повод изложбата во „Галерија Србије”, Ниш. Р. Србија, 2008
- Чанкуловска-Михајловска, Маја, „Од циклусот Инфо-ткаенина”, предговор во кат. по повод изложбата Parig- Parerwork, во Градскиот музеј, Љубљана, Р. Словенија, 2008, стр.35-44
- Рамиќевиќ, Исмет, текст за „Инфо-ткаенина”, по повод изложбата Parig- Parerwork, во Градскиот музеј, Љубљана, Р. Словенија, 2008, стр. 21
- Чанкуловска-Михајловска, Маја, предговор за кат. по повод изложбата „Заедно во Скопје”, КИЦ, 2008
- Васева-Димеска, Викторија, предговор за кат. по повод изложбата Синестезија-Synesthesia, отворена во Palais rogia, Виена, 2009
- Пиркоска, Конча, Исмет Рамиќевиќ, во „Ликовната уметност на почвата на Македонија XX век, книга 23, МАНУ, Скопје, стр.229-234
- (Неделковска, Лилјана) Исмет Рамиќевиќ, во Македонска енциклопедија, книга 2, МАНУ, Скопје, 2009. стр. 1251
- Колевска, Гордана, „Само со труд и квалитет се стигнува до успехот”, ТЕА Модерна, 2010, стр.22
- Димовска-Најдовска Бранка, „—С што сум сакал, сум кажал преку скулптурата”, ТЕА Модерна, 2010, стр.19

Творечка активност

Доц. Исмет Рамиќевиќ, покрај неговата педагошка активност, континуирано се занимава и со скулпторската активност. Со својот автентичен творечки профил, Рамиќевиќ трајно ја одбележа македонската ликовна уметност афирмирајќи ја и надвор од границите на државата. Од неговиот избор за доцент па сè до денес има реализирано три самостојни и шеснаесет групни изложби во земјата и во странство, како и учество со идејни решенија на единаесет јавни конкурси за монументални скулптури, од кои му се

прифатени пет идејни решенија. Од 2008 до 2010 добитник е на вкупно шест награди, од кои три откупни, две втори и една трета награда.

Скулпторската активност на Исмет Рамиќевиќ главно се движи во доменот на минимализмот, инсталацијата и објект-артот. Но, она што во последната деценија од неговото творештво е специфично и автентично, тоа е неговиот мегаконцепт поврзан со современото информатичко општество. Преку неговиот монументален циклус „Лавиринти“ од 1998 година, овој концепт за информатичкото општество за критичарката Соња Абациева претставува соочување „со идиосинкратскиот исказ - со нему релевантната естетика на инсталации, изработени од банален материјал каква што е хартијата, утврдувајќи се на тој начин како една од ретките оригинални појавности на македонската ликовна сцена. Неговите последни инсталации именувани како инфо-ткаеници, инфо-знаци или инфо-зраци за критичарката претставуваат „тивко и ненаметливо воведување во зен-градината на контемплацијата, покажувајќи колку е моќна ликовната мимикрија на тишината, вградена во сложените дипли на неговите „ткаени“ весници. Рамиќевиќ го замени галиматисот на ликовната реторика, гламурот на голите тела или енергичните гестови, со не помалку шокантните содржини на печатот, но со една поинаква методологија на нарацијата“.

Рамиќевиќ низ своето напластено сложено творечко писмо ни го презентира значењето и влијанието врз човечкиот ум од секојдневното бомбардирање со информациите. За критичарката Конча Пиркоска, „Инфо-ткаениците“ можат да се толкуваат како еден вид полизначен пиктурален интертекст во кој се преплетени и проткаени/преткаени различните дискурси (од политичките па сè до културните), но исто така можат да се восприемат и како теориски индекс на нашето перцептивно-телесно одредување и восприемање на глетката која се еманира од ткаениците.“ Оттука во структурата на неговите информатички инсталации може да се препознае суптилната лирска интонација на разнородните информатички игри во кои Рамиќевиќ спонтано доаѓа до рационално обмислените информатички варијации. Пиркоска натаму ќе напише дека „Моќта на магичното дејство на инсталациите нè обзема со нивното зрачење и со препознавањето на трансдијалошката и трансцендентална димензија на уметничкото дело. Според Абациева, „инсталациите на Рамиќевиќ дејствуваат терапевтски: нè успокојуваат, ја поттикнуваат желбата за контемплација и концентрација. На овој начин е постигнато првото ниво на допир со делото. Второто ниво нè отргнува од состојбата на тишина и спокојство. Мисловното откривање на карактерот на визуелно скриените текстови/слики во ролните од печатен материјал почнува да ја разјадува идиличната атмосфера констатирана со широко отворени очи. Авторот инвентивно ја сокрива (намерно или ненамерно?) сушноста на печатениот материјал, создавајќи привлечни визуелни структури, подеднакво блиски на источните арабески, на далекуисточните зен-писма и на западните оп-артистички вибрации. Амортизирајќи ги на овој начин негативните информации од печатените медиуми со новата естетска вредност на весниците, Рамиќевиќ извршува и мисија на помирување на расните, верските, културните и сл. различности, изградувајќи се во автентичен

претставник на транскултурниот тренд во негова аргументирана варијанта“.

Учеството на јавните конкурси за Рамикевиќ, без сомнение претставува голем и посебен предизвик во совладувањето на реалистичкото монументално третирање на скулптурите, а кои во моментот се наоѓаат во процес на нивното реализирање.

Педагошка активност

Во периодот од 2006 година до денес, како наставник-доцент по предметите вајарски техники и цртање на Катедрата за вајарство, Рамикевиќ успешно ја реализира наставната програма. Постојано отворен за контакти и за стручни совети, како и за практична помош на секој студент индивидуално, Рамикевиќ на овој начин индивидуално го стимулира нивниот креативен развој. Пристапот не само во практичното изведување на вајарските техники, туку и во креативниот дел го профилира Рамикевиќ во посакуван педагог кој придонесува индивидуалната настава да стане битен фактор во формирањето на идните ликовни творци. Од 2009 година, Рамикевиќ го предава и изборниот предмет истражувачки цртеж, кој на студентите им овозможува слободно да ја развиваат својата лична креативна имагинација, овозможувајќи им ја потполната слобода како во изборот на материјалите, така и во нивниот индивидуален ликовен израз.

Заклучок и предлог

Имајќи ја предвид севкупната ангажираност и работа на кандидатот, како и постигнатите резултати, Рецензентската комисија му предлага на Наставно-научниот и уметнички совет на Факултетот, м-р Исмет Рамикевиќ да биде избран во звањето вонреден професор по предметите вајање, вајарски техники и цртање, на Катедрата за вајарство на Факултетот за ликовни уметности.

Рецензентска комисија

Ред. проф. Жарко Башески, претседател, с.р.

Ред. проф. Станко Павлески, член, с.р.

Вонр. проф. Ибрахим Беди, член, с.р.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: Исмет Кадро Рамичевиќ
Институција: Факултет за ликовни уметности
Научна област: вајарство
НАСТАВНО - ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред.број	Назив на активност:	Поеени
	Одржување настава	
1.	Вајарски техники, 2006/07, летен/зимски 16x15x0.04	9,6
	Вајарски техники, 2007/08, летен/зимски 16x15x0.04	9,6
	Вајарски техники, 2008/09, летен/зимски 16x15x0.04	9,6
	Вајарски техники, 2009/10, летен/зимски 10x15x0.04	6
	Вајарски техники, 2010/11, летен/зимски 10x15x0.04	6
2.	Цртање, 2006/07, летен/зимски 4x15x0.04	2,4
	Цртање, 2007/08, летен/зимски 4x15x0.04	2,4
	Цртање, 2008/09, летен/зимски 4x15x0.04	2,4
	Цртање, 2009/10, летен/зимски 2x15x0.04	1,2
	Цртање, 2010/11, летен/зимски 4x15x0.04	2,4
3	Истражувачки цртеж 2009/10 1x15x0.04	0,6
	Истражувачки цртеж 2010/11 1x15x0.04	0,6
4	Член на комисија за одбрана на дипломска работа	
	2006/07 12 членства 12x0.1	1,2
	2007/08 18 членства 18x0.1	1,8
	2008/09 8 членства 8x0.1	0,8
	2009/10 6 членства 6x0.1	0,6
	Член на комисија за одбрана на постдипломска работа	
	2008/09 1 членство 1x0.3	0,3
	2008/09 1 членство 1x 03	0,3
	Вкупно	57,8

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред.број	Назив на активност:	Поеени
1.	Одбранета магистерска работа	4
	Вкупно	4

СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ

Ред.број	Назив на активност:	Поени
Самостојни изложби		
1.	2007 "Инфо ткаенина" Пловдив, Бугарија, Art Today Association	8
2.	2008 "Инфо знаци" Ниш, Србија, Галерија Србија	8
3.	2009 "Инфо знаци" Њујорк, САД, Gallery MC	8
Групни изложби		
4.	2006 – Шумен, Р. Бугарија, 2-ро Интернационално биенале на современа уметност	8
5.	2006 – Utrecht, Холандија, Културен центар „Бабел“, Презентација на источноевропските земји и Русија	8
6.	2006 - Чачак, Р. Србија, Дом културе, "Отворена книга на Балканот"	8
7.	2007 – Сараево, Р. БиХ, Колегиум артистикум, "Отворена книга на Балканот"	8
8	2007 – Базел, Швајцарија, "Visual Immortality"	8
9	2007 - Љубљана, Р. Словенија, Градски музеј на Љубљана, "Paperwork"	8
10	2007 - Виена, Австрија, Palais Porcia, "Syntesthesia"	8
11	2008 - Чачак, Р. Србија, Дом културе, "Zemlja, knjige, mape"	8
12	2008' - Скопје, Музеј на современа уметност, "Syntesthesia"	8
13	2008 - Чачак, Р. Србија, Дом културе, "Zemlja, knjige, mape"	8
14	2009 - Sarajevo, Р. БиХ, Kolegijum artistikum, "Zemlja, knjige, mape"	8
15	2010 - Рим, Р. Италија "Syntesthesia"	8

16	2010-Скопје, КИЦ, “Заедно за Скопје”	8
17	2010 -Скопје, Музеј на современа уметност, “Три децении на Факултетот за ликовни уметности”	8
18	2010 -Berlin, Sudost Europa Kulture e. v, One hundred opening	8
19	2011--Скопје, Музеј на современа уметност, “Минимализмот, конструктивизмот и монохромјата во современата македонска уметност”	8
Вкупно		152

СРТУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЛНОСТ

Ред.број	Назив на активност:	Поеени
1	2010– Ахтопол, Р. Бугарија, “Интернационална летна академија и симпозиум”, во организација на Националната уметничка академија од Софија (сертификат)	4
2	Објавено дело во каталог од изложбата “Минимализмот, конструктивизмот и монохромјата во современата македонска уметност”	1
3	Објавено дело во каталог од изложбата 2-ро Интернационално биенале на современа уметност	2
4	Објавено дело во каталог од изложбата „Презентација на источноевропските земји и Русија“	2
5	Објавено дело во каталог од изложбата “Отворена книга на балканот”	2
6	Објавено дело во каталог од изложбата “ Visual Immortality”	2
7	Објавено дело во каталог од изложбата “Paperwork”	2
8	Објавено дело во каталог од изложбата “Syntesthesia”	2
9	Објавено дело во каталог од изложбата “Zemlja, knjige, mare”	2
10	Објавено дело во каталог од изложбата “Три децении на Факултетот за ликовни уметности”	1
11	Објавено дело во каталог од изложбата One hundred opening	2
Студиски престој		
1	2006–Р. Бугарија- Шумен и Софија 2008	0,5
2	2007 –Р. Словенија, Љубљана	0,5

3	2007 - Р. Бугарија: Пловдив и Софија	0,5
4	2008- Швајцарија: Базел	0,5
5	2009 - САД, Њујорк	0,5
Награди		
1	2008- Откупна награда за идејно решение за скулптурата "Јустинијан"	3
2	2008 - Откупна награда за идејно решение за скулптурата "Коњаник"	3
3	2009-Трета награда за идејно решение за скулптурата "Св. Кирил и Методиј" (прва награда не е доделена)	3
4	2009 - Откупна награда за идејно решение за скулптурата "Св. Климент и Наум" (прва награда не е доделена)	3
5	2009 - Втора награда за идејно решение за скулптурата "Македонски бранители"	3
6	2010- Втора награда за идејно решение за скулптурата "Ѓорѓија Пулески"	3
Комисии на ФЛУ		
1	Член на комисија за избор во звања на ФЛУ	0,4
Вкупно		42,9

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поедини
НАСТАВНО - ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	57,8
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	4
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	152
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	42,9
ВКУПНО	256,7

Рецензентска комисија

Ред. проф. Жарко Башески, претседател, с. р.

Ред. проф. Станко Павлески, член, с. р.

вон. проф. Беди Ибрахим, член, с. р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ *GESUNDFUTTER STATT SCHNELLGERICHTE: NEUES ZUM
ALTEN KOMPOSITIONSMODELL DER DEUTSCHEN SPRACHE*
ОД ПРОФ. Д-Р СИЛВАНА СИМОСКА

Наставно-научниот совет на Филолошкиот Факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата петнаесетта редовна седница одржана на 9.03.2011 година, нè избра за рецензенти на трудот под наслов *Gesundfutter statt Schnellgerichte: Neues zum alten Kompositionsmodell der deutschen Sprache* од д-р Силвана Симоска, вонреден професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.

По разгледувањето на доставениот ракопис имаме чест да го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Трудот *Gesundfutter statt Schnellgerichte: Neues zum alten Kompositionsmodell der deutschen Sprache* се посветува на композицискиот модел „придавка+именка“ (A+N) за кој се бележи послаб интерес во германската наука за зборообразувањето. Оваа констатација, според авторката, се должи на релативно малата застапеност на овој модел во германскиот лексикон. Имено, во споредба со сложенките од моделот „именка+именка“ (N+N) и моделот „глагол+именка“ (V+N), моделот „придавка+именка“ е застапен со најмала фреквенција. Тоа го потврдуваат и статистичките податоци на Институтот за германски јазик во Инсбрук, кој во рамките на макропроектот „Сложени именки“ врз основа на корпус од 62 456 сложенки го изнесува следниов резултат: N+N се застапени со 77,9 %, V+N со 6,5 % и A+N со 4,6 %. Релативно слабиот интерес за овој композициски модел се базира, исто така, и врз неоснованото мислење дека се работи за тривијални конструкции чија семантика е едноставна и транспарентна. Резултатите до коишто доаѓа авторката д-р Симоска во своето истражување го покажаат токму спротивното.

Трудот е поделен на вкупно четири поголеми целини: *Вовед*, *Морфонологија на A+N*, *Графија на A+N*, *Семантика на A+N*. На крајот од трудот следува *Заклучок*, *Библиографија*, *Регистар на A+N*, како и детално *Резиме на македонски јазик*.

Во делот *Вовед* се дискутираат теориските начела, основните поими и дефиниции релевантни за композицискиот модел A+N, како и составот на корпус и користената методологија. Емпириската база на трудот ја сочинуваат приближно 2 000 ексцерпти од современи германски текстови, како и лексикографски помагала. Поаѓајќи од претпоставката дека лексонски (узуални) и текстуални (окационални) зборови се создаваат врз исти принципи, се ексцерпирани речници, како и весници, списанија и белетристични дела, коишто претставуваат ризница на нови зборовни креации. Трудот не само што успешно ја отсликува актуелната теориска дискусија за местото на зборообразувањето во рамките на граматиката, при што концизно се опишуваат повеќе теориски пристапи во

зборообразувањето, туку и доследно го применува генеративно-лексикалистичкиот пристап, теориската рамка за којашто се определува авторката, врз моделот A+N. Определувајќи се за лексикалистичката хипотеза со нагласка на семантичките обрасци, авторката Симоска ги следи најсовремените трендови во зборообразувањето. Оваа методологија всушност го оправдува и насловот на трудот, во којшто авторката најавува новини, односно иновативни тенденции и поместувања на регуларностите кај стариот комозициски модел A+N, кој датира од поодамна во германскиот лексикон.

Вториот дел од трудот се занимава со морфонолошката форма на сложенките од моделот A+N. Досегашни хипотези ја детерминираат формата на првиот член, додека вториот не подлежи на морфолошки рестрикции. Зборообразувачкиот статус на првиот член резултира, според д-р Силвана Симоска, во следнава типологизација: слободни придавки и врзани придавски форми. Кај слободниот член се застапени: примарна придавка без морфолошко обележје (*Langschal, Kurzdruma*) со морфолошко обележје (со флексија: *Hohepriester, Langeweile, Gutestube*; со степенуван прв член *Höchstgeschwindigkeit, Bestzeit, Minderzahl*), придавската изведенка (*Differentialrechnung, Idealbesetzung*), придавската сложенка (*Schwarzweißfilm, Pflegeleicht-Wäsche*), партиципот презент (*Lebendgeburt*) и партиципот перфект (*Gebrauchtwagen, Gemischtwarenhandlung*). Врзаните придавски форми претставуваат сложенки од типот *Polit-Szene, Sonderzug, Kunsthonig*. Врз основа на истражувањето на слоговната структура, д-р Симоска доаѓа до следниве резултати: голема група на едно- (*Altstadt*) и двосложни (*Fertiggericht*) и помала група на три- и повеќесложни (*Intensivstation, Dokumentarfilm*) членови. Изведените повеќесложни странски придавки се среќаваат почесто во стручната терминологија (*Elementarunterricht, Experimentalphysik, Intensivstation, Nuklearmedizin* и др.), додека примарните едносложни германски придавки се пофреквентни кај секојдневните сложенки (*Altpapier, Buntwäsche, Freikarte* и др.).

Третиот дел од трудот е посветен на графијата и на графичките тенденции на сложенките од моделот A+N. Графијата кај текстуалните зборови покажува наклоност кон поврзување на композициските компоненти со интерпункциски знак, најчесто со тире *Exklusiv- (Schlafzimmer)*, како и со коса цртичка (*Original/Kurzwort-Variation, Kalt/Warm Kompressen*). Покрај овие графички особености, во последно време сè почесто се застапени, според авторката, и ортографските креации кои строго земено го нарушуваат германскиот правопис, како што се „збороинтерната мајускула“ (*fremdKörper, ReginalBahn, AktivFrische*), односно пишување на именката со мала почетна буква (*beautiful-leute*). Под влијание на англискиот јазик откриени се дури и т.н. дисконтинуирани сложенки за коишто е маркантно нивното посредно сраснување, т.е. неслеано пишување (*Chemisch Reinigung*).

Во четвртиот дел се разгледуваат семантичките признаци на A+N, односно семантичките обрасци. Како теориска основа за нивниот опис, д-р Симоска користи предикатско-аргументски структури. Според дадената теориска рамка, секоја придавка којашто е семантички компатибилна со

именка би била потенцијален кандидат за сложенка. Но, реалноста покажува дека не се сите семантичко компатибилни комбинации, *de facto*, реализирани во германскиот лексикон (може да се каже *hübsches Mädchen* (убава девојка), но не **Hübschmädchen*). Оттука д-р Симоска се посветува на откривањето на семантичките супкласи на првиот и на вториот член, односно на придавките и на именките, коишто се реализирани во композицискиот модел A+N со цел да дедуцира селективни преференции. Семантичката анализа покажа присуство на следниве класи од придавки: квантитативни (*ganz: Ganzporträt*), квалитативни (*neu: Neubau*), класификативни (*zirkular: Zirkularbrief*), придавки што означуваат боја (*rot: Rotstift*), потекло (*deutsch: Deutschkurs*), место (*Unter-: Unterkiefer*) време (*ewig: Ewig-Erde*). Резултатот од семантичката анализа на именките потврдува присуство на називи за лица (*Kleinbürger*), за животни (*Bunkäfer*), за растенија (*Frühapfel*), за материјали (*Edelmetall*), артефакти (*Rundbürste*), за делови од човечкото тело (*Dummkopf*) и помал незначаен број на други семантички класи. Во рамките на финалната семантичка анализа, д-р Симоска го истражува семантичкиот однос меѓу композициските членови на A+N формализирајќи го во одредени типови семантички обрасци. Симоска начелно разликува еноцентрични и егзоцентрични (посесивни) типови A+N. Кај еноцентричниот тип A+N разликува вкупно 4 семантички обрасци: атрибутивен (*Buntwäsche*), адјунктивен (*Schnellstraße*), каузативен (*Magersucht*) и индиректен (*Feinbäckerei*), додека егзоцентричниот тип A+N го супкласифицира врз основа на референцијалните класи: ЛИЦЕ (*Langbein*), ЖИВОТНО (*Blaukehlchen*) и РАСТЕНИЕ (*Weißdorn*). Семантичкиот раздел авторката го финишира со анализа на A+N со семантички особености (*Weißstorch, Schwarzmarkt, Nacktfrosch*).

Трудот во согласност со насловот е пишуван на германски јазик, што само по себе говори за високиот степен на познавање на германскиот објект-јазик, кој е предмет на анализа, како и на германскиот метајазик, инструментариумот со коишто авторката суверено го опишува предметот на истражувањето. Билигвалната матрица на авторката Симоска, којашто поденакво елаборирано владее со македонскиот и со германскиот јазик, е вистинска придобивка како за македонската, така и за германската научна средина.

ЗАКЛУЧОК

Мислиме дека авторката на трудот *Gesundfutter statt Schnellgerichte: Neues zum alten Kompositionsmodell der deutschen Sprache* пред себе имала сериозна задача пред сè поради тежината и одговорноста кон едно специфично поле на истражување какво што е зборообразувањето. Со акрибична прецизност се анализира селкетираниот корпус на композицискиот модел A+N (придавка+именка), како од фонолошко-морфолошки, така и од графиски и од синтаксичко-семантички аспект, сведувајќи ги резултатите во зборообразувачки обрасци, кои се од бифункционален карактер: со нив не само што се анализираат узуални, т.н. лексиконски сложени именки, туку и okazjiонални, т.н. текстуални сложени именки.

Поаѓајќи од фактот дека ракописот *Gesundfutter statt Schnellgerichte: Neues zum alten Kompositionsmodell der deutschen Sprache* од проф. д-р Силвана Симоска претставува труд со висока теориска и емпириска вредност, убедени сме дека тој ќе биде забележан и надвор од границите на Р. Македонија. Овој труд го препорачуваме во наставата по зборообразувањето во германскиот јазик како на додипломско, така и на постдипломско рамниште. Со задоволство констатираме дека трудот децидно ги задоволува светските стандарди за научни публикации и од тие причини искрено го препорачуваме за печатење.

Рецензенти

1. Д-р Волфганг Моч, редовен професор, с.р.
2. Д-р Јован Ѓукановиќ, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК ПОД НАСЛОВ МАТЕМАТИКА I
ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р БОРКО ИЛИЕВСКИ, ПРИЈАВЕН НА
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука бр. 07-359/3 од 1.3.2011 година, Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет при УКИМ во Скопје, донесена на седницата одржана на 23.2.2006 година, избран сум за рецензент за оцена на горенаведениот учебник.

Во тоа својство, по извршениот преглед и анализа на текстот на поднесениот ракопис за учебник, имам чест и задоволство до Наставно-научниот совет на ПМФ во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот „Математика I“ е работен според наставната програма по предметот математика I за студентите на Институтот за хемија на ПМФ при УКИМ. Наменет е првенствено за студенти од прва година на Институтот за хемија на ПМФ при УКИМ, со широки можности да биде користен и од студентите на прва година на Фармацевскиот факултет и на другите технички факултети.

Ракописот беше доставен во вид на компјутерски обработен текст, A4 - формат, на 245 страници и е систематизиран во 5 програмски теми, кои се дополнети со голем број илустрации, умешно вкомпонирани во текстот и помагаат за негово полесно совладување. Ракописот содржи голем број решени примери и задачи за самостојно решавање.

1. Содржина на ракописот

Материјалот опфатен во ракописот обработува 5 програмски теми:

1. Множества и низи
2. Реални броеви
3. Диференцијално сметање
4. Неопределен интеграл
5. Определен интеграл

Во првата глава се изучуваат множествата И низите од реални броеви. Со доста едноставен методолошки пристап авторот ги воведува соодветните поими користејќи бројни едноставни примери како илустрација. Главата е поделена на 11 параграфи. Во овој дел е вметнат параграф за односи, пропорција и процент кои се доста битни посебно за студентите за кои е

наменет овој учебник. Исто така, поради истата причина, кај низите авторот се задржува повеќе на аритметичката, геометриската и природните низи. Сепак сметање дека на некои места во оваа глава е потребно да се запази и методот на формулирање на соодветни дефиниции и докажувања.

Втората глава е поделена на 8 параграфи и се опфатени реалните функции од една реална променлива преку дефинирање на функција, посебни класи функции и на крајот примена на граничниот процес кај функции за испитување на соодветни особини (гранична вредност, непрекинатост). При тоа се дадени голем број решени примери и голем број цртежи кои во голема мера го олеснуваат геометрискиот пристап. Во оваа глава авторот во голема мера ја запазил методологијата на формулирање.

Во третата глава со наслов „Диференцијално сметање“, поделен на 19 параграфи, е обработена една од примените на граничните процеси кај класата реални функции од една реална променлива со дефинирање на извод. Посебно се дадени и соодветни значења на изводот како што се геометриското, физичкото и хемиското значење. Потоа со помош на изводи се проучени особини на функциите како што се екстрими, монотоност и сл. При тоа се наведени и фундаменталните теореми на диференцијалното сметање и познатата Тајлорова формула.

Четвртата глава во 10 параграфи ја опфаќа материјата од темата Неопределен интеграл. Освен вообичаеното дефинирање на поимот неопределен интеграл и двата основни метода за решавање (метод на замена и метод на парцијална интеграција), авторот во еден параграф се потрудил да ја вметне и една од примените на неопределен интеграл кај хемиските реакции. Големiot број едноставни, но сепак методолошки доста добро избрани решени примери, во голема мера го олеснуваат совладувањето на техниката на решавање неопределен интеграл.

Последната глава ја обработува темата „Определен интеграл“, како уште една примена на граничните процеси кај класата реални функции од една реална променлива. Таа е поделена на 8 параграфи. Авторот се обидел, избегнувајќи употреба на тежок за разбирање граничен процес потребен кај строго математички приод, да воведо поим за определен интеграл. При тоа секако ја имал предвид целната група студенти за кои е првенствено наменет овој учебник. Исто така авторот на еден прифатлив и педагошко оправдан начин ја формулира и ја докажува познатата основна формула на интегралното сметање, користејќи два приода, Лагранжовиот и геометрискиот пристап на Њутн-Лајбниц.

Во истата глава, освен соодветните два метода за решавање на определен интеграл (метод на замена, метод на парцијална интеграција) и геометриското толкување на бројот определен интеграл, авторот ја наведува и општата формула за приближно пресметување на определен интеграл со два специјални случаја (формула на правоаголници, трапезна формула). Од примената на определениот интеграл во геометријата, со голем број цртежи и решени примери, обработени се задачите за пресметување на плоштина на рамнински слики, должина на рамнински криви и плоштина и волумен на ротациони тела.

Во скоро сите параграфи авторот наведува и добро избрани групи задачи за вежбање, како корисен педагошко-методолошки пристап за самоконтрола на студентите.

Големото долгогодишно искуство на авторот придонесува со голем број решени примери тешкотиите во совладувањето на потребните математички поими да се сведат на ниво прифатливо за студентите за кои е првенствено учебникот наменет.

Низ целата материја авторот ја запазува тенденцијата на изложување на материјалот на методолошки и педагошки начин, разбирлив за студентите од целната група, при тоа не навлегувајќи во строги математички формулации и докази.

Забелешките за воочените пропусти од техничка и стручна природа му се дадени на авторот и тие треба да се вградат во текстот.

2. Заклучок и предлог

Во целина гледано ракописот „Математика I“ од проф. д-р Борко Илиевски е сериозен труд во кој е вградена обемна и продлабочена научна и стручна работа и долгогодишното практично искуство на авторот како асистент и наставник по математика.

Врз основа на напред изнесеното, со особено задоволство му предлагам на Наставно-научниот совет на ПМФ да донесе одлука ракописот „Математика I“ од проф. д-р Борко Илиевски, редовен професор на ПМФ во Скопје, да се издаде како учебник и да се одобри негово печатење.

Рецензент

Д-р Боро Пиперевски,
редовен професор на ФЕИТ во
Скопје, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК ПОД НАСЛОВ МАТЕМАТИКА I
ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р БОРКО ИЛИЕВСКИ, ПРИЈАВЕН НА
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука бр. 07-359/3 од 1.3.2011 година, Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет при УКИМ во Скопје, донесена на седницата одржана на 23.2.2006 година, избран сум за рецензент за оцена на горенаведениот учебник.

Во тоа својство, по извршениот преглед и анализа на текстот на поднесениот ракопис за учебник, имам чест и задоволство до Наставно-научниот совет на ПМФ во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот „Математика I“ е работен според наставната програма по предметот математика I за студентите на Институтот за хемија на ПМФ при УКИМ. Наменет е првенствено за студенти од прва година на Институтот за хемија на ПМФ при УКИМ, со широки можности да биде користен и од студентите на прва година на Фармацевскиот факултет и на другите технички факултети.

Ракописот беше доставен во вид на компјутерски обработен текст, A4 - формат, на 245 страници и е систематизиран во 5 програмски теми, кои се дополнети со голем број илустрации, умешно вкомпонирани во текстот и помагаат за негово полесно совладување. Ракописот содржи голем број решени примери и задачи за самостојно решавање.

1. Содржина на ракописот

Материјалот опфатен во ракописот обработува 5 програмски теми:

6. Множества и низи
7. Реални броеви
8. Диференцијално сметање
9. Неопределен интеграл
10. Определен интеграл

Во првата глава се изучуваат множествата И низите од реални броеви. Со доста едноставен методолошки пристап авторот ги воведува соодветните поими користејќи бројни едноставни примери како илустрација. Главата е поделена на 11 параграфи. Во овој дел е вметнат параграф за односи, пропорција и процент кои се доста битни посебно за студентите за кои е наменет овој учебник. Исто така, поради истата причина, кај низите авторот се задржува повеќе на аритметичката, геометриската и природните низи. Сепак сметаме дека на некои места во оваа глава е потребно да се запази и методот на формулирање на соодветни дефиниции и докажувања.

Втората глава е поделена на 8 параграфи и се опфатени реалните функции од една реална променлива преку дефинирање на функција, посебни класи функции и на крајот примена на граничниот процес кај функции за испитување на соодветни особини (гранична вредност, непрекинатост). При тоа се дадени голем број решени примери и голем број цртежи кои во голема мера го олеснуваат геометрскиот пристап. Во оваа глава авторот во голема мера ја запазил методологијата на формулирање.

Во третата глава со наслов „Диференцијално сметање“, поделен на 19 параграфи, е обработена една од примените на граничните процеси кај класата реални функции од една реална променлива со дефинирање на извод. Посебно се дадени и соодветни значења на изводот како што се геометриското, физичкото и хемиското значење. Потоа со помош на изводи се проучени особини на функциите како што се екстреми, монотоност и сл. При тоа се наведени и фундаменталните теореми на диференцијалното сметање и познатата Тајлорова формула.

Четвртата глава во 10 параграфи ја опфаќа материјата од темата Неопределен интеграл. Освен вообичаеното дефинирање на поимот неопределен интеграл и двата основни метода за решавање (метод на замена и метод на парцијална интеграција), авторот во еден параграф се потрудил да ја вметне и една од примените на неопределен интеграл кај хемиските реакции. Големiot број едноставни, но сепак методолошки доста добро избрани решени примери, во голема мера го олеснуваат совладувањето на техниката на решавање неопределен интеграл.

Последната глава ја обработува темата „Определен интеграл“, како уште една примена на граничните процеси кај класата реални функции од една реална променлива. Таа е поделена на 8 параграфи. Авторот се обидел, избегнувајќи употреба на тежок за разбирање граничен процес потребен кај строго математички приод, да воведо поим за определен интеграл. При тоа секако ја имал предвид целната група студенти за кои е првенствено наменет овој учебник. Исто така авторот на еден прифатлив и педагошко оправдан начин ја формулира и ја докажува познатата основна формула на интегралното сметање, користејќи два приода, Лагранжовиот и геометрскиот пристап на Њутн-Лајбниц.

Во истата глава, освен соодветните два метода за решавање на определен интеграл (метод на замена, метод на парцијална интеграција) и геометриското толкување на бројот определен интеграл, авторот ја наведува и општата формула за приближно пресметување на определен интеграл со

два специјални случаја (формула на правоаголници, трапезна формула). Од примената на определениот интеграл во геометријата, со голем број цртежи и решени примери, обработени се задачите за пресметување на плоштина на рамнински слики, должина на рамнински криви и плоштина и волумен на ротациони тела.

Во скоро сите параграфи авторот наведува и добро избрани групи задачи за вежбање, како корисен педагошко-методолошки пристап за самоконтрола на студентите.

Големото долгогодишно искуство на авторот придонесува со голем број решени примери тешкотиите во совладувањето на потребните математички поими да се сведат на ниво прифатливо за студентите за кои е првенствено учебникот наменет.

Низ целата материја авторот ја запазува тенденцијата на изложување на материјалот на методолошки и педагошки начин, разбирлив за студентите од целната група, при тоа не навлегувајќи во строги математички формулации и докази.

Забелешките за воочените пропусти од техничка и стручна природа му се дадени на авторот и тие треба да се вградат во текстот.

2. Заклучок и предлог

Во целина гледано ракописот „Математика I“ од проф. д-р Борко Илиевски е сериозен труд во кој е вградена обемна и продлабочена научна и стручна работа и долгогодишното практично искуство на авторот како асистент и наставник по математика.

Врз основа на напред изнесеното, со особено задоволство му предлагам на Наставно-научниот совет на ПМФ да донесе одлука ракописот „Математика I“ од проф. д-р Борко Илиевски, редовен професор на ПМФ во Скопје, да се издаде како учебник и да се одобри негово печатење.

Рецензент,

Д-р Никита Шекутковски,
редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНИКОТ *ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА НА СЛОВЕНЕЧКИОТ ЈАЗИК* ОД ПРОФ. Д-Р ЛИДИЈА АРИЗАНКОВСКА

Развојот на словенистиката во македонска средина на универзитетско ниво, како резултат на одличните македонско-словенечки врски не само на универзитетско ниво туку и пошироко, како и постоењето на студиска група по словенечки јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, во чии рамки покрај изучувањето на современиот словенечки јазик на сите јазични нивоа, културата и цивилизацијата на Словенците, преведувањето и толкувањето од словенечки на македонски и од македонски на словенечки јазик, се изучуваат и историјата на словенечкиот јазик и дијалектологијата на словенечкиот јазик, застапена со фонд на часови 2+1 неделно, семестрално 45 часа и се вреднува со 5 кредити, ја наметнува потребата од издавањето на еден ваков учебник, преку кој студентите на студиската група по словенистика, но и останатите студенти на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, како и Катедрата за славистика ќе имаат можност не само да се запознаат со дијалектологијата на словенечкиот јазик туку и со развојот на дијалектите општо, факторите за дијалектолошко раслојување, историските промени, а преку претставувањето на особеностите на одделните наречја, односно дијалекти и говори да ги воочат сличностите и разликите во однос на другите словенски јазици и македонскиот јазик, како дел од групата словенски јазици, односно јазици со заедничка генеза.

Учебникот *Дијалектологија на словенечкиот јазик*, чиј приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска, редовен професор, се базира на дијалектолошките научни истражувања во словенечката средина почнувајќи уште од 16 век па сè до денес. Содржи 60 страници чукан текст во *Word* документ со нормален проред. Започува со **Предговор** во кој се наведуваат мотивацијата за создавање на еден ваков учебник и изворите; Содржи **3 дела**: **Воведен дел**, во кој се претставува словенечката дијалектологија и факторите за раслојување (Развој на словенечкиот јазик до настанувањето на дијалектите, Дијалектологија, Методи на словенечките дијалектолошки изучувачи, Лингвистичка географија - ареална лингвистика, Значењето на дијалектологијата, Наречје – дијалект, Поддијалекти/говори, Регионални говори, Средишни говори, Наддијалект; Дијалектна диференцијација/совпаѓање, Причини за дијалектната расчленетост (Надворешни јазични

влијанија, Внатрешни јазични влијанија)). Потоа следува вториот дел: **Класификација на словенечките дијалекти** (Наречја, Класификација на словенечките дијалекти по наречја, Преглед на особеностите по наречја (Панонско наречје, Корошко наречје, Долењско наречје, Горењско наречје, Штаерско наречје, Приморско наречје, Ровтарско наречје); и трет дел во кој е даден **Хронолошки преглед по периоди на истражувачите на словенечката дијалектологија** со нивни позначајни дела, вклучително со словенечката дијалектолошката лексикографија. Се работи за прво издание.

Проф. д-р Лидија Аризанковска е редовен професор на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје каде што словенечкиот јазик се изучува повеќе од 50 години (од 1959/60 г.). Таа веќе дваесет и една година придонесува во развојот на словенистиката на нашиот Универзитет, учесник е во подготвувањето на студиските програми и предметни содржини, а преку долгогодишната работа со студентите таа е и добар познавач на приликите и потребите во академскиот наставно-образовен процес.

Овој учебник има за цел да им овозможи на студентите совладување на една пообемна и потешка материја од областа на науката за јазикот која воедно ќе им отвори можност за понатамошни историски и компаративни истражувања, не само на словенистите туку и на славистите и македонистите, како и на сите пошироко заинтересирани проучувачи на јазикот, но и останати читатели, па токму затоа е претставен на македонски јазик.

Надоврзувајќи се на споменатото, а во консултација со приредувачот, предлагам едно дополнување во насловот на учебникот, т.е. насловот да гласи: **Дијалектологија на словенечкиот јазик на македонски.**

Земајќи го предвид материјалот и потребата од постоењето на еден ваков учебник кој ќе биде во интерес на спроведувањето на квалитетниот наставно-високообразовен процес, а кој произлегува од еден научен пристап, со задоволство го препорачувам за издавање учебникот *Дијалектологија на словенечкиот јазик на македонски*, чиј приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска.

Скопје, 6.3.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Људмил Спасов, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНИКОТ ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА НА СЛОВЕНЕЧКИОТ ЈАЗИК

ОД ПРОФ. Д-Р ЛИДИЈА АРИЗАНКОВСКА

Во рамките на наставно-образовниот високообразовен процес неопходно е постоењето на универзитетски учебници кои ќе овозможат поефикасно и поквалитетно едуцирање на студентите во рамките на реализацијата на студиските програми кои им се наменети ним. Учебникот *Дијалектологија на словенечкиот јазик* чиј приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска е само уште еден придонес кон тоа, особено кога се работи за реализацијата на наставните програми на студиската група по словенечки јазик, понудени од Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, во чии рамки словенечкиот јазик се изучува на сите рамништа, а во предметните програми е предвиден и предметот дијалектологија на словенечкиот јазик, во најновите програми застапен со семестрален фонд од 45 часа (30+15). Поврзаноста на дијалектологијата со историјата на јазикот, како и со современите состојби на дадениот јазик, во случајов словенечкиот, ја прават потребата од еден ваков учебник уште поголема. Проучувањето на словенечката дијалектологија е во релација и со историските и дијалектолошките проучувања врзани со другите словенски јазици, а особено разгледувани во јужнословенски контекст, така што ваквиот труд претставува придонес и при реализацијата на останатите студиски програми од областа на јужнословенските јазици кои се спроведуваат на нашата Катедра, студиските програми по српски јазик и студиските програми по хрватски јазик.

Проф. д-р Лидија Аризанковска е редовен професор на нашата Катедра, афирмирана е исто така во словенечката универзитетска средина и веќе две децении работи на усовршувањето на студиските програми по словенечки јазик, нивното европско приспособување, како и на нивната реализација во процесот на високото образование.

Учебникот *Дијалектологија на словенечкиот јазик*, чиј приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска, содржи 60 страници чукан текст со нормален проред (во *Word* документ). Во него се опфатени сите оние сегменти кои го сочинуваат еден учебник. Имено, Предговор, во кој приредувачот ги наведува идеите и потребата од постоењето на

ваков учебник, како и врз основа на кој материјал е тој настанат. Учебникот се состои од три дела: Воведен, во кој се наведени историски факти околу настанувањето на словенечките дијалекти, односно нивниот развој, општо за дијалектологијата и одделните дијалектолошки термини, потоа методите со кои се служеле словенечките дијалектолози во процесот на дијалектолошкото истражување, значењето на дијалектолошката наука, како и причините за дијалектната расчленетост. Во вториот дел е претставена класификацијата на словенечките дијалекти при што следува прегледот на одделните особености разгледувани по наречја и говорите кои им припаѓаат. Во третиот дел, пак, кој е воедно и завршен, следува хронолошки преглед по периоди на истражувачите на словенечката дијалектологија, притоа се споменати и нивните позначајни дела, а завршува со преглед на трудови кои се резултат на словенечката дијалектолошка лексикографија, и која своите почетоци ги бележи по Втората светска војна.

Учебникот *Дијалектологија на словенечкиот јазик*, наменет за македонска јазична средина, претставува вистинска придобивка не само за студентите на Филолошкиот факултет туку и за сите заинтересирани проучувачи на јазикот, било од историски било од современ аспект, а особено за македонистите и славистите во нивните компаративни јазични проучувања. Се работи за прво издание.

Во консултација со другиот рецензент и со приредувачот предлагам дополнување на насловот на учебникот, односно да гласи: *Дијалектологија на словенечкиот јазик на македонски*.

Ценејќи го начинот на кој е направен овој учебник и научниот пристап, кој е појдовен при неговото создавање, соодветната методологија на претставувањето на фактите во дијалектолошката наука и целта на учебникот да им биде наменет на студентите и со тоа да го направи материјалот подостапен за нив, а сепак во интерес на нивната високообразовна надградба, со задоволство го препорачувам учебникот *Дијалектологија на словенечкиот јазик на македонски*, чиј приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска, за печатење.

Скопје, 6.3.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Чедомир Стојменовиќ, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ „ИЗБОР НА СОВРЕМЕНА СЛОВЕНЕЧКА ЛИТЕРАТУРА НА МАКЕДОНСКИ“ ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ЛИДИЈА АРИЗАНКОВСКА

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, врз основа на чл. 18 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, донесена на неговата 12-та редовна седница, одржана на 23. 12. 2010 година, избран сум за рецензент на трудот „Избор на современа словенечка литература на македонски“ од **проф. д-р Лидија Аризанковска**.

По добивањето на Одлуката од Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, како и на ракописот на односниот труд, слободен сум да ви го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Трудот што е предмет на оваа рецензија е насловен како „Избор на современа словенечка литература на македонски“. Веднаш би рекол дека би било добро насловот да се прошири, а со тоа и да се доуточни, па да гласи: „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“. (За тоа имам усна согласност и од приредувачот на овој труд, **проф. д-р Лидија Аризанковска**.) Овој труд е **учебно помагало** со широк спектар на апликативност по повеќе наставни дисциплини кои ќе ги наведеме во натамошните алинеи, а проф. д-р Лидија Аризанковска е негов **приредувач**, како и јазичен редактор на поголемиот број од застапените преводи и препеви во него - оние на студентите, бидејќи со еден помал број на преводи се вклучува и самата. Трудот е резултат на практичната преведувачка работа на проф. Аризанковска, реализирана со нејзините студенти во рамките на часовите по предметот **преведување од словенечки на македонски јазик**.

Учебното помагало „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“ се однесува на, односно ќе се користи во реализацијата на предметните програми по следниве дисциплини: 1. **современ словенечки јазик 1-8**; 2. **преведување од словенечки на македонски јазик**; 3. **толкување од словенечки на македонски јазик**; 4. **контрастивна анализа на словенечки и на македонски јазик**; 5. **Словенечка книжевност 6 - постмодерна**.

Учебното помагало „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“ се однесува најпрво на студиската програма за словенечки јазик и книжевност - а) насока словенестика и б) преведувачка насока.

Фондот на часовите на кои ќе може да се користи наставното помагало именувано како „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“, произлегува од бројот на предметите. Сите 8 предмети (со фонд од 2+2 часа неделно) од областа на современиот словенечки јазик, се предвидени со по 60 часа семестрално, а истиот обем на часови е и по двата предмета од преведување (и толкување), како и по предметот од областа на книжевноста, т.е. по словенечка книжевност 6 - постмодерна. Сите предмети се вреднувани со по 5 ЕКТС - кредити.

Од страна на проф. д-р Лидија Аризанковска предложено учебно помагало со наслов „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“ е применливо во реализацијата на наставните програми по **современ словенечки јазик**; извонредно кореспондира со наставната програма по предметот **преведување од словенечки на македонски јазик**, од којашто практика произлегува и на којашто практика и ѝ служел овој материјал и досега. Неговото објавување како книга само ќе ја зголеми и ќе ја потврди таквата апликативност, како по/во овој предмет, така и по предметот **контрастивна анализа на словенечки и на македонски јазик**, односно по предметот **словенечка книжевност 6 - постмодерна**, што го реализира друг наставник, бидејќи во таа програма се опфатени автори чии текстови се застапени во овој избор.

Автор, поточно приредувач на трудот „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“ е проф. д-р Лидија Аризанковска, предметен наставник по **современ словенечки јазик** и по другите јазични предмети од областа словенистика. Преведувачката работа е реализирана на часовите по предметот **преведување од словенечки на македонски јазик**, што проф. Аризанковска го реализира како еден вид преведувачка работилница. Поголемиот дел од преводите (и препевите) се реализирани од студентите: Даниела Стошиќ, Ирина Тошева, Ивана Петковска, Тамара Грујовиќ, Димитар Радевски, Катарина Каракашев Кацарска, Весна Милошевска, Илија Божинов, Билјана Стојановска и Анета Јанева, но под менторство на проф. Аризанковска. На еден дел од преводите автор е и самата проф. Аризанковска. Како наставник по овој предмет, но во овој случај уште и како аниматор на овој преведувачки процес, таа се јавува уште и ако редактор на преводите и на препевите.

За рецензент на трудот „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“ од проф. д-р Лидија Аризанковска сум избран со Одлука донесена на дванаесеттата редовна седница на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет

„Блаже Конески“, одржана на 23. 12. 2010 година. Одлуката е регистрирана под број 08-1587/5 и датирана со 27. 1. 2011.

Од страна на проф. д-р Лидија Аризанковска, предложениот труд „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“ досега не е објавуван. Оваа негова варијанта што е во постапка треба да биде првото негово издание.

Ракописот на учебното помагало „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“, чијшто приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска, содржи 80 компјутерски подготвени страници. Со оглед на тоа што се работи за избор, бројот на прилозите, односно на сегментите од кои е составен, би го претставиле вака: најпрво се избрани 19 денес актуелни и високо вреднувани словенечки литературни творци. Застапени се нивни прозни или поетски творби (или фрагменти од поголеми дела) што се објавувани на словенечки јазик во последниве десетина години. Застапени се 7 прозни текстови од Нејц Газвода, Тоне Партлич, Душан Шаротар, Андреј Блатник, Драго Јанчар, Катарина Маринчич и Милан Деклева. Потоа се застапени 26 поетски творби (песни) од 12 автори, и тоа од: Бина Штампе Жмауц, Вероника Динтињана, Примож Репар, Исток Осојник, Јуре Јакоб, Алеш Мустар, Јана Путрле Срдиќ, Милан Јесих, Тања Крамбергер, Алеш Дебелак, Цирил Берглес и Нико Графенауер. За сите автори се приопштени оптимално информативни био-библиографски белешки, а за најголемиот број од нив уште и фотографии. Насловите на застапените текстови се дадени (и) во содржината, а бидејќи се работи за една вистинска, иако камерна, панорама на вредностите во словенечката литература во последниве години, темите и мотивите врз кои се тие создавани, од практични причини, не би ги наведувале во оваа препорака.

Ќе го повторам мојот став дека насловот на ова учебно помагало, на овој прирачник, треба да се допрецизира и да се преименува во: „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“. (Овој наслов јас веќе и го употребувам во оваа препорака.) За таквото прецизирање на насловот усна согласност даде веќе и неговиот приредувач. Освен тоа, на приредувачот, како и на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ слободен сум да им препорачам во овој прирачник (учебно помагало), покрај предложениите текстови во превод на македонски јазик, да се поместат и нивните словенечки оригинали. Тоа, навистина, би го зголемило обемот на книгата, но затоа далеку би ја зголемило и нејзината апликативност, особено во работата на часовите по современ словенечки јазик, како и по преведување, по толкување и по контрастивна анализа на словенечки и на македонски јазик.

Прирачникот, т.е. учебното помагало именувано како „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“ е резултат од солидното познавање на приредувачот како на современиот словенечки јазик, така и на литературното творештво

што настанува во Словенија во поново и во најново време. Оттука и за преводот се избирани најпрво во најново време актуелни и високо вреднувани автори, но пред сè нивни литературни творби што се, покрај високите уметнички вредности, уште и погодни за превод на македонски и како такви апликативни и во наставната практика. Делата на овие автори, пред сè оние дела кои ги откриваме или поблиску ги запознаваме преку овој прирачник, пожелно би било, во целосна форма, како посебни книги, да влезат и во преводниот дел од македонската национална издавачка продукција во наредниве години, за што извонредно многу може да придонесе токму приредувачот на овој избор. Наспроти својата упатеност во актуелната литературна продукција во Словенија, проф. д-р Л. Аризанковска за еден дел од авторите и текстовите во својот избор, сепак, поаѓа од некои во Словенија веќе верификувани литературни избори. Така, еден дел од овие текстови биле објавени и претставени на словенечкиот меѓународен литературен фестивал „Vilenica“ во 2007, 2008 и 2009 година, еден друг дел текстови приредувачката проф. д-р Аризанковска ги избрала од во минатата година објавената „Антологија на современата словенечка литература“ („Antologija sodobne slovenske literature“), која, слична по карактер на изборот што е предмет на оваа препорака, го вклучува и работното искуство на реализаторите на наставата по словенечки јазик на туѓи универзитети. Еден исто така не мал дел текстови самиот приредувач ги избира, сосема независно, користејќи ги оригиналните книги на самите автори. Од сето тоа произлегува дека во овој труд е вкомпониран извонреден работен ангажман и познавање на една навистина блиска, па сепак литература и култура на друг народ. Текстовите се избирани со чувство за нивните уметнички специфичности, но и со сигурност во/за нивната употребливост во наставната практика. Посебно се, пак, за истакнување сите ангажирања и креативни можности при преведувањето, што ги потврдува и јазичните и креативните можности за изразување на македонски јазик. И ангажирањата и креативните можности како на студентите, така и особено на проф. д-р Л. Аризанковска. И како преведувач и како приредувач. Со сето тоа, овој потфат заслужува највисоки оценки и безрезервна поддршка во/до неговата финализација како публикуван труд.

И, дефинитивно, „Избор(от) од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“, приреден од проф. д-р Лидија Аризанковска е **учебно помагало**, но учебно помагало со ретки, со извонредно високи апликативни вредности.

Со сето тоа, убедени сме дека учебното помагало „Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“, чиј приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска, наставник по група предмети од областа на словенечкиот јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, ќе даде извонреден придонес во натамошното збогатување и во квалитативното издигнување на наставата по неколкуте на почетокот од оваа препорака именувани предмети за студентите од групата за словенечки

јазик и книжевност, но и во наставата по соодветните предмети што ги изучуваат како студентите од групата за македонска книжевност и за јужнословенски книжевности, кадешто во неколку посебни предмети е застапена и словенечката книжевност, така и во наставата за студентите од групата за македонски јазик и за јужнословенски јазици, на која е соодветно застапен и современиот словенечки јазик.

Поради сите погоре истакнати карактеристики и вредности што ги поседува „Избор(от) од современата словенечка литература во превод на македонски јазик“, чиј приредувач е **проф. д-р Лидија Аризанковска**, слободни сме безрезервно и со највисоко задоволство, ракописот на ова учебно помагало, составен од во наставата и досега ползувани материјали, да ви го препорачаме за објавување.

Скопје, 5 март 2011 година

Рецензент

Проф. д-р Науме Радически, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ ИЗБОР НА СОВРЕМЕНА СЛОВЕНЕЧКА ЛИТЕРАТУРА НА МАКЕДОНСКИ

ОД ПРОФ. Д-Р ЛИДИЈА АРИЗАНКОВСКА

Добрите македонско-словенечки врски кои постојат со децении наоѓаат свој одраз на секој план, вклучително со оние што постојат и продолжуваат да се негуваат, и се од особено значење на планот на јазикот, литературата и културата. Во тие рамки се остваруваат и врските на универзитетски план со меѓууниверзитетската соработка и развојот на студиските програми приспособени според болоњскиот процес. Во рамките на студиските програми на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, словенечкиот јазик и литература се застапени во оваа студиска програма и се реализираат преку предметните програми од областа на јазикот (современ словенечки јазик од 1 до 8 на сите јазични нивоа со неделен фонд на часови 2+2, односно 60 часа семестрално; преведување од словенечки на македонски јазик и обратно, застапен со неделен фонд 2+2 во два семестра со по 60 часа, култура и цивилизација на Словенците, како и предметите од областа на словенечката книжевност застапени со неделен фонд 2+2, односно 60 часа на семестар). Токму во тој процес на реализација на наставните програми речиси очигледна е поврзаноста меѓу јазикот и литературата, па запознавањето со словенечките автори преку изучувањето на словенечкиот јазик и обратно, запознавањето на словенечкиот јазик преку јазикот на словенечките автори е од особено значење и претставува неминовен процес.

Во трудот *Избор на современа словенечка литература на македонски*, чиј приредувач и редактор е проф. д-р Лидија Аризанковска, која се јавува и како преведувач на дел од текстовите, покрај останатите преведувачи, се сместени прозни текстови и поезија од современата словенечка литература во превод на македонски јазик, настанати во последните десет години, и претставува учебно помагало кое има за цел да се најде пред студентите при реализацијата на предметните програми од областа на словенечкиот јазик и словенечката литература, особено при реализацијата на наставата од преведување на релација словенечки-македонски јазик, како и при реализацијата на наставата по предметот словенечка постмодерна книжевност во чии рамки се обработуваат токму вакви текстови, но и пошироко, при анализата на јазичниот текст разгледуван на текстови

од литературата, што значи во рамките на предметот стилистика. Читателската публика е голема, што значи дека љубителите на пишаниот збор ќе имаат подеднаква можност со оние чија специјалност се јазикот и литературата да бидат во контакт со современите тенденции во литературата и да осознаат повеќе за еден народ и култура кој се развивал и се равива на другата страна од јужнословенскиот јазичен свет.

Трудот *Избор на современа словенечка литература на македонски* содржи Предговор во кој приредувачот ја наведува мотивацијата за настанувањето на трудот, патот по кој е направен изборот на современата словенечка литература која е преведена на македонски јазик и целта за настанувањето, и дел во кој се дадени преводите на текстовите од избраните словенечки автори - претставници на современата словенечка литература, направени од проф. д-р Лидија Аризанковска и студентите – словенисти кои работеле под нејзино менторство. Застапени се 19 словенечки автори чии дела се објавени во последните десетина години. На 80 страници чука текст со нормален проред во *Word* документ претставени се 19 автори со своите текстови, од нив 7 во проза и 26 поетски текста од 12 автори во превод на македонски. Пред изборот на текстовите е претставен секој од авторите со кратки белешки за неговото постоење и остварување. Застапени автори се: Нејц Газвода, Тоне Партљич, Душан Шаротар, Јана Путрле Срдиќ, Бина Штампе Жмавц, Вероника Динтињана, Примож Репар, Исток Осојник, Јуре Јакоб, Алеш Мустар, Милан Јесих, Таја Крамбергер, Алеш Дебељак, Цирил Берглес, Нико Графенауер, Андреј Блатник, Драго Јанчар, Катарина Маринчич и Милан Деклева.

Овие текстови се значајни бидејќи од јазичен аспект ја отсликуваат современата состојба на словенечкиот јазик и тенденциите кои се пројавуваат во него, особено на лексички план, но ја поттикнуваат и самата креативност на преведувачите кои се наоѓаат пред предизвикот во изнаоѓањето соодветен еквивалент на македонски јазик. Од литературен аспект, пак, ги испишува одликите на постмодерната литература и во која насока продолжува да се движи таа. Се работи за прво издание.

Проф. д-р Лидија Аризанковска е редовен професор на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје каде што словенечкиот јазик се изучува повеќе од 50 години (од 1959/60 г.), а словенечката книжевност повеќе од 60 години (од 1946 г.). Таа веќе дваесет и една година придонесува во развојот на словенистиката на

нашиот Универзитет, афирмирана е во словенечката универзитетска средина и придонесува во одржувањето на мостот меѓу Македонија и Словенија. Овој труд е резултат на долгогодишната работа со студентите по словенечки јазик и книжевност на Филолошкиот факултет и познавањето и следењето на современите јазично-литературни трендови во двете средини, македонската и словенечката. Вклучувањето на студентите во реализацијата на овој проект доволно кажува за тоа и ја нагласува улогата во наставно-образовниот процес.

Во консултација со другиот рецензент и со приредувачот предлагам дополнување на насловот на учебникот, односно да гласи: *Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик*.

Ја нагласувам потребата од издавање на ваков труд кој во универзитетската средина ќе се појави во својство на учебно помагало кое произлегува од самата работа во високообразовниот наставен процес и ќе им ја направи на читателите подостапна современата словенечка литература, а истовремено ќе претставува и основа за јазична и литературна анализа. Затоа со задоволство трудот *Избор од современата словенечка литература во превод на македонски јазик*, чиј приредувач е проф. д-р Лидија Аризанковска го препорачувам за печатење.

Скопје, 6.3.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Јасна Котеска, вонреден професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПРИЛОГ КОН МОДЕЛИТЕ ЗА МЕНАЏМЕНТ НА РИЗИЦИ НА ПАЗАРИТЕ ЗА ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА СО МОЖНОСТИ ЗА ПРИМЕНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ГОРАН ЧОГЕЉА, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ИНФОРМАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје бр.02-126/4, донесена на седницата одржана на 26.1.2010 година, одредени сме за членови на Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација на м-р Горан Чогеља, со наслов „ПРИЛОГ КОН МОДЕЛИТЕ ЗА МЕНАЏМЕНТ НА РИЗИЦИ НА ПАЗАРИТЕ ЗА ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА СО МОЖНОСТИ ЗА ПРИМЕНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА”.

По извршениот преглед на докторската дисертација, до Наставно-научниот совет на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје, го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Општи податоци за докторската дисертација

Докторската дисертација со наслов „ПРИЛОГ КОН МОДЕЛИТЕ ЗА МЕНАЏМЕНТ НА РИЗИЦИ НА ПАЗАРИТЕ ЗА ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА СО МОЖНОСТИ ЗА ПРИМЕНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА” од м-р Горан Чогеља е изложена во три големи целини и 21 поглавје и заедно со воведот, прилозите и заклучокот и библиографијата, дисертацијата содржи 165 страници.

2. Предмет на докторската дисертација

Проблемот кој се разгледува во оваа теза е како да се проценат и споредат методите за анализа на ризик како и нивните комбинации, но и информациите кои ги нудат. Прашање кое исто така ќе се разгледува е и тоа како методите за анализа на ризиците се однесуваат во различни комбинации и што може да се каже за комбинираниите методи врз основа на набљудување на поединечните методи. За ова да се постигне, потребно е да се идентифицираат основните потреби кои што треба да се задоволат преку процесот на управување со ризици. Проблемот е сложен, бидејќи информациите добиени од комбинациите на методите за управување со ризици не се чисто сумарни, методите не можат да се разгледуваат одделно со оглед на тоа што различните методи даваат различен агол на гледање на една иста информација. Во Bunn и останати (1991), дадено е едно гледиште за оценката и користењето на информации добиени од статистички методи, како и сеопфатна листа на референци на постојна литература на оваа тема. За потребите на оваа теза, ние ќе го усвоиме гледиштето на трговец со електрична енергија кој поседува портфолио на договори за купопродажба како на физички така и на финансиски средства, вклучувајќи и деривативи за заштита од ризици (хедџинг) и шпекулации. Трговец со електрична енергија се дефинира како компанија за електрична енергија која тргува со енергија и

може да има во сопственост и производни капацитети, а може дури и да е одговорен и за енергетскиот биланс на мрежата.

3. Анализа на трудот

Дисертацијата е поделена во три целини и 21 поглавје, од кои во првата целина се дава вовед и анализа на процесите на либерализација на електроенергетските пазари. Во првата целина се разгледува процесот на реструктурирањето на енергетскиот сектор, импликациите кои се јавуваат врз сите учесници на пазарите на електрична енергија и новосоздадените услови за работа. Притоа, тие се аналитички обработени и детално се објаснети.

Посебен акцент на докторската дисертација е посветен на втората целина каде што се презентирани факторите на ризик кои се јавуваат кај пазарите со електрична енергија. Притоа, направен е осврт на методите за управување со факторите на ризици и самите ризици.

Во продолжение во втората целина, трудот е структуриран на следниов начин: поглавје 2 го покрива пазарот на електрична енергија и процесот на дерегулација. Во ова поглавје исто така станува збор и за опис на тековната инфраструктура и учесниците на пазарот; во поглавје 3 се разгледуваат основите за управување со ризици. Во нив спаѓа дефинирањето на несигурноста и ризикот, како и идентификација на генераторите на ризик кај пазарите на електрична енергија; поглавје 4 подетално го анализира моделирањето на цените на електричната енергија и деривативите на пазарот; поглавје 5 ги презентира проучуваните методи за управување со ризици. Со ова се креира и основата за поглавјата кои следат: поглавје 6 се осврнува на проблемот за избор на конкретна стратегија за управување со ризици и ја објаснува методата која е искористена при решавање на овој проблем на донесување одлука; во поглавје 7 е направена споредба на 5 методологии и дадени се одредени гледишта за интеракцијата на методологиите како и резултатите изведени од анализата опфатена со овој труд. Во третото поглавје се анализираат моделите на тргување со електрична енергија, при што преку конкретни примери се разгледувани ризици кои се јавуваат при процесот на тргување со електрична енергија. На крајот од третата целина дадено е резиме во кое се презентираат заклучоците кои произлегуваат од овој труд. Воедно, на крајот, се даваат и препораки за идни насоки за истражувања во оваа област.

Во дисертацијата се идентификувани барањата и потребите за управувањето со ризици, како и тоа на кој начин тие да се евалуираат, односно вреднуваат. За таа цел се користени одредени, често употребувани, методи и тие квалитативно се класифицираат. Разгледувани се комбинации на методи, со цел да се изврши проценка која комбинација би била најповолна за целокупните потреби на трговците со електрична енергија.

Во дисертацијата е оценето дека структурата за проценка на ризици е таква што таа може да се примени и при споредба на анализата на ризици и на други пазари. Во дисертацијата се земат предвид пет различни методи за анализа на ризици, при што со помош на една од нив - методата "теорија на донесување одлука" (decision theoretic) е анализирано пронаоѓањето на комбинацијата од овие методи којашто ќе биде најсоодветна. Методите се приспособени за потребите на пазарот на електрична енергија и се споредени со цел да се создаде најсоодветната стратегија за управување со ризици за потребите на еден трговец со електрична енергија.

Со оглед на тоа дека се работи за обемна област, се даваат и бројни референци во делови каде што авторот немал можност за детална разработка во рамки на оваа

дисертација. Треба да се нагласи дека за потребите на оваа дисертација, реални учесници на пазарите на електрична енергија помогнале со давање на информации за нивните потреби и искуства од управувањето со ризици, но и за релативната важност на различни критериуми преку одредување на пондери за моделот за носење на одлуки.

Потврден е заклучокот дека либерализираниот пазар на електрична енергија и неговото работење, како и основните генератори на ризик и управување со ризици мора да бидат јасно претставени со цел да се даде појасна слика за работната околина во која оперираат трговците со електрична енергија. Последново е со цел да му се помогне на трговецот со електрична енергија во процесот на избирање на најефикасните техники за управување со ризици, но воедно и подобро да се објаснат оние прашања кои влијаат врз корисноста на одредена техника. Идејата е ефективно да се искombинираат проучуваните алатки за управување со ризици со цел да се одговори на потребите на трговците за робусен и доверлив систем. Финалниот производ треба да е лесен за користење со цел донесените одлуки да бидат непристрасни и рационални.

4. Оригинални придонеси на дисертацијата

Главните придонеси од докторската дисертација се во енергетско-економското моделирање на целокупниот технолошки процес за трговија на електрична енергија на пазарите со електрична енергија од енергетски и економски аспект преку идентификација и управување со разни облици на ризици кои се јавуваат во тој процес.

Докторскиот труд успешно ги третира факторите кои влијаат врз ризиците на пазарите на електрична енергија и методите со помош на кои може да се управува со идентификуваните ризици. Користениот модифициран модел дава резултати кои можат да послужат за донесување на заклучок за економската исплатливост на тргувањето и за затворањето на одредени купопродажни зделки, како и за држење или затворање на отворените позиции и сето тоа во однос на изложеноста на портфолиото за тргување кон пазарните промени. Со моделот се добива економска евалуација на секој чинител на пазарната цена на MWh електрична енергија на пазарот, набавна цена, цена за прекугранични капацитети, трошоци за финансиски трансакции, трошоци на капиталот за осигурување на трговските зделки и др.

Посебно важен заклучок кој произлегува од анализите во дисертацијата за тоа каде и како моделот може да се примени е дека тој може да се користи при детални истражувања во насока на следниве прашања:

- Планирање на пристапот и стратегијата за тргувањето со електрична енергија на една трговска компанија во зависност од присутноста и изложеноста на ризиците во регионот во кој се тргува. Овде моделот може да даде компетитивност на повеќе солуции за управување со целокупното портфолио на трговските компании, се со цел да се даде економски оправдана отворена позиција од аспект на ризиците кои се јавуваат.
- Со моделот може да се направи анализа на ризиците во различни временски периоди и за различна должина на периодите и обемот на тргување. Со промена на осетливоста на моделот може да се креираат разни сценарија во зависност од ликвидноста на пазарите за електрична енергија, како финансиска така и енергетска.

Истражувањето овозможува да се добијат можни правци, со одредени чекори, што треба да се направат со цел да се идентификуваат барањата и потребите за управувањето со ризици, како и тоа на кој начин тие да се евалуираат и применат. Тие се илустрирани со бројни пресметки дадени во прилогот на дисертацијата.

Заклучок и предлог

Во докторската дисертација „Прилог кон моделите за менаџмент на ризици на пазарите за електрична енергија со можност за примена во Република Македонија“, кандидатот м-р Горан Чогелџа разработува актуелна и сложена проблематика од областа на енергетиката. Врз основа на претходно изнесеното, Комисијата заклучи дека во докторската дисертација е даден значаен научен придонес во областа на трговијата со електрична енергија, а посебно во делот на економската евалуација на разни решенија за идентификација и управување со ризиците при трговијата со електрична енергија. Со постигнатите резултати, кандидатот м-р Горан Чогелџа покажал длабоко познавање на проблематиката на дисертацијата и истражувачки дух, што резултира со научен придонес во областа на енергетиката.

Врз основа на погоре изложеното, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно - научниот совет на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје да го прифати овој извештај и на кандидатот м-р Горан Чогелџа да му одобри јавна одбрана на докторската дисертација „Прилог кон моделите за менаџмент на ризици на пазарите за електрична енергија со можност за примена во Република Македонија“.

Комисија

1. Проф. д-р Атанас Илиев, претседател с.р.
2. Проф. д-р Арсен Арсенов, ментор с.р.
3. Вонр. проф. д-р Антон Чаушевски, член с.р.
4. Доц. д-р Димитар Димитров, член с.р.
5. Доц. д-р Димитар ХациМишев, член с.р.

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА ДВАЈЦА АСИСТЕНТИ
ПО ГРУПА ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА СТОМАТОЛОШКАТА
ПРОТЕТИКА НА СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ
ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата XII редовна седница одржана на 30.11.2010 година, а по предлог на Кадровскиот одбор донесе одлука бр. 04-1190 од 30.11.2010 година за формирање на Рецензентска комисија за избор на двајца асистенти по група предмети од областа на стоматолошката протетика на Катедрата за стоматолошка протетика, во состав: проф. д-р Љубен Гугувчевски, проф. д-р Драгољуб Велески и проф. д-р Ерол Шабанов.

На конкурсот објавен во дневните весници „Вечер“ и „Љаим“ од 19.11.2010 година се јавија ас. д-р Сања Панчевска, ас. д-р Благоја Даштевски и насл. доц. д-р Сашо Еленчевски. Откако ја разгледа приложената документација доставена од страна на кандидатите, Рецензентската комисија го поднесува следниов

Извештај

1. Д-р Сања Панчевска, вработена на Катедрата за стоматолошка протетика на Стоматолошкиот факултет при УКИМ - Скопје и на Клиниката за мобилна протетика при ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон“- Скопје е родена во Скопје на 1.10.1967 година.

Универзитетско образование:

-доктор на стоматологија: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје, февруари 1991 со среден успех 9,06;

-специјалист по стоматолошка протетика: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје, септември 1997 година;

-магистер на стоматолошки науки од областа на стоматолошката протетика: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје, со магистерски труд под наслов: „Математички модел за определување на дистрибуцијата на оклузалните сили кај мандибуларна двострана терминална беззабност“, ноември 2004 година.

-доктор на стоматолошки науки од областа на стоматолошката протетика: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје, со докторска дисертација под наслов: „Тридимензионална анализа на дистрибуцијата на оклузалните сили кај парцијални протези со дистално слободни седла според методот на конечни елементи“, јули 2010 година.

Работно искуство

Првото вработување го остварила во март 1992 година на Клиниката за мобилна стоматолошка протетика при ООЗТ Стоматолошки клиници - Скопје, а од април 2010 година е вработена на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и на Клиниката за мобилна протетика при ЈЗУ Универзитетскиот стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон“- Скопје.

Стоматолошкиот факултет по повод 40 години од неговото основање ѝ додели Пофалница, а по повод 50-годишниот јубилеј добитник е на Благодарница.

По повод денот на здравството во април 2000 година добила диплома од СЗЛМ.

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa	Поени
1.	Морфологија на заби III сем 2x15x1=30	0,9
2.	Преткл моб протетика – ТП III сем 2x15x1=30	0,9
3.	Преткл моб протетика – ПП IV сем 2x15x1=30	0,9
4.	Кл моб протетика VII сем 2,5x15x2=90	2,25
5.	Кл моб протетика VIII сем 2,5x15x2=90	2,25
6.	Морфологија на заби (ВЗТ) I сем 3x15x1=45	1,35
7.	Тех на моб протези – ТП (ВЗТ) III сем 12x15x1=180	5,4
8.	Тех на моб протези – ПП (ВЗТ) IV сем 12x15x1=180	5,4
9.	Скелетирана ПП (ВЗТ) V сем 4x15x1=60	1,8
10.	Скелетирана ПП (ВЗТ) VI сем 6x15x1=90	2,7
	вкупно	23,85
	2008/09, 2009/10	x2
11.	Морфологија на заби III сем 2x15x1=30	0,9
12.	Кл моб протетика VII сем 2,5x15x3=112,5	3,4
13.	Морфологија на заби (ВЗТ) I сем 3x15x1=45	1,35
14.	Тех на моб протези – ТП (ВЗТ) III сем 12x15x1=180	5,4
15.	Скелетирана ПП (ВЗТ) V сем 4x15x1=60	1,8
16.	Теоретска настава: клиничка мобилна протетика- тотална протеза (од I циклус на настава) 2x2=4	0,16
	вкупно	13,01
	за зимски семестар 2010/2011	
	вкупно	36,86

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa	Поени
1.	”Математички модел за определување на дистрибуцијата на оклузалните сили кај мандибуларна двострана терминална беззабност”, магистерска работа, ноември 2004 година.	4
2.	Докторска дисертација: Панчевска С. Тридимензионална анализа на дистрибуцијата на оклузалните сили кај парцијални протези со дистално слободни седла според методот на конечни елементи.	8
3.	Дел од монографија: Панчевска С. Методот на конечни елементи во изработка на 3Д-модел на мобилна парцијална протеза кај билатерално терминална беззабност; Современи дострели. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“-Стоматолошки факултет, Скопје, 2009.	4

9.	Труд со оригинални научни резултати објавен во науч/стр списание Спировска А, Дејаноски К, Панчевска С, Бундевска Ј; Протетички третман кај пациенти со ороназални комуникации, Макед. стом. преглед 2005: 1-2: 43-7.	2,4
40.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во зборник на трудови од науч/стр собир Панчевска С, Кокаланов Ѓ. Метод на конечни елементи во изработка на мобилна парцијална протеза со дистално слободни седла – основен модел; Здружение на специјалистите по стоматолошка протетика на Република Македонија (апстракти), Скопје, 2009.	1,8
вкупно		23,2

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
1.	Член на организационен одбор на научно/стручен собир	0,5
2.	Член на факултетска комисија за изготвување на распореди за студенти и ВЗТ 0,5 x 5	2,5
Дејности од поширок интерес		
1.	Генерален секретар на МСД	1
2.	Секретар на Здружението на специјалисти по стоматолошка протетика	1
3.	Награда на БАСС за оригинален труд во 2005 г. во Белград	3
4.	Диплома од СЗЛМ 2000 година	3
5.	Пофалница од Стоматолошкиот факултет во Скопје	3
6.	Благодарница од Стоматолошкиот факултет во Скопје	3
вкупно		17

Професионални референци на кандидатката ас. д-р Сања Панчевска за избор во звање-асистент	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	36,86
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	23,2
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	17
Вкупно	77,06

2. Ас. д-р Благоја Даштевски, вработен на Катедрата за стоматолошка протетика на Стоматолошкиот факултет при УКИМ - Скопје и на Клиниката за мобилна протетика при ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон“- Скопје е роден на 20.1.1966 година во Скопје.

Универзитетско образование:

-доктор на стоматологија: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје, дипломирал во 1991 година со среден успех од студиите 8,48;

-специјалист по стоматолошка протетика: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје од 26.5.1999 година, со што се здобил со звањето специјалист по стоматолошка протетика;

Во мај 1997 год. е избрана во звањето помлад асистент на Катедрата за мобилна стоматолошка протетика, а реизбрана е во истото звање во ноември 2000 год. Во март 2005 год е избрана во звањето асистент на Катедрата за мобилна стоматолошка протетика, а реизбрана е во мај 2008 година.

Научноистражувачка дејност

Активно учествувала на конгреси во земјава и во странство, на симпозиуми и стручни состаноци со самостојни трудови или во соработка со други автори. Како ментор на студентски стручни теми била активно присутна и на студентските конгреси.

Публицистичкиот опус на ас. д-р Сања Панчевска опфаќа 38 стручно-научни трудови.

За тековниот конкурс за избор во звањето асистент ги пријави следниве трудови:

36. Спировска А, Дејаноски К, Панчевска С, Бундевска Ј. Протетички третман кај пациенти со ороназални комуникации. Макед. стом. преглед 2005: 1-2: 43-7.

Опишан е протетичкиот третман кај пациенти со ороназални комуникации од различна етиологија и локализација. Третманот на овие пациенти, констатираат авторите, се темели на основите на изработка на тотална протеза со посебен приод во нивната протетичка реализација. Авторите во трудот го нагласуваат значењето на тимскиот пристап во решавањето на овие пациенти.

Трудот има стручно-практично значење.

37. Panchevska S, Kokalanov G, Dejanoski K. 3D model of mandibular distal free-end saddle RPD by FEA; Congres of EPA. Athens – Greece, 2007 (abstract book)

Авторите го потенцираат проблемот на разликите коишто постојат меѓу биомеханичките карактеристики на потпорните ткива и различниот степен на вертикално движење на алвеоларната мукоза. Изработен е компјутеризиран модел на двострано беззабна мандибула и дистално слободна парцијална протеза со користење на методот на конечни елементи.

Трудот има стручно-научно значење.

38. Панчевска С, Кокаланов Ѓ. Метод на конечни елементи во изработка на мобилна парцијална протеза со дистално слободни седла: основен модел; Здружение на специјалистите по стоматолошка протетика на Република Македонија (апстракти), Скопје, 2009.

Со помош на методот на конечни елементи е изработен 3Д-компјутерски модел на двострано терминална беззабна долна вилица и мобилна парцијална протеза со дистално слободни седла. Применет е методот на конечни елементи и нелинеарната анализа на однос меѓу притисокот и деформациите коишто се јавуваат кај меките биолошки ткива, изложени на дејството на вертикалните оклузални сили.

Трудот се одликува со стручно-апликативно значење.

Стручно-апликативна дејност

Во ноември 2009 година е избрана за секретар на Здружението на специјалисти по стоматолошка протетика на Македонија.

Во ноември 2009 година е избрана за генерален секретар на МСД.

Член е на факултетските комисии за изготвување на распореди за студентите по стоматологија и на Високата школа за забни техничари.

Стоматолошкиот факултет по повод 40 години од неговото основање ѝ додели Пoфaлница, a по повод 50-годишниот јубилеј добитник е на Благoдaрница.

По повод денот на здравството во април 2000 година добила диплома од СЗЛМ.

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста	Поени
1.	Морфологија на заби III сем 2x15x1=30	0,9
2.	Преткл моб протетика – ТП III сем 2x15x1=30	0,9
3.	Преткл моб протетика – ПП IV сем 2x15x1=30	0,9
4.	Кл моб протетика VII сем 2,5x15x2=90	2,25
5.	Кл моб протетика VIII сем 2,5x15x2=90	2,25
6.	Морфологија на заби (B3T) I сем 3x15x1=45	1,35
7.	Тех на моб протези – ТП (B3T) III сем 12x15x1=180	5,4
8.	Тех на моб протези – ПП (B3T) IV сем 12x15x1=180	5,4
9.	Скелетирана ПП (B3T) V сем 4x15x1=60	1,8
10.	Скелетирана ПП (B3T) VI сем 6x15x1=90	2,7
	вкупно	23,85
	2008/09, 2009/10	x2
11.	Морфологија на заби III сем 2x15x1=30	0,9
12.	Кл моб протетика VII сем 2,5x15x3=112,5	3,4
13.	Морфологија на заби (B3T) I сем 3x15x1=45	1,35
14.	Тех на моб протези – ТП (B3T) III сем 12x15x1=180	5,4
15.	Скелетирана ПП (B3T) V сем 4x15x1=60	1,8
16.	Теоретска настава: клиничка мобилна протетика- тотална протеза (од I циклус на настава) 2x2=4	0,16
	вкупно	13,01
	за зимски семестар 2010/2011	
	вкупно	36,86

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста	Поени
1.	”Математички модел за определување на дистрибуцијата на оклузалните сили кај мандибуларна двострана терминална беззабност”, магистерска работа, ноември 2004 година.	4
2.	Докторска дисертација: Панчевска С. Тридимензионална анализа на дистрибуцијата на оклузалните сили кај парцијални протези со дистално слободни седла според методот на конечни елементи.	8
3.	Дел од монографија: Панчевска С. Методот на конечни елементи во изработка на 3Д-модел на мобилна парцијална протеза кај билатерално терминална беззабност; Современи дострели. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Стоматолошки факултет, Скопје, 2009.	4

9.	Труд со оригинални научни резултати објавен во науч/стр списание Спировска А, Дејаноски К, Панчевска С, Бундевска Ј; Протетички третман кај пациенти со ороназални комуникации, Макед. стом. преглед 2005: 1-2: 43-7.	2,4
40.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во зборник на трудови од науч/стр собир Панчевска С, Кокаланов Ѓ. Метод на конечни елементи во изработка на мобилна парцијална протеза со дистално слободни седла – основен модел; Здружение на специјалистите по стоматолошка протетика на Република Македонија (апстракт), Скопје, 2009.	1,8
	вкупно	23,2

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
1.	Член на организационен одбор на научно/стручен собир	0,5
2.	Член на факултетска комисија за изготвување на распореди за студенти и ВЗТ 0,5 x 5	2,5
	Дејности од поширок интерес	
1.	Генерален секретар на МСД	1
2.	Секретар на Здружението на специјалисти по стоматолошка протетика	1
3.	Награда на БАСС за оригинален труд во 2005 г. во Белград	3
4.	Диплома од СЗЛМ 2000 година	3
5.	Пофалница од Стоматолошкиот факултет во Скопје	3
6.	Благодарница од Стоматолошкиот факултет во Скопје	3
	вкупно	17

Професионални референци на кандидатката ас. д-р Сања Панчевска за избор во звање-асистент	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	36,86
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	23,2
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	17
Вкупно	77,06

2. Ас. д-р Благоја Даштевски, вработен на Катедрата за стоматолошка протетика на Стоматолошкиот факултет при УКИМ - Скопје и на Клиниката за мобилна протетика при ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон“ - Скопје е роден на 20.1.1966 година во Скопје.

Универзитетско образование:

-доктор на стоматологија: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје, дипломирал во 1991 година со среден успех од студиите 8,48;

-специјалист по стоматолошка протетика: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје од 26.5.1999 година, со што се здобил со звањето специјалист по стоматолошка протетика;

-магистер на стоматолошки науки од областа на стоматолошката протетика: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје, со магистерски труд под наслов: „Влијанието на водечките површини врз ретенционите сили кај парцијална скелетирана протеза“. Магистерскиот труд со горенаведениот наслов го одбрал на 5.7.2007 година.

Работно искуство

На Клиниката за мобилна стоматолошка протетика при ООЗТ Стоматолошки клиника - Скопје се вработил од 1.10.1993 година, а од април 2010 година е вработен на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, како и на Клиниката за мобилна протетика при ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон“-Скопје.

Научноистражувачка дејност

Д-р Благоја Даштевски како студент покажувал интерес и афинитет кон стручно-научно профилирање и надградување и бил автор на студентска стручна тема која била презентирана на 32. Конгрес на студентите по медицина и стоматологија на поранешна Југославија кој се одржал во Теслиќ во 1990 година. По дипломирањето бил на тримесечен студиски престој на Военемедицинската академија во Белград, СР Југославија, на Одделот за мобилна протетика кај проф. д-р Б. Грковиќ. По покана од проф. д-р Д. Стаменковиќ од 17.4.2001 до 31.5.2001 година претстојувал на Стоматолошкиот факултет во Белград, Р. Србија.

Д-р Даштевски се одликува со сериозен и високо професионален пристап кон пациентите, корисници на протетичките терапевтски помагала. Во извршувањето на клиничко-протетичките обврски д-р Даштевски е педантен, исполнителен и секогаш подготвен за соработка и консултација, размена на стручно мислење како со постарите така и со помладите колеги. Сето ова придонесува тој да се профилира во квалитетен научен кадар на кој му е блиска желбата за натамошна стручно-научна надградба.

Д-р Благоја Даштевски учествувал на повеќе конгреси во земјата и во странство како автор или соработник во трудовите коишто биле презентирани.

Во 2000 година д-р Благоја Даштевски е избран во звањето помлад асистент на Катедрата за мобилна стоматолошка протетика при Стоматолошки факултет во Скопје.

Во звањето помлад асистент е реизбран во 2004 година на Катедрата за мобилна стоматолошка протетика при Стоматолошкиот факултет во Скопје. Во досегашната публицистичка активност кандидатот има објавено 26 научни труда во странски и домашни списанија со учество на странски и домашни конгреси и симпозиуми. За рецензија при изборот за асистент ги приложува следниве трудови, од кои трудовите од 1 до 17 се рецензирани во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје под реден број 764 на 16 октомври, 2000 година.

Трудовите под реден број 18 до 23 се рецензирани во Билтен број 848 на 30.3.2004 година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ Скопје. Трудот под реден број 24 е рецензиран во Билтен број 863 на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје од 2004 година. Трудовите под реден број 25-26 се рецензирани во Билтен број 941 од 30.4.2008 година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Кандидатот за рецензија ги пријави следниве трудови:

27. Специфични отпечаточни процедури кај едностраната и билатерална терминална парцијална беззабност. Даштевски Б. Макед. стоматол. Прегл. 2009;33(1-2):15-21.

Во трудот авторот го нагласува значењето на техниките на двојно отпечатување со коишто се постигнува комодитет, стабилност и функционалност на скелетираната парцијална протеза. Не се препорачува земање на отпечаток со компресија на беззабниот дел од алвеоларниот гребен сè додека не се изработи скелетот на протезата. На овој начин се подобрува гингивалната поддршка на протезната база и се добива рамномерна дистрибуција на оклузалниот притисок во зоните што се места на оптоварување.

Трудот има практично-стручно значење.

Стручно-апликативна дејност

За својата досегашна работа и стручно-наставна активност д-р Благоја Даштевски е одликуван со Благодарница од Македонското лекарско друштво по повод 7 Април, Денот на здравјето.

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
1.	Морфологија на заби III сем 2x15x1=30	0,9
2.	Преткл. Моб. протетика – ТП III сем 2x15x1=30	0,9
3.	Преткл моб протетика – ПП IV сем 2x15x1=30	0,9
4.	Кл. моб. протетика VII сем 2,5x15x2=90	2,25
5.	Кл. моб протетика VIII сем 2,5x15x2=90	2,25
6.	Морфологија на заби (ВЗТ) I сем 3x15x1=45	1,35
7.	Тех на моб протези – ТП (ВЗТ) III сем 12x15x1=180	5,4
8.	Тех на моб протези – ПП (ВЗТ) IV сем 12x15x1=180	5,4
9.	Скелетирана ПП (ВЗТ) V сем 4x15x1=60	1,8
10.	Скелетирана ПП (ВЗТ) VI сем 6x15x1=90	2,7
	вкупно	23,85
	2008/09, 2009/10	x2
11.	Морфологија на заби III сем 2x15x1=30	0,9
12.	Кл моб протетика VII сем 2,5x15x3=112,5	3,4
13.	Морфологија на заби (ВЗТ) I сем 3x15x1=45	1,35
14.	Тех на моб протези – ТП (ВЗТ) III сем 12x15x1=180	5,4
15.	Скелетирана ПП (ВЗТ) V сем 4x15x1=60	1,8
	вкупно	12,75
	за зимски семестар 2010/2011	
	вкупно	36,6

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
	Влијанието на водечките површини врз ретенционите сили кај парцијална скелетирана протеза (магистерска работа)	4
27.	Специфични отпечаточни процедури кај едностраната и билатерална терминална парцијална беззабност. Даштевски Б. Макед. стоматол. прегл.	3

	2009;33(1-2):15-21.	
	вкупно	7

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
1.	Благодарница од Македонското лекарско друштво	3
2.	Благодарница по повод 50-години Стоматолошки факултет- Скопје	3
3.	Потврда за активно присуство на стручен состанок	1
4.	Потврда за активно присуство на стручен состанок	1
	вкупно	8

Професионални референци на кандидатот ас. д-р Благоја Даштевски за избор во звање-асистент	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	36,6
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	7,0
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	8,0
Вкупно	51,6

3. Насл. доц. д-р Сашо Еленчевски е роден на 15.X 1962 год. во Скопје.
Универзитетско образование

На Стоматолошкиот факултет во Скопје дипломирал во 1987 година со среден успех 9,69.

Специјалистичкиот испит од областа на стоматолошката протетика го положил во 1995 година и се здобил со звањето специјалист по стоматолошка протетика.

Во учебната 1987/88 година се запишал на постдипломски студии на Стоматолошкиот факултет во Скопје од областа на стоматолошката протетика. Магистерскиот труд под наслов "Карактеристики на хуморалниот имунолошки одговор во салива и серум кај стоматитис протетика" го одбрал во 2001 година и се стекнал со звањето магистер на стоматолошки науки.

Докторската дисертација под наслов "Евалуација на имунолошкиот одговор кај стоматитис протетика" ја одбрал во 2006 година и се стекнал со звањето доктор на стоматолошки науки.

Во 2009 година го положил супспецијалистичкиот испит по орална имплантологија и се стекнал со звањето супспецијалист по орална имплантологија.

Насл. доц. д-р Сашо Еленчевски го завршил и курсот за менаџмент во здравството, организиран од страна на Министерството за здравство на Р. Македонија.

Работно искуство

Во 1990 година се вработил на Клиниката за мобилна стоматолошка протетика како клинички лекар. По завршувањето на приправничкиот стаж во 1991 година го положил стручниот испит.

Насл. доц. д-р Сашо Еленчевски, од вработувањето па сè до денес, покажува интерес за стручно, научно и педагошко усовршување, коректен однос со пациентите и студентите и се стреми кон изнаоѓање на стручни решенија во секојдневната стоматолошка практика.

Научноистражувачка дејност

Насл. доц. д-р Сашо Еленчевски активно учествува во изведувањето на практичната настава по предметите претклиничка и клиничка мобилна протетика на Катедрата за мобилна стоматолошка протетика. Притоа покажува голема желба своите знаења да им ги пренесе на студентите. Исто така тој активно учествува во изведувањето на теоретската и практичната настава на студентите на Високата школа за забни техничари при Стоматолошкиот факултет во Скопје. Ментор е на осум студентски теми на конгресите на студентите по стоматологија.

Активно се служи со англискиот јазик.

Во 1992 година е избран во звањето помлад асистент на Клиниката за мобилна стоматолошка протетика.

Во 2002 година бил избран во звањето асистент на Катедрата за мобилна стоматолошка протетика. Во 2006 година бил повторно избран во звањето асистент на Катедрата за мобилна протетика. За наставник со насловно звање-насловен доцент по група предмети од областа на стоматолошката протетика е избран во 2008 година.

За претходните избори има објавено 39 труда коишто се рецензирани во билтените на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 585 (1992), бр. 663 (1996), бр. 826 (2003), бр. 875 (2005), бр. 863 (2005), бр. 896 (2006), бр. 945 (2008) и бр. 990 (2010).

Стручно-апликативна дејност

Со желба за стручно усовршување, кандидатот реализирал и стручен престој на Стоматолошки факултет во Ниш во 2006 година.

Добитник е на сертификати за учество на повеќе курсеви од областа на стоматолошката протетика, имплантологијата и естетската стоматологија.

Насл. доц. д-р Сашо Еленчевски е претседател на Здружението на протетичарите на Македонија од 2007 година.

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa	Поени
1.	КМП-Тотална протеза (теоретски часови) 13 часа	0,65
2.	Кл. моб протетика VII сем 2,5x15x2=90	2,25
3.	Кл. моб протетика VIII сем 2,5x15x2=90	2,25
	2008/09, 2009/10 x2	
	вкупно	10,3

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa	Поени
1.	Евалуација на имунолошкиот одговор кај стоматитис протетика (докторска теза)	8
2.	Карактеристики на хуморалниот имунолошки одговор во салива и серум кај стоматитис протетика (магистерска работа)	4
	Труд со оригинални научно-стручни резултати, објавен во научно-стручно списание 37. Сашо М. Еленчевски Контактни алергични реакции во стоматолошката протетика. Стоматолошка ревија, 2008 5 (3) 48-50.	4

	Секциско предавање на научно-стручен собир со меѓународно учество 38. Сашо М. Еленчевски. Семинар континуиране медицинске едукације “Савремени дијагностички и терапијски принципи оболења усне дупље”, Медицински факултет, Ниш, 2009	2
	Труд со оригинални научно-стручни резултати, објавен во научно-стручно списание 39. Сашо М. Еленчевски. Протетске стоматопатије-могуќности терапије. XII Симпозиум протетичара Србије, Савремене терапијске процедури у стоматологији, Зборник радова 2010.	4
	Учесник во меѓународен стручен проект 39. Апостолска С, Ковачевска И, Еленчевски С. Корелација помеѓу оралната хигиена, Ph на плунка и денталниот плак во фреквенцијата на кариесот и негова контрола преку современи превентивни мерки (кај различна популација) во Македонија-Грција, 2009.	5
	вкупно	27

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЛНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
	Дејности од поширок интерес	
1.	Претседател на Здружението на протетичарите на Македонија	3
2.	Претседател на организационен одбор на меѓународен стручен собир, Струга 2008 година	2
3.	Претседател на организационен одбор на меѓународен стручен собир, Струга 2009 година	2
4.	Потврда за присуство на стручен состанок (16x0,5)	8
5.	Потврда за активно присуство на стручен состанок (5x1)	5
	вкупно	20

Професионални референци на кандидатот насл. доц. д-р Сашо Еленчевски за избор во звање асистент	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЛНОСТ	11,45
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЛНОСТ	27
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЛНОСТ	20
Вкупно	58,45

Заклучок

Врз основа на достапната документација доставена од страна на кандидатите ас. д-р Сања Панчевска, ас. д-р Благоја Даштевски и насл. доц. д-р Сашо Еленчевски, Рецензентската комисија констатира дека тие ги исполнуваат потребните критериуми за избор во звањето асистент по група

предмети од областа на стоматолошката протетика. Тројцата кандидати се одликуваат со сериозност во практичниот пристап во разрешувањето на секојдневната стоматопротетичка казуистика, имаат богато клиничко и практично искуство во решавањето на случаите каде што е индицирана протетичката терапија. Кандидатите ас. д-р Сања Панчевска, ас. д-р Благоја Даштевски и насл. доц. д-р Сашо Еленчевски имаат солидно педагошко искуство, засновано на повеќегодишното теоретско и практично познавање на протетичката проблематика.

Според Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, наставно-стручни и соработнички звања, кандидатката д-р Сања Панчевска има 77,06 поени, а кандидатот д-р Благоја Даштевски има 51,6 поени. Третиот кандидат, насл. доц. Д-р Сашо Еленчевски има вкупно 58,45 поени.

Рецензентската комисија во состав проф. д-р Љубен Гугувчевски, проф. д-р Драгољуб Велески и проф. д-р Ерол Шабанов, ценејќи ја целокупната досегашна активност на пријавените кандидати и постапувајќи според Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, наставно-стручни и соработнички звања во однос на остварените вкупни поени, им дава предност на кандидатите ас. д-р Сања Панчевска и насл. доц. д-р Сашо Еленчевски. Истовремено му предлага на Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет да и даде позитивен тек на постапката, па соодветно на тоа ас. д-р Сања Панчевска и насл. доц. д-р Сашо Еленчевски да бидат избрани во звањето асистент на Катедрата за стоматолошка протетика при Стоматолошкиот факултет во Скопје.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Љубен Гугувчевски с.р.

Проф. д-р Драгољуб Велески с.р.

Проф. д-р Ерол Шабанов с.р.

ПРЕГЛЕД

на прифатена тема за изработка на магистерски труд во Институтот
за фолклор "Марко Цепенков" - Скопје во студиската програма по
фолклористика

Кандидат	Тема	Ментор
Ермаљ Мехмети	Полифоното пеење на Албанците во Република Македонија, со посебен осврт на Преспанскиот регион	Проф.д-р Реџеп Муниши

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „СТУДИЈЕ О ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКОМ ЈЕЗИКУ“ ОД
АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ЧЕДОМИР СТОЈМЕНОВИЌ

На својата петнаесетта редовна седница, Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ ме избра за рецензент за оцена на ракописот *Студије о црквенословенском језику* на проф. д-р Чедомир Стојменовиќ. Во врска со тоа го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Проф. д-р Чедомир Стојменовиќ има поднесено пријава за печатење на ракописот *Студије о црквенословенском језику*. Ракописот е напишан на српски јазик, содржи 233 стр. компјутерски обработен основен текст + 12 стр. цитирана литература и содржина.

Проф. д-р Чедомир Стојменовиќ е член на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, држи настава по историја на српскиот јазик, дијалектологија на српскиот јазик и по современ српски јазик. Досега има објавено повеќе трудови од областа на црквенословенскиот јазик, современиот македонски и современиот српски јазик. Држи часови веќе три децении на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.

Во првиот дел на ракописот дадена е анализа на правописните и на јазичните одлики на деловите од зборниците на Владислав Граматик, јужнословенски книжевник, кој живеел и работел во втората половина на 15 век. „Тој е највидна книжевна фигура на тоа време, и по обемот на книжевната дејност, и по нејзините книжевни квалитети.“¹ Најзначајните зборници (*Пределѝ, Загребскиот зборник, Андријанти и Рилски панегирик*) ги составил во периодот од 1456 до 1479 година, додека живеел во кумановскиот крај (во Младо Нагоричино и во манастир Матејче). По разорувањето на неговиот роден град (Ново Брдо) во 1445 година од страна на Турците, се населил во Младо Нагоричино, потоа во манастирот Матејче, како што се дознава од записите во четирите обемни зборници.

¹ Радмила Угринова-Скаловска, *Владислав Граматик и единството на јужнословенската книжевна традиција*, XVI семинар за македонски јазик, литература и култура, 5-26. VIII 1983 - Охрид.

Авторот на ракописот ги анализира правонисот и јазикот на одделните преписи, потоа на записите и на маргиналиите од зборниците во контекстот на македонската и на српската редакција на средновековниот книжевен јазик, а дијалектните наноси во контекст на состојбата во северните македонски говори и во српските јужноморавски говори. Голем простор и се дава на анализата на акцентот во ракописите на Граматик, што досега не било предмет на ироучувањата кај нас.

Во вториот дел на ракописот се дадени палеографските, правописните и јазичните одлики на „*Акатист светому апостолу и првомученику Стефану*“ оригинален текст на зографот Лонгин, еден од најпознатите средновековни сликари, напишан пред крајот на XVI век.

Во третиот дел се дадени морфолошките одлики (деклинација на именките, заменките и придавките; конјугација) на македонската и на српската редакција и одделни специфични појави во синтаксата на црковнословенскиот јазик.

Резултатите од истражувањето укажуваат на репрезентативни црковнословенски ракописи од ресавскиот период, кога се забележани специфични измени во правописот и во јазикот на средновековните редакции на Балканот, под влијание на исихастичкото духовно движење. Во истражувањето е укажано на класичните и на иновативните појави во јазикот, особено во делот за акцентските и за синтаксичките одлики, што е недоволно обработено во досегашните истражувања кај нас. Ракописот е изработен со големо внимание, коректно и со одлично познавање на црковнословенската проблематика.

Ракописот е учебно помагало за студиската програма македонски јазик и книжевност по предметите: историја на македонскиот јазик 1 и 2 (час. 2+2; кред. 5), дијалектологија на македонскиот јазик 1 и 2 (час. 2+2; кред. 5); потоа за студиската програма српски јазик и книжевност по предметите: историја на српскиот јазик 1 и 2 (час. 2+2; кред. 5), дијалектологија на српскиот јазик 1 и 2 (час. 2+2; кред. 5); како и за постдипломските и за докторските студии од областа на македонскиот јазик од средновековниот период.

Бидејќи ракописот *Сшудије о црквенословенском језику* претставува значаен придонес во истражувањето на црквенословенскиот јазик и содржи соодветна методологија во претставувањето на граѓата од средновековниот книжевен јазик и од дијалектите, му предлагам на Наставно-научниот совет да го одобри печатењето на ракописот.

Скопје, 10.3.2011 год.

РЕЦЕНЗЕНТ

Д-р Димитар Пандев, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „СТУДИЈЕ О ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКОМ ЈЕЗИКУ“ ОД
АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ЧЕДОМИР СТОЈМЕНОВИЌ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата петнаесетта седница ме избра за рецензент за оцена на ракописот под наслов: *Студије о црквенословенском језику*, изработен од проф. д-р Чедомир Стојменовиќ. Во врска со тоа ја поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Д-р Чедомир Стојменовиќ е редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици. Држи настава по предметите од задолжителниот модул (ЕКТС) на студ. група српски јазик и книжевност: историја на српскиот јазик 1 и 2 (ч. 2+2), дијалектологија на српскиот јазик 1 и 2 (ч. 2+2), современ српски јазик 3 и 4 (ч. 2+2), стилистика на српскиот јазик 1 и 2 (ч. 2+2) и историја на културата на Србите 1 и 2 (ч. 2+2).

Проф. Ч. Стојменовиќ има поднесено барање за печатење на ракописот *Студије о црквенословенском језику*. Ракописот е напишан на српски јазик, содржи 233 стр. основен текст, 9 стр. цитирана литература и 3 стр. содржина. Ракописот се состои од следниве целини: *Предговор* (стр. 2), *О правописним и језичким одликама делова зборника Владислава Граматика* (3-115), *Палеографске, правописне и језичке одлике Акатиста светому апостолу и првомученику Стефану* (116-187), *О употреби морфема -ов- (~ев-) код именица мушко? рода у српској и македонској редакцији средњовековног књижевног језика* (188-191), *Деклинација за- меница у српској и македонској редакцији средњовековног књижевног језика* (192-199), *О личним глаголским облицима у српској и македонској редакцији средњовековног књижевног језика* (200-215), *Употреба апсолутног датива и зависне временске реченице у Житију Стефана Дечанског (Дечански претис)* (216-225), *Синкретизам Генитива и акузатива*

множине супстантивираних придева, придевских заменица и партиципа у неким српскословенским шекшовима (226-233), Циширана лишерашура (234- 242), Садржај (243-245).

Во содржината *О правописним и језичким одликама делова зборника Владислава Граматика* дадена е детална анализа на правописните и на јазичните одлики на одделните делови на зборниците на Владислав Граматик (*Предела* - 1456, *Загребскиот зборник* - 1469, *Андријанти* - 1473, *Рилски панегирик* - 1479 г.). Зборниците се составени во Младо Нагоричино и во манастирот Матејче (Кумановско), каде што Граматик престојувал по падот на Ново Брдо во 1455 година. Повеќедеценискиот престој во кумановскиот крај влијаел на јазикот на писарот, што се гледа од иодолгите загшси на крајот на зборниците и од маргиналиите во *Загребскиот зборник*. Во анализата на нивниот јазик д-р Чедомир Стојменовиќ наоѓа совпаѓање со одликите на денешниот кумановски говор и на јужноморавскиот говор (мајчин говор на писателот). Во анализата на акцентот во записите посебно се забележуваат системските и одделните совпаѓања со состојбата во спомнатите говори.

Во содржината *Палеографске, правописне и језичке одлике Акакиста светому апостолу и првомученику Стефану* дадена е анализа на графискиот систем, на правописот и јазикот на автографот на зографот Лонгин, сликар и писател од втората половина на XVI век.

Во третиот дел од ракописот дадени се морфолошките одлики на македонската и на српската редакција на црковнословенскиот јазик. Деталната анализа укажува на совпаѓањата и на системските разлики помеѓу двете редакции.

Во четвртиот дел се анализирани одделни специфични синтаксички одлики на книжевниот јазик.

Раконисот е наменет како прирачник за изучување на средновековниот книжевен јазик и на дијалектните проблеми на македонскиот и на српскиот јазик. Соодветен прирачник е за студиската група македонски јазик и книжевност (по предметите историја на македонскиот јазик 1 и 2 - 5 кредити и дијалектологија на македонскиот јазик 1 и 2 - 5 кред.), како и за студ. група српски јазик и

книжевност (по предметите историја на српскиот јазик 1 и 2 - 5 кред. и дијалектологија на српскиот јазик 1 и 2 – 5 кред.).

Раконисот *Студије о црквенословенском језику* на проф. д-р Чедомир Стојменовиќ е соодветен прирачник за студентите на основните студии, магистерските студии и на докторските студии по македонски и по српски јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и со задоволство го препорачувам за печатење.

Скопје, 10. 3. 2011 г.

Рецензент

Д-р Стојка Бојковска, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО ПОД НАСЛОВ „ПРИРАЧНИК ЗА ПРАКТИЧНА НАСТАВА ПО КЛИНИЧКА БИОХЕМИЈА”, ПОДГОТВЕНО ОД НАСТАВЕН КАДАР НА ИНСТИТУТОТ ЗА ПРИМЕНЕТА БИОХЕМИЈА НА ФАРМАЦЕВТСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ, НАМЕНЕТО ЗА СТУДЕНТИТЕ ПО ФАРМАЦИЈА

Со решение бр.02-634/13 од 2010 година, врз основа на член 38 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на фармацевтскиот факултет во Скопје, Наставно-научниот совет, на својата X седница одржана на 18.10.2010 година, формира Рецензентска комисија за преглед и оцена на ракописот под наслов „Прирачник за практична настава по клиничка биохемија”, напишан од наставен кадар на Институтот за применета биохемија, и тоа: проф. д-р Татјана Кадифкова Пановска и ас. м-р Марија Хиљадникова-Бајро.

По прегледот на доставениот материјал, Рецензентската комисија во состав: проф. д-р Лидија Петрушевска Този и проф. д-р Васка Арсова, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Текстот на ракописот е подготвен во стандарден А4-формат, содржи 71 страница, со бројни прописи за изведба на тестови од страна на студентите конципирани во осум практични методски единици кои се предвидени со наставната програма за практична настава за студентите по фармација. Секоја методска единица претставува посебна целина која се надоврзува на претходната, така што сите заедно се вклопуваат во постојната програма за практична настава по предметот клиничка биохемија. Ракописот е напишан едноставно и концизно, стручно и разбирливо, имајќи ја предвид претходната теоретска и практична подготвеност на студентите по фармација.

На почетокот од секоја вежба е даден теоретски осврт на параметрите кои ќе бидат испитувани и патофизиологијата асоцирана со нив, со цел да се запознае студентот со тематската единица. Во почетниот сегмент се наведени досегашните сознанија и искуства кои се очекува да му помогнат на студентот за успешна изработка на вежбата, како и за стекнување на сопствени искуства по изработката на вежбата. Потоа, секоја тематска единица продолжува со практични задачи во кои се бара од студентот, во зависност од содржината на вежбата, да изработи квантитативни анализи според дадените прописи и постапки за работа. На крајот од вежбата е оставен простор за внесување на резултатите и заклучоците од практичната работа, каде што студентите треба да го напишат своето стручно мислење за изработените анализи.

Во првата вежба се дадени кратки напатствија за работата во лабораторијата по клиничка биохемија, типовите на биолошки

материјал кои се користат за изведување на анализите, начинот на добивање, обработка и чување на биолошкиот материјал.

Во втората вежба се работи одредување на концентрацијата на глукоза во серум со примена на глукозо оксидаза-пероксидаза тест (GOD/PAP). Во воведот на вежбата е наведено значењето на јаглехидратите за човековиот организам и физиолошките механизми за одржување на гликемијата на нормално ниво, како и физиолошките и патофизиолошките причини за појава на хипер- и хипогликемија. Наброени се типовите на тестови за детекција и следење на нарушувањата во метаболизмот на глюкозата. Во понатамошниот дел од вежбата се бара од студентите самостојно да изработат анализа на концентрацијата на глукоза во серум со примена на веќе подготвени реагенси за фотометрискиот ензимски метод GOD/PAP. За таа цел опишани се хемискиот принцип, постапката, типот на материјал кој се користи и начинот на обработка и чување, составот на реагенсите, постапката за работа со прецизни податоци за условите за изведување на анализата како волумен на реагенсите и анализата, температура на изведување на реакциите и бранова должина на која се мери спектрофотометриски/фотометриски апсорбацијата на анализата и стандардот во однос на слепа проба. Во продолжение на секој параметар кој е предвиден за анализа, оставен е простор за пресметка и резултат. На крајот од оваа и сите останати вежби се бара од студентот врз основа на анализираните параметри да даде свое мислење за утврдената состојба и потенцијалните заболувања, кај кои може да се регистрираат пониски или повисоки вредности од нормалните.

Предмет на третата методска единица е одредување на концентрацијата на вкупни протеини и албумини во серум. Во воведниот дел е објаснето значењето на протеините за хуманата физиологија, типовите на серумски протеини, посебно албумините како најзастапена фракција. Наведени се референтните вредности и факторите кои доведуваат до хипер- и хипопротеинемија, односно хипер- и хипоалбуминемија. Детално се опишани принципот и постапката за одредување на вкупни протеини со Биуретскиот метод и обоената реакција за одредување на албумини со бром крезол зелено.

Четвртата вежба подразбира одредување на липидниот статус, конкретно концентрацијата на триглицериди, концентрацијата на вкупен и HDL-холестерол. Во воведниот дел е дадена дефиниција за серумските липиди, наведена е улогата на липидите во човековиот организам и границите на референтните вредности. Во продолжение се опишани принципот и постапката за одредување на триглицериди применувајќи ја каскадната ензимска реакција со учество на липаза, глицерол киназа, глицерол-3-Р-оксидаза и пероксидаза до образување на обоен хинонимински комплекс чија концентрација може да се одреди спектрофотометриски. За одредување на холестеролот опишана е ензимска постапка во која естерифицираниот холестерол се хидролизира под дејство на холестерол естеразата, ослободениот холестерол се оксидира под дејство на холестерол оксидазата, а водородниот пероксид кој се формира во оваа реакција реагира со фенол и 4-аминоантипирин

во присуство на пероксидаза образувајќи хинонимин. Методата за одредување на HDL-холестеролот вклучува иницијално таложење на VLDL- и LDL-липопротеините со помош на магнезиумови и фосфоволфрамови јони, а по центрифугирање супернатантот во кој се содржи HDL-холестеролот се подложува на претходно опишаната реакција за одредување на холестерол.

Методската единица одредување на електролитниот статус подразбира тестови за одредување на серумската концентрација на калциум, магнезиум и железо. Во теоретскиот дел е наведено значењето на овие електролити за нормално функционирање на човековиот организам, референтните вредности и состојбите асоцирани со зголемени и намалени концентрации на овие елементи во серумот. Презентирани се спектрофотометриски методи за одредување на споменатите електролити, и тоа за калциумот со примена на реакција со метилтимол плаво, за одредување на магнезиум со калмагит во присуство на EGTA и за одредување на железо со ферозин по претходно ослободување на железото од трансферинот со гванидин и негова редукција со аскорбинска киселина до феро облик.

Методската единица од областа на ензимологијата ја обработува улогата на клиничката ензимологија во дијагностиката на вроден и стекнат дефицит на ензимите како и патолошки состојби асоцирани со зголемена активност на ензимите, методите кои се применуваат за одредување на ензимската активност и мерните единици за изразување на измерената активност. Во овој дел детално се обработени шест ензими, и тоа: алкална фосфатаза, лактат дехидрогеназа, креатин киназа, γ -глутамил трансфераза, аланин аминокиселин трансфераза и аспартат аминокиселин трансфераза. За секој ензим дефинирана е неговата улога во организмот и патолошките состојби асоцирани со променета серумска активност на ензимот. Тестовите за одредување на ензимската активност претежно се базираат на мерење на падот/порастот на апсорбацијата на NADH кој се искористува или создава во текот на реакцијата. Исклучок се одредувањето на алкалната фосфатаза преку реакцијата на трансфер на фосфатната група од 4-нитрофенилфосфат на 2-амино-2-метил-1-пропанол и мерење на апсорбацијата на формираниот 4-нитрофенол, како и реакцијата за одредување на каталитичката активност на γ -глутамил трансферазата преку трансфер на глутамил група од γ -глутамил-3-карбокси-4-нитроанилид на глицилглицин и следење на брзината на формирање на продуктот 3-карбокси-4-анилин.

За евалуација на хепарната функција, односно метаболизирањето на билирубин, обработени се два теста: тестот за одредување на директен и тестот за одредување на вкупен билирубин. Воведниот дел на оваа вежба презентира сознанија за потеклото на билирубинот и неговото метаболизирање во организмот, дефинирање на поимите директен (конјугиран) и индиректен (неконјугиран) билирубин, како и состојбите асоцирани со конјугирана и неконјугирана хипербилирубинемија. Обработени се тестови за одредување на двата типа билирубин кои се базираат на реакција на билирубинот со диазотирана сулфанилна

киселина, а се разликуваат по дополнителното учество на цетримид за одредување на вкупниот билирубин.

Тестовите за одредување на деградациони продукти вклучуваат одредување на уреа, мочна киселина и креатинин. Наведени се: потеклото на уреата, кретининот и мочната киселина во организмот, патиштата на нивна елиминација како и причините за појава на зголемени и намалени концентрации во серумот и/или урината. Детално е опишан тестот за определување на уреа со помош на ензимот уреаза и секундарна оксидоредкцијаска реакција во која се користи NADH чиј интензитет на апсорбација се мери спектрофотометрски, обработена е Jaffe-овата спектрофотометриска метода како основа на тестот за одредување на креатининот, како и уриказа тестот за определување на концентрацијата на мочна киселина. Потенцирано е значењето на креатининот и кретинин клиренсот за следење на бубрежната функција. По упатствата за изведување на анализите, оставен е простор за внесување на реаултатите, пресметки и заклучок за изведените анализи.

На крајот од прирачникот цитирана е литературата која е користена при неговата изработка и брои 38 оригинални трудови, учебници и прирачници од областа на клиничката биохемија.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на приложениот ракопис може да се констатира дека опфатените методски единици се во согласност со практичната и теоретската настава за предметот клиничка биохемија за студентите по фармација. За изведување на вежбите се користи соодветна современа опрема и апаратура. Практичните вежби се предвидени за самостојна работа на студентите. Добиените резултати и изведените заклучоци студентите ги запишуваат во практикумот, од што произлегува двојна практична примена: да биде користен како учебно помагало и истовремено да претставува дневник за изработените вежби во кој асистентот ќе ги верифицира добиените резултати и изведените заклучоци.

Оттука, Рецензентската комисија му предлага на Наставно-научниот совет на Фармацевтскиот факултет во Скопје, овој ракопис да го одобри како постојан практикум по предметот клиничка биохемија.

Рецензенти

Проф. д-р Лидија Петрушевска –Този с.р.

Проф. д-р Васка Арсова с.р.

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА АСИСТЕНТ ПО ПРЕДМЕТИТЕ
ОПШТА БИОХЕМИЈА И КЛИНИЧКА БИОХЕМИЈА НА
ФАРМАЦЕВТСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на решението на Наставно-научниот совет на Фармацевтскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, донесено на XII седница одржана на 24.2.2011 година, формирана е Рецензентска комисија за избор на асистент по предметите општа биохемија и клиничка биохемија, во состав: проф. д-р Лидија Петрушевска-Този, проф. д-р Александар Димовски и проф. д-р Татјана Кадифкова Пановска.

На конкурсот објавен на 5.2.2011 година во весникот „Утрински весник“ за избор/реизбор на еден асистент по предметите општа биохемија и клиничка биохемија се пријавија двајца кандидати: дипл. фармацевт Марија Хиљадникова-Бајро, *mr.sci.* и дипл. фармацевт Тања Дарковска, *mr.sci.* Рецензентската комисија, по разгледувањето на доставениот материјал, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

За дипл. фармацевт Марија Хиљадникова-Бајро, *mr.sci.*

Кандидатката Марија Хиљадникова-Бајро е родена на 12.8.1974 година во Скопје. Основното и средното образование ги завршила во Скопје со континуиран одличен успех. Во учебната 1992/93 се запишала на студии на Фармацевтскиот факултет во Скопје и ги завршила во 1998 година со просечен успех 9,83. Во март 1998 година, со одбрана на дипломската работа под наслов „Примена на метадонот кај нас и во светот“, се стекнала со звањето дипломиран фармацевт. По повод 50-годишниот јубилеј на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, била наградена со пофалница за најдобро дипломиран фармацевт во учебната 1997/98 година.

Во јануари 1999 година, кандидатката се запишала на интердисциплинарните постдипломски студии по молекуларна биологија и генетско инженерство при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Предвидените испити ги положила со просечен успех 10,00, а во април 2003 година успешно ја одбрала магистерската работа на тема: „Цитотоксичност на флавоноиди како инхибитори на протеин тирозин киназата p56^{lck}“ и се стекнала со научното звање магистер на науки по молекуларна биологија и генетско инженерство. Во мај 2004 година кандидатката го положила стручниот испит за дипломирани фармацевти. Во 2006 година се запишала на специјалистички студии од областа медицинска биохемија при Фармацевтскиот факултет во Скопје. Кандидатката има одобрено тема за изработка на докторска дисертација под наслов „Генетски и епигенетски механизми во етиопатогенезата на наследните и спорадични форми на колоректалниот карцином кај пациенти од Република Македонија“ (Билтен бр.960 од 16 март 2009 год.). Таа има одлично познавање на англискиот и пасивно познавање на германскиот јазик.

Кандидатката членува во Фармацевтската комора на Македонија, Македонското здружение за базична, клиничка имунологија и алергологија и Македонското здружение за хумана генетика. Член е на рецензентскиот одбор на Македонскиот фармацевтски билтен. Од страна на министерот за здравство на РМ именувана е за едукатор/ментор за спроведување на приправнички стаж на дипломирани фармацевти при Фармацевтската комора на Македонија.

Во текот на 2003 година кандидатката била ангажирана од страна на Фармацевтскиот факултет во Скопје за изведување на практичната настава по предметите молекуларна биологија со генетика и имунологија со имунохемија, како и за одржување на дел од подготвителната настава за приемен испит по биологија на Фармацевтскиот факултет. Од септември 2004 до октомври 2007 година работела како стручен соработник на ТЕМПУС-проектот „Реконструкција на фармацевтската едукација во Република Македонија“, имплементиран од страна на Фармацевтскиот факултет во Скопје. Од јуни 2008 година избрана е за асистент по предметите општа биохемија и клиничка биохемија на Фармацевтскиот факултет во Скопје и досега учествувала во реализација на наставата по општа биохемија на четири генерации студенти и наставата по клиничка биохемија на три генерации студенти од програмата магистер по фармација. Коавтор е на Прирачникот за практична настава по клиничка биохемија.

Кандидатката е вклучена во реализација на стручно-апликативната дејност на Фармацевтскиот факултет во Скопје. Учествовала на десет домашни и меѓународни стручни конференции, а на седум од нив се претставила со свој оригинален труд. Со стручно предавање учествувала на 8. Летен универзитет организиран од Европската асоцијација на студенти по фармација (European Pharmaceutical Student Association - EPSA) во Охрид, 16-25 јули 2006 година и на стручниот состанок на Здружението на доктори по медицина-специјалисти по медицинска биохемија во декември 2009 година.

Марија Хиљадникова-Бајро е вклучена во научноистражувачката активност на Фармацевтскиот факултет во Скопје и досега учествувала во пет научноистражувачки проекти:

1. "Prognostic and predictive markers in colorectal cancer management", 2007-2010, ИЦГИБ, Трст.
2. Молекуларни предиктивни маркери за ефикасност/токсичност на третман на колоректален карцином со капецитабин, 2006-2008, финансиран од Hoffmann LaRoche, претставништво Скопје
3. Микроинкапсулирани синбиотици - од оптимална формулација до терапевтска примена, Министерство за образование и наука на Република Македонија, 2010-2012.
4. Молекуларни прогностички и предиктивни маркери за ефикасност / токсичност на терапија со капецитабин кај пациенти со колоректален карцином, Министерство за образование и наука на Република Македонија, 2010-2012.

5. Прогностички и предиктивни молекуларни маркери во терапијата на колоректалниот карцином, Министерство за образование и наука на Република Македонија, 2010-2011.

Кандидатката е автор/коавтор на 16 стручни и научни трудови, од последниот избор (Билтен бр.942 од 15. мај 2008год.) до сега, кандидатката ги пријавува за рецензија следниве трудови:

1. **Hiljadnikova Bajro M.**, Josifovski T., Panovski M., Dimovski A.J., *The first molecular characterization of HNPCC in two families from the Republic of Macedonia*. Balcan Journal of Clinical laboratory 2009 XVII, 09,1: 91.

Во трудот е претставена првата молекуларна идентификација на семејства со наследен неполипозен колоректален карцином (HNPCC) како резултат на напорите за воведување и имплементирање на молекуларната дијагностика во откривање и третман на ова заболување. Селекцијата на пациенти за анализа е направена врз основа на Амстердам II и Бетезда критериумите. Со примена на флуоресцентен мултиплекс PCR, последователна капиларна електрофореза и фрагмент анализа евалуирана е појавата на микростелитска нестабилност и пациентите со микростелитски нестабилни тумори се тестирали за постоење на *germ line* генетски дефекти во MLH1, MSH2 и MSH6 гените со примена на MLPA-техниката и ДНА-секвенционирање. Кај двајца пациенти, кои потекнуваат од различни семејства, идентификувана е *nonsense* S131X мутација во петтиот екзон од hMLH1 генот како причина за појавата на микростелитска нестабилност. Молекуларната детекција на генскиот дефект за HNPCC кај овие пациенти, за прв пат во Република Македонија овозможи имплементација на пресимптоматска дијагностика и превентивна скрининг-програма кај членовите на нивните фамилии.

2. **Хиљадникова Бајро М.**, Димовски А.Ј., Петрушевска Този Л., Кадићкова Пановска Т., Улоја на *Фармакогенетскиот испиражување во медицината и фармацијата*, Стручен состанок на Здружение на доктори по Медицина-специјалисти по медицинска биохемија, декември 2009.

Во предавањето е даден осврт на генетските причини за интериндивидуалните разлики во одговорот кон медикаментната терапија, односно фармакогенетиката и нејзиниот напредок во идентификација на специфични гени и генски продукти асоцирани со одредени заболувања како таргети за дизајнирање на нови лекови и идентификација на гени и алелни варијанти кои го детерминираат одговорот кон терапија. Потенцирано е значењето на биомолекуларните анализи во функција на фармакогенетиката како терапевтски мониторинг на иднината поради можноста да се предвиди одговорот кон терапијата уште пред нејзиното ординирање, константната предиктивна вредност, неинвазивоста на методите, можноста за утврдување на ефикасноста и токсичноста на повеќе лекови преку анализирање на една генетска варијанта.

3. Marija Hiljadnikova-Bajro, Toni Josifovski, Nikola Jankulovski, Aleksandar J. Dimovski, <mailto:a.moedt@paog.umcn.nl> *Involvement of genetic instability in the pathogenesis of colorectal cancer among patients from the Republic of Macedonia. Cancer Genetics and Cytogenetics, 2010, Vol.203(1):83.*

Вкупно 309 пациенти со колоректален карцином се тестирани за присуство на микросателитска нестабилност и губење на хетерозиготност, применувајќи флуоресцентен мултиплекс PCR со 14 микросателитски маркери и последователна капиларна гел-електофореза. Резултатите укажуваат дека хромозомската нестабилност дефинирана како LOH на најмалку еден хромозомски крак е најзастапен молекуларен механизам во патогенезата на колоректалниот карцином кај пациентите од Република Македонија, јавувајќи се претежно кај тумори со повисок метастатски потенцијал, дијагностицирани на постара возраст. MSI е детектиран кај 12% од туморите, со највисока застапеност кај проксималните тумори со понизок TNM-стадиум и без развиени метастази. Како причина за оваа појава утврдени се мутации во MMR гените и хиперметилација на нивните промотери. Кај 4% од туморите застапени се двата типа на геномска нестабилност, а дури 26% од карциномите покажуваат геномска стабилност, што може да е последица на слабата сензитивност на испитуваниот метод или инволвираност на други молекуларни механизми во патогенезата на ова заболување кај пациентите од Република Македонија.

4. M. Hiljadnikova Bajro, T.Josifovski, N. Jankulovski. A.J. Dimovski, *Involvement of distinct molecular mechanisms in development of proximal and distal sporadic colorectal cancers, European Journal of Human Genetics, 2010, Vol 18(1): 171.*

Во студијата се компарирани клиничкопатолошкиот и молекуларниот профил на колонски карциноми со проксимална во однос на карциноми со дистална локализација. Вкупно 420 спорадични карциноми на колонот се евалуирани за постоење и степен на микросателитска нестабилност и губење на хетерозиготност со примена на флуоресцентен мултиплекс PCR. Резултатите ја поддржуваат хипотезата за инволвираност на различни механизми во развојот на проксималните и дисталните карциноми на колонот, при што е утврдено дека поголемиот дел (70%) од спорадичните колонски карциноми во Република Македонија се лоцирани дистално во однос на flexura lienalis, тие се јавуваат на постара возраст (61 год.) кај женската популација ($p=0.0159$, $OR=1.742$, $CI_{95\%}=1.11-2.74$) и се карактеризираат со губење на хромозомскиот крак 18q ($p=0.0454$, $OR=1.72$, $CI_{95\%}=1.0-2.93$), како и тенденција кон губење на 8p, 1p и 5q. Проксималните тумори се јавуваат кај помлади мажи (59.45 год.) и манифестираат сигнификантно поголема фреквенција на микросателитска нестабилност ($p=0.000037$, $OR=7.67$, $CI_{95\%}=2.69-21.87$).

За дипл. фармацевт Тања Дарковска, *mr.sci.*

Кандидатката Тања Дарковска е родена на 10.1.1976 година во Скопје. Основното и средното образование ги завршила во Скопје со континуиран одличен успех. Во учебната 1995/96 година се запишала на Фармацевтскиот факултет во Скопје и дипломирала со просечен успех 9,49 при што била наградена со пофалница од страна Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје за најдобар дипломиран фармацевт во учебната 1999/2000 год. Стручниот испит го положила во септември 2001 год. На 19.1.2006 год. со одбраната на магистерскиот труд на тема: „Хиперхомоцистеинемија како ризик-фактор за длабоки венски и артериски тромбози“, ги завршила постдипломските магистерски студии при Медицинскиот факултет во Скопје, Катедра за општа биохемија, со среден успех 10,00 и се стекнала со звањето магистер на медицински науки. Кандидатката има одлично знаење на англискиот јазик и има завршено курс за административно работење во Компјутерскиот центар „Александрија“. Има учествувало во еден научноистражувачки проект: „Хомоцистеинемија и мутација на генот за метилентетрахидрофолат редуктаза (C677T) како ризик-фактор за заболувањата на крвните садови“, финансиран од страна на Министерството за образование на наука. Тања Дарковска досега има објавено два научни труда со оригинални резултати во научни списанија и 5 соопштенија на конгреси:

1. Darkovska T, Dzekova-Stojkova S, Kostovska S, Krstevska M, Bosilkova G, Neceva V, Bogoeska N. Homocysteine and deep venous thrombosis-correlation with lipid parameters. *Mak Med Pregled*, 2004;58:1-5.
2. Darkovska T, Dzekova-Stojkova S, Kostovska S, Krstevska M, Bosilkova G, Bogoeska N. Determination of homocysteine in patients with arterial thrombosis. *Maced Pharm Bull*, 2004; 50(2): 47-52.
3. Darkovska T, Krstevska M, Bosilkova G, Dzekova-Stojkova S, Kostovska S, Neceva V, Bogoeska N. Hyperhomocysteinemia as a risk factor for arterial thrombosis. 2004, 12th Meeting of Balkan Clinical Laboratory Federation.
4. Darkovska T, Krstevska M, Neceva V, Kostovska S, Bosilkova G, Dzekova-Stojkova S. Relationship of hyperhomocysteinemia and haemostasis factors to venous thrombosis. II Congress of Macedonian Society of Transfusion Medicine 2004.
5. Dzekova-Stojkova S, Darkovska T, Krstevska M, Kostovska S, Neceva V, Bosilkova G, Bogoeska N. Hyperhomocysteinemia as a risk factor for venous thrombosis. *Clin Chim Acta*, 2005. 16th IFCC-FESCC European Congress of Clinical Biochemistry and Laboratory Medicine-EUROMEDLAB 2005.
6. Krstevska M, Darkovska T, Dzekova-Stojkova S, Bosilkova G, Kostovska S. Hyperhomocysteinemia and venous thrombosis. *Clin Chim Acta*, 2005. 16th IFCC-FESCC European Congress of Clinical Biochemistry and Laboratory Medicine-EUROMEDLAB 2005.
7. Dzekova-Stojkova S, Krstevska M, Bosilkova G, Kostovska S, Darkovska T, Borozanov V. Plasma homocysteine and thrombosis. European Atherosclerosis Society, 74th EAS Congress.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на изнесените податоци за образовните квалификации, стручната и научноистражувачката активност на двете кандидатки, како и досегашното искуство во наставната дејност на дипломиран фармацевт Марија Хиљадникова-Бајро, msc., Рецензентската комисија ѝ дава целосна предност на кандидатката Марија Хиљадникова-Бајро при изборот во звањето асистент по предметите општа биохемија и клиничка биохемија. Од нејзиниот прв избор за асистент на Фармацевтскиот факултет, кандидатката Марија Хиљадникова-Бајро континуирано и интензивно се изградува како научен работник, покажува постојан напредок во областа на фармацевтската дејност и стекнатите знаења и искуства ги применува во усовршување на наставата по предметите општа биохемија и клиничка биохемија.

Ценејќи ги досегашните активности на Марија Хиљадникова-Бајро, msc., сметаме дека таа во целост ги исполнува условите за здобивање со звањето асистент. Оттука ни претставува чест и задоволство да му предложиме на Наставно-научниот совет повторно да ја избере во звањето асистент по предметите општа биохемија и клиничка биохемија на Фармацевтскиот факултет во Скопје.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Лидија Петрушевска-Този, с.р.

Проф. д-р Александар Димовски, с.р.

Проф. д-р Татјана Кадифкова-Пановска, с.р.

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ ЗВАЊА
ВО НАУЧНИТЕ ОБЛАСТИ ХИРУРГИЈА, ОРТОПЕДИЈА И
ОФТАЛМОЛОГИЈА

НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, со одлука бр. 0201-170/5, донесена на седницата одржана на 28. I 2010 година, во врска со објавениот конкурс во весникот „Дневник“ од 30. XII 2010 и весникот „Коха“ од 31 XII 2010, формира Рецензентска комисија за избор на еден наставник во сите звања во научните области хирургија, ортопедија и офталмологија, во следниов состав: проф. д-р Јосип Кос од Ветеринарниот факултет во Загреб, Р. Хрватска, претседател, проф. д-р Зоран Карацов од Медицинскиот факултет во Скопје, член и проф. д-р Тони Довенски од Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, член.

На распишаниот конкурс за избор во сите звања, се пријави само еден кандидат, д-р Пламен Тројачанец, вонреден професор на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје.

По разгледувањето на поднесените документи на кандидатот, Рецензентската комисија има задоволство на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина да му го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Биографски податоци

Пламен Тројачанец е роден на 3. IX 1964 година во Скопје. Основно и средно училиште завршил во Скопје. Во учебната 1982/83 година се запишал на Ветеринарниот факултет во Загреб на кој дипломирал во 1990 година. Од 1990 до 2005 година е вработен во Ветеринарниот институт, додека од 2004 година до денес е вработен на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, на Катедрата за хирургија, ортопедија и офталмологија, каде што сè уште работи.

Во 1991 година се запишал на постдипломски студии на Ветеринарниот факултет во Загреб, на Клиниката за породилство, стерилитет и В.О. Постдипломските студии ги завршил во 1994 година, со одбрана на магистерскиот труд под наслов „Preživljavanje ovčijih embrija nakon presađivanja“, по што се здобил со звањето магистер на науки од областа на медицинските науки од подрачјето на ветерината.

Докторската дисертација со наслов „Функционалниот статус на плазмената мембрана на сперматозоидите како можност за предвидување на in vitro плодноста“ успешно ја одбрал на 12. I 2000 година, на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје.

Во 2000 година е избран за доцент по предметот репродукција, стерилитет и В.О, а со одлука на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, во 2001 година доделена му е наставата по предметот хирургија, ортопедија и офталмологија.

Во 2006 година, со одлука на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, избран е за вонреден професор по предметот хирургија, ортопедија и офталмологија.

Кандидатот има издадено два позитивно рецензирани универзитетски учебника „Прирачник по општа хирургија“ во 2005 и „Основи на ветеринарната

анестезиологија“, 2010, како и едно позитивно рецензирано учебно помагало „Основи на ветеринарната хирургија“ ЦД-ром во 2005 година.

Како раководител или соработник, учествувал во 11 домашни и меѓународни проекти и има објавено повеќе од 90 научни и стручни трудови. Учествовал на бројни симпозиуми, конгреси, семинари и конференции во земјата и во странство.

Во моментот, работните задачи ги извршува на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, на Катедрата за хирургија, ортопедија и офталмологија као вонреден професор.

2. Наставно-образовна активност

Д-р Пламен Тројачанец, во периодот од последниот избор до денес, учествува во изведувањето на наставата по предметите општа хирургија со основи на анестезиологија, ветеринарна офталмологија, здравствена заштита на домашните миленици и копитари, здравствена заштита на фармските животни и менаџмент на здравјето на стадото. Дополнително, учествува во практичната обука на студентите во рамките на Амбулаторната пракса.

Кандидатот учествува и во изведувањето на наставата по студиската програма за постдипломски студии во групата хирургија, ортопедија и офталмологија.

Во периодот од последниот избор бил ментор на 12 дипломски работи, изработени и одбранети на Катедрата за хирургија, ортопедија и офталмологија.

Д-р Пламен Тројачанец бил ментор на еден кандидат на постдипломските студии од областа хирургија, ортопедија и офталмологија, а бил и член на две комисији за одбрана на магистерски труд.

Кандидатот бил член на комисијата за измена и дополнување на наставниот план и програма на ФВМС (одлука на ННС бр. 0201- 1027/10 од 29.9.2008).

Д-р Пламен Тројачанец, во периодот од последниот избор, бил рецензент на еден универзитетски и два средношколски учебника од областа на ветеринарната медицина.

3. Научно-стручна дејност

Во периодот од последниот избор до сега, кандидатот објавил 21 труд, во научни списанија и зборници од меѓународни и домашни научно-стручни собири, од кои 4 во научни списанија со меѓународен уредувачки одбор и 3 во меѓународни списанија со импакт-фактор.

Д-р Пламен Тројачанец бил раководител на меѓународниот македонско-хрватски научноистражувачки проект со наслов „Имунохистохемиска анализа на туморите на млечната жлезда кај кучки“, 2007-2008 година, а како соработник учествувал и во меѓународните проекти: „Ембриотрансфер и in vitro оплодување кај преживарите“ (билатерален научноистражувачки проект, Р. Хрватска), 2005-2007; „Сочувување на автохтоните раси на домашни животни со помош на технологиите на асистирани репродукција“ (билатерален научноистражувачки проект, Р. Словенија), 2006-2007; „Balkan Network of Biotechnology in Animal Reproduction for the Protection and Restoration of Animal Genetic Resources in the Region“, (ASO Ljubljana Sofia, учесник), 2008; Western Balkans Veterinary Network for Animal Welfare (Меѓународен) 2008; „Оптимизација на суперовулацијата, криопрезервација и трансферот на ембриони од кози“ (билатерален проект со Р. Хрватска), 2010-2011, како и Sustainable production of traditional cheeses from local sheep milk in the balkans: 1. Improved reproductive management of indigenous sheep

breeds populations, 2. Ensuring of traditional chesses hygiene and quality SEEERAPLUS-083 (2010-2012)

4. Стручно-апликативна активност

Д-р Пламен Тројачанец учествувал во промотивни активности на ФВМ во Скопје (предавања во средните училишта, Саем за едукација, Денови на науката), а од 2005 година до денес е претседател на Комисијата за самоевалуација на ФВМ во Скопје.

Од 2007 година, д-р Пламен Тројачанец е член на Уредувачкиот одбор на списанието „Македонски ветеринарен преглед“; член бил на Организациониот одбор на меѓународниот собир „Советување за клиничка патологија и терапија на животните - Clinica Veterinaria“, 2006, 2007 и 2008; бил претседател на Комисијата за полагање стручен испит на приправници во јавните стручни училишта при Министерството за образование и наука, 2005-2006 година; бил член на Комисијата за еквиваленција и признавање на високообразовни квалификации или дел од високообразовните студии стекнати во странство од научното подрачје за медицинските науки и здравство, 2008 година.

Кандидатот учествувал во стручната ревизија на превод на странски учебник од областа на ветеринарната медицина.

Во Анексот 2, кој е составен дел на овој извештај, детално се наведени сите активности на кандидатот.

5. ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

По разгледувањето на приложената документација и земајќи ја предвид севкупната наставно-образовна, научноистражувачка и стручно-апликативна активност на кандидатот, Рецензентската комисија оценува дека вонр. проф. д-р Пламен Тројачанец ги исполнува сите услови и поседува квалитети да биде избран во звањето редовен професор. Согласно со тоа, Рецензентската комисија има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, д-р Пламен Тројачанец да биде избран во звањето **редовен професор** во научните области хирургија, ортопедија и офталмологија.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Јосип Кос с.р.
2. Проф. д-р Зоран Карацов с.р.
3. Проф. д-р Тони Довенски с.р.

АНЕКС 2

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: **Пламен Здравко Тројачанец**
 (име, татково име и презиме)

Институција: **Факултет за ветеринарна медицина**
 (назив на факултетот/институтот)

Научна област: **хирургија, ортопедија и офталмологија**

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
1	Хирургија, ортопедија и офталмологија, 8. сем. (3+2), 2006/07	3,0
2	Хирургија, ортопедија и офталмологија, 9. сем. (2+2), 2006/2007	2,4
3	Хирургија, ортопедија и офталмологија, 8. сем. (3+2), 2007/08	3,0
4	Хирургија, ортопедија и офталмологија, 9. сем. (2+2), 2007/2008	2,4
5	Хирургија, ортопедија и офталмологија, 8. сем. (3+2), 2008/09	3,0
6	Општа хирургија со анестезиологија, 6. сем. (3+3), 2008/2009	3,6
5	Офталмологија, 6. сем. (1), 2008/2009	0,6
6	Хирургија, ортопедија и офталмологија, 9. сем. (2+2), 2008/2009	2,4
7	Здравствена заштита на дом. миленици, 7. сем. (3+3), 2008/2009	3,6
8	Општа хирургија со анестезиологија, 6. сем. (3+3), 2009/2010	3,6
9	Офталмологија, 6. сем. (1), 2009/2010	0,6
10	Здравствена заштита на фармски животни, 8. сем. (2+2), 2009/2010	2,4
11	Менаџмент на здравје на стадо 8. сем. (2+2), 2009/2010	2,4
12	Здравствена заштита на дом. миленици, 7. сем. (3+3), 20010/2011	3,6
13	Амбулаторна клиника, 9. сем. (0+4), 2006/07	2,4
14	Амбулаторна клиника, 10. сем. (0+4), 2006/07	2,4
15	Амбулаторна клиника, 9. сем. (0+4), 2007/08	2,4
16	Амбулаторна клиника, 10. сем. (0+4), 2007/08	2,4
17	Амбулаторна клиника, 9. сем. (0+4), 2008/09	2,4
18	Амбулаторна клиника, 10. сем. (0+4), 2008/09	2,4
19	Амбулаторна клиника, 9. сем. (0+4), 2009/10	2,4
20	Амбулаторна клиника, 10. сем. (0+4), 2009/10	2,4
21	Консултации со студенти, 2006/07 (45 студенти)	0,09
22	Консултации со студенти, 2007/08 (41 студент)	0,082
23	Консултации со студенти, 2008/09 (44 студенти)	0,088
24	Консултации со студенти, 2009/10 (41 студенти)	0,082
25	Консултации со студенти, 2010/11 (7 студенти)	0,014
26	Ментор на дипломска работа (12)	2,4
27	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура	0,3
28	Позитивно рецензиран универзитетски учебник-коавтор „Основи на ветеринарната анестезиологија“ Тројачанец П.,	6

	Илиевска К.	
29	Рецензент на универзитетски учебник „Bolesti i liječenje farmских животиња“ Basic G., Gracner D.	1
	Вкупно	65,85

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1	Ментор на магистерска работа: „Протеини на акутна фаза – индикатори за заболувања на акроподиумот кај млечни крави“	1
2	„Сочувување на автохтоните раси на домашни животни со помош на технологиите на асистирана репродукција“ (билатерален научноистражувачки проект, Р. Словенија, учесник), 2006.	4
3	„Имунохистохемиска анализа на туморите на млечната жлезда кај кучки“ (билатерален научноистражувачки проект, Р. Хрватска, раководител), 2007.	6
4	Balkan Network of Biotechnology in Animal Reproduction for the Protection and Restoration of Animal Genetic Resources in the Region, (ASO Ljubljana Sofia, учесник), 2008.	4
5	Western Balkans Veterinary Network for Animal Welfare (Меѓународен, учесник), 2008	4
6	„Оптимизација на суперовулацијата, криопрезервација и трансферот на ембриони од кози“, МОН, билатерален проект со Р. Хрватска (учесник), 2010.	4
7	Sustainable production of traditional cheeses from local sheep milk in the balkans: 1. Improved reproductive management of indigenous sheep breeds populations, 2. Ensuring of traditional chesses hygiene and quality SEEERAPLUS-083 (2010-2012) . (учесник) 2010	4
8	Claw disorders on dairy farms in R. Macedonia – evident but not understood problem, Trojacanec P., Dovenski T., Kocoski Lj., Trojacanec Snjezana and Najkov V., Slovenian Veterinary Research vol. 43 suppl. 10. 234, 2006.	3,6
9	Effect of norgestomet on successful resumption of ovarian activity in postpartum non-cyclic dairy cows, T. Dovenski, P. Trojacanec, Lj. Kocoski, K. Popovski, V. Petkov, B. Atanasov, Reproduction in Domestic Animals, Vol. 41 No 4, p. 353, 2006. (6*0.6=3.6) + 1.526 (и.ф.)	5,126
10	Influence of infectious diseases on reproductive performance of dairy cows, T. Dovenski, Lj. Kocoski, P. Trojacanec, V. Petkov, G. Mickovski, D. Mitrev, I. Naletoski, 8. Symposium on Veterinary Clinical Pathology and Therapy “Clinica Veterinaria” p. 15-19, 2006, Neum, BiH (пленарно предавање).	1,2
11	Trojačanec P., Dovenski T., Kocoski Lj., Trojačanec S., Ilievска K. (2006): Pain in farm animals- assessment and management. VII Savjetovanje Iz Kliničke Patologije i Terapije životinja sa Međunarodnim učešćem (VII Symposium in Veterinary Clinical Pathology and Therapy with International participation) , Neum, 26-30.06.2006, Bosnia and Herzegovina (пленарно предавање).	1,2
12	Influence of calf management on diarrhea occurrence during the first	1,2

	weeks after calving, Lj. Kočoski, T. Dovenski, P. Trojačanec, V. Petkov, G. Nikolovski, V. Dimovski, Z. Najdovski, 8. Symposium on Veterinary Clinical Pathology and Therapy "Clinica Veterinaria" p. 42-47. 2006, Neum, BiH (пленарно предавање).	
13	Ilievska K., Trojačanec P., Atanasov B. (2007): Modification of the Weingart Method for Rumenotomy in Cows. Deveto Regionalno Savetovanje iz Kliničke Patologije i Terapije životinja (The Ninth Regional Symposium in Animal Clinical Pathology and Therapy), Palić, 18-22.06.2007	1,6
14	Trojačanec P., Kočoski Lj., Ilievska K. (2007): External Skeletal Fixation for Immobilization of Long-bone Fractures. Deveto Regionalno Savetovanje iz Kliničke Patologije i Terapije životinja (The Ninth Regional Symposium in Animal Clinical Pathology and Therapy), Palić, 18-22.06.2007 (пленарно предавање).	1,6
15	Efficiency of Beta-Carotene for treatment of ovarian disorders in dairy cows, T. Dovenski, P. Trojačanec, Lj. Kocoski, V. Petkov, K. Popovski, Snjezana Trojačanec, Reproduction in Domestic Animals, Vol. 42, No 2, p. 116, September, 2007 ($6 \times 0.6 = 3.6$) + 1.526 (и.ф.).	5,126
16	Use of ultrasound imaging of the ovaries for early pregnancy diagnosis in dairy cows, T. Dovenski, P. Trojačanec, Lj. Kocoski, V. Petkov, Lj. Mickov, B. Atanasov 2009 BAN, 18-19 February, Sofia, Bulgaria (пленарно предавање).	1,2
17	Motility parameters of boar spermatozoa assessed by CASA, Mickov Lj., Dovenski T., Petkov V., Trojačanec P., Proceedings of the 1st Conference of the Balkan Network for the Animal Reproduction Biotechnology, 2009, BAN, 18-19 February, Sofia, Bulgaria.	1,2
18	Monitoring of early embryonic mortality in dairy cows using ultrasound and progesterone profile, Dovenski Toni, Trojačanec Plamen, Petkov Vladimir, Atanasov Branko, Grizelj Juraj Proceeding of the 2nd General Meeting of GEMINI Maternal communication with Gametes and Embryo / Alireza Fazeli, Fulvio Gandolfi, Sergio Ledda (ed). - GEMINI COST ACTION FA0702, 2009. 102-102 (ISBN: 978-0-9563694-0-6).	1,2
19	Trojačanec P., Dovenski T., Ilievska K., Trojačanec S. (2009): Bolesti akropodijuma mliječnih krava - etiologija i menadžment, Veterinarski dani, Bečići, 21.10.2009 (пленарно предавање).	1,2
20	Ilievska K., Trojačanec P., Celeska I. (2009): Ingvinalna unilaterlana hernija u kuja, Veterinarska znanost i struka, Zagreb, 01-02.10.2009	1,6
21	Novakov T., Trojačanec P., Matijatko V., Velez R., Jurkić G., Ilievska K. (2009): Utjecaj fluidne terapije za stabilizaciju pasa u šoku uzrokovan razlicitom etiologijom, Veterinarska znanost i struka, Zagreb, 01-02.10.2009.	1,2
22	Ilievska K., Celeska I., Trojačanec P., Ulčar I. (2010): Modification technique of tibial tuberosity avulsion fracture repair in dog: clinical case, Days of Veterinary medicine, Ohrid 28.	1,2
23	Celeska I., Ilievska K., Ulčar I., Trojačanec P. (2010): Clinical and laboratory diagnosis of Sertoli cell tumor in dog: clinical case, Days of Veterinary medicine, Ohrid 28.	1,2
24	Ilieski V, Pendovski L, Trojačanec P, Ilievska K, Nikolovski G, Petkov V, Popovska-Percinic F. Endoscopy and bronchoscopy of dog	4,773

	plastinated specimen XXVIIIth EAVA Congress – Paris, France 28-31/07/2010 Parc Floral de Paris. (7*0.6=4.2) + 0.573 (и.ф.).	
25	B. Atanasov, Lj. Mickov, N. Adamov, V. Petkov, P. Trojancanec, K. Plevska, M. Nikolovski, T. Dovenski (2010) Possibilities for early pregnancy diagnosis in dairy cows on day 21 after artificial insemination Journal of Animal Science Vol. 46 suppl. 1	3,6
26	Одржани предавања по покана на Ветеринарно фармацевтски универзитет Брно, Чешка Република, 2007 (2).	6
Вкупно		72,025

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1	Учество во промотивни активности на ФВМС (предавања во средните училишта, Саем за едукација, Денови на науката), 2006-2010.	2,5
2	Претседател на факултетска Комисија за самовалуација 2006-2010.	2,5
Дејности од поширок интерес		
3	Член на уредувачки одбор на научно/стручно списание: „Македонски ветеринарен преглед“	0,5
4	Член на Организациониот одбор на меѓународниот собир TAIEH Workshop "Clinica Veterinaria" AGR 20416, Ohrid 2005.	0,5
5	Член на Организациониот одбор на меѓународниот собир „Советување за клиничка патологија и терапија на животните - Clinica Veterinaria“, 2004, 2006, 2007 и 2008.	2
6	Студиски престој во странство, CEEPUS CII-AT-0107-03-0809 - VetNEST, Брно, Чешка Република, ноември 2007.	0,5
7	Претседател на Комисија за полагање стручен испит на приправници во јавните стручни училишта, Министерство за образование и наука, 2005-2006.	1
8	Член на комисија за еквиваленција и признавање на високообразовни квалификации или дел од високообразовните студии стекнати во странство од научното подрачје за медицинските науки и здравство, Министерство за образование и наука, 2008.	1
9	Претседател на рецензентска комисија за стручно вреднување на ракописи за учебник по предметот Хирургија за IV година за четиригодишно стручно образование: земјоделско-ветеринарна струка, Министерство за образование и наука, 2010 (2).	2
10	Член на комисија за измена и дополнување на наставниот план и програма на ФВМС (одлука на ННС бр. 0201- 1027/10 од 29.9.2008).	0,5
11	Стручна ревизија на превод на книга „Ветеринарна медицина“ Радостис О., Геј К., Хинчклиф К., Констабл П.	1
12	Член на Комисија за изготвување Правилник за издавачката дејност на ФВМ во Скопје	0,5
13	Член на комисија за избор во звање (3)	0,6
14	Раководител на постдипломски студии по Хирургија на ФВМ во Скопје	2

	Вкупно	17,1
ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	поени	
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ		65,85
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ		72,025
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ		17,1
	Вкупно	154,9

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК НАСЛОВЕН “ПРЕРАБОТКА НА ЖИТО И БРАШНО” ОД АВТОРОТ Д-Р ГОЦЕ ВАСИЛЕВСКИ.

На својата редовна седница одржана на 2.3.2011 година, Наставно-научниот совет на Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје, со одлука бр. 02-383/7 од 2.3.2011 година, ме определи за рецензент на ракописот за учебник под наслов „Преработка на жито и брашно“ од авторот проф. д-р Гоце Василевски.

По деталното разгледување на ракописот „Преработка на жито и брашно“ го поднесувам следни:

ИЗВЕШТАЈ

Учебникот е наменет за предметната програма „Преработка на жито и брашно“, студиска програма Преработка на земјоделски производи, со фонд на часови 4+2 и 6 кредити согласно со европскиот кредит-трансфер систем (ЕКТС).

Ракописот за учебникот „Преработка на жито и брашно“ е претставен на вкупно 112 страници А-4 формат, компјутерски обработен текст со нормален проред, поделен во 13 главни поглавја, и содржи 7 табели и 100 колор-слики. Користената литература наведена на крајот од ракописот се состои од 108 библиографски единици. Поставената структурна организираност овозможува ракописот да биде претставен како една целина во која содржински и редоследно се изложува предметната програма „Преработка на жито и брашно“.

Во ракописот, авторот проф. д-р Гоце Василевски, на пристапен и систематски начин го вклучува читателот во проучувањето на видовите растенија за производство на брашно и во начините за добивање на типови брашно применувајќи ја постапката на мелење. Исто така, е посветено внимание на можностите, начините и можните решенија за добивање на производите од брашно, како за лебот како основен производ добиен во пекарската индустрија, така и за другите видови производи од брашно од типот на тестенини, брзо смрзнати теста или за производите од кондиторската индустрија во кои е вклучено брашното како суровина. Во ракописот се претставени и пакувањето и означувањето на пекарските производи, и нивното складирање со сите потребни предуслови за таа потреба. Ставен е и акцент на аспектите за конторирањето на процесите за добивање на преработките од жито и брашно, особено на квалитетот на пекарските производи.

ОЦЕНА И МИСЛЕЊЕ НА РЕЦЕНЗЕНТОТ

Ракописот со наслов „Преработка на жито и брашно“ од авторот проф. д-р Гоце Василевски, согласно со концепциската и структурна организираност, обемот, сеопфатноста и начинот на презентирање на предметот кој се обработува, се категоризира како учебник. Тој ќе биде од големо значење за студентите кои ја изучуваат предметната програма „Преработка на жито и брашно“, како и за стручњациите кои професионално се занимаваат со истражувањето во областа на преработките од жито и брашно.

Имајќи го предвид сето претставено во ракописот, како и исполнувањето на потребните услови и критериуми за печатење, со задоволство го препорачувам печатењето на учебникот насловен како „Преработка на жито и брашно“ од авторот проф. д-р Гоце Василевски.

Рецензент

Д-р Весна Рафајловска, вонр.проф.,с.р.
Технолошко-металуршки факултет, Скопје
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИКОТ „ПРЕРАБОТКА НА ЖИТО И БРАШНО“ ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ГОЦЕ ВАСИЛЕВСКИ

Согласно со одлуката на ННС при ФЗНХ со бр. 02-383/7 од 2.3.2011 год., го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Доставениот ракопис за рецензирање се однесува на предметот преработка на жито и брашно, од предметната програма Преработка на жито и брашно.

Оваа предметна програма е дел од студиската програма Преработка на земјоделски производи, кадешто е застапена со фонд на часови 4+2 и носи 6 кредити според ЕКТС.

Ракописот е напишан на 112 страници А4 - формат со нормален проред, во кои се опфатени прегледот на содржината, поглавјата, литературата и 7 табели. Исто така, во материјалот се прикажани и 100 фотографии од различни процеси и опрема согласно со програмата.

Материјалот е конципиран на начин според кој се опфатени содржината, 6 основни поглавја, 7 дополнителни целини, како и прегледот на литература. Во секое од основните поглавја, авторот дополнително, подлабоко го има разработено материјалот и го има поделено на помали целини.

Основните поглавја во кои е разработен материјалот се:

- Видови растенија за производство на брашно
- Мелничарство – производство на брашно
- Пекарство – производство на производи од брашно
- Производство на други видови пекарски производи
- Печење на пекарските производи
- Производство на тестенини

Во поглавјето **Видови растенија за производство на брашно**, авторот ги опишува растенијата чии зрна-плодови се користат во производството на брашно. Опишани се житните и алтернативните растенија од кои може да се прави брашно, како и нивната застапеност и распространетост во светски рамки. Покрај тоа, даден е опис на анатомската градба на зрната-плодовите од житните и алтернативните растенија и разликата помеѓу нив.

Исто така, во ова поглавје е опишан и хемискиот состав на зрната, нивната хранлива вредност и карактеристиките на ферментираниите жита. Во првото поглавје е даден осврт и на нехранливите и токсични материи во зрното-плод, кои се од посебно значење при подготовката на брашното, бидејќи можат да предизвикаат лоши последици кај конечните производи, а соодветно на ова е опишана и контролата на квалитетот на сите суровини кои се користат за производство на брашно.

Второто поглавје **Мелничарство – производство на брашно**, ги опфаќа производството на мелничките производи, технолошките процеси при мелењето на

зрната, специјалното мелничарство, квалитетот на мелничките производи, контролата и квалитетот на брашното и пакувањето, чувањето и дистрибуцијата на мелничките производи.

Во ова поглавје, авторот најпрво ги опишува мелничките производи, а понатаму дава детален опис на поделбата на брашното, зависно од одредени карактеристики. Така, опишана е поделбата на брашното според видот на зрната-плодови од кои се произведува, според видот на пченицата, содржината на белковините и лепакот како најзначајни елементи за квалитетот на брашното, а исто е опишана поделбата според намената и содржината на пепел на брашното.

После овој дел, авторот се насочил кон опис на технолошкиот процес при производството на брашно. Овде е опишана постапката и подготвувањето на зрното пред мелење и процесот на мелењето. Исто така, опишана е опремата која се користи при подготовка и мелење на зрната, како и завршните фази, односно сепарирањето на мелениот материјал и зависно од потребата, хомогенизација на мелничките производи.

Во ова поглавје е даден осврт и на специјалното мелничарство, односно се опишани процесите и постапката на добивање мелнички производи од другите култури од кои се прави брашно, освен пченицата. Покрај постапката и процесите на мелењето, во поглавјето е опишан и квалитетот на мелничките производи од аспект на хемискиот состав, пекарско-технолошките својства и дефектите на брашното, како и контролата на квалитетот, пакувањето, чувањето и дистрибуцијата на мелничките производи.

По поглавјето мелничарство, авторот го опфаќа пекарството-производството на производи од брашно. Во ова поглавје, на еден едноставен и концизен начин е опишано правењето на леб. Претставена е поделбата на пекарските производи, и посебно поделбата на лебот. Опишани се основните и дополнителните сировини за производство на леб и нивното чување и подготовка за правење на лебот.

Понатаму е опишан технолошкиот процес за правење на лебот, кадешто е опфатено дозирањето, месењето, ферментирањето на тестото, поделбата и формирањето на тестото, како и завршната ферментација. Исто така, во овој дел се опишани квалитетните својства, хемискиот состав и хранливата вредност на лебот.

Покрај правењето на лебот како основен производ, во посебно поглавје од материјалот, авторот дал опис и на производството на други видови пекарски производи.

Во ова поглавје, најпрво е претставена поделбата на другите видови пекарски производи, а потоа, посебно се опишани сировините и технолошките процеси при нивно правење. Во посебни потцелини е опишано правењето на брзо смрзнати теста, слатки производи и украсни печива за закуска.

Во следното поглавје со наслов **Печење на пекарските производи**, авторот дал опис на режимите и времетраењето на печењето како особено важен дел за добивање на квалитетен финален производ со добри органолептички и квалитетни својства. Исто така во ова поглавје се опишани и видовите на печки кои се користат во пекарството и нивниот начин на работа.

Во посебен дел на материјалот е опишано и **производството на тестенини**. Поради големата употреба, тестенините имаат големо економско значење, па поради тоа е важен изборот на суровините и начинот на нивната подготовка.

Во ова поглавје, авторот на јасен начин ја претставил поделбата на тестенините, а понатаму дава опис на основните и дополнителни суровини за нивно производство. На лесно разбирлив начин е опишан и технолошкиот процес при правењето на тестенините, кој е опишан преку постапката за месење на тестото, формирањето на производите и финализацијата, односно сушењето, со краен осврт на нивниот квалитет.

Покрај исцрпниот опис на материјата во основните поглавја, авторот во кратки црти ги опфатил и пакувањето и означувањето на пекарските производи, минималните технички услови за изградба на пекарниците, чувањето и подготовката на суровините во пекарниците, трајноста на пекарските производи, складирањето и чувањето на готовите пекарски производи, продажбата на пекарските производи и контролата на технолошките процеси и квалитетот на пекарските производи.

На крајот, авторот ги има претставено литературата и материјалите кои се користени при изготвувањето на овој ракопис, кадешто се приложени 108 извори.

Во секој случај, според сета опфатена содржина, деталниот опис, прилозите, табелите и сликите, ракописот ги опфаќа сите поглавја од предметната програма преработка на жито и брашно и е во согласност со неа. Според тоа, ракописот може да се категоризира како учебник по оваа предметна програма на ФЗНХ.

ЗАКЛУЧОК

Предложениот ракопис за учебникот „Преработка на жито и брашно“ од авторот проф. д-р Гоце Василевски е прво издание од оваа програма на ФЗНХ. Во ракописот се опфатени сите потребни целини согласно со предметната програма, кои ќе им овозможат на студентите да го разберат материјалот и да бидат спремни за користење на стекнатите знаења и вештини во практика.

Имајќи го предвид гореизнесеното образложение, сметам дека постои оправданост за објавување на трудот со наслов „Преработка на жито и брашно“ од авторот проф. д-р Гоце Василевски и имам чест да му предложам на ННС при ФЗНХ, тој да се печати како учебник.

Рецензент

Проф. д-р Дане Бошев с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ПО ЕКОНОМСКИ НАУКИ ЗА ЕКОНОМСКА СТАТИСТИКА НА ЕКОНОМСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на одредбите од Статутот на Економскиот факултет во Скопје, а во врска со објавениот конкурс за избор на наставник по предметот економска статистика во дневните весници „Дневник“ и „Коха“ од 15-16.1.2011 година, и одлуката на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје на седницата одржана на 28.1.2011 година, одредени сме за членови на Комисијата за избор на наставник по економски науки за економска статистика. По разгледувањето на доставените материјали, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

На распишаниот конкурс за избор на наставник по предметот економска статистика објавен во весниците „Дневник“ и „Коха“ од 15-16.1.2011 година, се пријави само кандидатот д-р Билбиловска Гордана, досегашен вонреден професор по предметот економска статистика на Економскиот факултет во Скопје. Во продолжение даваме осврт на основните биографски податоци за кандидатката.

БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Кандидатката вонр. проф. д-р Билбиловска Гордана е родена на 3.8.1950 година во Скопје. Средно образование завршила со одличен успех во економското училиште „Борис Кидрич“ во Скопје. На Економскиот факултет се запишала во 1969 година, а дипломирала во 1973 година со просечен успех 8,55.

За време на студиите, три последователни учебни години била ангажирана од факултетот како демонстратор по предметот математика за економисти 1. По завршувањето на студиите, се вработила како асистент по предметот математика за економисти 1, каде што ги извршувала своите должности, редовно и стручно ги изведувала вежбите и консултациите со студентите и им помагала на предметните наставници околу подготвувањето, организирањето и изведувањето на испитите по овој предмет. Изведувала вежби по предметот математика за економисти 1 и на Вишата ПТТ школа од Сараево при Работничкиот универзитет „Кочо Рацин“ во Скопје.

Своето стручно и научно усовршување го продолжила со запишување на постдипломските студии на Економскиот факултет во Скопје, на курсот

„Економски развој со методи на економска анализа“. За време на студиите од трет степен изработила два семинарска труда. Постдипломските студии ги завршила со положување на предвидените предмети со изработка и одбрана на магистерскиот труд на тема: „Примена на матриците во утврдувањето на зависноста на финалната потрошувачка од општествениот производ“, при што се здобила со академското звање магистер на економски науки.

Во 1996 година докторирала на Економскиот факултет во Скопје, кога ја одбрала докторската дисертација под наслов: „Примена на меѓусекторската анализа во утврдувањето на односите на цените во македонското стопанство“ и се здобила со звањето доктор на економски науки. Во 1997 година изведувала настава по предметот економска статистика, како и вежби по предметот математика за економисти 1. Покрај предавањата, континуирано изведувала и вежби по предметот економска статистика со студенти од втората студиска година. Како наставник ги извршувала сите активности: предавања, испити, консултации, семинарски, стручни и дипломски трудови со студентите. Предавањата и вежбите кои ги одржувала по овој предмет секогаш биле редовно и масовно посетувани од студентите. Како предметен наставник остварувала добра соработка со асистентите, што резултирало со добар и колегијален однос.

Полиња на нејзин научен интерес се: економска статистика, математика за економисти 1 и меѓусекторската анализа.

Предметот економска статистика го предавала на Економскиот факултет во Скопје и на дисперзираните студии во Штип на Економскиот факултет „Гоце Делчев“. Математика за економисти предавала на Економскиот факултет во Скопје и на дисперзираните студии во Струга. А меѓусекторска анализа предавала со одреден број часови на предметот општествени сметки и национално богатство на Економскиот факултет во Скопје.

Ангажирана е на постдипломските студии по менаџмент во осигурувањето, на предметната дисциплина финансиска и актуарска математика.

Во временскиот период кога работела на математичката дисциплина учествувала во изработка на неколку рецензирани учебни помагала како коавтор, кои беа издадени преку реномирани издавачки куќи: „Култура“, „Савремена администрација“ - Београд и Економскиот факултет во Скопје.

Преку содржината на магистерскиот и докторскиот труд настојувала да навлезе во проблематиката на меѓусекторската анализа.

Во 1998 година била на едномесечен студиски престој во Франција, на универзитетите во Нант, Рен, Орлеан, Нанси и Стразбур, каде што работела на своето усовршување во областа на економската статистика, математиката за економисти, како и инпут – аутпут анализата.

Ги познава и во својата работа ги користи програмите од Microsoft Office.

За вонреден професор била избрана во 2006 година на Економскиот факултет во Скопје по предметот економска статистика.

Автор е на 70-тина научни и стручни трудови во домашни стручни зборници и зборници на меѓународни конференции. Презентираме неколку учества на меѓународни конференции од понов датум: „International conference for statistics” National Accounts and Macroeconomic models (Скопје 2001), „World flows of globalization – conditions for fast personal development” (Ниш 2003), „Continuing process of education a new level of management of human resources” (Ниш 2004), „Continuing process of education the road to development of Macedonia” (Ниш 2005), „Where are the frontiers of the EU-integrations” (Ниш 2005), и др. Во „Economic integration in Europe” во Лоц во 1999 година и беше објавен трудот во коавторство со проф. д-р Снежана Плавшиќ: „Социјална, економска и регионална нееднаквост на балканските земји во процесот на европска интеграција”. Коавтор е во книгата „Практикум за трговско работење”, (со д-р Снежана Плавшиќ и д-р Александар Николовски), издадена од Заводот за унапредување на стопанството на Република Македонија.

Во 2001 година ја објавила скриптата „Елементи на инпут-аутпут анализа”, преку Економското правно биро. Во скриптата наменета за студенти кои го изучуваат предметот економска статистика, разработени се актуелни теоретски прашања од доменот на инпут-аутпут анализата, т.е. содржани се методи за решавање на задачи од доменот на меѓусекторската анализа. Во првиот дел авторката презентира теоретски концепти на меѓусекторската анализа, а во вториот дел се дадени задачи, од кои поголем дел се решени, а за другите се дадени резултати.

Збирката задачи од предметот економска статистика е издадена од Економскиот факултет во Скопје и е во согласност со наставната програма на факултетот. Поголемиот дел од задачи се прикажани во целиот тек на работата при решавањето. Збирката може да им послужи и на стручни лица во практиката, кои ги користат обработените методи и модели.

Во 2006 година го објави учебникот „Економска статистика“, чиј издавач е Економскиот факултет во Скопје. Учебникот „Економска статистика“ е направен според наставната програма за предметот економска статистика за студентите од насоката надворешна трговија на Економскиот факултет во Скопје. Содржината на учебникот е усогласена со промените кои настанале во нашата земја и промените кои се случиле во светот во последните години. Има објавено трудови со оригинални рецензирани текстови во домашни и странски публикации.

Во 2009 година учествувала на меѓународната конференција „Economic Policy and Global Recession“, со трудот „Will the global recession postpone EU entrance for the “Balkan waiters”“. Овој труд е одбран и објавен во монографијата „Economic Policy and Global Recession“ од конференцијата на Економскиот факултет во Белград.

Учествувала во домашен проект: „Перспективност на жената на пазарот на трудот“ - конференција одржана во Струга на 1 и 2 јуни 2006 година.

Во подолг временски интервал е член на: редакциски одбор на списанието „БИЛТЕН - БС“- Скопје, списанието „Економика“, како и во редакцискиот одбор на „Даночен советник“. Во 2002 година била член на Редакцискиот одбор за издавање на Годишник на Економскиот факултет во Скопје. Била член и на комисији за одбрана на докторат, магистратури, како и за оцена и одбрана на дипломски трудови. Учествувала и во следните комисији и тела на државни и други органи: член на Факултетски совет; двапати секретар на Катедрата за математика и статистика; секретар на ИО на Синдикатот на Економскиот факултет; 3 пати во Комисијата за попис на средствата на факултетот (од кои првиот пат била претседател на Пописната комисија); член на Наставно-научниот совет; член на Сојузот на статистичари во Република Македонија; член на Комисијата за спроведување на анкета за оценување на наставниците и соработниците на Факултетот во Скопје од 2005 до 2009 (проект на евалуација на факултетот); заменик-член на Комисијата за дисциплински мерки за студенти на Факултетот; член на Комисијата за издавање на водич низ студии; член на Централната комисија за упис на студенти 2008/2009 година и член на други комисији на факултетот. Во изминатиот временски период беше ангажирана во повеќе комисији на факултетот.

Во 2010 година била претседател на три рецензентски комисији за средношколски учебници по математика за економисти (економско правна и

трговска струка), формирани од страна на Министерството за образование и наука на Република Македонија.

И како асистент и како наставник секогаш настојувала на еден креативен и за студентите едноставен и близок пристап да им ја определи наставната материја.

НАУЧНА И СТРУЧНА ДЕЈНОСТ

Кандидатката д-р Гордана Билбиловска својата наставно-образовна дејност ја започнала како демонстратор, а потоа како асистент, доцент и вонреден професор.

Оцена на трудовите до изборот во звањето вонреден професор е дадена во Билтен бр. 896 од 28 април 2006 година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Автор е на поголем број трудови во домашни стручни списанија, како и на меѓународни конференции.

Од изборот во звањето вонреден професор во 2006 година на Економскиот факултет во Скопје до денес ги има изработено следниве трудови:

1. „Глобализацијата - стремеж кон универзалноста и светската хомогенизација”, Годишник на Економскиот факултет, Економски факултет, Том 41, Скопје, 2006 година.
2. „Квалитетот на производот - императив за влез на Македонија на европскиот пазар”, советување „Маркетингот и кандидатскиот статус на Република Македонија за членство во ЕУ”, Струга, 9 и 10 ноември 2006 година.
3. Прифатен и објавен апстракт за труд под наслов „Македонија во контекст на ЕУ - интеграциите: преференции, перспективи и очекувања” (коавторство со Ивана Билбиловска), за учество на 6. Интернационална конференција: Економски интеграции, конкуренција и соработка, 2007 година, Опатија, Хрватска.
4. „Енигма у избору: како постати члан Европске уније, ко је следечи и дали че уопште бити следечег? (коавторство со Ивана Билбиловска) - меѓународна научна конференција „Изазови економске науке у процесу придружувања Европској унији” одржана во Ниш од 18-19. 10. 2007 година.
5. „Големата дилема на глобализацијата, дали големата ќе ја изеде малата риба” меѓународна научна конференција „Бизнисот и глобализацијата”, во организација на Економскиот факултет од Прилеп, а одржана во Охрид од 19-20.10. 2007 година.

6. „Либерализација на пазарот на електрична енергија-струен шок за македонското стопанство” - Годишник на Економскиот факултет, Скопје, Том 43, 2008.

7. „Маркетинг репер за квалитет на услугите во банкарството” советување „Примена на маркетингот во банките”, Охрид, 6 и 7 ноември 2008 година.

8. „Државна интервенција на кредитниот пазар – случајот на Република Македонија”, Годишник на Економскиот факултет, Скопје, Том 44, 2009.

9. „Will the global recession postpone EU entrance for the “Balkan waiters?” (коавторство со м-р Ивана Билбиловска), меѓународната конференција „Economic Policy and Global Recession” која се одржа во Белград, од 25-27.9.2009 година.

10. „Размената на Република Македонија со најзначајните трговски партнери од ЕУ во услови на рецесија”, Годишник на Економскиот факултет, Скопје, Том 45, 2010 год.

11. „Македонскиот извоз во посткризниот период-состојби и перспективи” меѓународна научна конференција: Економијата и бизнисот во пострецесискиот период на Економски факултет-Прилеп, 2010 година.

Оцена на објавени научни и стручни трудови

Во своите трудови кандидатката опфаќа важни прашања од доменот на економската активност и состојбите во економијата во услови на криза во Република Македонија.

1. „Глобализацијата - стремеж кон универзалноста и светската хомогенизација”, Годишник на Економскиот факултет, Економски факултет, Том 41, Скопје, 2006 година. Во трудот се истакнува дека преку стимулирање на производството и негово пласирање на меѓународните пазари секоја земја ја остварува својата иднина. Глобализацијата на пазарот на стоки и услуги и пазарот на капитал го детерминираат универзалниот карактер. Во трудот се укажува дека капиталот е носител на глобализацијата, кој меѓу земјите се движи по законот на зголемен профит. Исто така и миграциите кои се предизвикани од општествено-економските фактори се од глобален карактер. Последиците од нив се согледуваат истовремено во земјата на емиграцијата и во земјата на имиграцијата (влијаат врз вкупниот број на население во една земја, т.е. влијаат врз порастот и разместувањето на населението во светот и на природниот прираст на населението). Трудот, понатаму ги обработува предностите и слабости на глобализацијата за светската економија. Како што се истакнува, предност на глобализацијата е што ја либерализира соработката, односно тековите на стока,

капитал, технологија и луѓе за остварување на побрз развој. Особено се интензивираат директните инвестиции - селење на производството и експанзија на пазарот. Недостатоците на глобализацијата, како што е посочено, е продлабочување на јазот меѓу богатите и сиромашните земји, со што се доведува во прашање политичкиот и економскиот суверенитет на многу земји во светот. Добивката од глобализацијата за секоја земја во развој е нејзиното зголемено учество во надворешната трговија, а загубата е на сметка на неразвиените земји.

2. „Квалитетот на производот - императив за влез на Македонија на европскиот пазар”, советување „Маркетингот и кандидатскиот статус на Република Македонија за членство во ЕУ”, Струга, 9 и 10 ноември 2006 година. Во трудот се истакнува дека квалитетот на производите е во функција тие да одговорат на предизвикот на европскиот пазар. За таа цел, производителот треба постојано да воведува нови вредности и промени, да набавува квалитетни материјали, да применува голем број методологии и методи, во функција на подобрување на квалитетот на производите и услугите, внимателно да ги коригира пропустите и да ги согледува подобрувањата со кои ќе бидат задоволени потребите на купувачите. Посочени се истражувачките студии, преку кои треба да се направи процена на незадоволството од квалитетот, со цел успешно да се дејствува во продажбата на производите, кои со нивната употребна вредност треба да ги задоволуваат потребите на купувачите. Квалитетот на производот се утврдува со мерење, кое спаѓа во статистичка контрола на квалитетот. Варијабилитетот на мерените белези се прави врз основа на законот на веројатноста на тие белези и нивните параметри. Се истакнува важноста на унапредување на квалитетот и продуктивноста на трудот, т.е. квалитетот да биде насочен кон потрошувачот.

3. „Македонија во контекст на ЕУ- интеграциите: преференции, перспективи и очекувања”, 6. Интернационална конференција: „Економски интеграции, конкуренција и соработка”, 2007 година, во организација на Институтот од Риека и Економскиот факултет во Љубљана. Во трудот е направена анализа за пристапноста во Европската унија и условите кои треба да се исполнат за интеграција. Условите стануваат с посложени, а влезот во ЕУ условува комплетни реформи кај земјата - кандидат. Дел од реформите успешно се имплементирани, додека другите се с уште во процес и треба да се реализираат. Заклучокот води кон разграничување на политичкиот момент од реформите во економскиот и општествениот систем.

4. **„Енигма у избору: Како постати члан Европске уније, ко је следечи и дали ќе уопште бити следечег?”**, меѓународна научна конференција „Изазови економске науке у процесу придружувања Европској унији”, одржана во Ниш од 18 до 19.10.2007 година. Трудот **„The enigma of eligibility: How to become a member of the EU, who is next and will there be a next?”** третира актуелни прашања кои се однесуваат на следните чекори во евроинтеграциите, т.е. на кандидатурата на земјите на Балканот, чија сигурна иднина зависи токму од тоа кога ќе биде нивниот прием. Клучна порака за овие земји е дека тие треба во целост да ги исполнат поставените услови, и така да ја убедат европската јавност дека како идни членки ќе ја зајакнат Европската унија. ЕУ е подготвена на овие земји да им помогне економски да зајакнат и да воспостават демократски поредок, само доколку ги исполнат условите од нивна страна. Се укажува дека постојат гласови во некои европски земји дека балканскиот регион треба да остане надвор од ЕУ.

5. **„Големата дилема на глобализацијата: Дали големата ќе ја изведе малата риба”**, меѓународна научна конференција „Бизнисот и глобализацијата” во организација на Економскиот факултет од Прилеп, одржана во Охрид од 19 до 20.10. 2007 година. Трудот нуди некои аспекти на глобализацијата и целите преку кои се дефинираат начините со кои земјите можат да постигнат придобивки од овој процес, како и други гледишта кои ги истакнуваат можните загуби. Глобализацијата нуди повеќе можности за светскиот развој, но не и за рамномерен развој, каде што сиромаштијата и богатството се централен предизвик. Земјите кои се способни да се интегрираат побргу, остваруваат побрз развој и намалена сиромаштија. Надворешноориентирани земјите оствариле поголем просперитет и динамика како во Источна Азија, која се трансформира во водечка сила од еден од најсиромашните региони во светот. За решавање на проблемот со сиромаштијата, неопходна е слободна трговија и присуство на директни инвестиции кои треба правилно да бидат инвестирани во развојот. За земјите во развој е штетен одливот на стручна работна сила во развиените земји. Овие миграции значат бесплатно инвестирани средства во образование и тоа преку работна сила од која би можело да се очекува да го забрзува развојот во овие земји. Следните прашања се разработени во трудот: дали глобализацијата може да ја влоши ситуацијата со нееднаквоста или може да помогне да се намали сиромаштијата? Дали земјите кои се здружуваат во глобалната економија се неизбежно ранливи од нестабилност? За домашната, така и за светската

економија важно е кога надворешната економија ќе се вклопи во домашното стопанство. Домашната економија, преку статистички податоци за стоковната размена со странство, може да ја открие својата позиција.

6. „Либерализација на пазарот на електрична енергија-струен шок за македонското стопанство”- Годишник на Економскиот факултет, Скопје, Том 43, 2008. Во трудот се констатира дека во Република Македонија постои енергетска криза, кога цената на струјата е на најниско ниво во однос на другите земји во регионот, а нејзината побарувачка постојано расте. Со оглед на тоа дека Македонија одамна не успева преку домашното производство да ги задоволи сопствените потреби, а со увозот постојано прави милионски одливи од буџетот, потребни се одредени редукции. Редукциите се однесуваат на групите потрошувачи на кои државата преку Македонскиот електропреносен систем-оператор ќе им продава струја по регулирана цена. Според редоследот на либерализација на пазарот на електрична енергија во светот, први на листата за либерализација се големите потрошувачи на струја. Се истакнува дека големата индустрија својата струја треба да ја купува по пазарна цена на слободниот пазар, со што државата би го растоварила преоптоварениот електро-енергетски биланс во земјата. Во трудот се истражувани ефектите што настанале по делумната либерализација на македонскиот пазар на електрична енергија од 1.1.2008 година. Во него се обработени повеќе аспекти поврзани со влијанието на набавката и цената на електричната енергија на македонското стопанство и неговиот развој. Во трудот се истакнува и дека во иднина се очекува натамошен раст на побарувачката за електричната енергија, така што потребно е да бидат изградени нови производствени капацитети.

7. „Маркетинг репер за услугите во банкарството”, одржано советување „Примена на маркетингот во банките”, во Охрид, 6 и 7 ноември 2008 година. Во трудот се анализира конкуренцијата на пазарот на банкарските услуги - истражувањата докажале дека квалитетната услуга придонесува за остварување на профит на банката, но не помала улога има и презентацијата на истата услуга во јавноста. Направен е и осврт на новите банкарски перспективи, ориентирани кон новите пазари. Се истакнува дека банките користат техники за планирање со цел поефикасно да ги понудат своите услуги на пазарот. Банкарството како вид услуга не ја вклучува само услугата на банката, туку и можноста корисникот да добие слика за нејзината способност, за унапредување на конкурентската предност преку

зголеменото ниво и асортиманот на услугите кои ги обезбедува. Нагласена е важноста на интернетот за подобрување на банкарските услуги.

8. „Државна интервенција на кредитниот пазар—случајот на Република Македонија”, Годишник на Економскиот факултет, Скопје, Том 44, 2009. Авторот укажува на пресвртницата во македонската економија создадена од светската економска криза. Во трудот се разгледува врската на кредитирањето на стопанството и светската економска криза. Опфатот на економската активност е задача на економската статистика, а за нејзино унапредување потребен е капитал. Но, поради стравот од девалвација на денарот, Народната банка ги држи цврсто банките. До кредит с потешко може да се дојде, а цената на капиталот расте. Се укажува на потребата од нови средства, свеж капитал, кои би овозможиле дополнителна економска активност, т.е. да овозможи поволно ниво на економска активност за надминување на економската криза. Се истакнува дека е потребен интервенционализам од државата по кејнзијански тек од типот на оној во САД во 1929-33 година.

9. „Will the global recession postpone EU entrance for the “Balkan waiters?” меѓународна конференција „Economic Policy and Global Recession”, 2009 година, во организација на Економскиот факултет во Белград. Овој труд е одбран и објавен во монографијата „Economic Policy and Global Recession” на Економскиот факултет во Белград. Со оглед на значењето на надворешната трговија за македонското стопанство, се поставува прашањето дали глобалната криза ќе го одложи влезот во Европската унија на балканските земји. Се укажува дека кризата создала непријатна клима за интеграциите, т.е. кризата го одложи влезот на балканските земји во ЕУ. Иако е тоа реалност, постојат факти кои укажуваат на потреба од влез на балканските земји во Европската унија. Така, според извештајот на Европската комисија објавен 2009 година, проширувањето би донело економски и политички благодети за двете страни. Имено, економското проширување би овозможило подобрување на животниот стандард на новите земји - членки, додека за старите би создало можности за извоз и инвестиции.

10. „Размената на Република Македонија со најзначајните трговски партнери од ЕУ во услови на рецесија”, Годишник на Економскиот факултет, Скопје, Том 45, 2010. Во трудот се истражува надворешнотрговската размена на Република Македонија со земјите - членки на ЕУ за време на светската економска криза. Се анализираат компаративните предности кои ги имаат македонските производи на европските пазари на залезот од светската економска

криза, како и влијанието на новата криза во Грција на надворешнотрговската размена. Земјите-членки на Европската унија учествуваат со 40% во вкупната надворешнотрговска размена на Република Македонија. Во првиот квартал од 2010 година, како што светот полека излегува од економската криза, се подобрува состојбата на извозната и на увозната страна, што се должи на зголемување на побарувачката на европските пазари за металите кои имаат најголем удел во нашиот извоз како и на заживување на македонската економија и зголемување на побарувачката на домашниот пазар. Се истакнува дека најголем трговски партнер од ЕУ на Македонија е Германија, која во првите четири месеци од 2010 година е на врвот на листата земји со најголем обем на размена. Грција е наш традиционален трговски партнер кој во последните неколку години е на третото место, веднаш зад Србија и Германија. Во нашата земја влегуваат директни инвестиции, а извозот во Грција бележи силен раст. Влијанието на светската економска криза минатата година беше евидентно и кај трговската размена со Грција преку падот на увозот и извозот. По Грција, тешки времиња доаѓаат и за Шпанија. Значи единствениот европски пазар нуди можности-пристап до 27 држави и пазар од 480 милиони потрошувачи.

11. „Македонскиот извоз во посткризниот период - состојби и перспективи”- Зборник на трудови во форма на ЦД, Економски факултет-Прилеп, 2010 година, меѓународна конференција „Економијата и бизнисот во пострецесискиот период”. Во трудот се истакнува важноста на надворешната трговија и нејзините трендови во услови на криза во македонското стопанство. Така, на почетокот од 2009 година, кога ефектите од кризата беа најсилни, постоеше пад и на извозот и на увозот, придружено со намалување на дефицитот во надворешната трговија. Намалувањето на дефицитот се должи на падот на увозот, како резултат на редуцирање на домашната побарувачка и производството. Во ова време, банките во Македонија се соочуваа со проблем на обезбедување ликвидност, а фирмите не можеле да дојдат до капитал. Владата донесе пакет мерки за ублажување на последиците од светската економска криза. Во првите 8 месеци од 2010 година, трговската размена на Република Македонија се зголеми за 13,8% во споредба со 2009 година. Извозот бил зголемен за скоро 20% во однос на 2009 година, а увозот бил намален за 11%, што се позитивни сигнали во надворешнотрговската размена. Во 2010 година извозот остварил раст од 22,9%, а увозот раст од 9%, со што се намалил трговскиот дефицит на 73,3 милиони евра, споредено со 2009 година. Ова се должи на зголемувањето на

побарувачката на европските пазари, како и на заживувањето на македонската економија и зголемувањето на побарувачката на домашниот пазар. Ова позитивно влијаеше врз покриеноста на увозот со извозот во првите осум месеци од 2010 година со 59,9%, што претставува годишно подобрување за 6,7%. Во трудот станува збор и за мерки за поттикнување на економската активност во земјата. Се истакнува дека политиките кои се преземаат треба да бидат внимателни, да содржат проценка на ризикот и навремено предупредување за нив. Мерките треба да бидат насочени и кон олеснување на процедурите за извозните и олеснување на пристапот кон нови пазари.

Во презентираните трудови кандидатката развила теми од теориска и методиска природа кои се поврзани со актуелните состојби во Република Македонија, како и аспектите на глобализацијата како светски процес.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Д-р Гордана Билбиловска од избор во звањето вонреден професор по предметот економска статистика до денес се залагала и совесно ги извршувала своите работни обврски: предавања, вежби, консултации, изведување на колоквиуми и испити, семинарски, одбрана на дипломски, магистерски и докторски труд. Треба да се одбележи и нејзиниот педагошки пристап при работата со студенти за време на предавањата, вежбите, консултациите и други активности од наставно-образовниот процес. Има добар однос кон студентите.

Кандидатката д-р Гордана Билбиловска продолжила да ја развива својата наставна, стручна и научна дејност, која се карактеризира со систематичност и одговорност и со стручно, научно и педагошко издигнување. Искажува познавање на теоретско-методолошките поставки и аналитичност во разработуваната проблематика. Со колегите има коректен, принципиелен и професионален однос.

Паралелно со ангажираноста во наставниот процес, работела и на полето на научноистражувачката дејност, учествувајќи на научни собири и меѓународни конференции со свои трудови и научноистражувачки проект. Во своите трудови на јасен начин ја презентира истражуваната проблематика и изведува заклучоци. Сето тоа ја потврдува трудољубивоста и одговорноста во истражувањето на одредени проблеми од доменот на економската активност на Република Македонија.

Имајќи ги предвид остварените резултати на кандидатката и критериумите на Законот за високото образование, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет при

Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, кандидатката д-р Гордана Билбиловска да ја избере за наставник по предметот економска статистика во звањето редовен професор.

Членови на

Рецензентската Комисија

1. Проф. д-р Славе Ристески, с.р.
2. Проф. д-р Драге Јанев, с.р.
3. Проф. д-р Александар Курчиев, с.р.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: Гордана Михајло Билбиловска

(име, татково име и презиме)

Институција: Економски факултет- Скопје

(назив на факултетот/институтот)

Научна област: економска статистика

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1	Одржување настава од прв циклус	
	- економска статистика (4x15x0,04x5)	12,0
	-економска статистика универз."Гоце Делчев" во Штип (6x15x0,04x2)	7,2
	- математика за економисти (4x15x0,04x4)	9,6
	-математика за економисти диспер. настава Струга (2x4x0,04x1)	0,32
	- општествено богатство и национални сметки (4x3x0,04x4)	1,92
2	Одржување настава од втор циклус (20x5x0,05)	5,0
3	Одржување на вежби	
	- економска статистика Скопје (2x15x0,03x5)	4,5
	- економска статистика универз."Гоце Делчев" Штип (2x15x0,03x2)	1,8
4	Консултации со студенти	
	- математика за економисти (500x0,02x4)	4,0
	- економска статистика (235x0,02x8)	3,76
	- економска статистика (125x0,02x2)	0,50
	- општествено богатство и национални сметки (120x0,02x2)	0,96
5	Ментор на дипломска работа (1x0,2)	0,2
6	Член на комисија за одбрана на дипломска работа (10x0,1)	1,0
7	Семинарски трудови (400x0,03)	12,0
8	Член на комисија за одбрана на докторски труд (1x0,5)	0,5
9	Член на комисија за одбрана на магистерски труд (2x0,3)	0,6
10	Учебник Економска статистика	8,0
11	Рецензент на три учебници за средно образование (Претседател на Рецензентска комисија за грите учебника по математика за економско правна струка формирана од Министерството за образование и наука) (3x0,5)	1,5

12	Изработка на предметна програма за економска статистика	1,0
	Вкупно	76,36

2. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1	Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно сручно списание	
	1 „Глобализацијата стремеж кон универзалноста и светската хомогенизација”, Годишник на Економски факултет во Скопје, том 41, 2006 год.	
	2 „Квалитетот императив за влез на Р. Македонија на европскиот пазар”- Советување – Струга, 2006 год.	
	3 „Либерализација на пазарот на електрична енергија-струен шок за македонското стопанство”, Годишник на Економскиот факултет во Скопје, Том 43, 2008 година.	
	4„Маркетинг репер за квалитет на услугите во банкарството”, Советување, Охрид, 2008 година.	
	5 „Државна интервенција на кредитниот пазар-случајот на Р. Македонија”, Годишник на Економскиот факултет во Скопје, том 44, 2009 год.	
	6 „Размената на Р. Македонија со најзначајните трговски партнери од ЕУ во услови на рецесија”, Годишник на Економскиот факултет во Скопје, том 45, 2010 год. (6x4)	24,0
2	Трудови со оригинални научно-стручни резултати, објавени во Зборник од трудови од научно стручен собир со меѓународен уредувачки одбор (2x6+3x5,4)	28,2
	1„Македонија во контекстот на ЕУ-интеграции, преференции, перспективи и очекувања” 6. интернационална конференција, Опатија-Хрватска, 2007 год.	
	2 „Енигма у избору како постати члан Европске уније, ко је следечи и дали че уопште бити следечег?” Меѓународна конференција Ниш- Србија, 2007 година.	
	3 „Големата дилема на глобализацијата, дали големата ќе ја изеде малата риба”, Економски факултет во Прилеп, одржана во Охрид, 2007 год.	
	4 „Will the global recession postpone EU entrance for the Balkan waiters”, меѓународна конференција одржана во Белград 2009 година/трудот е одбран и објавен во Монографијата на конференцијата.	
	5 „Македонскиот извоз во посткризен период-состојби и перспективи”, Меѓународна конференција, Економски факултет -Прилеп, 2010 год.	
3.	Учесник во домашен проект: „Перспективноста на жената на пазарот на трудот”	3

	Вкупно	55,2

СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. Број	Назив на активност:	Поени
	Вкупно	

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
Дејности од поширок интерес		
1	Член на редакциски одбор на списанието "Билтен-БС", Скопје "Економика", Скопје и "Даночен советник", Скопје (3.0,5)	1,5
2	Член на комисија за избор во звања	0,2
3	Член на Сојузот на статистичари	1,0
4	Член на факултетски комисии: за спроведување на анкети (2005 до 2009) (проект за евалуација на факултетот), заменик член на Комисијата за дисциплински мерки, член на Централната комисија за упис на студенти 2008/2009, член на Комисијата за издавање на Годишник на Економскиот факултет, член на Пописната комисија во 2008 година, член на Наставно-научниот совет; член на Комисијата за избор на демонстратори по предметот математика за економисти (7x0,5)	3,5
5	Член на Државната изборна комисија за избори од 2006 год. во општина Аеродром	2,0
6	Соработка со ДЗС (консултации за националните сметки, табели на меѓусебните односи на стопанските дејности), учество на семинари, учество кога се донесува Програмата за статистички истражувања, соработка за гостин спикер, консултации и др.	2,0
7	Промотивни активности (учесник во изработка на Водич низ студии)	0,5
Спортска дејност		
	Вкупно	10,7

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	76,36
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	55,20
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	10,70
Вкупно	142,26

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Славе Ристески, с.р.
2. Проф. д-р Драге Јанев, с.р.
3. Проф. д-р Александар Курчиев, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ „РЕЛАТИВНАТА РЕЧЕНИЦА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО 19 И 20 ВЕК“ ОД АВТОРОТ Д-Р ЛИЛЈАНА МИНОВА-ГУРКОВА

Врз основа на одлуката на Наставно-научниот совет донесена на 23.12.2010 година, со која сум избрана за рецензент на трудот „Релативната реченица во македонскиот јазик во 19 и 20 век“, го поднесувам следниов

ИВЕШТАЈ

Трудот што е предмет на рецензирање го содржи всушност текстот на докторската дисертација на д-р Лилјана Минова-Гуркова, која таа ја одбранила во 1976 година. Со оглед на фактот што повеќе од 30 години овој текст стои во својата оригинална форма (докторска дисертација напишана на машина за чукање) и за тој период не дојде до негово објавување како посебна монографија, Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици поведе иницијатива за објавување на овој труд. Иницијативата беше прифатена од Деканатот и од Наставно-научниот совет безрезервно, за што изразуваме благодарност.

Трудот „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век“ содржи пет главни дела во кои е разработена односната проблематика, и четири придружни дела: Забелешки, Список на скратеници од ексцерпирани текстови, Ексцерпирани текстови и Користена литература. Во текстот што е предложен за објавување не се извршени никакви интервенции во поглед на содржината на оригиналниот текст. Врз него се применија технички интервенции во согласност со актуелните технички можности (скенирање, техничка обработка, фонтови, и сл.). Во финалната фаза текстот има околу 500 страници.

Првиот дел под наслов „Општ дел“ ги опфаќа проучувањата за релативната реченица општо во науката за јазикот: нејзиното место во рамките на хипотаксата, карактерот и природата на релативното поврзување, типовите релативни реченици, проблемот на корелатите и на антецедентите во релативната реченица, како и сврзувачките зборови во релативната реченица.

Како вовед во вториот дел, авторката дава преглед на релативните сврзувачки зборови во македонскиот јазик.

Вториот дел „Краток преглед на карактеристиките на релативната реченица во народниот јазик“ претставува вовед во главниот предмет на интерес на трудот, а тоа е релативната реченица во текстови од 19 и 20 век. Во овој дел авторката ја проследува структурата на релативната реченица во македонските говори и тоа го илустрира врз основа на материјал од македонските народни умотворби, прозни текстови, поезија и пословици. Во сублимирање на истражувањата од овој дел, авторката заклучува дека: а) според типот на релативното сврзување, во народниот јазик најретко се јавува релативното надоврзување; б) во поглед на сврзувачките зборови, на прво место се јавува што, и тоа во сите типови релативизација и со општи референцијални карактеристики. Релативниот сврзувачки збор кој(што) има далеку поограничена сфера на употреба во народната литература, додека сврзувачкиот збор чиј(што) се среќава најретко; в) во однос на синтаксичките позиции што може да ги зазема

релативниот сврзувачки збор, најчеста и најобична е онаа на подметот, но се среќаваат и примери кога е функцијата директен или индиректен предмет; г) во одделни говори интересна е употребата на сврзувачкото средство дето со исти функции како што.

Во третиот дел „Релативната реченица во текстовите на македонските писатели од 19 век“, авторката ја анализира релативната реченица во оригинални и преводни текстови на најзначајните претставници на овој период од развојот на македонскиот јазик: од Ј. Крчовски и К. Пејчиновиќ, преку Ј.Х.К.Џинот, браќата Миладиновци, до Г. Прличев, Ѓ. Пулески, К. Шапкарев, Т. Попов. Врз основа на исклучително богат материјал, дадени се следниве заклучоци: а) наспрема состојбата во македонските народни говори, за релативните реченици во текстови од 19 век карактеристична е поголемата експанзија на сврзувачкиот збор кој(што). Според авторката, ова се должи на влијанието од другите словенски литературни јазици што ги познавале писателите; б) релативните реченици се среќаваат со специфичен ред на зборови. Далеку почесто, главната реченица со корелатот во почетна позиција се употребува пред зависната дел-реченица; в) сврзувачкиот збор кој(што) се јавува и во варијантите кој, кој што и којто; г) карактеристично за кој(што) е дека се јавува како определба на именка во релативната дел-реченица; д) само кај еден автор (Ѓ. Пулевски) формата кое е употребува како апсолутен релатив; е) кај некои автори, покрај формата што се јавува и штото.

Четвртиот дел претставува најобемна целина од трудот од разбирливи причини. Имено, во овој дел се проследува структурата и карактеристиките на релативната реченица во македонскиот литературен јазик во 20 век, и тоа: а) во јазикот на К.П. Мисирков; б) кај македонските автори од периодот меѓу двете светски војни; в) во публикации и документи од периодот на НОБ; г) во оригинални и преводни дела објавени меѓу 1945 и 1953 година; д) во прозните дела на современите македонски писатели; е) во јазикот на современата македонска уметничка поезија; ж) во трудови од областа на науката за јазикот, на историјата и на литературната критика и историја; з) во јазикот на печатот; 3) во македонски преводи на прозни уметнички дела. Значи, станува збор за исклучително богат материјал од ексцерпирани текстови врз основа на кои авторката прави анализа на структурата на релативната реченица од сите можни аспекти: употребата на сврзувачките зборови, редот на дел-речениците, типот на релативната реченица, типот на антецедентите (категоријата определеност) и сл. Од друга страна, за одбележување е застапеноста на сите функционални стилови, што дава сериозна база за изведување валидни заклучоци. Во тие заклучоци (овде ги наведуваме сублимирано), авторката наведува дека: во современиот македонски јазик како сврзувачки средства се употребуваат што, кој(што), каков што, чиј(што), каде(што), кога, како(што) и колку(што); сите овие конективи се јавуваат и во рестриктивни и во нерестриктивни релативни реченици; сврзувачкиот збор што функционира како апсолутен релатив; во поглед на правописот, не се спроведува сосем доследно пишувањето запирка меѓу релативизираната именска фраза и релативната дел-реченица.

Во петтиот дел се даваат комплетните согледувања и заклучоци во однос на сите претходни четири дела. Овде нема детално да се задржам на нив, за да одбегнам повторување, а само ќе нагласам дека во овој дел авторката дава претпоставки за натамошните тенденции што би се развиле во поглед на структурата и карактеристиките на релативната реченица во македонскиот јазик.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на гореизнесеното може да се заклучи дека трудот „Релативната реченица во македонскиот јазик во 19 и 20 век“ од д-р Лилјана Минова-Гуркова претставува извонредно значајно и капитално дело од областа на македонистиката. Самиот факт што во него се претставени над 30.000 примери, обработени и коментирани, како и пристапот кон разработувањето на односната тема од повеќе аспекти, е доволна поткрепа за да се определи овој труд со наведените атрибути. Од друга страна, потребата за неговото издавање во посебна монографија се наметнува како исклучително важна за натамошните истражувања на оваа проблематика. Од тие причини, со особена чест и задоволство го препорачувам овој труд за печатење.

Скопје, 24.2.2011

Рецензент

Проф. д-р Анета Дучевска, с.р.

РЕЦЕИЗИЈА

НА ТРУДОТ „РЕЛАТИВНАТА РЕЧЕНИЦА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
ВО XIX И XX ВЕК" ОД Д-Р ЛИЛЈАНА МИНОВА-ГУРКОВА

Авторот на иредложениот труд за печатење „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век" е мошне познато име во македонистиката и во европската славистичка наука за јазикот. Лилјана Минова-Гуркова е автор на голем број трудови (околу 300) од областа, пред се, на современиот македонски јазик. Десетина од нив се посебни книги - учебници за средното или за високото образование, прирачници, монографии за одделни проблеми, редактор на голем број зборници и др.

Многу од нејзините трудови се сметаат за највисок дострел на македонистиката. Меѓу нив посебно место заема обемната монографија за релативната реченица. На околу 450 страници машинопис, врз основа на извонредно богат корпус (повеќе од 30.000 примери) иретставено е моделирањето на релативната зависносложена реченица во нашиот јазик во последните два века. При анализата авторката користи огромен број на прилози за оваа проблематика во многу јазици, при што често дава и свои критички забелешки за тоа, што секако зборува за високото научно рамниште на кое се разгледува оваа материја.

Надоврзувајќи се на претходно објавените трилози за овој вид реченици во нашите научни и стручни списанија, Лилјана Минова-Гуркова прави далеку поисцрпна, позадлабочена и посистематизирана анализа. Посебен придонес на овој труд е секако типолошката класификација која произлегла од сестраното проучување на многубројните и разновидни комбинации во оформувањето на релативните реченици. Особено внимание им е посветено на средствата со кои се служи македонскиот јазик за одделните типови релативни реченици, а бидејќи тие средства обично не се специјализирани, се поаѓа од специфичностите на

релативизирани и именски групи кај двата основни типа - рестриктивните и нерестриктивните релативни реченици. Империонираат толкувањата на категоријата определеност со сета нејзина сложеност во структурирањето и во разграничувањето на основните и на подвидовите релативни реченици во македонскиот јазик.

Особен придонес на авторката на овој труд треба да се смета и пристапот кон релативните свзувачки зборови- конективите. Се излегува од традиционалниот пристап кон нив и се дава поинаква класификација и терминологија, засновани на нивните соодветни функции во рамките на зависната дел-реченица, како и на односите и врските со корелатите.

Анализата е заснована на разновиден и огромен корпус на примери од најразлични функционални сфери на јазикот од XIX и XX век, со редовни укажувања на сите посебности и специфичности на разгледуваниот период, автор или, пак, жапр.

Неодминлив е впечатокот дека е ова труд што се одликува со највисоки научни вредности за една мошне сложена и комплексна проблематика од сферата на синтаксата, труд кој разрешува многу дилеми и отвора нови видовици и перспективи за релативната реченица, не само во македонистиката туку и многу пошироко. Извоиредното познавање на досегашните теориски аспекти за оваа проблематика кај нас и во светот на авторката и овозможуваат суверено да ја води анализата и во многу случаи да дава свои нови и научно поприфатливи толкувања и решенија.

Сметам дека предложениот труд на Лилјана Минова-Ѓуркова „Релативната реченица во македонскиот јазик во XIX и XX век“ безрезервно заслужува да биде прифатен за печатење.

Скопје, 17.2.2011

Рецензент

Проф. д-р Живко Цветковски, с.р.

ПОДАТОЦИ ЗА РЕЦЕНЗЕНТОТ И РЕЦЕНЗИРАНИОТ ТРУД

1. Податоци за рецензентот

- 1.1. **Име и презиме:** проф. д-р Људмил Спасов
- 1.2. **Степен на школска подготовка, научно односно наставно-научно звање:** доктор на науки, редовен професор
- 1.3. **Вработен на:** Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазици
- 1.4. **Научна област во која работи:** македонска лингвистика, славистика
- 1.5. **Адреса на живеење:** ул. Ганчо Хаџи-Панзов бр. 28, Скопје
- 1.6. **Електронска адреса:** ljspasov@ukim.edu.mk

2. Податоци за рецензираниот труд

- 2.1. **Име и презиме на авторот:** проф. д-р Искра Пановска-Димкова
- 2.2. **Наслов на трудот:** „Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик“
- 2.3. **Категоризација:** научна студија и учебник
- 2.4. **Научна област од која е трудот:** теориска лингвистика, македонска лингвистика, семантика и структура на глаголскиот вид
- 2.5. **Студиска програма:** трет циклус на студии; потпрограма: македонски јазик; предмет: семантика и структура на глаголскиот вид во македонскиот јазик; фонд на часови: 30; број на кредити: 8.
- 2.6. **Број на страни, дијаграми, слики и сл.:** 256 страници, 2 табели
- 2.7. **Број на глави и поглавја:** 7 глави
- 2.8. **Број на референци, цитирана и користена литература:** Список на цитирана и користена литература (117 наслови); Список на ексцерпирани текстови (19 наслови)

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ „ВИДСКАТА КАТЕГОРИЈА ХАБИТУАЛНОСТ ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК” ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ИСКРА
ПАНОВСКА-ДИМКОВА

1. Наслов на трудот: Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик

2. Име и презиме на авторот на трудот: проф. д-р Искра Пановска-Димкова

3. Име и презиме на рецензентот: проф. д-р Људмил Спасов

4. Значење на предметот кој се обработува во трудот:

Глаголскиот вид е семантичко-структурна категорија, која им е својствена на словенските јазици, додека во несловенските јазици нејзината семантика се изразува преку временски односи. Во таа смисла, категоријата глаголски вид е во постојан интерес како за словенските така и за несловенските лингвистички средини. Проектот *Глаголскиот вид (аспектот) во македонскиот јазик* за првпат дава целосен опис на глаголскиот вид во македонскиот јазик.

5. Оригиналноста на трудот со проценка за придонесот врз развојот на научната мисла:

Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* претставува еден мошне важен дел од истражувањата на глаголскиот вид во македонскиот јазик, кој претставува оригинален и солидно изработен труд со цврсти методолошки основи и во таа смисла нуди повеќе нови сознанија за карактеристиките на видот во македонскиот јазик. Тој дава можности за натамошна конфронтација на македонскиот јазичен материјал со материјалот од други јазици. Хабитуалноста како видска конфигурација досега не е истражена во македонскиот јазик, а тоа за првпат се прави во овој труд.

6. Други трудови за ист или сроден предмет со композирање на оценка за квалитетот на трудот:

Во светот постојат многу трудови посветени на глаголскиот вид во разни словенски јазици, а во рамките на македонскиот проект, исто така, се напишани низа трудови од односнава проблематика, а исто така се работи и врз монографии посветени на одделни видски конфигурации во македонскиот јазик.

7. Соодветноста на применетата методологија:

Методолошки овој труд покажува доследност и е работен во рамките на теоријата на глаголскиот вид како универзална семантичка категорија, базирана врз логичкиот калкулус на предикатите. Оваа методологија произлегува од теоријата на проф. д-р Станислав Каролак, кој е воедно координатор на меѓународниот проект *Аспектниот и темпоралниот систем во полскиот, македонскиот и италијанскиот јазик*. Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* е сработен во рамките на научноистражувачкиот проект *Глаголскиот вид (аспектот) во македонскиот јазик*, кој во периодот 1994-2004 г. се работеше на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици на Филолошкиот факултет „Блаже Конески” под раководство на проф. д-р Људмил Спасов.

8. Научната заснованост на експликацијата и заклучоците:

Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* дава повеќе сознанија значајни за теоријата на глаголскиот вид, како и за практичното изучување на македонскиот јазик. Меѓу нив се издвојуваат следниве:

- Досега во науката хабитуалноста не е разгледувана како семантичка категорија со мноштво формални изразни средства, туку се разгледува одделно како: а) значење/влијание на суфиксите, т.е. во рамките на видските ликови; б) значење/влијание на прилошките определби; в) влијание на контекстот.
- Специфичностите на македонскиот јазик се забележуваат кога се споредуваат македонските примери со соодветни од англискиот, рускиот, полскиот, српскиот, хрватскиот и францускиот јазик, на што е укажано во трудов. Согледани се во таа смисла некои од сличностите со словенските јазици, но и разликите кои произлегуваат од различната структурализација.

9. Стручна композиција на трудот:

Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* содржи седум глави (не вбројувајќи ги тука Предговорот, Додатокот кој содржи три табели на изразните средства и придружните показатели на хабитуалноста, списокот на користената литература (117 наслови) и списокот на делата од кои е вршена ексцерпција на примерите (19 наслови): 1. Увод, 2. *Хабитуалноста како видска категорија во литературата*, 3. *Македонскиот јазик на хабитуалноста*, 4. *Парадигматика на хабитуалноста*, 5. *Синтагматика на хабитуалноста*, 6. *Придружни показатели на хабитуалноста во текстовите*, 7. *Заклучоци*.

10. Претпоставен интерес на научната и другата јавност за која е трудот наменет:

Како што се спомена на почетокот, трудот е од несомнен интерес за македонската и странската научна јавност, меѓу другото и затоа што покажува дека македонскиот јазик, којшто се одликува со аналитичка структура слична на балканските несловенски јазици, во овој поглед е близок со словенските јазици, иако покажува определени специфичности, особено во однос на дистрибуцијата, но и значењата, на префиксите и суфиксите. Во таа смисла, овој труд, како и другите трудови во проектот ќе најдат примена и во изучувањето на македонскиот јазик како странски јазик.

11. Резиме на трудот:

Хабитуалната видска конфигурација е конфигурација со континуативна доминанта. Во македонскиот јазик таа формално се изразува на четири нивоа: а) во коренската морфема; б) во комбинацијата: семантема + морфемско окружение; в) во комбинацијата: семантема + синтаксичко окружение; г) во комбинацијата: семантема + контекстуално окружение.

Видската категорија хабитуалност е сложен глаголски вид (видска конфигурација) со континуативна доминанта, чија дефиниција гласи: *Х е такав штио (кога/ако S) се случува P*. Хабитуалната видска конфигурација секогаш избира атемпорален контекст. Дејството означено со хабитуалната семантема/структура го претставува подредениот настан P на

хабитуалноста (моментот), а континуативниот доминантен вид е претставен преку отворената можност дејството да се случи. Активатор за случување на дејството на временската линија е остварливиот услов *S*. Специфичноста на хабитуалната видска конфигурација во однос на другите глаголски видови со континуативна доминанта е во тоа што континуумот кај хабитуалноста претставува можност дејството да се случи (а не фактичко траење на дејството) и затоа таа секогаш се врзува со атемпорален контекст, додека другите видови со континуативна доминанта означуваат дејство што фактички трае на временската линија и се врзуваат со актуелен контекст.

Поимската сложеност на семантемите со хабитуална видска конфигурација се изразува преку прости, еднократно сложени и двократно сложени хабитуални семантеми, како и преку специјални структури на морфосинтаксичко и на синтаксичко ниво: 1. хабитуални *ќе*-конструкции и конструкции со *чини*+императив се специјални морфосинтаксички структури во македонскиот јазик со кои се изразува низа на настани што се повторуваат по определен редослед; 2. хабитуално идно време од перфективни глаголи во македонскиот јазик; 3. хабитуални *да*-конструкции се сложени глаголски природи; 4. хабитуални синтаксички структури.

Придружни показатели на хабитуалноста во текстот се: 1. генерична референција; 2. временски услов/активатор на случувањето на настанот; 3. показатели на динамиката на повторувањето на настаните на временската оска; 4. специјални прилошки определби.

12. Други напомени за трудот:

Проектот *Глаголскиот вид (аспектот)* во македонскиот јазик се работеше на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици во периодот 1994-2004 г., а се изведува под раководство на проф. д-р Људмил Спасов. Се планира во негови рамки да излезе серија монографии под наслов *Синтакса на глаголскиот вид*, што ќе ги опфати следниве теми: Теоретски дел, Моментен вид, Инхоативна видска конфигурација, Терминативна видска конфигурација, Резултативна видска конфигурација, Дистрибутивна видска конфигурација, Трансформативна видска конфигурација, Лимитативна видска конфигурација, Континуативен вид, Телична видска конфигурација, Мултипликативна видска конфигурација и Хабитуална видска конфигурација.

13. Препорака за печатење:

Од сето досега кажано, најтопло ја препорачувам монографијата на д-р Искра Пановска-Димкова под наслов *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* за печатење и поради квалитетот на трудот и поради актуелноста на разгледуваната проблематика. Оттука, ве молам да се потруди овој труд колку што е можно побргу да влезе во печат.

Датум: 3.3.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Људмил Спасов, с.р.

ПОДАТОЦИ ЗА РЕЦЕНЗЕНТОТ И РЕЦЕНЗИРАНИОТ ТРУД

1. Податоци за рецензентот

- 1.1. **Име и презиме:** проф. д-р Максим Каранфиловски
- 1.2. **Степен на школска подготовка, научно односно наставно-научно звање:** доктор на науки, редовен професор
- 1.3. **Вработен на:** Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, Катедра за славистика
- 1.4. **Научна област во која работи:** славистика, руски јазик, македонски јазик
- 1.5. **Адреса на живеење:** Полог 8, Скопје
- 1.6. **Електронска пошта:** mkaranfilovski@yahoo.com

2. Податоци за рецензираниот труд

- 2.1. **Име и презиме на авторот:** проф. д-р Искра Пановска-Димкова
- 2.2. **Наслов на трудот:** „Видската категорија хабитуалност во македонскиот Јазик“
- 2.3. **Категоризација:** научна студија и учебник
- 2.4. **Научна област од која е трудот:** теориска лингвистика, македонска лингвистика, семантика и структура на глаголскиот вид во македонскиот јазик
- 2.5. **Студиска програма:** трет циклус на студии; потпрограма: македонски јазик; предмет: семантика и структура на глаголскиот вид во македонскиот јазик; фонд на часови: 30; број на кредити: 8.
- 2.6. **Број на страници, дијаграми, слики и сл.:** 256 страници, 2 табели
- 2.7. **Број на глави и поглавја:** 7 глави
- 2.8. **Број на референци, цитирана и користена литература:** Список на цитирана и користена литература (117 наслови); Список на ексцерпирани текстови (19 наслови)

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ „ВИДСКАТА КАТЕГОРИЈА ХАБИТУАЛНОСТ ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК” ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ИСКРА
ПАНОВСКА-ДИМКОВА

1. Наслов на трудот: Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик

2. Име и презиме на авторот на трудот: проф. д-р Искра Пановска-Димкова

3. Име и презиме на рецензентот: проф. д-р Максим Каранфиловски

4. Значење на предметот кој се обработува во трудот:

Глаголскиот вид претставува внатрешна компонента на специфични поими, а на формално рамниште е особеност на морфемите што ги означуваат овие поими. Како категорија својствена и за словенските и на несловенските јазици, тој претставува континуиран интерес на лингвистиката.

5. Оригиналноста на трудот со проценка за придонесот врз развојот на научната мисла:

Во трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* за првпат се истражува и се опишува хабитуалноста како видска конфигурација во македонскиот јазик. Трудот нуди нови сознанија за особените на глаголскиот вид општо, а особено е значаен за македонскиот јазик. Тој дава можност за една споредбена анализа на материјалот од македонскиот јазик со материјали од други јазици, како словенски така и несловенски.

6. Други трудови за ист или сроден предмет со компонирање на оценка за квалитетот на трудот:

Аспектологијата е доста раширена гранка во лингвистиката општо, а особено е интересна за словенската лингвистика. Затоа, на оваа тема се напишани голем број трудови кои го разгледуваат глаголскиот вид од различни аспекти. Во трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* за првпат се разгледува хабитуалната видска конфигурација тргнувајќи од нејзината семантика и испитувајќи ги сите изразни средства на таа семантика.

7. Соодветноста на применетата методологија:

Методот на обработка на јазичниот материјал од македонскиот јазик применет во трудот е семантичка анализа на хабитуалната видска конфигурација и на нејзините структурни/формални експоненти. Семантичката анализа произлегува од теоретските поставки на обработката на видот (аспектот) во словенските јазици претставени во трудовите на проф. д-р Станислав Каролак, координатор на меѓународниот проект *Аспектниот и темпоралниот систем во полскиот, македонскиот и италијанскиот јазик*.

8. Научната заснованост на експликацијата и заклучоците:

Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* претставува еден мошне важен дел од истражувањата што актуелно се вршат посветени на начините на изразување на глаголскиот вид во македонскиот јазик. Заклучоците што тој ги дава се значајни за испитувањето на карактеристиките на глаголскиот вид во македонскиот јазик, а се засновани врз теоријата за глаголскиот вид како семантичка категорија.

9. Стручна композиција на трудот:

Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* структурно е поделен на следниов начин: *Предговор*, прва глава – *Увод*, втора глава – *Хабитуалноста како видска категорија во литературата*, трета глава – *Меџајазик на хабитуалноста*, четврта глава – *Парадигматика на хабитуалноста*, петта глава – *Синтаксиката на хабитуалноста*, шеста глава – *Придружни показатели на хабитуалноста во текстовите*, седма глава – *Заклучоци*, Додаток, Списокот на користената литература, Список на делата од кои е вршена ексцерпција на примерите.

10. Претпоставен интерес на научната и другата јавност за која е трудот наменет:

Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* е од несомнен интерес за македонската и странската научна јавност. Во него се покажува дека македонскиот јазик, којшто се одликува со аналитичка структура слична на балканските несловенски јазици, во поглед на глаголскиот вид е близок со словенските јазици. Во таа смисла, овој труд, како и другите трудови во проектот ќе најдат примена и во изучувањето на македонскиот јазик како странски јазик.

11. Резиме на трудот:

Во трудот е изработена семантичката анализа на една од најсложените и најобемните видски конфигурации во македонскиот јазик – хабитуалната видска конфигурација. Претставени се сите позиции и структурни експоненти каде што се реализира семантиката на хабитуалноста во македонскиот јазик, а воедно се покажани контекстите што ја придружуваат видската категорија хабитуалност во текстот. Применети се најновите научни сознанија на теоретски план и во таа смисла е покажана сета објективна длабочина на оваа категорија во македонскиот јазик.

12. Други напомени за трудот:

Трудот *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик* е работен во рамките на проектот *Глаголскиот вид (аспектот) во македонскиот јазик* под раководство на проф. д-р Људмил Спасов. Во рамките на проектот се планира да излезе серија монографии под наслов *Синтаксис на глаголскиот вид*, што ќе ги опфати следниве теми: Теоретски дел, Моментен вид, Инхоативна видска конфигурација, Терминативна видска конфигурација, Резултативна видска конфигурација, Дистрибутивна видска конфигурација, Трансформативна видска конфигурација, Лимитативна видска конфигурација, Континуативен вид, Телична видска

конфигурација, Мултипликативна видска конфигурација и Хабитуална видска конфигурација. Во рамките на проектот досега е излезен од печат зборникот на трудови од Третата меѓународна аспектолошка конференција одржана во септември 1997 г. во Скопје под наслов *Семантика и структура на словенскиот вид III*, под редакција на проф. д-р Станислав Каролак и проф. д-р Људмил Спасов.

13. Препорака за печатење:

Со задоволство го предлагам за печатење трудот на проф. д-р Искра Пановска-Димкова под наслов *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик*. Трудот е квалитетен и актуелен, па затоа ве молам да го прифатите финансирањето на печатењето на овој труд.

Датум: 4.3.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Максим Каранфиловски, с.р.

ПОДАТОЦИ ЗА РЕЦЕНЗЕНТОТ И РЕЦЕНЗИРАНИОТ ТРУД

1. Податоци за рецензентот

- 1.1. **Име и презиме:** проф. д-р Искра Пановска-Димкова
- 1.2. **Степен на школска подготовка, научно односно наставно-научно звање:** доктор на науки, вонреден професор
- 1.3. **Вработен на:** Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазици
- 1.4. **Научна област во која работи:** македонска лингвистика, славистика
- 1.5. **Адреса на живеење:** бул. Партизански одреди 8-37, Скопје
- 1.6. **Електронска адреса:** ipdimkova@yahoo.com

2. Податоци за рецензираниот труд

- 2.1. **Име и презиме на авторот:** проф. д-р Људмил Спасов
- 2.2. **Наслов на трудот:** „Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик”
- 2.3. **Категоризација:** научна студија и учебник
- 2.4. **Научна област од која е трудот:** теориска лингвистика, македонска лингвистика, семантика и структура на глаголскиот вид
- 2.5. **Студиска програма:** трет циклус на студии; потпрограма: македонски јазик; предмет: семантика и структура на глаголскиот вид во македонскиот јазик; фонд на часови: 30; број на кредити: 8.
- 2.6. **Број на страници, дијаграми, слики и сл.:** 120 страници
- 2.7. **Број на глави и поглавја:** 6 глави
- 2.8. **Број на референци, цитирана и користена литература:** Список на цитирана и користена литература (90 наслови); Список на ексцерпирани текстови (23 наслови)

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ „РЕЗУЛТАТИВНА ВИДСКА (АСПЕКТНА) КОНФИГУРАЦИЈА НА ГЛАГОЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК” ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ЛЈУДМИЛ СПАСОВ

1. **Наслов на трудот:** „Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик”

2. **Име и презиме на авторот на трудот:** проф. д-р Људмил Спасов

3. **Име и презиме на рецензентот:** проф. д-р Искра Пановска-Димкова

4. **Значење на предметот кој се обработува во трудот:**

Глаголскиот вид спаѓа меѓу оние особености на македонскиот јазик што се централни во неговото проучување, така што се јавува една неопходна потреба од негова обработка врз општотеоретска основа. На таков начин може да се дојде до нови сознанија, бидејќи работите ќе се осветлат од заеднички теоретски агол.

Видот претставува таква семантичка категорија на внатрешното време базирана врз присуството/отсуството на времетраењето која може да се изразува со лексички и граматички морфемии. Семантичката сложеност на видот е претставена преку простите видови: континуативниот (претставен преку поимот на неограничено времетраење) и моментниот (претставен преку поимот на отсуство на времетраење) и преку видските конфигурации (семантички сложениот вид) кои ги изразуваат сложените видски поими претставени преку комбинациите на простите видови: еден момент + еден континуум; еден момент + повеќе од еден континуум; повеќе од еден момент + еден континуум, при што доминира или моментот или континуумот. Резултативната конфигурација го покажува сложениот свршен вид, односно таа претставува видска конфигурација со доминантна на момент (доминантна на моментниот прост вид). Притоа треба да се има на ум дека не смеат да се мешаат поимите *аспектна категорија* и *аспектна конфигурација*. Резултативната конфигурација покажува резултантна состојба.

5. **Оригиналноста на трудот со проценка за придонесот врз развојот на научната мисла:**

Трудот *Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик* претставува еден мошне важен дел од истражувањата на глаголскиот вид во македонскиот јазик, кој претставува оригинален и солидно изработен труд со цврсти методолошки основи и во таа смисла нуди повеќе нови сознанија за карактеристиките на видот во македонскиот јазик. Тој дава можности за натамошна конфронтација на македонскиот јазичен материјал со материјалот од други јазици. Резултативноста како видска конфигурација досега не е истражена во македонскиот јазик, а тоа за првпат се прави во овој труд.

Во периодот 1994-2004 г. година се работеше автономен македонски проект *Глаголскиот вид (аспект) во македонскиот јазик* чиј раководител

беше проф. д-р Људмил Спасов. Проектот беше компатибилен со едно пошироко замислено полско-македонско-италијанско истражување под заеднички наслов *Темјоралниот и аспектиот систем во словенските и романските јазици со посебен осврт врз полскиот, македонскиот и италијанскиот јазик*, а чиј координатор беше проф. д-р Станислав Каролак од Педагошкиот универзитет во Краков, Република Полска.

6. Други трудови за ист или сроден предмет со компонирање на оценка за квалитетот на трудот:

Природните јазици ги користат механизмите на семантичката деривација за создавање на изведени структури од попусти, а во однос на глаголскиот вид се создаваат комплексни структури (конфигурации), поаѓајќи од двата прости аспекта. Иако сите комбинации не се можни, во принцип важи дека ако еден (глаголски) корен воведува проста смисла (= претставува проста структура), простата структура ја здружува својата смисла во една сложена структура, сфатена како множество на хиерархизирани аспекти. И конкретно: една глаголска морфема што има видско значење може да носи спротивен аспект од оној на глаголскиот корен и тогаш коренот не го видоизменува својот оригинален аспект, туку се создава сложена структура (конфигурација) со полиаспектна смисла.

Ако тргнеме од традиционалната аспектологија, тогаш ќе видиме дека таа ги спротивставува јазиците со глаголски систем заснован врз опозицијата симултаност /претходност (романските, германските, но и старогрчкиот јазик) на јазиците што се карактеризираат со морфолошка категорија вид (словенските). Најопшто речено, споменатата опозиција укажува на синхронизирање на периодот што ја чини темата на исказот и периодот во којшто се наоѓа процесот (дејството или квалификацијата изразена од групата **субјект - предикат**). Заради „јасноста“ на формалните видски опозиции, за македонскиот јазик недостасуваат посебни студии за глаголскиот вид, дури и во граматиките за оваа материја се зборува сразмерно малку. Кај другите словенски јазици постои, така да се каже, огромна литература за глаголскиот вид (на пр. Бородич, 1953; Виноградов, 1947; Достал, 1954; Курилович, 1926; Немец, 1956; Галтон, 1976), додека, од друга страна, особено во однос на т.н. „светски“ јазици - францускиот, англискиот, германскиот, последниве десетина години се одбележани со извонреден интерес за аспектолошките проучувања и тоа од позиции на нови теориски потходи (на пр. Гери, 1957; Муглер, 1988; Шопен, 1985).

7. Соодветноста на применетата методологија:

Методолошки овој труд покажува доследност и е работен во рамките на теоријата на глаголскиот вид како универзална семантичка категорија, базирана врз логичкиот калкулус на предикатите. Оваа методологија произлегува од теоријата на проф. д-р Станислав Каролак, кој е воедно координатор на меѓународниот проект *Аспектиот и темјоралниот систем во полскиот, македонскиот и италијанскиот јазик*. Трудот *Резултативна видска (аспективна) конфигурација на*

глаголиите во македонскиот јазик е сработен во рамките на научно-истражувачкиот проект *Глаголскиот вид (аспектот) во македонскиот јазик*, кој во периодот 1994-2004 г. се работеше на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ под раководство на проф. д-р Људмил Спасов.

8. Научната заснованост на експликацијата и заклучоците:

Трудот *Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголиите во македонскиот јазик* дава повеќе сознанија значајни за теоријата на глаголскиот вид, меѓу кои и тоа дека видот претставува внатрешна компонента на специфични поими, а на формално рамниште особеност на морфемите семантеми што ги означуваат овие поими.

Како семантеми се сфаќаат морфемите со семантичка функција независно од нивниот структурен статус, а тоа значи дека семантеми се и коренските морфеми, потоа коренските морфеми со префиксите, потоа коренските морфеми со наставките, како и коренските морфеми со префиксите и наставките. Како коренски семантеми се земаат предвид синхронските корени што само по себе претставува проблем бидејќи не е секогаш едноставно во македонскиот јазик да се издели синхронскиот од дијахронскиот корен.

Резултативната конфигурација е иста како инхоативната и терминативната, се состои од два вида: моментен и континуативен. Разликата е во спецификацијата на моментноста. Резултативната конфигурација покажува резултантна состојба.

Логичка дефиниција: *СЕ СЛУЧИ НЕШТО НАПРАВЕНО ОД X, ТАКВО ШТО У Е НЕКАКОВ/ ШТО У ПРАВИ НЕШТО (ШТО У НЕ Е НЕКАКОВ/ ШТО У НЕ ПРАВИ НЕШТО)* или: *СЕ СЛУЧИ P1 НАПРАВЕНО ОД X, ТАКА ШТО P2/ НЕ P2 (ОЗНАЧУВА РЕЗУЛТАНТНА СОСТОЈБА).*

9. Стручна композиција на трудот:

Трудот *Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголиите во македонскиот јазик* содржи пет глави: 1. Вовед, 2. Дефиниција на резултативната видска (аспектна) конфигурација, 3. Преглед на досегашните истражувања на резултативната видска конфигурација, 4. Семантичка и структурна сложеност на резултативната конфигурација, 5. Резултативната аспектна конфигурација кај иерифрасичките конструкции и фразеологизмите во македонскиот јазик, 6. Заклучоци.

10. Претпоставен интерес на научната и другата јавност за која е трудот наменет:

Како што се спомена на почетокот, трудот е од несомнен интерес за македонската и странската научна јавност, меѓу другото и затоа што покажува дека македонскиот јазик, којшто се одликува со аналитичка структура слична на балканските несловенски јазици, во овој поглед е близок со словенските јазици, иако покажува определени специфичности,

особено во однос на дистрибуцијата, но и значењата, на префиксите и суфиксите. Во таа смисла, овој труд, како и другите трудови во проектот ќе најдат примена и во изучувањето на македонскиот јазик како странски јазик.

11. Резиме на трудот:

1. Аспектните значења на конфигурациите се вредност на лексичките морфеми, или резултат на комбинирањето на аспектните значења на лексичките и граматичките морфеми на глаголот.
2. Аспектните значења на конфигурациите ѝ припаѓаат на семантичката структура, а правилата на поврзувањето на граматичките (тематските, темпоралните) морфеми и лексичките морфеми ѝ припаѓаат на формалната идиоматска структура на одделните јазици/групи јазици.
3. Опозициите свршен *vs* несвршен вид и аорист (аористот е неутрален во однос на видот оти секогаш ја покажува точката на временскиот конинуум) *vs* имперфект само делумно (во претеритумот) се поклопуваат во македонскиот јазик.
4. Каузацијата ѝ е својствена на резултативната конфигурација и неа ја претставуваат свршените по вид каузативни преодни глаголи
5. Инхоативната конфигурација истовремено претставува особеност на некаузативните глаголи, како и на каузативните преодни глаголи, што значи дека инхоативната конфигурација од каузативните преодни глаголи како семантички поедноставна може да биде деривирана од соодветната резултативна конфигурација по синтаксички пат преку одземање на каузацијата, односно си изразување на моментната компонента **P2** на општ начин. Формален експонент на овој процес може (но и не мора) да биде додаденото инхоативно/детранзитивизирачко (безагентивно) *се*.

Меѓу семантемите што изразуваат резултативна конфигурација во македонскиот јазик се издвојуваат оние што покажуваат т.н. вторична транзитивност. Вторичната транзитивност е поширока од резултативната конфигурација, што значи дека таа покрај тоа што може да се види кај глаголите што го покажуваат свршениот вид - може да се види и кај глаголите што покажуваат несвршен аспект.

Резултативна конфигурација на секундарно транзитивизираниите семантеми може да биде деривирана од инхоативи, односно од семантеми што изразуваат инхоативна конфигурација, како и од терминативи, односно од семантеми што изразуваат терминативна конфигурација. Ова произлегува од веќе споменатиот факт дека и инхоативната и терминативната конфигурација спаѓаат во иста видска категорија како и резултативната конфигурација, додека разликите меѓу нив се изразуваат на синтаксички план, преку истакнување на аргументската позиција што ја зазема агенсот кај резултативната конфигурација или неистакнување на таа аргументска позиција кај инхоативната конфигурација, односно нејзино

редуцирање со псевдоповратното се како експонент, при што од резултативи настануваат инхоативи што значи дека резултативната конфигурација е деривирана од инхоативната конфигурација.

12. Други напомени за трудот:

Проектот *Глаголскиот вид (аспектот)* во македонскиот јазик се работеше на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици во периодот 1994-2004 г., а се изведуваше под раководство на проф. д-р Људмил Спасов. Се планира во негови рамки да излезе серија монографии под наслов *Синтакса на глаголскиот вид*, што ќе ги опфати следниве теми: Теоретски дел, Моментен вид, Инхоативна видска конфигурација, Терминативна видска конфигурација, Резултативна видска конфигурација, Дистрибутивна видска конфигурација, Трансформативна видска конфигурација, Лимитативна видска конфигурација, Континуативен вид, Телична видска конфигурација, Мултипликативна видска конфигурација и Хабитуална видска конфигурација.

13. Препорака за печатење:

Од сето досега кажано, најтопло ја препорачувам монографијата на д-р Људмил Спасов под наслов *Резултативна видска (аспективна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик* за печатење и поради квалитетот на трудот и поради актуелноста на разгледуваната проблематика. Оттука, ве молам да се потрудите овој труд колку што е можно побргу да влезе во печат.

Датум: 3.3.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Искра Пановска-Димкова, с.р.

ПОДАТОЦИ ЗА РЕЦЕНЗЕНТОТ И РЕЦЕНЗИРАНИОТ ТРУД

1. Податоци за рецензентот

- 1.1. **Име и презиме:** проф. д-р Максим Каранфиловски
- 1.2. **Степен на школка подготовка, научно односно наставно-научно звање:** доктор на науки, редовен професор
- 1.3. **Вработен на:** Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, Катедра за славистика
- 1.4. **Научна област во која работи:** славистика, руски јазик, македонски јазик
- 1.5. **Адреса на живеење:** Полор 8, Скопје
- 1.6. **Електронска пошта:** mkaranfilovski@yahoo.com

2. Податоци за рецензираниот труд

- 2.1. **Име и презиме на авторот:** проф. д-р Људмил Спасов
- 2.2. **Наслов на трудот:** „Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик“
- 2.3. **Категоризација:** научна студија и учебник
- 2.4. **Научна област од која е трудот:** теориска лингвистика, македонска лингвистика, семантика и структура на глаголскиот вид
- 2.5. **Студиска програма:** трет циклус на студии; потпрограма: македонски јазик; предмет: семантика и структура на глаголскиот вид во македонскиот јазик; фонд на часови: 30; број на кредити: 8.
- 2.6. **Број на страници, дијаграми, слики и сл.:** 120 страници
- 2.7. **Број на глави и поглавја:** 6 глави
- 2.8. **Број на референци, цитирана и користена литература:** Список на цитирана и користена литература (90 наслови); Список на ексцерпирани текстови (23 наслови)

РЕЦЕНЗИЈА

НА ТРУДОТ „РЕЗУЛТАТИВНА ВИДСКА (АСПЕКТНА) КОНФИГУРАЦИЈА НА ГЛАГОЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК” ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ЛЈУДМИЛ СПАСОВ

1. Наслов на трудот: Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик

2. Име и презиме на авторот на трудот: проф. д-р Људмил Спасов

3. Име и презиме на рецензентот: проф. д-р Максим Каранфиловски

4. Значење на предметот кој се обработува во трудот:

Глаголскиот вид спаѓа меѓу оние особености на македонскиот јазик што се централни во неговото проучување, така што се јавува една неопходна потреба од негова обработка врз општотеоретска основа. Ваквите сознанија се мошне значајни за македонскиот јазик како дел од словенското јазично семејство.

Видот, според Спасов, претставува семантичка категорија на внатрешното време базирана врз присуството/отсуството на времетраењето која може да се изразува со лексички и граматички морфеми. Резултативната конфигурација во анализата на Спасов е прикажана во сите нејзини форми што може да се јават во македонскиот јазик.

5. Оригиналноста на трудот со проценка за придонесот врз развојот на научната мисла:

Трудот *Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик* претставува оригинално изработен труд со цврсти методолошки основи и затоа покажува нови аспекти на карактеристиките на видот во македонскиот јазик. Вака конципиран трудот е прифатлив и дава нови податоци за сите слависти, особено за русистите, бидејќи е познато дека истражувањата на глаголскиот вид се најмногубројни врз рускиот јазик. Резултативноста како видска конфигурација досега не е истражена во македонскиот јазик, а тоа за првпат се прави во овој труд.

Во периодот 1994-2004 година се работеше автономен македонски проект *Глаголскиот вид (аспект) во македонскиот јазик* чиј раководител беше проф. д-р Људмил Спасов. Овој проект е дел од меѓународниот проект *Темпоралниот и аспектниот систем во словенските и романските јазици со посебен осврт врз полскиот, македонскиот и италијанскиот јазик*, под координаторство на проф. д-р Станислав Каролак од Педагошкиот универзитет во Краков, Република Полска и покажува дека македонската лингвистика и во теоретски и во практичен поглед е дел од современата европска научна мисла.

6. Други трудови за ист или сроден предмет со компонирање на оценка за квалитетот на трудот:

Природните јазици ги користат механизмите на семантичката деривација за создавање на изведени структури од попусти, а во однос на глаголскиот вид се создаваат комплексни структури (конфигурации), поаѓајќи од двата прости аспекта. Иако сите комбинации не се можни, во принцип важи дека ако еден (глаголски) корен воведува проста смисла (= претставува проста структура), простата структура ја здружува својата смисла во една сложена структура, сфатена како множество на хиерархизирани аспекти. И конкретно: една глаголска морфема што има видско значење може да носи спротивен аспект од оној на глаголскиот корен и тогаш коренот не го видоизменува својот оригинален аспект, туку се создава сложена структура (конфигурација) со полиаспектна смисла.

Најсистематски проучувања на глаголскиот вид се направени во однос на рускиот јазик, но многу се ретки трудовите каде што глаголскиот вид се сфаќа како јазична универзалија, тргнувајќи од неговата семантика во природните јазици. Токму тоа го прави значаен овој труд не само за македонската туку и за општата лингвистика.

7. Соодветноста на применетата методологија:

Методолошки овој труд покажува доследност и е работен во рамките на теоријата на глаголскиот вид како универзална семантичка категорија, базирана врз логичкиот калкулус на предикатите. Оваа методологија произлегува од теоријата на проф. д-р Станислав Каролак, кој е воедно координатор на меѓународниот проект *Асјекијниот и ѿемјоралниот сисјем во ѿолскиот, македонскиот и италијанскиот јазик*. Трудот *Резултативна видска (асјекијна) конфигурација на глаголише во македонскиот јазик* е сработен во рамките на научно-истражувачкиот проект *Глаголскиот вид (асјекијот) во македонскиот јазик*, кој во периодот 1994-2004 г. се работеше на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ под раководство на проф. д-р Људмил Спасов.

8. Научната заснованост на експликацијата и заклучоците:

Трудот *Резултативна видска (асјекијна) конфигурација на глаголише во македонскиот јазик* дава повеќе сознанија значајни за теоријата на глаголскиот вид, меѓу кои и тоа дека видот претставува внатрешна компонента на специфични поими, а на формално рамниште, особеност на морфемите семантеми што ги означуваат овие поими.

Како семантеми се сфаќаат морфемите со семантичка функција независно од нивниот структурен статус, а тоа значи дека семантеми се и коренските морфеми, потоа коренските морфеми со префиксите, потоа коренските морфеми со наставките, како и коренските морфеми со префиксите и наставките. Како коренски семантеми се земаат предвид синхрониските корени што само по себе претставува проблем бидејќи не е секогаш едноставно во македонскиот јазик да се издели синхронискиот од дијахронискиот корен.

Резултативната конфигурација е иста како инхоативната и терминативната, се состои од два вида: моментен и континуативен. Разликата е во спецификацијата на моментноста. Резултативната конфигурација покажува резултантна состојба.

9. Стручна композиција на трудот:

Трудот *Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик* содржи пет глави: 1. Вовед, 2. Дефиниција на резултативната видска (аспектна) конфигурација, 3. Преглед на досегашните истражувања на резултативната видска конфигурација, 4. Семантичка и синтаксичка сложеност на резултативната конфигурација, 5. Резултативната аспектна конфигурација кај перифразичките конструкции и фразеологизмите во македонскиот јазик, 6. Заклучоци.

10. Претпоставен интерес на научната и другата јавност за која е трудот наменет:

Како што се спомена на почетокот, трудот е од несомнен интерес за македонската и странската научна јавност, меѓу другото и затоа што покажува дека македонскиот јазик, којшто се одликува со аналитичка структура слична на балканските несловенски јазици, во овој поглед е близок со словенските јазици, иако покажува определени специфичности, особено во однос на дистрибуцијата, но и значењата, на префиксите и суфиксите. Во таа смисла, овој труд, како и другите трудови во проектот ќе најдат примена и во изучувањето на македонскиот јазик како странски јазик.

11. Резиме на трудот:

1. Аспектните значења на конфигурациите се вредност на лексичките морфеми, или резултат на комбинирањето на аспектните значења на лексичките и граматичките морфеми на глаголот.
2. Аспектните значења на конфигурациите ѝ припаѓаат на семантичката структура, а правилата на поврзувањето на граматичките (тематските, темпоралните) морфеми и лексичките морфеми ѝ припаѓаат на формалната идиоматска структура на одделните јазици/групи јазици.
3. Опозициите свршен vs несвршен вид и аорист (аористот е неутрален во однос на видот оти секогаш ја покажува точката на временскиот континуум) vs имперфект само делумно (во претеритумот) се поклопуваат во македонскиот јазик.
4. Каузацијата ѝ е својствена на резултативната конфигурација и неа ја претставуваат свршените по вид каузативни преодни глаголи
5. Инхоативната конфигурација истовремено претставува особеност на некаузативните глаголи, како и на каузативните преодни глаголи, што значи дека инхоативната конфигурација од каузативните преодни глаголи како семантички поедноставна може да биде

дериивирана од соодветната резултативна конфигурација по синтаксички пат преку одземање на каузацијата, односно си изразување на моментната компонента **P2** на општ начин. Формален експонент на овој процес може (но и не мора) да биде додаденото инхоативно/детранзитивизирачко (безагентивно) *се*.

Меѓу семантемите што изразуваат резултативна конфигурација во македонскиот јазик се издвојуваат оние што покажуваат т.н. вторична транзитивност. Вторичната транзитивност е поширока од резултативната конфигурација, што значи дека таа покрај тоа што може да се види кај глаголите што го покажуваат свршениот вид - може да се види и кај глаголите што покажуваат несвршен аспект.

12. Други напомени за трудот:

Проектот *Глаголскиот вид (аспектот) во македонскиот јазик* се работеше на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици во периодот 1994-2004 г., а се изведуваше под раководство на проф. д-р Људмил Спасов. Се планира во негови рамки да излезе серија монографии под наслов *Синтакса на глаголскиот вид*, што ќе ги опфати следниве теми: Теоретски дел, Моментен вид, Инхоативна видска конфигурација, Терминативна видска конфигурација, Резултативна видска конфигурација, Дистрибутивна видска конфигурација, Трансформативна видска конфигурација, Лимитативна видска конфигурација, Континуативен вид, Телична видска конфигурација, Мултипликативна видска конфигурација и Хабитуална видска конфигурација.

13. Препорака за печатење:

Со задоволство го предлагам за печатење трудот на проф. д-р Људмил Спасов под наслов *Резултативна видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик*. Трудот е квалитетен и актуелен, па затоа ве молам да го прифатите финансирањето на печатењето на овој труд.

Датум: 4.3.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Максим Каранфиловски, с.р.